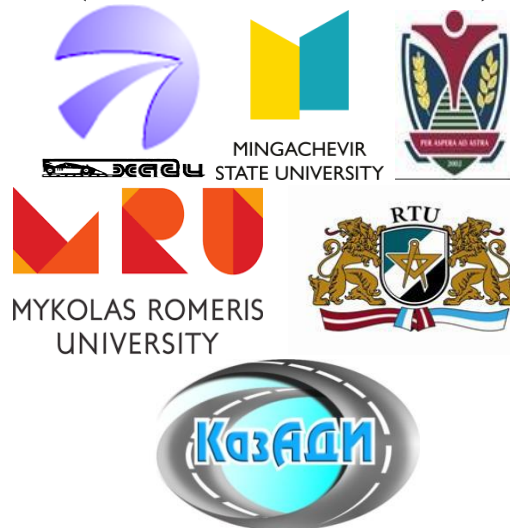

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(м. Харків, Україна)
УНІВЕРСИТЕТ МИКОЛАСА РОМЕРИСА
(м. Вільнюс, Литва)
РИЗЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(м. Рига, Латвія)
УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ І СТРАХУВАННЯ
(м. Софія, Болгарія)
МІНГЯЧЕВІРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(м. Мінгячевір, Азербайджан)
КАЗАХСЬКИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
ІНСТИТУТ ІМЕНІ Л.Б. ГОНЧАРОВА
(м. Алмати, Казахстан)

МАТЕРІАЛИ
XVI Міжнародної наукової конференції
здобувачів вищої освіти
**«ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
ПІДПРИЄМСТВА: ПОГЛЯД МОЛОДІ»**

10 березня 2023 р.

Харків
2023

У збірнику представлено матеріали XVI Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти «Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді».

Матеріали подано у авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти думок авторів. За достовірність даних відповідальність несуть автори.

Матеріали призначено для користування широкого кола зацікавлених осіб – науковцями, викладачами закладів вищої освіти, працівниками органів державної влади, підприємцями, здобувачами вищої освіти тощо.

Друкується за рішенням
Ради факультету управління та бізнесу ХНАДУ
протокол № 2 від 13 березня 2023 р.

Голова:

Богомолов В. О. – ректор ХНАДУ, доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Заступники Голови

Дмитрієв І. А. – проректор з наукової роботи ХНАДУ, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України;

Шевченко І. Ю. – декан факультету управління та бізнесу ХНАДУ, доктор економічних наук, професор;

Дмитрієва О. І., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва ХНАДУ.

Члени оргкомітету:

Криворучко Оксана Миколаївна, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту ХНАДУ;

Ковальова Тетяна Володимирівна, к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування ХНАДУ;

Еюбов Вейсал Сейфал оглу, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Мінгячевірського державного університету (Азербайджан);

Ротомскіс Ірмантас, д.е.н., професор, заступник декана факультету економіки і управління фінансами Університету Миколаса Ромериса (Литва);

Калгулова Роза Жумахметівна, к.е.н., професор, завідувач кафедри економіки Казахського автомобільно-дорожнього інституту ім. Л.Б. Гончарова (Казахстан);

Лаце Наталія, д.е.н., професор, завідувач кафедри корпоративних фінансів та економіки Ризького технічного університету (Латвія);

Брітченко Ігор Геннадійович, д.е.н., професор, професор Університету страхування та фінансів (Болгарія);

Нестеренко Валентина Юрївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва ХНАДУ, відповідальний секретар.

Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді:
Матеріали XVI Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Харків, 10 березня 2023 року). - Х.: ХНАДУ. - 2023. - 356 с.

© Колектив авторів,
2023

ЗМІСТ

Секція 1. РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Глоба Є.О. РОЗРОБКА ЖИТТЄЗДАТНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОМПЛЕКСНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	13
Демченко В.В. РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ СКЛАДАННЯ ЛОКАЛЬНОГО КОШТОРИСУ ЗА СПРОЩЕНОЮ СИСТЕМОЮ.....	14
Дідик А.К. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РИЗИК МЕНЕДЖМЕНТІ.....	16
Живов В.В. ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	18
Заєць Р.Б. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЄС: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	20
Ільїн О.Д. ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ СУБ'ЄКТІВ ЗЕД В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	22
Сільченко В.А. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	24
Царюк М.В. КЕЙТЕРИНГ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ.....	25
Шабатура Ю.Я. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	27
Шер В.А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІСТЬ, ВИКЛИКИ.....	29
Banizadə-Mamani Sədiqə Məhərrəm qızı DAYANIQLI İNKİŞAFDA SƏRİŞTƏ ƏSASLI TƏHSİLİN HƏLLEDİCİ ROLU.....	31
Cəfərov Kamal Rəhman oğlu, İsmayılova İləhə Aqil qızı DÖVLƏT QULLUĞUNDA ETİK DƏYƏRLƏR VƏ PRİNSİPLƏR.....	34
Əliyev Kamran UĞURLU KARYERADA KEYFİYYƏTLİ TƏHSİLİN ROLU.....	37
Quluzadə Elburus Mənsur oğlu MÜASİR AZƏRBAYCANIN QURUCUSU HEYDƏR ƏLİYEV.....	40
Сәли Руслан ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ: ДИНАМИКА, ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ.....	42

Секція 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Sartakov Viktor INNOVATIVE AND NEW MATERIALS IN THE BUILDING MATERIALS INDUSTRY.....	44
Баран А.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В ПОВОЄННИЙ ЧАС.....	48

Бідалова К.С.	РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	50
Вересовська А.В.	РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	51
Гриценко М.Ю.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЇЇ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ.....	53
Давидов Є.О.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	55
Деділов В.В.	ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	57
Доманська Х.Ю.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	58
Загорулько О.В.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	60
Кашпуренко Т.О.	ІНВЕСТИВАННЯ ЯК ФАКТОР ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	62
Кошавка А.О.	РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	64
Лапченко І.В.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	65
Нестеренко А.П.	ЩОДО ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА АТП.....	66
Олійник Д.О.	ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	69
Пастушенко В.В.	РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	70
Ременяк А.В.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТРАХОВИКА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	72
Согомонян А.К.	МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	74
Стогул К.М.	СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ.....	75
Тукаш А.М.	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	76

Худяков Р.С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	79
Шмирьов М.С. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ВИРОБІВ З ПЛАСТМАС: ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ АСПЕКТ.....	80
Atakişiyeva Kifayət Rauf qızı QARABAĞDA DAYANIQLI MƏSKUNLAŞMA VƏ İQTİSADİ DİRÇƏLİŞ.....	81
Mustafayev Kənan Sərvər oğlu QARABAĞDA SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİ.....	84

Секція 3. ПІДПРИЄМНИЦТВО В СИСТЕМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Алдере Самі Мехлеф СТРАТЕГІЧНА ВАЖЛИВІСТЬ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	87
Баранніков М.О. АВТОМАТИЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	89
Безрученко М.О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІЇ.....	90
Биндюк К.Г. ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	92
Гавриленко А.І. МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У МОДЕЛІ AD – AS.....	94
Дзямка М.А. РОЗВИТОК КІБЕРСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	96
Дідик А.К. РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....	98
Довгопол О. ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЗІ СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСУ ПЕРЕРОБКИ ЯГІД, ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ.....	100
Жованик О.О. СУТЬ І ЗМІСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПІДХІД.....	101
Жук О.С., Стогул К.М. ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ.....	102
Зінченко С.О. ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ.....	104
Зозуля А.Р. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ.....	106
Ісадкова О.Г. ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС.....	108

Кирчатий Ю.В. ОРІЄНТИРИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	111
Кліщ К.А. ПІДПРИЄМНИЦТВО І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ.....	112
Копилов В.Р. ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ДО ПОНЯТТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ.....	114
Луценко А.С. ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК ФОРМА ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ.....	116
Міжерицький В.А. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ.....	118
Миргород Д.І. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНИ.....	120
Москаленко І.О. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	122
Мутрук К.І. РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ.....	124
Недайвода І.С. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНИ Оголь А.І. МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ.....	126
Оголь А.І. МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ.....	128
Петрова А.С. ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНИ.....	130
Плужніков Д.О. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	132
Рябовол А.О. РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	134
Тімченко О.С. ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ.....	136
Уваренко М.А. ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	138
Əliyeva Ləman Cəfərqulu qızı SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNDƏ TƏŞKİLATİ DƏYİŞİKLİKLƏRİN APARILMASI ZƏRURİLİYİ.....	139
Əmirəliyev Sahib ƏMƏK HAQQI İQTİSADI VAHİD KİMİ.....	141
Ərəbova Könül Elnur qızı REGIONAL İQTİSADI SIYASƏTİN FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ.....	144
Əzizli Nurlan Nizami oğlu AKADEMİK SAHİBKARLIQ EKOSİSTEMİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ.....	146
Məlikaslanova Fidan SAHİBKARLIĞIN FORMALAŞMASINA VƏ İNKİŞAFINA TƏSİR GÖSTƏRƏN AMİLLƏR.....	148
Mikayılov Tuqay Oktay oğlu AZƏRBAYCANDA INVESTISIYA FƏALİYYƏTİNİN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ.....	151
Кузенбаева Э.Р., Катязина М. КОРЕЯДАҒЫ ЖОЛ КӨЛІК САЛАСЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ.....	152

Секція 4. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ВПЛИВ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Аліпова Д.О. КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	156
Бондаренко В.М. БІОЕКОНОМІКА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	157
Бутенко М.О. ІНТЕРНЕТ – ТОРГІВЛЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ НОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ (ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА).....	159
Вигурська Л.І. СУЧАСНИЙ ВПЛИВ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕРАКЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ.....	161
Винник Б.Р. ТНК ТА ЇХ РОЛЬ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	163
Гавриленко А.О. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ І МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ.....	165
Дідик А.К. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	166
Загорулько О.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	168
Загrevский Ю.П. РИНОК ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ УКРАЇНИ ТА СВІТУ: ПІДВОДИМО ПІДСУМКИ КРИЗОВОГО 2022 РОКУ.....	170
Кляп А.А. МІСІЯ ТА БАЧЕННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ «ОЧИМА» ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	172
Кофанов О.Є. ПЕРСПЕКТИВИ І МАРКЕТИНГОВІ ЗАСАДИ СВІТОВОГО ТРЕНДУ ПЕРЕХОДУ НА "ЗЕЛЕНІ" ЕНЕРГОНОСІЇ.....	174
Кучерявенко С.С. СКРИНІНГ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	176
Невідома Д.Д. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	178
Распоясова Є.С. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	180
Рижкова В.О. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ЕКОНОМІКИ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ.....	182
Скидан О.О. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ.....	185
Тимченко Т.С. ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ВПЛИВ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	187
Цзян Пань ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ	

ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА.....	188
Чернов І.С. РОЛЬ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	190
Швець К.Є. НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	192
Mustafayeva G.X. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İNNOVASIYA FƏALLIĞININ MÜASİR VƏZİYYƏTİ.....	194

Секція 5. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АУДИТУ І ОПОДАТКУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анненко А.В. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	197
Грищенко Т.Ю. ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ЙОГО ОЦІНКА НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	198
Дідик А.К. ОСОБЛИВОСТІ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	200
Дідик А.К. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВІ.....	202
Дуднік Д.О. СТАН АНАЛІТИЧНОГО ТА СИНТЕТИЧНОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	204
Єфімова А.В. ПРО ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	206
Іванова К.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	208
Калюжний В.Ю. ОБЛІК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	209
Кисіль В.В., Болорхуу Т. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК НА ПІДПРИЄМСТВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	211
Паніматченко К.І. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОНСЕРВАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	212
Пономаренко В.О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ З МЕТОЮ ЙОГО ОБЛІКУ.....	214
Тонконог К.Г. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І ПІДРЯДНИКАМИ.....	216
Тросюк К.О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ І ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	219

Уламбаяр Ц. ПРО ОДИН З ПІДХОДІВ ДО АЛГОРИТМУ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	221
Христенко А.О. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОБЛІК ПОСЛУГ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ.....	222
Ярошенко Б.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ.....	224
Xəlilov Nihad MÜHASIBAT UÇOTUNUN, AUDITİN VƏ VERGİTUTMANIN AKTUAL ASPEKTLƏRİ.....	226

Секція 6. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Аділов Е.К. БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	229
Бабій В.С. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	231
Безсонов В.Є. ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	232
Білоконь Є.Р., Сімоненко К.Є. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ.....	233
Брахім Ель Ібурки ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	235
Бутенко М.О. РОЗГЛЯД ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЯК ОКРЕМОГО ВИПАДКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ.....	237
Ветчинкін О.С. РИЗИК-УПРАВЛІННЯ АБО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ?.....	239
Волобуєв Б.В. ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПСИХО-ЕМОЦІЙНИМ СТАНОМ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	240
Говоров А.С., Стогул К.М. КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОБРОБЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ.....	242
Горбуненко А.Б. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	244
Грабовська Н.В. ТЕНДЕНЦІЇ В HR МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	245
Грузда А.Ю. СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ОПЕРАТОРА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ.....	248
Гудков О.О. РИЗИК: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І НАСЛІДКИ.....	249
Даниленко К.О. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	250
Дегтярьов М.С. ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНІВ «HARD SKILLS» ТА «SOFT SKILLS».....	252

Дідик А.К. ФАКТОРИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	254
Довгопол О.Ю. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СЕРЕДНІХ ТА РОЗМАХІВ ДЛЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	254
Засєць Д.Д., Дорош А.Г. РОЗВИТОК НАВИЧОК ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ У ПРАЦІВНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	256
Запорожець А.Д. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК КЛЮЧ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	257
Іванова К.В. УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ РЕСУРСОМ ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	259
Ісміханов Г.І., Стогул К.М. ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	261
Ковальов А.Ю. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.....	263
Котелевець Є.К., Засєць Д.Д. ТРУДОВИЙ ТА КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ.....	265
Кудашова Н.С. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	267
Красиля Д.О. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	269
Кривокінь О.С., Коновалов Р.Ю. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	270
Куш А.А. СУЧАСНІ МЕТОДИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ.....	272
Леонтьєв Р.В. СУТНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ.....	274
Мартиненко І.С. РОЛЬ МАРКЕТИНГУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	276
Муха М.М. НУЛЬОВИЙ РИЗИК – ЦЕ НЕ РИЗИК.....	277
Небожина А.А. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ.....	279
Панченко А.С. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА».....	280
Панченко К. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	281
Пономаренко А.М. СУТНІСНО-ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНІВ «ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА «ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ПІДПРИЄМСТВА.....	283

Пономаренко А.С.	НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	285
Рисована Д.Ю.	ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	287
Різник І.Є.	СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ АТП.....	288
Руденок О.А.	ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ.....	290
Семенова Т.Ю.	ОСНОВНІ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ АУТСОРСИНГУ.....	292
Сєдих Р.Є.	ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ СУБ'ЄКТОМ.....	294
Сичова Д.І.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	296
Сіденко А.С.	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ.....	297
Стоян М.М.	ОСНОВНІ ЕТАПИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ІТ-ПРОЄКТІВ.....	298
Тараненко А.С.	ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ У ЧЕТВЕРТОМУ КВАРТАЛІ 2022 РОКУ.....	300
Тарянік Ю.С., Коновалов Р.Ю.	ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	303
Терещенко С.С.	ТЕНДЕНЦІЇ ПРОДАЖІВ ТЕЛЕФОНІВ НА РИНКУ В УКРАЇНІ.....	305
Урсатій А.Е.	ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	306
Федорець К.О.	ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ВИСНОВКІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ.....	308
Федько Д.С.	ВИКОРИСТАННЯ КРІ В СИСТЕМІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ.....	310
Хамашта Тоні Габі	МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ.....	311
Шебеда Р.Є.	ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	313
Шевченко М.Е.	СИСТЕМА КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ.....	315
Якушкіна В.Р.	ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	317

Eyvazlı Turan Şöhrət oğlu "AĞILLI KƏND" KONSEPSİYASININ AZƏRBAYCANDA TƏTBİQİNİN İQTİSADİ ÜSTÜNLÜKLƏRİ.....	319
Nəsimova Günay Nəmiş qızı ƏTRAF MÜHİT AMİLLƏRİNƏ İNSAN İNKİŞAFININ TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ.....	321

Секція 7. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Анненко А.В. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА СПОРТИВНИХ ТРАВМ.....	324
Блаженко Д.О. ПРОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ СПОРТТОВАРІВ.....	325
Бойченко К.О. ПРОБЛЕМИ ВДОСОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	327
Колеснік Є.В. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ.....	329
Конорчук Д.В. ЕКОНОМІКА У СФЕРІ СПОРТУ: ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	331
Корчма С.В. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СПРИТНОСТІ ТА КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ.....	333
Кохан К.Ю. МЕТОДИКА РОЗВИДКУ ШВИДКОСТІ.....	335
Куценко Ю.В. ФАКТОРИ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СПОРТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ.....	337
Лимар К.В. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО ТЕНІСУ.....	339
Лугінець М.Г. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	340
Негрій А.Ю. ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ.....	342
Овчаренко С.А. ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ СПОРТУ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	344
Петрик С.С. УЧАСТЬ У ЗМАГАННЯХ – ЯК ОДИН З МЕТОДІВ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ГИРЬОВОМУ СПОРТІ.....	346
Прасол Є.В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ.....	348
Савенкова Я.Є. ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ.....	350
Стогул К.М. ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ.....	351
Шагун Є.М. ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ ЩОДО ЗДОРОВ'Я.....	352

Секція 1
***Розвиток суб'єктів підприємництва:
економіко-правові аспекти***

**РОЗРОБКА ЖИТТЄЗДАТНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
КОМПЛЕКСНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА**

Глоба Є.О.

*Науковий керівник: Федотова І.В., д.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Для побудови системи управління комплексною безпекою підприємства скористаємося системним підходом. Системний підхід — напрям методології дослідження, в основі якого лежить розгляд об'єкту як цілісної безлічі елементів в сукупності стосунків і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкту як системи.

Одним з найбільш ефективних підходів до побудови системи адаптивного управління діяльністю підприємства є концепція життєздатної системи (VSM) Стаффорда Біра [2], яка базується на зіставленні економічного суб'єкта з живим організмом. На основі цієї моделі запропонована життєздатна система управління комплексною безпекою підприємства (рис. 1).

Запропонована модель життєздатної системи управління комплексною безпекою підприємства містить елементи: зовнішнє середовище, систему управління підприємством, що складається з метасистеми управління і операційного елемента (відповідно суб'єкт та об'єкт управління).

Об'єктом при управлінні безпекою підприємства (керованою підсистемою) виступає ланцюг всіх можливих видів ресурсів підприємства. Об'єкт управління (система 1) представлений у вигляді 9-ти базових підсистем управління окремими видами безпеки підприємства та підсистемами оперативного управління ними. Суб'єктом управління (керуючою підсистемою) є сукупність підсистем підтримки виробничої, техніко-технологічної, економічної, кадрової та інших видів безпеки підприємства. Метасистема містить два рівня управління: стратегічний і тактичний. Система 5 відповідна за цілепокладання, розробляє стратегічні цілі, місію, а система 4 — рішення, пов'язані зі стратегічним плануванням діяльності підприємства, розробкою моделі, адаптацією до зовнішнього середовища. Система 3 — оптимізує функціонування системи в цілому, координує розподіл зусиль і ресурсів між підрозділами. Система 3* — управління аудитом, здійснює моніторинг, контроль та внутрішній аудит діяльності підприємства. Система 2 — управління взаємодією, регулює взаємодію підрозділів по адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ. Кожна оперативна підсистема управління безпекою може буди представлена у вигляді окремої життєздатної системи, тобто операційний елемент складається з більш дрібних життєздатних систем, які включені у велику життєздатну систему. Це ілюструє принцип рекурсії, який є

однією з ключових концепцій VSM. По кожній підсистемі управління комплексною безпекою потрібно розробляти стратегії, що ґрунтуються на принципах підтримки життєздатності підприємства.

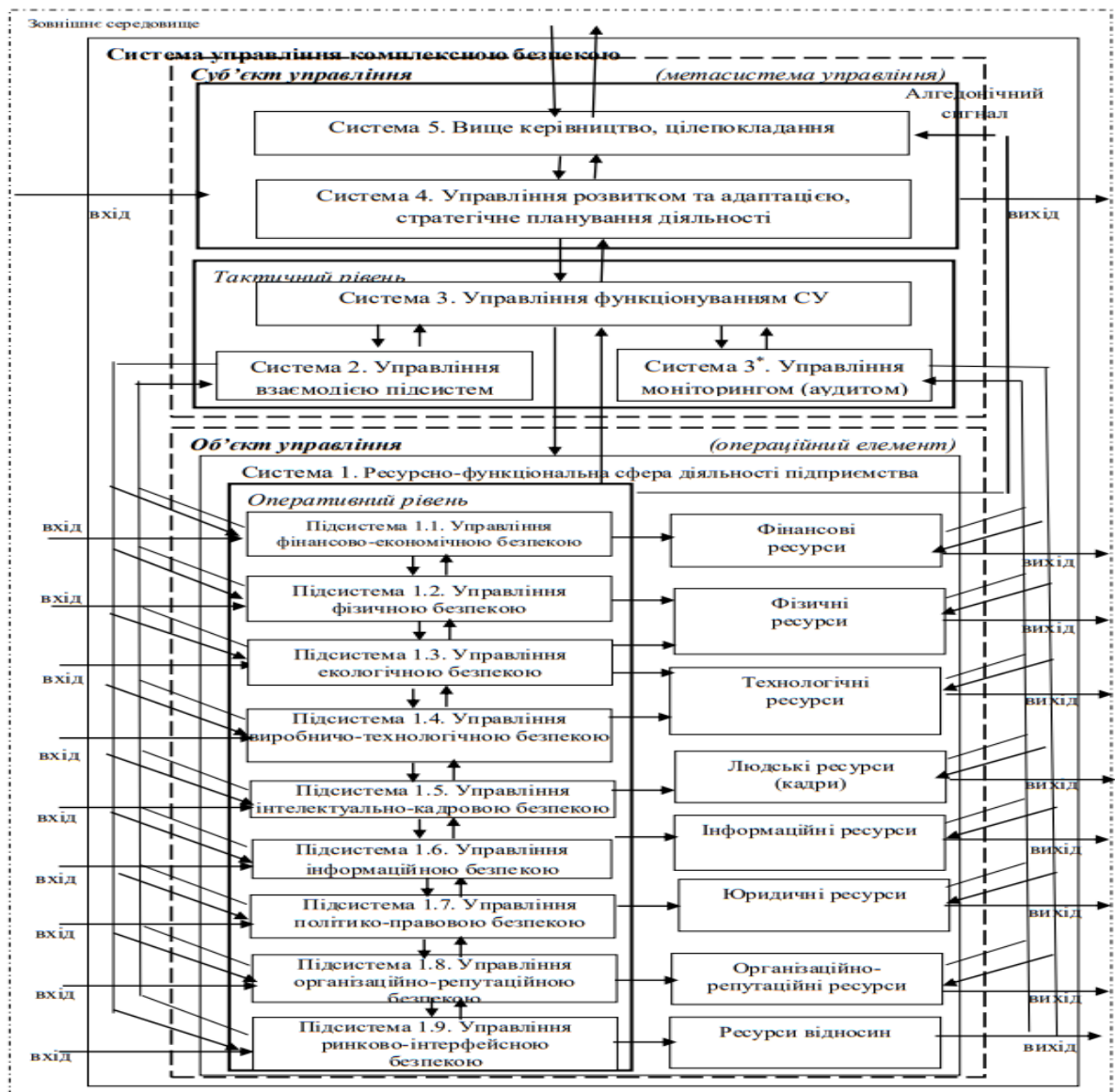

Рисунок 1 – Життєздатна система управління комплексною безпекою

Таким чином, удосконалена модель системи управління комплексною безпекою підприємства з використанням ресурсно-функціонального підходу на базі методичного апарату кібернетичного моделювання життєздатних систем, що представлена у вигляді метасистеми та операційного елементу, який запропонований у вигляді сукупності підсистем безпеки. Ця система має цільовий, циклічний, рекурсивний характер, дозволяє зіставити потреби і можливості підприємства та адаптуватися до умов і ризиків зовнішнього середовища.

Література:

1. Стеффорд Бір Розум фірми (2-ге видання). Вид-во Wiley, 1995р. 432 с.

2. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності: економіко-правовий аспект: навч. посібник. Київ: Атіка, 2005. 432 с.

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ СКЛАДАННЯ ЛОКАЛЬНОГО КОШТОРИСУ ЗА СПРОЩЕНОЮ СИСТЕМОЮ

Демченко В.В.

*Науковий керівник: Юрченко О.В., к.е.н, доцент
Сумський національний аграрний університет*

Процес ціноутворення в будівництві має свої особливості та є основним етапом будівництва. Так, як правильно сформовані та обґрунтовані ціни дають можливість замовнику переконатися в об'єктивності витрат ресурсів на виконання робіт та рівня цін на ці ресурси. Також важливим є те, щоб на ранній стадії проектування інвестор міг зорієнтуватися на суму грошових коштів, які йому потрібно буде вкласти в об'єкт будівництва.

Саме для того, щоб мати можливість в максимально короткий термін розрахувати кошторисну документацію і дати можливість визначити ся зі капітальними вкладеннями замовникові, ми розглянули можливість оптимізації розрахунків повного складу кошторисної документації.

Метою дослідження є пошук шляхів зменшення трудомісткості розробки конкретної економічної частини проектів за складом і змістом. Практична значимість та наукова новизна полягатиме у наданні рекомендацій та розробці алгоритму послідовності складання кошторисної документації на основі УКН.

Практичний підхід застосування УКН обумовлюється ще й тим, що проектувальники на стадіях розробки кошторисної документації уже із самого початку приймають техніко-економічне рішення щодо вартості окремих об'єктів будівництва. Укрупнений показник кошторисної вартості (ціни) на 1,0 м³ або на 100м³ будівельних об'ємів будинків спрощує визначити їх як окремі види робіт, так і об'єкти в цілому в порівнянні з ЕКН – елементними кошторисними нормами.

Пропонуємо робити розрахунок наступним чином:

1) розгляд основних вихідних даних до розробки кошторисів за УКН, а також про порядок і послідовність їх складання;

2) аналіз складу та змісту УКН – 1, 2, 3, 4, 5, 6 і 7, при використанні яких можна визначити укрупнену кошторисну вартість прямих затрат і загальновиробничих витрат на всі види будівельно-монтажних робіт;

3) безпосереднє складання всіх різновидів кошторисів, використовуючи який можна формувати повну кошторисну вартість як об'єктів, так і будівництва в цілому.

Завершальним навчально-практичним матеріалом буде оцінка запроектованих кошторисів, що дасть можливість зробити порівняльний аналіз розроблених показників за аналогом (типовим).

Таким чином, можемо зробити висновок, що викладені методичні й практичні аспекти посилення на норми УКН для розробки локальних,

об'єктних та зведених кошторисів дають змогу чіткого засвоєння основ ціноутворення об'єктів промислового та цивільного будівництва та спрощують роботу кошторисника.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РИЗИК МЕНЕДЖМЕНТІ

Дідик А.К.

Науковий керівник: Благой В.В., к. е. н., доцент

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Розглядаючи господарський суб'єкт ринку (фірма, підприємство, об'єднання, холдинг) як виробничу систему, тобто як сукупності взаємодіючих між собою, а також з довкіллям елементів змушує визнати, що їх розвиток має стохастичний характер. Тому рішення, що приймаються власником виробничої системи, завжди пов'язані з ризиком. Ризик у прийнятті управлінського рішення, виходячи із самого його визначення, – це ризик у виборі альтернатив. Він існує як на стадії мотивації прийняття рішень, розрізняють мотивований ризик – розрахований на ситуаційні переваги в діяльності та немотивований ризик (коли ні на що не розраховують).

Щоб оцінити рівень ризику, його необхідно виміряти. Для кількісної оцінки ризику необхідно знати всі можливі наслідки певних дій і дати їм кількісну або порівняльну інтерпретацію. Для кількісної оцінки рівня ризику використовується певна кількість показників, таких як можливий результат, очікуване значення рівня ризику та відхилення від очікуваного значення.

Різні методи управління ризиками допомагають проаналізувати основні ризики компанії та розробити певну концепцію їх оцінки, усунення та подальшого прогнозування.

Методи управління можна визначити як сукупність прийомів і методів, використання яких дає можливість забезпечити нормальне та ефективне функціонування керуючої та керованої підсистем у системі управління.

Управління ризиками виконує певні функції. Виділяють декілька основних функцій управління ризиками [1]:

- об'єкт управління, до якого належить організація з авторизації ризиків; ризиковані вкладення капіталу; робіт на зниження величини ризику; процес страхування ризиків; економічні відносини та зв'язки між суб'єктами господарського процесу.

- предмет управління, в рамках якого передбачається прогнозування, організація, координація, регулювання, стимулювання, контроль.

У сукупності методів управління ризиками виділяють сім основних груп:

- 1) правові
- 2) адміністративні
- 3) економічні
- 4) соціальні

- 5) психологічні
- 6) виробничі
- 7) науково-прикладні

Методи дослідження в основному призначені для збору та узагальнення інформації про поточний стан зовнішнього і внутрішнього середовища організації. Основу методів складають статистичне спостереження, моніторинг і звітність.

Оскільки підходи до вирішення управлінських завдань можуть бути найрізноманітнішими, управління ризиками характеризується багатоваріантністю. Управління багатоваріантним ризиком передбачає стан стандартних і виняткових фінансових коливань, гнучкість і унікальність певних способів дій у конкретній економічній ситуації. Головне в управлінні ризиками - правильна постановка мети, що відповідає економічним інтересам об'єкта управління.

Управління ризиками є динамічним. Ефективність виконання його функцій значною мірою залежить від швидкості реагування на зміни кон'юнктури ринку, економічної ситуації та фінансового стану об'єкта управління. Тому ризик-менеджер повинен спиратися на знання стандартних методик управління ризиками, вміння швидко і правильно оцінити конкретну економічну ситуацію, невміння швидко знайти вдалий, якщо не єдиний вихід із ситуації, що склалася.

Особливу роль у вирішенні ризикованих завдань відіграє інтуїція та внутрішній світ керівника. Інтуїція — здатність безпосередньо, як би раптово, без логічного мислення знаходити правильне рішення проблеми. Інтуїтивне рішення – це як би внутрішнє осяяння, просвітлення думок, що розкриває суть досліджуваного питання.

У випадках, коли ризик неможливо розрахувати, рішення щодо ризику приймаються за допомогою евристики.

Евристика — це сукупність логічних прийомів і методологічних правил теоретичного дослідження та пошуку істини. Іншими словами, це правила і прийоми вирішення особливо складних завдань. Звичайно, евристика менш надійна і менш певна, ніж математичні розрахунки, але вона дає можливість отримати абсолютно безпечне рішення.

Застосування науково-прикладних методів менеджменту дозволяє керівництву в більшості випадків передбачати виникнення ризикових ситуацій у діяльності організації та вживати заходів щодо нейтралізації їх негативних наслідків і максимізації можливої вигоди.

Література:

1. Мороз В.М, Мороз С.А. Ризик-менеджмент: навч. посіб. Харків: НТУ ХП, 2018. 39 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Живов В.В.

Науковий керівник: Мордовцев О.С., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній день фінансова система України знаходиться на початку становлення та лише набуває рис, які притаманні ринковій економіці розвинених країн. Процеси дезорганізації та криміналізації цієї системи створюють передумови для виникнення значної загрози фінансовій безпеці як країни в цілому, так й окремих суб'єктів господарювання. Основним дестабілізуючим джерелом, яке створює загрози та ризики у забезпеченні фінансової безпеки на рівні країни є недосконалість бюджетного процесу, що, у свою чергу, приводить до розбалансованості Державного бюджету України, негативної тенденції до несвоєчасного його прийняття, кризи платежів та «боргової економіки», де головним боржником якої є держава. Це також негативно позначається на розвитку банківської системи України, яка функціонує в умовах непередбачуваності економічної та фінансової кон'юнктури, що призводить до нестабільної, неефективної з точки зору фінансового результату, та неякісної роботи як банків, так й підприємств різних галузей та напрямів виробництва товарів і надання послуг.

Впровадження нових інформаційних технологій означає кардинальну зміну застарілих методів отримання, обробки, інтерпретації та передачі інформації керівній ланці підприємства. В табл. 1 запропонуємо вирішення типових завдань щодо інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління фінансовою безпекою підприємства за допомогою впровадження нових інформаційних технологій.

Таблиця 1 – Впровадження нових інформаційних технологій у процес управління фінансовою безпекою підприємства

№ з/п	Проблемне місце інформаційно-аналітичного забезпечення	Вирішення проблеми за допомогою нових інформаційних технологій
1	Інформація щодо виникнення дестабілізуючих чинників фінансової безпеки з'являється в один час тільки в одному місті, що часто не дає можливості вчасної адекватної реакції на неї	За допомогою формування та впровадження розподілених баз даних, інформація про дестабілізуючі чинники буде з'являтися одночасно в різних місцях, що пришвидшить реакцію та розробку комплексу заходів щодо їх нейтралізації або зменшення деструктивного впливу
2	Розробку та впровадження у діяльність підприємства заходів щодо зміцнення фінансової безпеки можуть здійснювати тільки експерти, що зазвичай є неефективним й ресурсовитратим процесом	Впровадження експертних систем дозволять облегшити процес управління фінансовою безпекою підприємства, отже роботу експерта з фінансової безпеки може виконувати спеціаліст із загальних фінансово-економічних питань

№ з/п	Проблемне місце інформаційно-аналітичного забезпечення	Вирішення проблеми за допомогою нових інформаційних технологій
3	Постійний пошук оптимальної моделі управління (централізоване або децентралізоване) може ослабити фінансову безпеку підприємства	Сучасні телекомунікаційні моделі дозволять використовувати позитивні риси як централізованої моделі управління, так й можливості та окремі аспекти децентралізованого менеджменту
4	Управлінські рішення щодо забезпечення фінансової безпеки приймаються керівниками без активної участі персоналу підприємства, що унеможливорює як стимулювання до зміцнення фінансової безпеки, так й професійне зростання окремих співробітників	Для вирішення цієї проблеми варто впроваджувати наступні технології, а саме: засоби підтримки прийняття рішень, доступ до бази даних, засоби моделювання. Це дозволить зробити прийняття управлінських рішень частиною роботи кожного співробітника, що позитивно вплине функціонування загальної системи фінансової безпеки
5	Сучасні форс-мажорні умови у зв'язку з карантинними мірами часто унеможливають знаходження на робочому місці спеціалістів з фінансової безпеки, що ускладнює процес отримання, зберігання і передачі ними актуальної інформації	Розробка та впровадження корпоративної інформаційної системи управління на базі сучасних технологій з віддаленим доступом до необхідної інформації та можливістю здійснення необхідних функцій дозволить спеціалістам з фінансової безпеки належно виконувати свої завдання та отримувати бажані результати
6	Процес планування заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємств виконується періодично, а отже плани можуть не відповідати оперативним ситуаційним потребам у захисті фінансових інтересів підприємствами	Створення спеціалізованого високопродуктивного програмного забезпечення, яке дозволить переглядати плани у режимі реального часу із внесенням у них корегувань згідно із ситуацією, яка склалася на даний момент часу

Внаслідок впровадження і застосування на практиці нових інформаційних технологій у діяльності підприємств буде оптимізовано механізм управління фінансовою безпекою та отримані наступні результати: вирішено проблему неузгодженості між цілями діяльності різних структурних підрозділів підприємства; з'являється можливість багатоплановості та виконання більшої кількості завдань спеціалістом з фінансової безпеки; надання самостійності прийняття рішень окремими спеціалістами і відбору можливих варіантів досягнення загальної мети зміцнення фінансової безпеки підприємства; здійснюється підвищення кваліфікації персоналу підприємства у питаннях економічної та фінансової безпеки підприємства; змінення функцій управлінців та менеджерів вищого рівня – вони складаються не тільки з видачі керуючих і контролюючих впливів, а й з допомоги членам команди в рішенні проблем зміцнення фінансової безпеки; орієнтація підприємства на управління за процесами (актуальний зараз процесний підхід), а не за окремими функціями; можливість адекватного усунення великої кількості рівнів управління фінансовою безпекою, коли має місце «зайвий» розподіл зобов'язань; створено передумови для постійного стратегічного та оперативного планування, коригування основних та специфічних показників,

які безпосередньо та опосередковано впливають на фінансову безпеку підприємства, а також для впровадження у цей процес інновацій.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЄС: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Засць Р.Б.

*Науковий керівник: Нескороджена Л.Л., к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Цифрова трансформація – це процес, у якому суб'єкти господарювання функціонують за допомогою сучасних комп'ютерних та інженерних технологій. Уряди країн ЄС змагаються за першість в галузі цифрової трансформації економіки та впровадженні передових технологій у підприємстві. Визначення цілей цифровізації суб'єктів господарювання Європейського Союзу (далі - ЄС) стане компасом, який покаже Україні напрямок у післявоєнній відбудові та реформуванні економіки і законодавства.

Цифровізація діяльності підприємств за допомогою нових технологій має безліч переваг: створюються нові можливості для ведення бізнесу, впроваджуються інформаційні технології, які підвищують ефективність підприємства, шляхом автоматизації його управління та допоможуть у вирішенні юридичних та економічних завдань. До таких технологій належить штучний інтелект (далі - AI), хмарні технології, великі масиви даних, машинне навчання. Вже зараз AI використовується для автоматизації процесу виробництва та надання послуг, взаємодії з клієнтами з використанням чат-ботів, які можуть надавати персоналізовані рекомендації клієнтам [1]. Хмарні технології допоможуть суб'єктам господарювання в різноманітних потребах: від швидкої передачі інформації між співробітниками до спрощення обрахування бухгалтерських розрахунків.

Зрозумівши потенціал та необхідність впровадження новітніх технологій для збільшення економічних показників підприємств, ЄС законодавчо закріпив Рішенням Європейського Парламенту та Ради ЄС 2022/2481 від 14.02.2022 року програму розвитку під назвою «2030 Цифровий Компас: європейський шлях до Цифрового Десятиліття» щодо цифровізації суспільних відносин, зокрема господарських [2]. В цьому акті закріплено конкретні цілі, які планують досягти у діджиталізації бізнесу: створення і вдосконалення Єдиного цифрового ринку та використання інформаційних технологій у підприємстві на кінець десятиліття. У п. 3 ч. 1 ст. 4 цього Рішення зазначається, що по закінченню 2030-го року мінімум 75% всіх видів суб'єктів господарювання використовуватимуть у своїй діяльності послуги хмарних обчислень та штучного інтелекту. Приблизно 90% підприємств малого та середнього бізнесу повинні будуть на базовому рівні адаптуватися до цифровізації діяльності за рахунок грантів, державних програм. Акцентується увага, зокрема, на малі та середні підприємства внаслідок відносно невеликих їх розмірів, адже саме вони є центром інформаційного розвитку через свою гнучкість до змін. Однак, без

створення технологічної, інформаційної та нормативної бази, яка включає в себе розбудову цифрової інфраструктури і персоналу, нереально досягнути вищезазначених цілей у використанні новітніх технологій підприємствами. На цьому наголошено і у преамбулі вищезазначеного Рішення: «Цифрова трансформація неможлива без потужної підтримки науки, досліджень, розробок і наукової спільноти, які є рушійними силами технологічної та цифрової революції» [2].

У преамбулі Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС) від 16.09.2014 р. Україна зобов'язалася адаптувати чинне законодавство до аспис ЄС, зокрема, у сфері господарських відносин [3]. Для нормативного закріплення такої трансформації підприємств у європейську систему цифрових ринків необхідно привести законодавство у відповідність до нормативно-правових актів ЄС. Виконанням поставленої мети займається Міністерство цифрової трансформації України спільно з іншими органами державної влади. Україна активно впроваджує поняття «електронної торгівлі», «електронного правочину», адаптує нормативно-правові акти з директивами та регламентами ЄС необхідні для цифрового регулювання діяльності підприємств в Україні: Закони України «Про електронні комунікації», «Про електронну комерцію» та ін. Окрім цього, спрощується процес реєстрації суб'єктів господарювання, запускаються нові пілотні проекти для стимуляції цифрового підприємництва. Україна має великий потенціал у впровадженні всіх необхідних дій для цифрового інтегрування підприємств, що відзначали і самі парламентарі ЄС. Однак, технологічний стан та юридичне регулювання цифрової діяльності українських підприємств, а також використання ними інформаційних технологій має недостатній розвиток на рівні країн-членів ЄС через збройну агресію РФ, і пов'язані з цим знищення, затримки у розбудові діджитал інфраструктури.

Отже, перевагами цифрової трансформації підприємств, з однієї сторони допомога у відновленні економіки та реформуванні господарської діяльності підприємств України, а з іншої, підготуватися державі до членства в ЄС, адаптуючи українське законодавство до цілей та стандартів європейських країн.

Література:

1. Harvard Business Review (2018). Artificial Intelligence for the Real World. URL: <https://hbr.org/2018/01/artificial-intelligence-for-the-real-world> (date of access: 23.02.2023).
2. «Щодо заснування Політичної програми цифрового десятиліття до 2030 року»: Рішення (ЄС) 2022/2481 Європейського Парламенту та Ради Європи від 14.12.2022р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj> (дата звернення: 24.02.2023).
3. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 26.02.2023).

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ СУБ'ЄКТІВ ЗЕД В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Ільїн О.Д.

*Науковий керівник: Топоркова О.А., к.е.н., доцент
Український державний університет науки і технологій*

Договірні відносини між контрагентами мають бути відповідним чином оформлені, оскільки від якості договору залежать гарантії виконання зобов'язань обома сторонами. В сучасних умовах економічної нестабільності і невизначеності через карантинні обмеження та військову агресію РФ правозахисна та гарантійна функції договору набувають особливої актуальності. Наразі виконання договірних зобов'язань за ЗЕД контрактами відбувається із значними затримками, а іноді, їх взагалі неможливо виконати. Зміна правового режиму зовнішньоекономічної діяльності зумовлює потребу у застосуванні міжнародних контрактів, які реалізуються за спрощеною системою.

Суб'єкти ЗЕД при складанні зовнішньоекономічних договорів (контрактів) використовують вимоги національного законодавства, рекомендації міжнародних органів та організацій, передбачені світовою практикою, а також сукупність інших гарантій і застережень. Коректне складання зовнішньоекономічного договору (контракту) є запорукою успішного проведення зовнішньоекономічної операції, пов'язаної з переміщенням товарно-матеріальних цінностей через митний кордон.

У випадку зовнішньоекономічних контрактів договірні відносини ускладнені іноземною складовою, що означає ризики: перешкод у перевірці контрагента та прогнозуванні його поведінки; різного сприйняття домовленостей; складнощів у притягненні до відповідальності (включаючи пошук активів, на які можна звернути стягнення) [1].

Для запобігання таким ризикам ще на етапі перемовин з іноземним контрагентом необхідно перевірити його статутні документи; повноваження осіб, які виконуватимуть юридично-значимі дії та є підписантами; реальність державної реєстрації та взяття на облік в податкових органах; сферу і галузь діяльності; наявність, місцезнаходження та справедливую вартість активів. Це дозволить мінімізувати ризик порушення умов ЗЕД контракту, його розторгнення або визнання недійсним. Також якісна перевірка контрагента ще до процедури оформлення договору є запобіжним заходом щодо можливості притягнення контрагента до відповідальності та мінімізації негативних репутаційних наслідків через неблагонадійність нерезидента [2, с. 103].

Досвід юридичного супроводу зовнішньоекономічних договорів визначає необхідність: регламентувати та контролювати усю комунікацію з контрагентом; пересвідчитися, що сторони однаково розуміють істотні умови і терміни (категорії), зафіксувати таке розуміння; уникати будь-яких усних домовленостей; забезпечувати фіксацію та впорядковане зберігання всіх документів та листування щодо кожного контракту [1].

При укладанні зовнішньоекономічного договору, сторонами якого є резидент і нерезидент України, важливо враховувати регуляторні вимоги, зокрема, валютне законодавство стосовно організації взаєморозрахунків (умов їх здійснення) та обмеження, зумовлені військовим станом.

Банки орієнтуються на встановлені міжнародним і українським законодавством вимоги до оформлення документів за зовнішньоекономічними операціями. Основні складові залежить від сутності угоди, виду діяльності, але істотними умовами є такі [3]:

1. Назва, номер, дата, місце укладення договору.
2. Предмет угоди: має бути чітко прописаний, відповідати характеру діяльності суб'єкта ЗЕД та діяльності контрагента, з яким укладено договір.
3. Кількість і якість товару, упаковка й маркування, умови поставки та приймання-передачі товару. Оплачений товар має бути поставлений, а відвантажений товар має бути покритий валютною виручкою. Якщо йдеться про послуги – доречно прописати їх обсяги, умови приймання-передачі.
4. Ціна й загальна вартість контракту, строки й умови оплати. Сума контракту – це всі грошові кошти, які проходять за договором суб'єкта ЗЕД з іноземним контрагентом. У які строки й на яких умовах Інкотермс буде поставлений товар, за який було попередньо надано аванс. Правила Інкотермс визначають переважно лише обов'язки сторін при доставці товару від продавця до покупця. Якщо в контракті не зазначена конкретна сума, тоді його загальна сума складається з усіх платежів, які проходять за контрактом. Важливим моментом є визначення: яка сторона оплачує комісії банків по транзакціям, у тому числі банків-кореспондентів.
5. Форс-мажорні обставини, санкції й рекламації, пункт про врегулювання спорів у судовому порядку. Визначення права, яке застосовуватимуть до відносин за контрактом є особливо важливим. На практиці часто застосовують різне право до різних частин контракту.
6. Відомості про сторони договору: повне найменування, юридичні адреси, повні поштові і платіжні реквізити контрагентів (номер банківського рахунка, IBAN, назва та місцезнаходження (населений пункт та країна) банку, SWIFT-код банку).

Отже, процедура оформлення договірних відносин між суб'єктами ЗЕД потребує чіткої регламентації істотних умов з можливістю швидкої адаптації та гнучкого реагування на загрози і виклики сьогодення.

Література:

1. Ключові ризики ЗЕД-контрактів & шляхи їх запобігання. URL: <https://uba.ua/ukr/news/7828/>
2. Наукові та прикладні аспекти обліково-аналітичного забезпечення ризикорієнтованого управління: колективна монографія / під заг. ред. В. В. Бобиля. Дніпро: УДУНТ, 2022. 164 с.
3. ЗЕД-договір і валютний нагляд банку. URL: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/valutnij-naglad>

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сільченко В.А.

Науковий керівник: Непран А.В., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Особливістю економічного розвитку України посилення нерівномірності розвитку регіонів. В значною мірою ці негативні тенденції були обумовлені посиленням територіальної диференціації банківського кредитування. Нині банківське кредитування зосереджене у Київській, Дніпропетровській, Одеській та Львівській областях, на які приходилося у 2022 р. 79,2 % від всього обсягу кредитів, наданих не фінансовим корпораціям. З одного боку, утворилися «полюси» економічного зростання, а з іншого – переважна частина депресивних, низькорозвинених регіонів. Така диференціація банківського кредитування посилює асиметрію регіонального розвитку, зокрема, призводить до виникнення депресивних регіонів, підвищує соціальну напругу у суспільстві, вимагає збільшення обсягів фінансових ресурсів для усунення диференціації для зменшення регіональної асиметрії тощо.

Переважна більшість дослідників для оцінки територіальної диференціації банківського кредитування використовують показники структури наданих кредитів. Проте ці показники не дають змогу оцінити зміни у регіональній диференціації банківського кредитування.

Тип регіонального розвитку може бути визначений за допомогою показників математичної статистики, які використовуються для оцінки розсіювання варіант від середнього значення. Такими показниками можуть виступати розмах варіації, дисперсія, середньоквадратичне відхилення та ін.

Для статистичного аналізу процесу диференціації банківського кредитування ми використовуємо коефіцієнт варіації, який розраховується за формулою [1]:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma_x}{\bar{x}} \cdot 100 \%, \quad (1)$$

де σ_x — середньоквадратичне відхилення регіональних показників банківського кредитування від середнього рівня; $\bar{x}$ — середні темпи зростання кредитних вкладень по всіх регіонах країни.

Розрахунок показників варіації банківського кредитування наведено в табл. 1.

Таблиця 1 - Коефіцієнт варіації, всі області України (в %)

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Загальний обсяг виданих кредитів, виданих нефінансовим корпораціям — всього	271,3	345,2	320,5	315,9

Як засвідчили розрахунки, для банківського кредитування характерним є посилення диференціації у кредитах, наданих нефінансовим корпораціям. При цьому спостерігається до зростання нерівномірності у наданих кредитах. Якщо у 2019 р. коефіцієнт варіації склав 271,3 %, тоді як у 2022 р. 315,9 %. Ці дані свідчать, що тенденція посилення регіональної асиметрії у розвитку банківського кредитування посилюється.

Таким чином, для сучасного ринку кредитування нефінансових корпорацій характерна глибока регіональна диференціація за показниками обсягу виданих кредитів. Основною причиною виникнення міжрегіональних диспропорцій у кредитуванні нефінансових корпорацій є надзвичайно великі обсяги кредитування м. Києва (67,0 %) та декількох інших регіонів. На нашу думку, з метою подолання негативних тенденцій необхідно стимулювати надходження кредитних ресурсів в регіони з ослабленою ресурсною базою, що буде сприяти прискоренню їх соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Горкавий В. К. Статистика : Підручник. Третє вид., переробл. і доповн. Київ: Алерта, 2019. 644 с.

КЕЙТЕРИНГ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Царюк М.В.

*Науковий керівник: Іваненко В.О., к.е.н., доцент
ЖДУ ім. Івана Франка*

У ресторанному бізнесі розгортається жорстка конкуренція за потенційних споживачів. Сучасний ритм життя змушує людей відмовлятися від домашньої кухні. Саме тому сфера ресторанного бізнесу за напрямом кейтерингу є актуальною.

Кожен заклад, який знову відкрився, прагне здивувати, запропонувати щось краще, цікаву кухню, незвичайний інтер'єр, бонуси і знижки. Тому і з розвитком ресторанного бізнесу в Україні, а також із сучасними реаліями, прийшов і західний тренд – кейтеринг. За даними української компанії з автоматизації закладів Poster POS, 19% закладів ресторанного господарства в Україні продовжували працювати навіть в перші дні війни [1].

Кейтеринг – дуже гнучкий та багатогранний бізнес. Сам термін «кейтеринг» походить від англійського дієслова «to cater», що в перекладі означає «поставляти провізію», «обслуговувати споживачів», та словосполучень «public catering» – ресторанне господарство, а також «catering trade» – ресторанний бізнес.

Суть кейтерингової послуги полягає в тому, що ресторан на спеціальне замовлення пропонує споживачеві приготування та доставку готового продукту ресторанного господарства у призначене місце (будинок, офіс, робоче місце, місце відпочинку тощо), ресторане обслуговування святкових заходів із наданням різноманітних сервісних послуг тощо.

Для ділових заходів поза рестораном і кафе, кейтеринг є надзвичайно

зручною послугою. Основною перевагою виїзного обслуговування – кейтеринг-компанії можуть працювати де завгодно, у будь-якому зручному для вас місці (конференц-зали, офіси, холи бізнес-центрів, концертних залів, даху, тераси, пляжі і узбережжя, пікніки на природі). Також для кейтерингу характерна швидкість підготовки до заходу згідно до побажань замовника. Ще одною перевагою є те, що приготування та сервірування буде залежати від ваших уподобань, побажань та тематики заходу, а також відсутність прибирання після його проведення.

Кейтеринг доволі складна послуга і не всі ресторани можуть її в себе впровадити, тому часто цим займаються спеціальні компанії. Для будь-якої послуги гостинності ключем до її успіху буде персонал, це ж саме характерно і для виїзного обслуговування. Команда персоналу має бути максимально злагодженою, точною і акуратною, тому що працювати в польових умовах і з великим скупченням людей доволі тяжко, тому без певної дисципліни ніяк.

Сучасною та принциповою проблемою при підготовці кейтерингу є підбір та оренда приміщення для проведення заходу. Це є ключовим моментом для успішної організації вашого заходу. З іншого боку, дизайн закусочних та зон відпочинку також має відповідати тенденціям. До сучасних тенденцій належать: 1. Кухар на «виклик». Послуга виїзного кухаря стає дедалі популярнішою, і об'єктивно кажучи, така їжа справді набагато смачніше, адже відразу після приготування страва не встигає охолонути і зазнати будь-якого обвітрювання. Але основний акцент робить на кухарі, що і додає ексклюзивності послугі. 2. Оригінальна або автентична продукція. Крафтове пиво, продукція сироварні, фермерські овочі, фрукти – все це екологічні товари, які зараз знаходяться на піку популярності. 3. Замовлення готових сетів. Для того щоб клієнт не витрачав час на формування індивідуального меню, шеф-поварі підбирають оптимальні страви і створюють готові сеті. 4. Ще один прийом в конкурентній боротьбі кейтерингових послуг – пропонувати клієнтам різноманітне меню, яке включає і традиційні страви, і доповнюється стравами вегетаріанської кухні, пісними обідами, дієтичними стравами. Великі кейтерингові компанії можуть готувати по системі роздільного харчування і навіть надати таку ексклюзивну послугу, як раціон за групою крові [2].

На жаль, ринок кейтерингових послуг насичений тільки в напрямі обслуговування свят і фуршетів. Напроти, у сфері офісних обідів він, на думку експертів, заповнений не більш, ніж на 20 % і є дуже перспективним. При цьому практично ніхто не займається доставкою обідів у чистому вигляді – такі послуги є одним з напрямів діяльності різноманітних ресторанів і кафе [4].

Також, великою проблемою на ринку виїзного обслуговування є те, що багато кейтерингових компаній в Україні декларують великий перелік послуг, що надаються, але після детальної перевірки виявляється, що багато з цих послуг пропонується на посередницьких засадах. Наприклад, майже всі кейтерингові компанії в Україні надають меблі, текстиль та інше обладнання в оренду, але самі при цьому не мають у своїй власності нічого з переліченого [3].

Отже, кейтеринг – перспективний напрямок ресторанного бізнесу, що дозволяє рестораторам забезпечити стабільність та успішність функціонування своєї організації на ринку ресторанних послуг. Враховуючи останні тенденції

кейтерингу, цей вид діяльності може стати дуже прибутковим бізнесом. Ресторанні заклади, які успішно реалізують свою продукцію, обов'язково досягнуть системи оптових цін, знижок та акцій для потенційних клієнтів. В результаті чого зможуть залучити більше споживачів.

Література:

1. Бишовець Л.Г., Куракін О.Б., Крижанівський А.І. Інноваційні технології обслуговування в сучасному ресторанному бізнесі. Харків: Новий курс. Харків, 2020. С. 53-58.
2. Ратова З.Т. Організація кейтерингу в Україні в умовах економічної кризи. URL: <http://intkonf.org/ratova-ztpopelyarav-organizatsiya-keyteringu-v-ukrayini-v-umovah-ekonomichnoyi-krizi>.
3. Андреев Г.Г. Особливості конкурентного середовища на ринку кейтерингових послуг. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/304.pdf>
4. Кононенко Т.П. Сучасний кейтеринг та обладнання. *Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі*. 2006. Вип.2(4). С. 264-270.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Шабатура Ю.Я.

*Науковий керівник: Ковтун Е.О., к.е.н., доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*

Нестабільність політичної ситуації, війна, економічна криза та потужна хвиля вимушеної міграції сповільнюють розвиток країни, тому ведення бізнесу, а особливо соціального, в таких умовах є досить ризикованим. Втім, слід відзначити, що впродовж останніх років в Україні набирають обертів потужні позитивні тренди: посилюється інституційна спроможність організацій громадянського суспільства, з'являються нові громадські ініціативи, а близькі за цінностями бізнеси консолідуються навколо тем сталого розвитку та соціальної відповідальності. Розвиток соціального підприємництва в Україні привернув увагу та почав здобувати підтримку міжнародної спільноти

Дослідженням проблем розвитку соціального підприємництва в Україні активно займаються ряд українських та зарубіжних вчених. Зокрема, А. Андрущенко, В. Бібікова, І. Камінник, О. Кіреєва, К. Коваленко, Ю. Набатова, А. Свинчук, О. Сотула, В. Удодова, В. Шаповал, З. Галушка.

Метою даного дослідження є визначення основних аспектів діяльності соціального підприємства в Україні.

Соціальне підприємництво - це підприємство, підприємство, підприємницька діяльність, покликані вирішити соціальні проблеми та задовольнити потреби суспільства. Можна сказати, що соціальне підприємництво - це унікальна можливість поєднання соціальної місії з

бажанням заробити гроші, надати певні послуги та продати товари.

Головна відмінність від звичайного бізнесу полягає в тому, що для соціального підприємництва отримання та розподіл прибутку не є самоціллю чи основною метою.

Організація повинна відповідати хоча б одному з наступних критеріїв:

- працевлаштування вразливих груп населення (ветерани АТО, ВПО, люди з інвалідністю, мешканці сільської місцевості та ін);
- частина чи весь прибуток від діяльності спрямовується на підтримання статутної діяльності громадських організацій, благодійних організацій чи фондів;
- частина чи весь прибуток виділяється на фінансування окремих видів послуг для соціально вразливих груп населення / підтримки соціальних, культурних чи спортивних заходів, проектів.

Місія соціальних підприємств найчастіше прописана у статуті та полягає у підтримці вразливих груп населення та/чи розвитку громади. Головні способи досягнення місії: продаж товарів (власного виробництва), працевлаштування представників вразливих груп та підтримка соціальних, культурних та/чи спортивних заходів, проектів, програм.

Згідно з незалежними дослідженнями на даний час в країні існують та застосовуються три основні форми соціального підприємництва:

- некомерційні організації, що займаються підприємництвом у сфері своєї основної діяльності;
- некомерційні організації відкривають власні підприємства, частина доходів яких йде на фінансування їх соціальних програм;
- підприємства для людей з обмеженими можливостями: компанія звільняється від сплати податку на прибуток, якщо більше 50% її співробітників – люди з обмеженими можливостями.

Через відсутність закону про соціальне підприємство його засновники можуть обирати ту форму існування, яка здається зручнішою. Зараз більшість українських соціальних підприємств - неприбуткові організації (60%). За законом неприбутковий статус громадської організації не перешкоджає веденню бізнесу. Але це можливо тільки якщо підприємницька діяльність прописана в установчих документах організації. При цьому підприємство звільняється від податку на прибуток, а отриманий дохід використовується тільки на операційну діяльність та реалізацію обраної суспільної мети.

30% соціальних підприємств працюють як бізнес - зазвичай їх оформлюють як ФОП 2 чи 3 групи. Такі підприємства сплачують податки в повному обсязі - за виключенням підприємств, де понад 50% працівників - інваліди (вони звільнені від податку на прибуток). Іноді соціальне підприємництво і полягає в працевлаштуванні вразливої категорії населення - тоді весь прибуток спрямовується на розвиток такого підприємства [3, с. 107].

Через нечіткість критеріїв, за якими можна визначити соціальне підприємство, його часто плутають з благодійними ініціативами, які виникають в рамках традиційного бізнесу. Але якщо благодійність - не мета роботи

компанії, і вона може в будь-який момент її припинити - її не можна вважати соціальним підприємством.

Таким чином, соціальне підприємництво характеризується такими головними рисами, як здатність підприємця отримувати прибуток, вирішуючи гострі соціальні проблеми у суспільстві, сприяючи не лише їх усуненню, але й якісно новому розвитку потенціалу населення. Соціальне підприємництво як соціально-економічний підхід зосереджує увагу на важливих соціальних проблемах, креативно поєднує та втілює соціальні та бізнес-підходи для створення одночасно соціальної та економічної цінності, вираженої в продукції підприємства.

Література:

1. Іляш О.І. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства. *Економіка і регіон*. 2021. №3(18). С.141-145.

2. Галушка З. І. Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні. *Вісник серія Економіка*. К.: ВПЦ «Київський національний університет». №148. 2018. С. 17-22.

3. Давидовська, Г. І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник УжНУ*. 2022. № 7. С. 106-109.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІСТЬ, ВИКЛИКИ

Шер В.А.

Науковий керівник: Ревенко О.В., к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасний стан бізнес-середовища та глобальні виклики вимагають від аграрних підприємств прискорювати процес змін з метою управління своєю стійкістю та прибутковістю. Метою дослідження є визначення особливостей розвитку аграрних підприємств в сучасних умовах невизначеності, обґрунтування подальших напрямів їх розвитку.

Сучасний стан справ щодо реалізації бізнес-проектів та перспективи зав'язків зі стейкхолдерами у майбутньому багато від чого залежать від стану галузі, яку обслуговує суб'єкт господарювання. Тож для прикладу в роботі було розглянуто елеваторну сферу. Її стан в Україні можна оцінювати за різними критеріями (потужністю зберігання, обсягами перевалки або експорту зерна, приросту потужностей, розгалуженість виробників тощо). Але не менш інформативно оцінити її можна за роботою суб'єктів господарювання, які займаються будівництвом, модернізацією та удосконаленням обладнання, а також впровадженням нових технологічних процесів. Для елеваторного бізнесу 2022 р. став особливим. Так за даними Міністерства аграрної політики та продовольства через війну на території України аграрні підприємства не зможуть використовувати близько 25% посівних площ [1], що відобразилось на

урожайності.

Основні стратегічні висновки, отримані в результаті проведеного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств та діагностика їх сучасного конкурентного середовища мають містити й основні напрямки подальшого розвитку, тобто завершуватися формуванням загальної стратегії. Слід зазначити, що стратегій у агропідприємства може бути безліч, але всі вони базуються, в основному, на чотирьох стратегічних альтернативах: обмежене зростання, інтенсивне зростання, скорочення або поєднання будь-яких складових стратегій (за умов відповідної номенклатури) та інтеграційний процес.

Більшість аграрних підприємств, які є потенційними клієнтами елеваторного підприємства (або обслуговування елеваторів), в умовах воєного стану дотримуються стратегії скорочення, тобто встановлюють цілі нижче досягнутого в минулому. Таке скорочення означає шлях раціоналізації і переорієнтації аграрного виробництва, що здійснюється на засадах впровадження кількох варіантів: ліквідація, відсікання зайвого, скорочення і переорієнтація. Основним же варіантом для таких товаровиробників став варіант відсікання зайвого.

Низка підприємств дотримуються стратегії обмеженого росту, для якої характерно встановлення цілей від досягнутого рівня, скоригованого з урахуванням рівня інфляції. Це найлегший, зручний і найменш ризикований спосіб дій. Дану альтернативу застосовують звичайно в зрілих і стабільних організаціях.

Стратегія зростання здійснюється шляхом значного щорічного підвищення рівня встановлених цілей порівняно з рівнем показників попереднього року. Цю альтернативу доцільно застосовувати в підгалузях з суттєвим потенціалом і швидкозмінливою технологією. Зростання може бути внутрішнім і зовнішнім. Внутрішній ріст характеризується розширенням асортименту товарів і обсягом їхнього випуску. Зовнішній – може бути виражений у суміжних галузях у формі вертикального і горизонтального росту. Таку стратегію в нинішніх умовах використовує невелика кількість аграрних підприємств, власники розуміють важливість впровадження в організацію виробництва сучасних організаційно-економічних механізмів ринкової стратегії [2]. І цей шлях найбільш перспективний, тому в основу формування бізнес-стратегії елеваторного підприємства пропонується покласти стратегічну альтернативу зростання, яка хоч і потребує впровадження кардинальних організаційно-економічних змін, але й надасть змогу суттєво поліпшити фінансові показники діяльності.

Важливо вже сьогодні визначитись з напрямками повоєнного розвитку. Світові тренди фокусують увагу на принципах циркулярної економіки [3, С. 213], які за скрутних часів є важливими альтернативами розвитку сільського господарства, проявом його значущості, і одночасно її викликом. Такі трансформації активно впроваджується у країнах ЄС, покладений початок цій справі і в Україні. Слід наголосити, що основи циркулярної економіки в агросфері фокусуються на використанні вторинних ресурсів або системних

змінах. Це зменшує негативний вплив на довкілля та дозволяє ефективно використовувати обмежені природні ресурси. Для агропідприємств та, зокрема, елеваторної сфери, такий підхід дозволить:

- 1) оптимально, з певною користю, утилізувати відходи;
- 2) ощадливо користуватись ресурсами, що прискорює обертання оборотних коштів підприємства;
- 3) забезпечити конкурентні переваги за рахунок інновацій;
- 4) відобразити гарний імідж в наслідок соціально відповідальної діяльності.

Література:

1. В Україні через війну приблизно на чверть зменшилися посівні площі (27.01.2023 р.). Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3660710-v-ukraini-cerez-vijnu-priblizno-na-cvert-zmensilis-posivni-plosi.html> (дата звернення: 20.02.2023)

2. Сьомич М. Методологічний базис управління організаційно-правовою безпекою суб'єктів аграрного бізнесу. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Вип. 4 (82). С. 58-63.

3. Руда М., Яремчук Т., Бортнікова М. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 212-222.

DAYANIQLI İNKİŞAFDA SƏRİŞTƏ ƏSASLI TƏHSİLİN HƏLLEDİCİ ROLU

*Banizadə-Mamani Sədiqə Məhərrəm qızı,
Ələmov Nurlan Şirin oğlu,
Tehmurlu Mürşüd Nuru oğlu
Elmi rəhbər: Məmmədov Saqib Yaşar oğlu
“Sənayenin təşkili və idarəetmə” kafedrasının müəllimi
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan Respublikası*

XXI əsrdə ölkəmizin iqtisadi inkişafa qədəm qoyması bu inkişafın dayanıqlılığını təmin edəcək və onu növbəti mərhələyə keçirəcək insan resurslarına olan tələbatı önə çəkməkdədir. Təhsildə aparılan islahatların nəticəsində “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası” təsdiq edilmiş, müasir tələblərə cavab verən təhsilverənlərin formalaşdırılması, təhsil müəssisələrinin idarə edilməsinin yeni prinsiplərə əsaslanması, təhsil müəssisələrinin ömürboyu təhsili təmin edən infrastruktur və maddi-texniki bazasının yaradılması, həmçinin təhsilin maliyyələşdirilməsinin yeni mexanizminin formalaşması ilə yanaşı, səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsilin məzmununun yaradılması əsas prioritetlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Təhsilalan üçün böyük bir əhəmiyyət kəsb etməyən məlumatları yadda saxlamağa yönəlmiş ənənəvi təhsillə müqayisədə, səriştə təhsili təcrübə yolu ilə bilik əldə etməyə yönəlmişdir. Səriştə təhsilindəki ən vacib irəliləyiş, yeganə bilik ölçüsü

kimi nəzəri məlumatları əzbərləməkdən imtina etməkdir. Ənənəvi təhsil sistemində təhsilənlər passiv bilik əldə edənlər kimi qəbul edilir. Müəllimin işi isə bildiyini ötürməkdən ibarətdir.

Öyrənmə ilə bağlı son tədqiqatlar göstərir ki, məlumatın passiv qəbulu yaxşı bilik əldə etməsinə gətirib çıxarmır. Buna görə də, səriştəli yanaşmada əsas diqqət təhsilənlərə yönəlir. Yəni, təcrübə etməli olana, tədqiqat metodlarını mənimsəyənlərə istiqamətlənir. Bu təhsil modelində müəllimin rolu təhsilənlərin öyrənməsini asanlaşdırmaqdır. Məsələn, səhvləri göstərərək və nəticəni yaxşılaşdırmaq üçün yollar təklif edərək biliyin mənimsənilməsi prosesini asanlaşdırmaq mümkündür.

Tədqiqat yönümlü səriştəyə əsaslanan yanaşma peşəkar mütəxəssisin səmərəli hazırlanmasını təmin edən nəzəri biliklərin, bacarıqların, şəxsi keyfiyyətlərin optimal nisbətinə əsaslanan səriştələrin formalaşmasına yönəlmiş metodoloji komponentlərin məcmusudur.

Uzun müddət tədris prosesinin əsas məqsədi olan nəzəri və kifayət qədər dərin biliklər yeni şəraitdə insanın seçdiyi sahədə uğur qazanmasını təmin edən vasitəyə çevrilir. Bu kontekstdə səriştə bir insanın (mütəxəssis, məzun, stajçı) bilik və vəziyyət arasında əlaqə yaratması, problemin peşəkarlıqla həlli prosedurunu formalaşdırması imkanı kimi görünür.

Səriştəyə əsaslanan yanaşmanın tərifindən təhsilin məqsədləri, təhsilin məzmununun seçilməsi, tədris prosesinin təşkili və təhsilin nəticələrinin qiymətləndirilməsi üçün ümumi prinsiplər toplusunu formalaşdırmaq olar. Bunlar aşağıdakı kimi qruplaşdırıla bilər:

- Təhsilin mənası sosial təcrübədən istifadə əsasında tələbələrin müxtəlif sahələrdə və fəaliyyətlərdə problemləri müstəqil həll etmək bacarığını inkişaf etdirməkdir, bunun elementi tələbələrin öz təcrübəsidir;
- Tədris prosesinin təşkili tələbələrin idrak, kommunikativ, təşkilati, əxlaqi və təhsilin məzmununu təşkil edən digər problemləri müstəqil həll etmək təcrübəsinin formalaşdırılmasına şərait yaratmaqdan ibarətdir.

Səriştə konseptinin ədəbiyyatda bir neçə tərfi var. Avropa İttifaqı Şurası (2009) səriştənin tərfini bu şəkildə izah edir: «Səriştə iş və təhsil prosesləri zamanı bilik, bacarıq, həmçinin şəxsi, sosial və ya metodoloji bacarıqları istifadə edə bilmək bacarığıdır». Dayanıqlı inkişaf üçün nəzərdə tutulan bu səriştələrdən bəzilərinə yaradıcı və analitik düşüncə, şifahi və yazılı ünsiyyət, əməkdaşlıq, münaqişənin idarə edilməsi, həmçinin qərar vermə, problem həll etmə və planlaşdırma bacarıqları daxildir.

Azərbaycanda müasir təhsil sisteminin formalaşdırılması məqsədilə aşağıdakı beş strateji istiqamətdə genişmiqyaslı, kardinal islahatların gerçəkləşdirilməsini nəzərdə tutur:

- səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsil məzmununun yaradılması;
- təhsilənlərin fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan innovativ təlim metodları və texnologiyaları vasitəsilə təhsilin məzmununun səmərəli mənimsənilməsini təmin edən yüksək nüfuzlu təhsilverənin formalaşdırılması;
- nəticələrə görə cavabdeh, şəffaf və səmərəli tənzimləmə mexanizmlərinə malik, dövlət-ictimai xarakterli və dövlət-biznes partnyorluğuna əsaslanan təhsildə yeni idarəetmə sisteminin qurulması;

- müasir tələblərə cavab verən və ömür boyu təhsili təmin edən infrastrukturun yaradılması;

- təhsilin dayanıqlı və müxtəlif mənbələrdən istifadə olunmaqla yeni maliyyələşdirmə mexanizminin bərqərar olması.

Göründüyü kimi istiqamətlər içərisində birinci yerdə "səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsil məzmununun yaradılması" durur. Bu strateji istiqamət təhsilin məktəbəqədər, ümumi, ilk peşə-ixtisas, orta ixtisas və ali olmaqla, bütün pillələri üzrə yeni kurikulumların hazırlanması və inkişafı kimi vacib olan strateji hədəfləri əhatə edir.

Əsas strateji istiqamətlər içərisində təhsilin məzmununun ön plana çəkilməsi və bu amilin digər istiqamətlər üçün sanki bir çıxış nöqtəsi kimi seçilməsi istər tarixi-mədəni ənənələr, istərsə də müasir yanaşmalar baxımından uğurlu addım kimi dəyərləndirilməlidir. Təsadüfi deyildir ki, təhsil strateqlərinin yekdil fikrinə görə, təhsilin məzmununu düzgün müəyyənləşdirmədən təhsildə uğurlu nəticədən, keyfiyyətdən, eləcə də təhsilalanların layiqli vətəndaş və peşəkar kadr kimi yetişdirilməsindən söhbət belə gedə bilməz.

Bu bir həqiqətdir ki, ümumi təhsildə bacarıqlara əsaslanan şəxsiyyətyönlü məzmunu keçilməsi təhsilalanlarda yaradıcı (kreativ) düşüncənin formalaşmasına, praktik vərdiş və bacarıqların yaranmasına birbaşa xidmət edir. Təhsilalanlara o biliklər verilməlidir ki, o, şəxsin gələcək həyatında tətbiq oluna bilsin, qazandığı bilik və bacarıqlar səriştəyə, kompetensiyalara çevrilə bilsin. Əgər təhsilalanı verilən bilik yeni biliklərin yaranmasında baza, təməl rolunu oynamırsa, yaxud əməli fəaliyyət sahələrində tətbiq olunmursa, bu bilik heç zaman kreativ, yaradıcı düşüncəyə xidmət edə bilməz.

Təhsilşünaslıqda aparılan tədqiqatlarla müəyyən edilib ki, təhsilalanlara verilən hazır nəzəri biliklərin yarından çoxu onların gələcək həyatlarında, praktik fəaliyyətlərində istifadə olunmur. Təhsilin məzmununa bu cür yanaşma artıq öz funksiyasını itirib. Təhsilalanı hazır bilik verilsə və bu praktik həyatda tətbiq olunmursa, Qərb təhsilşünaslığında bu cür yanaşma yaradıcı təfəkkür aktı deyil, bir hafizə, yaddaş aktı kimi dəyərləndirilir. Bu baxımdan Strategiyada səriştəyə əsaslanan təhsil məzmununun yaradılması haqqında müddəa özündə təhsilalanı "zəruri minimum biliy" (yaxud "təmayül əsaslı praktik biliy" (in) ənənəvi hafizə faktı kimi deyil, müasir yaradıcı düşüncə, təfəkkür faktı kimi verilməsini nəzərdə tutur. Başqa sözlə, ümumi təhsilin məzmununda təhsilalanın idrak fəallığını təmin etməyən "hafizə (yaddaş) məktəbi"ndən müstəqil, yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirən "təfəkkür məktəbi"nə keçidin aydın yolları göstərilir. Bu cür yanaşma bilikləri təhsilalanı hazır şəkildə deyil, təhsilalanın yaradıcı düşüncəsinin məhsuluna çevirmək və sonrakı müstəqil düşüncələr üçün təməl, baza yaratmaq yolunu, öyrənməyi öyrətmək yolunu prioritet kimi qəbul edir. Əslində bu cür yanaşma Avropada çoxdan sınaqdan çıxmış, Qərb sivilizasiyanın öncülü olmaq şansını vermiş kreativ düşüncənin ətalət və passivlikdən azad olması, hər kəsə öz ağılı ilə müstəqil çalışmaq imkanının verilməsi yoludur.

Məsələn, "tələbə olmaq", "öyrənmək", "düşünmək", "bilmək" nə deməkdir? İnsanlar gələcəyə hazır olmaq üçün nəyi və necə öyrənməlidirlər? Elmi-texnoloji inkişaf dövründə "məsafəli öyrənmə" ilə "ənənəvi tədris" arasında əhəmiyyətli fərq

varmı? Sabahkı “fərdi” və “kollektiv” iş tapşırıqları bugünkü anlayışlarımızdan nə ilə fərqlənəcəkdir?

Düşünürəm ki, Azərbaycanda səriştə əsaslı təhsilin məzmununun yaradılmasını təmin edəcək elmi-pedaqoji potensial var. Əsas məqsəd bu potensialdan səmərəli istifadənin yollarını tapmaqdan, onların intellektual əməyinin stimullaşdırılmasını və motivasiyasını təmin etməkdən ibarətdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2018.
2. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.
3. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2009.

DÖVLƏT QULLUĞUNDA ETİK DƏYƏRLƏR VƏ PRİNSİPLƏR

Cəfərov Kamal Rəhman oğlu,

İsmaylova İlahə Aqil qızı

Elmi rəhbər: Məmmədov Saqib Yaşar oğlu

“Sənayenin təşkili və idarəetmə” kafedrasının müəllimi
Mingəçevir Dövlət Universiteti, Azərbaycan Respublikası

Müasir inkişaf səviyyəsinə çatmaq və bu inkişafı davam etdirmək istəyən hər bir cəmiyyətdə bu mənafeyə xidmət edən qurum və təşkilatların yaradılması, göstərilən xidmət və fəaliyyətin artırılması, bu xidmət və fəaliyyətlərin təsiredici şəkildə göstərilməsi və istifadəsi zəruridir. Məhz bu nöqtədə "etika" və "idarəetmə etikas" anlayışları özünü daha çox göstərməkdədir. Təsirli idarəetmə yalnız ümumbəşəri qəbul olunan dəyərlərə söykənən prinsiplər üzərindən aparılmaqla mümkündür.

Etika dedikdə, insan davranışının əsası olan əxlaq prinsiplərinin məcmusu başa düşülür. Başqa sözlə, etika “nəyi necə etməli olduqlarını” müəyyən etmələri üçün insanlara yol göstərəcək dəyərlər, prinsiplər və standartlardır (əsaslardır). Etika eyni zamanda bir prosesdir.

Etika sözü yunan mənşəli olmaqla “ədəb”, “ənənə” və “adət” mənasını verir. Etika dedikdə, insan davranışının əsası olan əxlaq prinsiplərinin məcmusu başa düşülür. Başqa sözlə, etika “nəyi necə etməli olduqlarını” müəyyən etmələri üçün insanlara yol göstərəcək dəyərlər, prinsiplər və standartlardır (əsaslardır). Etika eyni zamanda bir prosesdir. Həmin proses ərzində görülən işlər və verilən qərarlar müəyyən dəyərlərə söykənməlidir.

Dövlət qulluqçuları cəmiyyətin maraqlarını şəxsi və yaxud qrup maraqlarından üstün tutmalı və xidməti vəzifələrini həyata keçirərkən aşağıdakı məqsədləri güdməlidirlər:

- xalqın rifahını yaxşılaşdırmaq;
- cəmiyyətin tələbatlarının mümkün qədər tez bir zamanda və effektiv olaraq ödəmək;

- xidmətlərin keyfiyyətinin artırmaq;
- vətəndaş məmnuniyyətinin təmin etmək;
- dövlət qulluğuna, dövlət orqanına və dövlət qulluqçularına etimadı yüksəltmək.

Bu məqsədlərə çatmaqda 31 may 2007-ci il tarixdə qəbul olunmuş “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş etik qaydalar və prinsiplər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifələrini həyata keçirərkən həmin prinsipləri əsas tutmalıdır. Dövlət qulluqçusunun iş fəaliyyəti zamanı həmin prinsiplərə əməl etməsi və yuxarıda qeyd olunan məqsədlər üzrə ehtiyacların öyrənilməsi ilə əlaqədar sorğuların keçirilməsi, xidmətin hansı səviyyədə aparılmasının araşdırılması, ödənilməmiş ehtiyacların daima qiymətləndirilməsi, bu sahədə olan təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi üzrə iş aparılmalıdır. Nümunə kimi qeyd edək ki, dövlət orqanlarının göstərdikləri xidmətlərdən istifadə etmək üçün həmin orqanlara müraciət edən vətəndaşlar çox zaman hansı sənədlərin tələb olunduğunu, hara müraciət etməli olduqlarını, müraciətlərinə hansı müddətdə baxılacağını və müraciətlərində qaldırdıqları məsələnin hansı müddətdə həll olunacağını bilmirlər. Bu cür hallarda vətəndaşlarda işlərinin daha tez və problemsiz həlli üçün dostdan, tanışdan, qohumdan kömək istəmək ehtiyacı yaranır və vətəndaş ona yardım göstərəcək şəxsə müraciət edir ya da vasitəçi axtarır. Etikadan kənar davranışa zəmin yaradan bu cür halların qarşısının alınması üçün göstərilən xidmətlər, həmin xidmətlər üzrə tələb olunan sənədlər və müddətlər müəyyən edilərək dövlət orqanının inzibati binasında lövhədə yerləşdirilməli, internet, riflet, broşür və digər istiqamətverici vasitələrlə əhaliyə çatdırılmalı və göstərilən xidmətlər etik standartlara uyğun olaraq həyata keçirilməlidir. Xidmət müddəti ərzində göstərilən fəaliyyətlə bağlı vətəndaşların kifayət qədər məlumatlandırılması xidmət standartlarının və müddətlərin əvvəlcədən müəyyən edilməsi qədər önəmlidir. Vətəndaşlar çox zaman yazı və nəşrlərlə maarifləndirilmələrinə baxmayaraq, vəzifəli şəxsdən məlumat almağa meyl göstərirlər. Bu zaman dövlət orqanlarında bilavasitə vətəndaşların qəbulunu həyata keçirən vəzifəli şəxslər xüsusi əhəmiyyət daşıyırlar. “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş əsas etik davranış qaydaları və prinsipləri aşağıda göstərilmişdir.

Vicdanlılıq. Bu prinsip dövlət qulluqçularından öz vəzifə borcunu səmərəli yerinə yetirməyi tələb edir. Burada məqsəd şəxsin, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarının təmin olunmasından ibarətdir. Dövlət qulluqçusu bütün hallarda hər bir şəxs üçün vicdanlılıq nümunəsi olmalıdır.

Loyallıq. Dövlət qulluqçusu onun xidməti vəzifəsinə aid olmadığı hallarda, dövlət orqanlarının, onların rəhbərlərinin fəaliyyəti ilə əlaqədar (qanunsuz fəaliyyət istisna olmaqla) tənqidi ictimai mülahizələrdən, çıxışlardan və onların fəaliyyətinə ictimai qiymət verilməsindən çəkinməlidir. Bu qayda dövlət qulluqçusunun elmi pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı çıxışlarına və ya elmi yazılarına şamil olunmur. Dövlət qulluqçusu dövlət qulluğu ilə bağlı vəzifələrin icrası ilə bir araya sığmayan və onun adına xələl gətirə biləcək, habelə dövlət orqanının nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməməlidir.

İctimai etimad. Dövlət qulluqçusu Azərbaycan Respublikasının, dövlət orqanının və dövlət qulluğunun nüfuzunu möhkəmləndirməyə, öz adını və şərəfini uca tutmağa borcludur. Dövlət qulluqçusu etik davranış qaydalarının onun tərəfindən pozulması nəticələrini aradan qaldırmağa, o cümlədən ictimai etimadın bərpası üçün tədbirlər görməyə borcludur. Dövlət qulluqçusu dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti barədə ictimaiyyəti məlumatlandıran kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada doğru (dürüst) məlumatlar almasına köməklik göstərməlidir.

Mədəni davranış. Dövlət qulluqçusu bütün şəxslərə, o cümlədən birbaşa və yuxarı rəhbəri ilə və ya tabeliyində olan şəxslərə münasibətdə nəzakətli, xeyirxah, diqqətli və səbirli olmalıdır. Dövlət qulluqçuları dövlət qulluğunun bir əmanət olması düşüncəsi və xalqa xidmətin hər cür mənfəətdən üstün bir vəzifə olması düşüncəsi ilə xalqa zövqlə xidmət göstərməli, iş yoldaşlarına və vətəndaşlara münasibətdə nəzakətli, hörmətçil və gülərüzlü olmalıdır. Rəhbər dövlət qulluqçuları qanunun tələblərinə uyğun hərəkət etməli, təbəçiliyində olan dövlət qulluqçularına və vətəndaşlara qarşı təzyiq, təhqir və təhdidedici münasibə göstərməməlidir.

Qərəzsizlik. Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən və ya qərar qəbul edərkən qərəzsiz olmalı və bu zaman irqinə, milliyyətinə, dininə, dilinə, cinsinə, sosial mənşəyinə, əmlak və qulluq vəziyyətinə, dinə münasibətinə, əqidəsinə, ictimai və ya hər hansı digər birliyə mənsubiyyətinə görə hər hansı şəxsə və ya şəxslər qrupunun üstünlüyünə və ya belə üstünlüyün əldə edilməsi üçün şəraitin yaradılmasına yol verməməlidir.

Korrupsiyanın qarşısının alınması. Dövlət qulluqçusuna qanunsuz maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda, dövlət qulluqçusu onlardan imtina etməlidir. Maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusuna ondan asılı olmayan səbəblərdən verilərsə, o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli və maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanına akt üzrə təhvil verilməlidir.

Proseslərin qanunvericiliyə uyğun həyata keçirilməsində nəzarət amili vacib rol oynayır. Ölkəmizdə dövlət qulluqçularının fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün ikili mexanizm mövcuddur. İlk növbədə dövlət qulluqçularının etik davranış qaydalarına xidməti qaydada çalışdığı dövlət orqanının rəhbəri, təbəçilik əsasında isə yuxarı orqan nəzarət edir.

Dövlət orqanının rəhbəri bu nəzarəti rəhbərlik etdiyi orqanın müvafiq qurumları vasitəsilə həyata keçirir. Bu qurumlar bir qayda olaraq etik məsələlər üzrə məsul şəxs – etik müvəkkil, dövlət orqanının kadr qurumu və ya daxili nəzarət qurumu olur. Qanunvericiliyə əsasən dövlət orqanı rəhbərinin etik nəzarətlə bağlı aşağıdakı funksiyaları var:

- tabeliyində olan dövlət qulluqçularının xidməti davranışlarının müvafiq qanunla müəyyən olunan etik davranışqaydalarına uyğunluğuna nəzarət etməli və onun təhlilini aparmalıdır;

- öz davranışı ilə etik davranış qaydalarına əməl olunması nümunəsi göstərməlidir;

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2018.
2. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi. Bakı, 2014.
3. “Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2001
4. “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2001.
5. “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019–2025-ci illər üçün Strategiya” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

UĞURLU KARYERADA KEYFİYYƏTLİ TƏHSİLİN ROLU

Əliyev Kamran

*Elmi rəhbər: Nuranə Abbasova - Zeynalova
Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)*

Hər bir ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı həmin ölkədə insan kapitalının inkişaf səviyyəsindən asılıdır. Son dövrdə dünya iqtisadiyyatında müşahidə olunan texnoloji dəyişikliklər şəraitində rəqəmsal bacarıqlara malik, yeni texnologiyaları aktiv tətbiq edə bilən, gələcək illərdə dünyada artan rəqabətə hazır olan yüksəkixtisaslı insan kapitalının formalaşdırılması xüsusi aktualıq kəsb edir.

Təhsildə keyfiyyət dedikdə beynəlxalq səviyyədə keyfiyyət göstəricilərinin təhsil sferasında əks etdirilməsi anlaşılır. Təhsilin inkişafı və iqtisadiyyatın qloballaşması dünya səviyyəsində təhsilin önəminin artmasına səbəb olmuşdur. Bu dəyişiklik ölkələri rəqabətə davamlı bir təhsil sistemi yaratmaq və beynəlxalq səviyyədə qəbul edilən təhsil standartları qəbul etməyə məcbur etmişdir. Əksər ölkələrdə keyfiyyətə zəmanət mexanizmlərinin inkişafı üçün müəyyən qurumlar yaradılmışdır. Təhsilin keyfiyyəti bir universitet sistemində akademik həyatın bir hissəsini təşkil edən bütün funksiyaları və fəaliyyətləri əhatə edən bir konsepsiyadır.

Təhsil sistemi hazırda bir çox inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemi ilə rəqabətə girə bilmək imkanlarına malik olmasına baxmayaraq, işin keyfiyyətini, rəqabətə davamlılığını daha da artırmaq üçün dövlətin təhsil siyasəti cəmiyyət tərəfindən geniş dəstəklənməli, təhsilin inkişafı və keyfiyyət göstəricilərinin yüksəlməsi üçün lazımi resurslar ayrılmalı, onlardan effektiv istifadənin mexanizmi yaradılması, təhsil sistemi hərtərəfli modernləşdirilməlidir.

Azərbaycanda təhsilin keyfiyyətli olub-olmaması həmişə aktual mövzulardan sayılıb. Çünki həm dövlətin, həm cəmiyyətin, həm də təhsilənlərin təhsil sistemində sosial tələbi keyfiyyətli təhsildir. Elə bu səbəbdəndir ki, təhsil sahəsində aparılan bütün islahatların məqsədi məhz onun keyfiyyətinin yüksəldilməsinə nail olmaqdır.

Müasir dünyamızda təhsil sürətlə dəyişən, yeni inkişaf tendensiyləri ilə zəngin sahələrdəndir. Təhsil sahəsində inkişafa nail olmaqdan ötrü bu tendensiylərin davamlı izlənməsi, çevik addımların atılması çox vacibdir. Azərbaycan Prezidenti də təhsillə bağlı dünyada gedən müsbət tendensiylərə daim fikir verilməsini vacib sayır. İnkişaf etmiş ölkələrdə aparılan islahatların dərinlən təhlil olunmasını, uyğun təcrübələrin Azərbaycanda tətbiqini mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyur.

Ölkə başçısı tərəfindən bir neçə il bundan öncə keyfiyyət nəticələrinə görə dünya ölkələri sırasında qabaqcıl mövqe tutan, iqtisadi cəhətdən dayanıqlı təhsil sistemini yaratmaq məqsədilə "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nın tətbiqi barədə sərəncam imzalanıb. Sözügedən sənədin məzmununda insan kapitalının inkişafının iqtisadiyyatın global sistemə uğurlu inteqrasiyası və ölkənin beynəlxalq rəqabətdən daha effektiv faydalanması prosesində ən mühüm şərtlərdən olub, ölkənin təhsil sisteminin başlıca vəzifəsini təşkil etməsi qeyd edilib. Belə ki, ölkənin inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq şəxsə hərtərəfli bilik və bacarıqların verilməsi məqsədi ilə təhsil sisteminin institusional əsasları, infrastrukturunu və insan resursları inkişaf etdirilməlidir.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin 16 noyabr 2018-ci il tarixli "2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin rəqabətliyi artırılması üzrə Dövlət Proqramı"nın, 23 noyabr 2018-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın təsdiqlənməsi haqqında Sərəncamları da uğurlu iqtisadi tərəqqinin kadr hazırlığının beynəlxalq standartlar səviyyəsinə uyğunlaşdırılmasından asılı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Ali təhsil sisteminin rəqabətliyi artırılması öz növbəsində beynəlxalq əlaqələrin inkişafını, dünya təhsil sistemində inteqrasiyanın sürətləndirilməsini bir tələb kimi ortaya qoyur. Təcrübə mübadiləsinin genişləndirilməsinin qarşıya qoyulan məqsədlərə lazımi səviyyədə nail olmağa böyük stimül verdiyi əldə olunan nəticələrdən də aydın görünür. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin təsdiq etdiyi gənclərin xarici ölkələrdə təhsili ilə bağlı Dövlət Proqramının uğurlu icrası da bu kimi məqsədlərə xidmət edir. Artıq bu Proqramın icrası müddətində 5 min tələbənin xarici ölkələrdə təhsili təmin edilmişdir. Onlar təhsillərini başa vurub, Vətənə qayıtmaqla əldə etdikləri təcrübələr əsasında ölkəmizin daha da inkişafına, tərəqqisinə öz töhfələrini verirlər.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin "Ali təhsil müəssisələrində təqaüd sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər barədə", "Doktorantura, ali təhsil, orta ixtisas və peşə təhsili müəssisələrində, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbələrə təqaüdlərin verilməsi haqqında" sərəncamları, həmçinin "Azərbaycan Respublikasının ali məktəb tələbələri üçün Prezident təqaüdü təsis edilməsi haqqında" Fərmanı da kadr hazırlığını stimullaşdıran addımlar sırasındadır. Bu sənədlər ümumilikdə 110 min tələbəni əhatə etdi.

Bir sözlə, yenilikçi, müasir dünyagörüşünə malik gənclər qarşıya qoyulan hədəflərin gerçəkləşməsində fəal iştirak etmək, öz potensial imkanlarını ortaya qoymaq imkanlarına malikdirlər. Cənab İlham Əliyev, eyni zamanda, bu çağırışı edir ki, yaşlı nəsil öz təcrübəsini bölüşməlidir: "Eyni zamanda, təbii ki, gəncləşmə prosesi getməlidir və burada söhbət təkcə yaşda deyil, təfəkkürdədir, işə yanaşmadadır."

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Azərbaycan Gəncləri Gününə həsr olunmuş respublika toplantısında gənclərə bu çağırışı etmişdir: "Sizin üçün ən başlıca vəzifə müstəqilliyi, milli maraqları qorumaq, Azərbaycanı yad təsirlərdən qorumaq və xalqımızın rahat həyatını təmin etməkdir. Mən şübhə etmirəm ki, siz buna hazırsınız. Azərbaycan gəncləri fəaldır, vətənpərvərdir, biliklidir, savadlıdır. Gənclər, mən

sizə inanıram, güvənirəm.”

Əldə etdiyimiz təhsil səviyyəsi ilə iş tapmaq ehtimalımız arasında birbaşa əlaqə var. ABŞ Əmək Statistika Bürosu 2019-cü ildə məlumat verdi ki, təhsilin hər bir yüksək səviyyəsində işsizlik səviyyəsi aşağı düşür. Məsələn, ən yüksək təhsil səviyyəsi orta məktəbi bitirən insanlarda işsizlik nisbəti 8,3 faiz, universitet məzunlarının işsizlik səviyyəsi isə 4,5 faiz təşkil edib.

Eyni zamanda təhsilin vasitəsilə ölkəmizdə intellektual potensialın artırılması ilə yanaşı, əmək bazarındakı tələbatların da nəzərə alınmasını zəruri hesab edir. "Xüsusilə ali məktəblərə qəbul mərhələsində bütün bu məsələlər dərinlən təhlil edilməlidir. Bizə hansı sahə üzrə nə qədər mütəxəssis lazımdır? Humanitar sahədə fəaliyyət göstərəcək nə qədər mütəxəssis lazımdır? Nə qədər texniki peşə sahibləri lazımdır? ...Bizim təhsilimizin əsas istiqamətləri ölkəmizin sənaye və iqtisadi inkişafı ilə tam bağlı olmalıdır”.

Karyera ilk növbədə peşəkar bacarıqların toplanması və səmərəli həyata keçirilməsidir. Onların uğurlu həyata keçirilməsi müsbət şəxsi keyfiyyətlərlə birləşərək, yüksəlişi təmin edir. Biliklərin praktikaya çevrilməsi onlara yeni keyfiyyət vermək deməkdir, onları konkret peşə vəziyyətində tətbiq etmək məqsəduyğundur. Həyatın müasir ritmində ali (universitet) təhsilin dəyərini dərk etmək lazımdır.

Universitet təhsilinin əsas məqsədi (uğurlu karyera qurmaq baxımından) aşağıdakı kimi müəyyən edilə bilər: peşəkar sahədə praktiki problemlərin ən rəşional həlli üçün hazırlanmış mütəxəssis üçün yüksək keyfiyyətli peşəkar hazırlığın təmin edilməsi. Bu vəzifə ilə əlaqədar aşağıdakı sual yaranır. Məzunun peşə fəaliyyətində əldə edilmiş biliklərin səmərəli tətbiqini necə təşkil etmək olar? Etiraf etmək olar ki, yüksək akademik göstəricilərə malik olan tələbənin əldə etdiyi bilikləri praktik fəaliyyətdə tətbiq etmək çətindir. Təlim prosesində tələbə nəzəri materialı yaxşı mənimsəməli, həm də onun praktikada tətbiqi imkanlarını dərk etməli və mənimsəməlidir. Nəzəri bilik və praktiki bacarıqlar bir-biri ilə sıx bağlıdır. Xüsusi bilik olmadan düzgün yanaşma tapmaq və praktiki problemi həll etmək mümkün deyil. Tədris materialı nəzəri müddəaları və onların praktikada tətbiqinin rəşional yollarını birləşdirməlidir. Tələbəyə praktiki problemlərin həllinə yönəlmiş hərəkətləri tərtib etməyi və əlaqələndirməyi öyrətmək, tərəkürün inkişafına kömək etmək lazımdır. Bunun üçün nəzəri biliklərin praktiki fəaliyyətə ötürülməsini təmin edən prinsip və üsullar sistemini hazırlamaq, sınaqdan keçirmək və həyata keçirmək lazımdır.

Beləliklə, uğurlu karyeranın vacib komponenti universitet təhsilidir. İnsanın hansı elmi sahədə və ya peşə fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istədiyini müəyyən etmək vacibdir, nəinki modaya xərəc vermək və ali təhsil almaq lazımdır. Ali təhsil müəssisəsini düzgün seçmək üçün insanın öz qabiliyyətlərini, inanclarını, maraqlarını, istəklərini və imkanlarını aydın şəkildə bilmək lazımdır.

Bu istiqamətdə son illərdə Universitetimizin inkişaf dinamikası nəzərəçarpan dərəcədə dəyişmişdir. Bu dəyişimin əsas məqsədi regionun aparıcı universitetlərindən biri olmaq, əmək bazarı üçün ixtisaslı kadrlar yetişdirməkdir. Heç də təsadüfi deyildir ki universitemizin hədəfləri müasir təhsil, doğru seçim, uğurlu karyeradır.

MÜASİR AZƏRBAYCANIN QURUCUSU HEYDƏR ƏLİYEV

*Quluzadə Elburus Mənsur oğlu
Elmi rəhbər: Süleymanova Təranə Əhməd qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)*

Müasir Azərbaycanın keşməkeşli və şərəfli yolu ulu öndərin hakimiyyətə 1969-cu il iyul ayının 14-dən rəhbərliyi dövründən başlayır. Məhz elə o dövrdən Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyin ilk dövrlərində respublikanın üzləşdiyi problemləri ilk gündən düzgün müəyyən etməklə, həlli üçün lazımı iradə, güc-qüvvət, qətiyyət nümayiş etdirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyev müxtəlif tədbirlərdə öz doğma dilində azərbaycanca çıxış etməklə cəmiyyətə doğma dilə, dinə, dəyərlərə bağlı olmağı, tarixi irsi yaşatmağı böyük müdrikliklə təlqin edirdi. Hələ 1977-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü və səyi ilə respublikanın Konstitusiyasında Azərbaycan dili dövlət dili kimi təsbit edilmiş və tətbiq olunmağa başlanmışdır.

İdarəçilikdə mütərəqqi yenilikləri tətbiq etməklə, bacarıqlı kadrlara dəstək göstərməklə, cəmiyyətin normal inkişaf ahəngini təmin etdi.

SSRİ-nin nüfuzlu ali məktəblərində on beş mindən yuxarı azərbaycanlı gənc təhsil almağa göndərildi. Bu, ölkənin milli kadrlarının yetişdirilməsində irəliyə doğru atılmış ən mühüm addımlardan biri idi.

1980-ci ildə sənaye məhsulu istehsalının həcmi 1970-ci ilə nisbətən 2,9 dəfəyə qədər artdı. Maşınqayırma sənayesində istehsalın həcmi 5,3 dəfə, kimya və neft-kimya sənayesində 3 dəfədən çox, yeyinti sənayesində isə 4 dəfədən çox artmışdı. Sənayenin struktur quruluşunda maşınqayırma kompleksinin xüsusi çəkisi 1960-cı ildə 5,1 faizdən 1982-ci ildə 16,4 faizə, kimya və neft-kimya, meşə sənayesi kompleksi müvafiq olaraq 4,1 faizdən 8,7 faizə, tikinti materialları sənaye kompleksi 2,7 faizdən 3,2 faizə, yeyinti sənayesi kompleksi 2 dəfədən çox artdı.

Azərbaycanda müasir texnologiyaya əsaslanan neft sənayesi və neft emalı üzrə yeni-yeni müəssisə və zavodların yaradılması ölkəmizdə bu strateji məhsulun istehsalını və emalını nəzərəcarpacaq dərəcədə artırdı. O dövrdə Xəzər dənizinin hesabına Azərbaycanda neft sənayesinin gələcək inkişafını nəzərə alaraq Bakıda unikal bir zavod - dərin dəniz özülləri zavodu tikildi. O cümlədən, ölkəmizdə 1969-1982-ci illər ərzində respublikada müxtəlif təyinatlı 320-yə yaxın sənaye müəssisəsi tikilib istifadəyə verildi.

XX əsrin 90-cı illərində dünya miqyasında mürəkkəb və ziddiyyətli geosiyasi proseslərin getdiyi bir şəraitdə Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi qurmaq son dərəcə müdrik, yaradıcı və çevik yanaşma tələb edirdi. Heydər Əliyev bu vəzifəni 1993-cü ildən etibarən uğurla yerinə yetirməyə başladı. Həmin ilin may-iyununda dövlət böhranının, hakimiyyətsizliyin, xaosun, yarandığı ölkəmizdə vətəndaş müharibəsi təhlükəsi üzləşdiyi xalq təkidlə Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağı qalxdı, bu, ümummilli hərəkətə çevrildi. 15 iyun 1993-cü il tarixə Milli Qurtuluş Günü kimi daxil oldu. Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında, beynəlxalq əlaqələrində əsaslı dönüş yarandı. Elmi əsaslarla beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlandı. Müdrik siyasətçi üzləşdiyi

çətinliklərə, maneələrə, dövlət çevrilişi cəhdlərinin cəsarətlə qarşısını alaraq mübarizlik, əyilməz iradə, özünəinam və siyasi uzaqgörənlik kimi Heydər Əliyev xalqımızı vətəndaş müharibəsindən, müstəqilliyimizi itirmək təhlükəsindən qurtardı, müasir tariximizə dövlətçiliyimizin xilaskarı, qurucusu kimi daxil oldu! Milli Ordu formalaşdı, torpaqlarımızın müdafiə olunması ilə bağlı mühüm addımlar atıldı. Məhz Heydər Əliyevin yeritdiyi uzaqgörən xarici siyasət, diplomatik səylər nəticəsində dünya birliyi Dağlıq Qarabağ ətrafındakı hadisələrlə bağlı kimin haqlı, kimin haqsız olduğunu dərk etdi, Azərbaycanın yalnız öz ərazisinin bütövlüyünə, sərhədlərinin toxunulmazlığına yönəlmiş haqq işini müdafiə etməyə başladı. Atəşkəsə nail olmaq üçün bütün siyasi və diplomatik vasitələr işə salındı və bunun nəticəsində 1994-cü ilin mayında atəşkəsə nail olundu.

Ümummilli liderin yenidən respublika rəhbərliyinə qayıdışı Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına integrasiyasına imkan verdi. Ulu öndər bütün daxili və xarici təzyiqlərə baxmayaraq, 1994-cü il sentyabrın 20-də ölkəmizin təbii sərvətlərinin, ilk növbədə Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft və qaz yataqlarının birgə istismarı sahəsində dünyanın aparıcı şirkətləri ilə əməkdaşlıq əlaqələri yaratmağa müvəffəq oldu.

Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti və gərgin fəaliyyəti nəticəsində ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafı və dünya təsərrüfat sistemində integrasiyası sahəsində çox böyük nailiyyətlər əldə olundu. Ən böyük nailiyyət isə ondan ibarətdir ki, bu dövrdə ölkəmizdə aparılan müstəqil dövlət quruculuğu prosesində iqtisadi islahatların və inkişafın mahiyyət etibarilə yeni bir modeli - Azərbaycan modeli yarandı. Azərbaycan neftinin dünya bazarlarına çıxarılması üçün 1996-cı ildə Bakı-Novorossiysk, 1999-cu ildə isə Bakı-Supsa ixrac neft kəmərlərinin istismara verilməsinə və Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəmərinin inşası ilə bağlı sazişin imzalanmasına, beləliklə də ixrac marşrutlarının diversifikasiyasına nail olundu. Sahibkarlığı inkişaf etdirmək, əlverişli biznes və investisiya mühiti yaratmaqla ölkəyə xarici investisiyaları cəlb etməklə, qeyri-neft sektorunun inkişafına nail olmaq bu mərhələdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri olmuşdur. Həyata keçirilmiş məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda sahibkarlar təbəqəsi formalaşmış, özəl sektorun ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında rolu daha da artmışdır.

Müasir Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı və qurucusu, xalqımızın böyük oğlu, ümummilli lider Heydər Əliyevin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında bütün respublikamız sabaha doğru inamla irəliləyir. Məhz onun rəhbərliyi ilə doğma Azərbaycan özünün inkişaf dövrünü yaşayır, həyatımızın bütün sahələrində böyük nailiyyətlər qazanılır. Əhalinin yaşayış şəraiti, maddi rifah halı günbəgün yaxşılaşır. Heç şübhəsiz, bütün bunların əsasında ümummilli lider Heydər Əliyevin yaxın və uzaq gələcək üçün hazırladığı və bizə miras qoyduğu milli inkişaf strategiyası durur.

ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ: ДИНАМИКА, ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Сәли Руслан, 3 курс
«Есеп және аудит» білім беру бағдарламасы
Ғылыми жетекші: Баймолдина С.Ж.,
экономика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Гончаров Л.Б. атындағы ҚазАЖИ, Алматы қ.

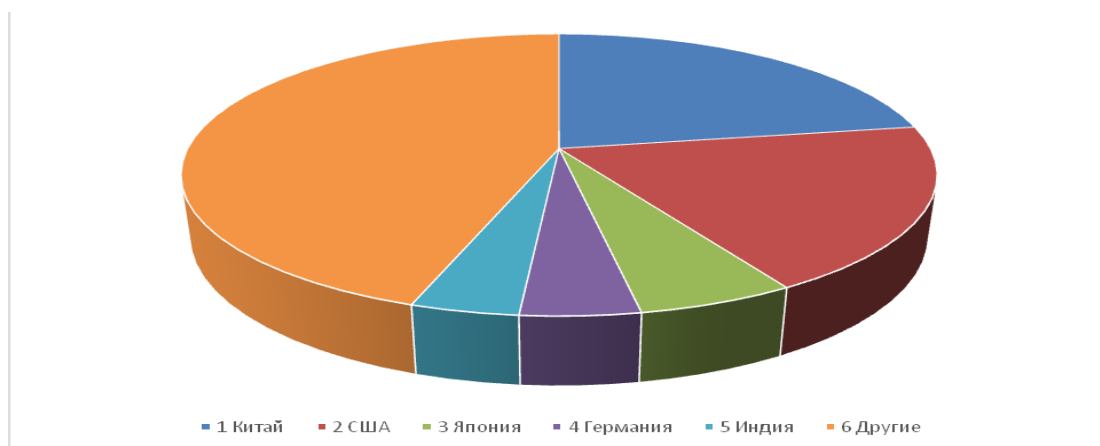
Құрылыс: қолданыстағы ғимараттар мен құрылыстарды жаңа немесе модификациялау (кеңейту, жаңғырту, объектілерді техникалық жөндеу және т.б.) салу, монтаждау және монтаждау арқылы өндірістік және өндірістік емес мақсаттағы жылжымайтын мүлік объектілерінің құрылысын жүзеге асыру жөніндегі қызмет. демонтаждау, тиісті техникалық және инженерлік жабдықтарды, құрылыс материалдарын, бұйымдар мен конструкцияларды өндіру, сондай-ақ объектілерде жұмыс [1].

1970 жылдан бастап 2022 жылға дейін дүние жүзінде құрылыс 22 есеге өсіп, 4 505 300 миллион долларға 4 720 100 миллион долларға жетті, бұған халық санының 4,0867 миллиардқа өсуі де әсер етті. Әлемде құрылыстың өсуі 1,6, Әлемдік құрылыстың максималды өсімі 2019 жылы болды және 4 854 400 миллион долларды құрады [2].

Мақала құрылыс саласының қазіргі жағдайын және оның экономикаға, ел халқының әлеуметтік жағдайына әсерін зерттеуге бағытталған

Әлемде жан басына шаққандағы құрылыс көрсеткіші 10,5 есеге өсіп, 547,7 доллардан 605,7 долларға дейін өсті. Ал жан басына шаққанда құрылыстың орташа жылдық өсімі 4,8%-ға өсті [3].

2020 жылы әлемді құру бойынша көшбасшылар: Қытай – 22,4%; АҚШ – 19%; Жапония – 5,7%; Германия – 4,3%; Үндістан – 3,9%; Басқалары – 44,7%. (1-сурет)

Сурет салу 1 - Көшбасшылар бойынша әлем құрылысының құрылымы, 2020 ж

Дүниежүзілік құрылысты салыстыру өңірлер бойынша 20 жыл, 2000, 2010, 2020 жылдары Азияның жетекші орын алатынын көрсетеді, келесі орындарда Америка, Еуропа, Африка және Океания

Жан басына шаққандағы құрылыс аймақтарының рейтингісі бойынша Океания жетекші орынға ие, одан кейін Еуропа, Америка, Азия және Африка аймақтары

Қазақстанда 2020 жылы құрылыс 10400 млн долларды құрады, құрылыста әлемде Эквадор және Кубамен бір деңгейде 50-ші орында (3-кесте). Жан басына шаққанда құрылыс бойынша 76 орында 2020 жылға Қазақстан Республикасының көршілес елдердің құрылысын салыстыру Өзбекстан Республикасындағы құрылысқа қарағанда 2,8 есе, Қырғызстан Республикасына қарағанда 16,2 есе көп болды. Дүние жүзіндегі құрылыс көшбасшыларымен салыстырғанда Қытаймен құрылыс 99%-дан аз, ал Ресей Федерациясымен салыстырғанда құрылыс 88,7%-дан төмен [4].

Құрылысты жан басына шаққанда салыстыратын болсақ, Қазақстанда Өзбекстанмен салыстырғанда 5,0 есе, Қырғызстанмен салыстырғанда 5,6 есе көп. Жан басына шаққандағы құрылыс көлемі бойынша Қазақстан Қытайдан 24,8%-ға, Ресейден 12,1%-ға артта қалды.

Қазақстандағы 1999-2013 жылдарға арналған құрылыс, халық санының өсуінің әсері 2000 мың адамға. адамға, 17,63 есеге өсті. Сәйкесінше, дүниежүзіндегі үлес 0,30%-ға өссе, Азиядағы үлес 0,72%-ға артты.

2013-2020 жылдар аралығында Қазақстанда құрылыс 26%-ға қысқарды, оның салдары – халық санының 1800 мың адамға өсуі. адам, елдің жан басына шаққандағы құрылысты қысқартады. Сондай-ақ әлемдегі үлес 0,12%-ға азайса, Азиядағы үлес 0,38%-ға төмендеді [3].

Осы 2022 жылы құрылыс процестері кең көлемде тоқтатылды. Саладағы себептер мен проблемалардың ішінде құрылыс материалдары бағасының өсуін, табиғат құбылыстарын, ірі қала тұрғындарының өздеріне қарсы тұруын, ұлттық валютаның тағы бір құнсыздануын, Қазақстанға әсер ететін жаһандық жеткізу тізбегінің тағы бір бұзылуын атап өтуге болады. сондай-ақ заңнамалық жаңалықтар мен шектеулер, мысалы, Алматы қаласының жекелеген аудандарындағы үйлердің қабаттарының санына шектеулер және т.б.

Елдің құрылыс индустриясы стратегиясының негізгі мақсаты баспананың қолжетімділігін қамтамасыз ету, бағаның өсуіне жол бермеу және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту болмақ.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 шілдедегі N 242 Заңы Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы (2021 жылғы 27 желтоқсандағы өзгерістер мен толықтырулармен)

2. Новини Казахстану. URL: <https://kapital.kz/economic/>

3. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы URL: <http://stat.gov.kz/almaty>

4. Макроекономічні дослідження. URL: <https://be5.biz/makroekonomika/construction/gb.html>

Секція 2
***Особливості розвитку економічного потенціалу
суб'єктів підприємництва в кризових умовах
післявоєнного відновлення***

**INNOVATIVE AND NEW MATERIALS IN THE BUILDING
MATERIALS INDUSTRY**

Sartakov Viktor

Scientific adviser: Rakhimbaev A.B., prof., Ph.D.

KazADI them. L.B. Goncharov (Almaty)

One of the dynamically developing sectors of the national economy is currently the building materials industry. According to various estimates, its share accounts for 3 to 5% of the country's total industrial production, about 3% of the main industrial and production assets. In recent years, the annual growth in the production of basic types of building materials ranges from 7 to 30%. More domestic products began to be produced that meet modern requirements and correspond in quality to world analogues.

The building materials industry consistently holds a leading position among industries in terms of total output with the food industry. The importance of the building materials industry for the country's economy is also due to the fact that it supplies raw materials and materials for the construction complex.

Since ancient times, a person has been building housing for himself to protect himself from the weather, trying to create maximum comfort and coziness for himself. The choice of materials for the construction of walls, windows, roofs and other elements is largely determined by the climate of the area where the house is being built. Throughout the history of construction - until the last decade - the most vulnerable part of buildings in terms of thermal insulation were windows, or, in technical terms, translucent building envelopes. Their peculiarity is that they perform two opposite functions: on the one hand, they must let as much light into the premises as possible, and on the other hand, they must protect from cold, wind, rain ... Rise in the cost of energy and, as a result, the desire to save them has become the motive for numerous studies in the field of building technologies. The efforts of the best scientific centers in Europe and America have been directed in recent decades to solving this problem, a huge amount of money has been invested in scientific development. Moreover, the main focus of the research was placed precisely on translucent structures, as on the weakest thermal elements of buildings. And if we talk about progress in the field of building technologies, then the most impressive discoveries have been made in this direction.

To date, the development of technology has reached such a level that more energy and heat from the sun can be received through windows and glass facades than lost. What will the technologies of the 21st century look like? The design of the

double-glazed window in its original form - two simple window panes with dried air between them - currently does not meet European standards for thermal insulation and is yesterday.

In modern European construction, glass with heat-reflecting coatings is used for double-glazed windows.

The physical basis of the process of saving heat in efficient double-glazed windows are as follows.

The heat flow through double-glazed windows consists of three parts:

1. Radiant heat exchange between glasses (infrared radiation);
2. Thermal conductivity of gas between glasses (heat transfer);
3. Convection of gas between glasses (movement and mixing of gas).

The radiant component of the heat flux accounts for 2/3 of the transferred heat, and only 1/3 for the other two factors! Scientists have taken advantage of this feature. By applying the thinnest metal coatings on glass, they learned how to direct the radiant component of the heat flux back into the room.

The metal coating has the properties of a light filter, which is why it is called "selective", that is, "selective": it transmits short-wave radiation, especially well in the visible region, while for long waves - the infrared spectrum - it works like a thermal mirror, reflecting a large part of the radiation. In practice, this means that while remaining transparent to a person and letting sunlight into the room well, the heat-reflecting coating sends the radiated thermal energy back into the room.

The surface of the glass with a selective coating should be the third in a double-glazed window from the side of the street - only in this arrangement does it make real sense. The heat-reflecting coating has a low abrasion resistance, but the glass installed with the coating inside the package does not need to be cleaned, because due to the tightness of the double-glazed window, the glass is not contaminated from the side of the inter-glass space.

The loss of transparency (light transmission) of a double-glazed window with heat-reflecting glass compared to the usual one is only 5-7%, while when using two-chamber double-glazed windows (with three glasses), their transparency decreases by 21.5%!

However, only a selective coating improves the thermal performance of a double-glazed window slightly, since the temperature difference between the inner and outer glass increases, which increases the air convection inside the double-glazed window, and, accordingly, heat loss. But if a double-glazed window with heat-reflecting glass is filled with an inert gas, for example, argon, then such a double-glazed window holds heat better than walls in our typical panel houses!

Heat-reflecting glasses are produced by depositing thin films of metals and metal oxides on the surface of glass by sputtering, chemical deposition, electrochemical processing, or thermal decomposition. In Europe, where glass with selective sputtering has become the standard, glass with heat-reflecting coatings of gold, silver, nickel, copper, aluminum, chromium, titanium and their oxides is produced in the industry. Gold-coated glasses have the best heat-reflecting properties, but due to their high cost, they have not been widely used. The use of heat-reflecting glasses with oxide-metal coatings is very effective.

In any other house it would be the other way around. But at Wilhelm Stahl in Freiburg, the outer walls of the house are warm, while the inner walls are cool. A physicist lives in a house heated only by the sun, light and air. This happens without a drop of oil, gas or electricity. One of the magic formulas of this house is TWD (transperente Waermedaemmung), or transparent thermal insulation (PTI).

The principle of PTI scientists “peeped” from a polar bear. The white fibers of his coat reliably protect him from the cold, however, they let a lot of light through to his skin, which is black, and which, when heated, gives off heat to the body.

The concept of PTI includes an extensive group of translucent materials, such as acrylic foam, capillary glass, cellular polycarbonate. In addition to transparency, the common properties of these materials are: porous or tubular structure - they are about 95% air, so they have excellent thermal insulation; very small pore size, due to which there is practically no air convection in them; and these materials are opaque to thermal radiation. A layer of such material with a thickness of 20mm retains heat 3 times better than a thick brick wall with a thickness of 310-510mm of a traditional domestic house!

The best properties are materials called aerogels, in particular, silica gel - a material based on silicic acid. This material was invented by the German scientist Kistler in 1931, but it has received practical application only in recent years. The size of the micropores in silica gel is much smaller than the wavelength of visible light, and due to the small scattering, 12mm samples are 10% more transparent than double glazing! In the light, silica gel has a slightly yellowish tint.

Based on the production technology and in order to avoid contamination, PTI is enclosed between two glasses in frames of different materials, that is, in fact, in a double-glazed window. It is used in the construction of PTI in two ways.

The first option, which scientists consider the most promising, is precisely the “polar bear” principle. Transparent thermal insulation is placed in front of a massive wall made of concrete or other heavy material, the outer side of which is painted black, and which plays the role of a thermal energy storage. Solar radiation penetrates through the PTI and is converted into thermal energy on the black surface of the wall. The wall, in turn, gradually releases heat into the building.

Thus, the walls of the house take more heat from the sun than they give it out! “We heat the house with walls...” – this is how Wilhelm Stahl says about his house. And how to adjust such a heating system when the merciless sun shines on the street and the thermometer mark creeps up to 30C? Very simple: between the outer glass and the PHE, there is a shading device controlled by automatic sensors that lowers when the outside temperature is high, ensuring optimal energy flow and maximum comfort in the building. As practice has already shown, the temperature of the inner surface of a wall with transparent thermal insulation is on average 2°C higher during the winter season than walls with opaque insulation, which provides optimal conditions for thermal comfort for residents.

Another of the experimental sites on which PTI was tested was the Paul-Robertson-School in Leipzig. The measurements showed that after the reconstruction of the school with its insulation, transparent thermal insulation, heating costs decreased from 225 kWh/m² to 58 kWh/m², which means a reduction in energy

losses by 70%.

The second option for the use of PTIs is external walls that combine ordinary windows and PTIs, which significantly increases their light transmission. Many of our tourists in the West are misled by the crystals of the buildings, when all the outer walls seem to be made of glass. In fact, as a rule, these are hinged glass facades, behind which massive walls with regular-sized windows are hidden. And only PTI gives a real opportunity to make walls almost completely transparent without prejudice to the preservation of heat and thermal comfort of people, opening up new, previously unknown opportunities for architects.

To protect the premises from bright sunlight and from overheating, materials with variable translucency can be used. Such materials change their properties when exposed to light (photochromic), heat (thermochromic) or electric field (electrochromic). One of the newest materials of this kind is TALD gel, developed at the Institute for Building Physics in Stuttgart. TALD is a thermochromic material and is based on organic materials.

A thin layer (0.3mm) of TALD is placed between two glasses. Depending on the temperature of glass heating under the influence of sunlight, the material passes from a transparent state to an opaque one: the higher the temperature, the more molecular chains line up in the material, the size of which is larger than the wavelength of light and which do not transmit light. When the temperature decreases, the material returns to the transparent state again. In a transparent state, TALD transmits 80% of solar radiation; in an opaque state, this value decreases to 10-40%. When using such materials, there is no need to use shading devices in buildings. Variable translucency materials have a big advantage over tinted sunscreens, which significantly reduce light transmission and are not self-adjusting.

Windows unevenly distribute light in the rooms. The farther from the window is the workplace, the less light it receives. In cloudy weather, there is not enough light in the depths of the rooms, and in the sun there is a blinding play of light and shadow. The solution to this problem was taken up by scientists from the Institute of Light and Building Technology (ILB) in Cologne.

They have developed a system that is able to successfully solve the problem. Illumination unevenness can be largely eliminated with the help of light control optical elements. They are thin strips of acrylic or bicarbonate glass bent in a certain way, which are located inside double-glazed windows at the top of the window. These elements redirect diffused and sunny color from the zenith to the depth of the room and to the ceiling. Reflective elements are mounted in the false ceiling, which have a special scattering structure of micro-pyramids. Blinding by sunlight with this system never occurs, since the reflection of the rays takes them away from eye level and scatters them thanks to reflective devices on the ceiling. The upper light-controlling part of the window is never obscured by sun protection devices, while the lower parts of the windows are equipped with shading, which, if necessary, can be used.

Already put into practice houses with light-controlling holograms in Cologne showed the complete correctness of the theoretical calculations of the researchers. The quality and duration of natural lighting have become much better, rooms with a

depth of more than 7m did not require artificial lighting. The feeling of comfort and efficiency of office staff has improved significantly. Measured in Germany, the electricity consumption for lighting has decreased by 80% compared to conventional windows!

Currently, scientists are developing integrated systems of natural and artificial lighting, when light-control holograms will be automatically supplemented with artificial light when the natural light in the premises decreases. More and more often in Europe, when talking about modern building technologies, a new term is being used: intelligent building systems. By these words, scientists and engineers understand energy-efficient, self-regulating, automatic systems.

Today in Europe there is no doubt that the future in construction belongs precisely to intelligent systems.

Literature:

1. Zaitseva K.N. RADICAL INNOVATIONS IN THE PRODUCTION OF BUILDING MATERIALS: RISKS, PROBLEMS OF IMPLEMENTATION. *Fundamental Research*. 2019. No. 5. P. 36-39.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В ПОВОЄННИЙ ЧАС

Баран А. В.

*Науковий керівник: Сиротюк Г. В., к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування*

Сьогодні, в умовах війни, економіка нашої країни перебуває у стані безпрецедентної кризи. Масштаби втрат, спричиненні війною, є надзвичайно великими і складаються із: фінансових та людських втрат; зруйнованої інфраструктури та виробничих потужностей; знищеного природного потенціалу; призупинених інвестиційних проєктів, скороченого попиту населення, звуження спектру вітчизняних товарів, дефіциту імпорту енергоресурсів тощо.

Український бізнес опинився у важкій ситуації, коли ланцюжки поставок були зруйновані та заблоковані морські порти і він змушений був переорієнтуватися на нові ринки, здійснювати пошук більш надійних торговельних партнерів на теренах глобального економічного простору та позбутися залежності від країни-агресора.

Вагомими інструментами підтримки та відновлення бізнесу є державна підтримка та допомога країн-партнерів. З цією метою уряд нашої країни запровадив низку програм:

- грантові програми «Робота»;
- програма релокації підприємств з небезпечних територій;
- програма кредитування бізнесу під 5-7-9%.

Найбільшим попитом серед представників бізнесу користуються грантові програми. Державні кошти, отримані у вигляді грантів, мають бути повернуті

до бюджету протягом трьох років шляхом сплати податків на підприємницьку діяльність, у тому числі податку на доходи фізичних осіб, військового збору, єдиного соціального внеску [1].

Підтримка країнами-партнерами українського бізнесу під час повоєнної відбудови здійснюватиметься за рахунок:

- вступу до Європейського Союзу;
- повної інтеграції України до Європейського Союзу;
- розширення чотирьох свобод: вільний рух товарів; вільний рух послуг, вільний рух капіталу, вільний рух працівників;
- перспективи отримання значних ресурсів від країн-партнерів для відбудови економіки України;
- високого рівня розвитку ІТ у різних секторах економіки та динамічного зростання креативних індустрій з високими мультиплікаторами доданої вартості;
- розвитку логістичних шляхів через західні кордони, розвитку альтернативних транспортно-логістичних морських шляхів для експортних поставок української продукції;
- усунення технічних бар'єрів для української продукції шляхом імплементації *acquis* ЄС та укладення АСАА з ЄС;
- інтенсивного промислового освоєння території Західної України внаслідок процесів релокації бізнесу;
- експорту електроенергії до ЄС;
- досягнення енергонезалежності для газових та дизельних продуктів;
- розширення національних та міжнародних програм економічного розвитку;
- поширення сучасних та екологічних технологій виробництва та бізнесу, у тому числі на підприємствах малого та середнього бізнесу;
- створення умов для появи нових підприємств, у тому числі для реалізації творчого та підприємницького потенціалу;
- підвищення мобільності робочої сили;
- розвитку підприємницької діяльності та впровадження нових активних програм на ринку праці;
- розширення доступу до ринку праці через розвиток міжнародного співробітництва у сфері зайнятості;
- розвитку розумної економіки, інклюзивних ринків праці та ергономічних робочих місць для людей з обмеженими можливостями [6].

З метою підтримки суб'єктів малого підприємництва створено Фонд підтримки малого та середнього бізнесу. У Національному банку України відкритий рахунок Міністерства економіки, куди зараховуються внески від фізичних та юридичних осіб приватного права та/або публічного права у національній та іноземній валюті у вигляді благодійної пожертви, гуманітарної допомоги, грантів та дарунків [3].

Головною проблемою відновлення для українського бізнесу є не прогнозованість розвитку ситуації в Україні, відсутність достатнього капіталу

та недостатня кількість платоспроможних клієнтів. Процес відновлення українського бізнесу є тривалий, непростий, але реальний.

Література:

1. Український бізнес має залишатися в Україні і працювати на перемогу, – Тетяна Бережна. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e160e1c6-3e16-4fc2-a7ba-64dd16809605&title=UkrainskiiBiznes> (дата звернення: 25.02.2023)
2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi> (дата звернення: 28.02.2023)
3. Фонди відновлення України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 28.02.2023).

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Бідалова К.С.

*Науковий керівник: Шевченко О.В., к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Розвиток економічного потенціалу суб'єктів підприємництва в кризових умовах післявоєнного відновлення у наш час є дуже важливою та актуальною темою для обговорення, адже після нашої перемоги численні підприємства почнуть все більше відновлювати свою роботу, але через дуже не просту економічну ситуацію може виникнути багато проблем. Розвиток суб'єктів підприємництва є складним процесом, який включає в себе не тільки економічні, а й правові особливості. Саме юридичні аспекти, які визначаються законодавством та регулюють відносини між суб'єктами підприємництва відіграють важливу роль у процесі їх становлення.

Перш за все необхідно визначитися з метою та формуванням бізнес-стратегії підприємства, прорахувавши всі можливі переваги та недоліки, які можуть виникнути у процесі його функціонування та подальшого ефективного розвитку. Забезпечення належного дотримання законодавства усіх суб'єктів підприємництва є важливим фактором для запобігання недобросовісним діям учасників ринку. Дієвим методом дотримання може стати встановлення механізму контролю та настання відповідальності за порушення антимонопольного законодавства. Для збереження підприємств від незаконного використання або крадіжки унікальних технологій виробництва, розробки тих чи інших продуктів важливим аспектом буде забезпечення правової охорони інтелектуальної власності та виключних прав на результати інтелектуальної діяльності без можливості привласнення їх конкуруючими суб'єктами

підприємництва [1, с.11-14].

З плином часу законодавство має покращитися та включати в собі механізми підтримки підприємств, які опинилися у складних економічних умовах: надавати їм фінансову підтримку, залучати зовнішні інвестиції та надавати можливість реструктуризації боргів. Для цього необхідно створити сприятливі умови для іноземних інвесторів, зокрема, забезпечити стабільність валютного курсу та низький рівень інфляції. Спеціальні режими оподаткування та забезпечення інвесторам правової гарантії та стабільності буде дуже привабливим фактором для них.

Для успішного розвитку будь-якого підприємства в кризових умовах одним з важливих факторів є залучення вмотивованих, кваліфікованих працівників-фахівців своєї справи, які мають необхідні знання та досвід для вирішення складних економічних завдань. Розроблення нової продукції дозволить підприємствам вийти на новий рівень своєї діяльності, збільшити конкурентоспроможність та прибуток від своїх товарів [2, с.7-10].

Можна дійти таких висновків, що для вдалого розвитку економічного потенціалу суб'єктів підприємництва в кризових умовах післявоєнного відновлення існує ряд особливостей, а саме: доступу до фінансових ресурсів, ринкових умов, політичної стабільності, наявності інфраструктури, оптимізації витрат, збільшення ефективності виробництва та залучення іноземних інвестицій. Крім того, важливим аспектом є правовий захист від неплатоспроможності та банкрутства.

Література:

1. Економічна безпека підприємств/ Базиліук А.В., Палига Є.М., Тринько Р.І., Чухрай Н.І. Київ: Алерта, 2011. С.11-14.

2. Шевченко Л.С. Конкурентоспроможність бізнесу (підприємства): навч.посіб. Харків, 2020. С.7-10.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Вересовська А.В.

*Науковий керівник: Вербицька В.І., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Війна рано чи пізно закінчиться. І коли це станеться, ми маємо бути готові швидко розпочати відновлення нашої економіки. Для цього вже сьогодні ми маємо визначити пріоритети: які напрями потребуватимуть першочергових інвестицій, які дозволять швидше повернутися до довоєнних показників. В стратегічному відношенні є дуже показовою кінострічка «Післязавтра» про глобальний екологічний апокаліпсис, коли одна частина світу страждала від посухи, а інша зіткнулася з водною стихією. Тоді люди намагалися усвідомити реальні масштаби проблеми, але не змогли вчасно запобігти її жахливим

наслідкам. Сьогодні ми повинні бути далекоглядними і планувати те, як ми відновлюватимемо після війни, щоб вчасно реагувати на виклики та запобігти найгіршим можливим сценаріям. Для цього вже тепер слід визначити пріоритети: які напрями потребуватимуть першочергових інвестицій, які дозволять швидше повернутися до довоєнних показників.

Важливою умовою повноцінного повоєнного розвитку для України може стати локалізація виробництва — не менше 60 % продукції має вироблятися в межах країни. Цей пункт, до речі, зазначений у плані відновлення України після війни, який затвердив профільний комітет Верховної Ради у травні 2022 року. План розрахований на 10 років і націлений посилювати євроінтеграцію та підтримувати приватні ініціативи.

Для початку Україні потрібно відмовитися від галузевої моделі економіки на користь кластерної. Буде оптимально створити 4-5 привабливих кластерів із капіталізацією в кілька десятків мільярдів кожен, щоб вони стали магнітом для залучення інвестицій та створення нових робочих місць [1]

Одним із перспективним для України кластером може бути біотехнологічний. Це кластер на стику науки, сільського господарства, фармацевтики, біотехнологій, переробки, харчової промисловості. Йдеться про виробництво широкої лінійки товарів — від біодобавок до медпрепаратів. Це перспективний напрямок, який може стати базовим для розвитку економіки України після війни.

У перші місяці повномасштабного російського вторгнення в Україну було пошкоджено 15% основного фонду сільського господарства, посівні площі скоротилися приблизно на 20%, а урожай зернових та олійних культур знизився на 40% порівняно з показниками минулого року. З кожним днем війни сільське господарство продовжує зазнавати руйнівних збитків, а аграрії — втрачати доходи, на які вони розраховували. Часткове або повне знищення в окремих регіонах сільськогосподарської техніки, виробництв, складських приміщень, худоби та багаторічних насаджень, скорочення експорту, а також велика кількість угідь, які потребують рекультивациі.

За попередніми розрахунками Світового Банку, загальні потреби державного сектора в реконструкції та відновленні оцінюються у \$18,7 млрд. При цьому очевидно, що приватні фермери мають інвестувати набагато більше власних ресурсів протягом наступних років. Першочергові інвестиції потрібно буде спрямовувати на відновлення пошкоджених активів. Крім того, невідкладні заходи необхідно вживати для стабілізації сектора зрошення, дренажу та водних активів. Зокрема, відновлення вимагатимуть пошкоджені дамби, зрошувальні канали, набережні та будівлі. Насамперед інвестиції знадобляться для відновлення зруйнованих гідротехнічних активів та водосховищ на територіях, над якими було відновлено контроль, та розвитку їхньої мережі в інших регіонах для усунення нестачі іригаційних послуг для фермерів. Це дозволить підвищити продуктивність сільськогосподарських культур.

Звичайно, інвестиції потрібні аграріям не тільки після закінчення війни. Потреба в них існує вже сьогодні для того, щоб фермери могли продовжувати

працювати та забезпечувати продовольством не лише Україну, а й світ. В той самий час підтримати оборотний капітал агровиробників, роздрібних торговців та трейдерів може уряд через державні комерційні банки. Крім того, фермерам значно допомогла б домовленість із МФО щодо вибіркового довгострокового фінансування агросховищ, зважаючи на те, що до війни сільське господарство України виробляло 10% ВВП, забезпечувало роботою 14% робочої сили та створювало 24% загального експорту [2].

Варто придивитися до ще кількох супутніх кластерів. Наприклад, до електротехнічного, який можна розвивати на базі кількох українських мегаполісів, Харкова, Києва. Та ще може бути машинобудівний кластер у так званому індустріальному ромбі України: Дніпро – Запоріжжя – Кременчук – Кривий Ріг. Потрібно поглиблювати переробку металів, а на базі атомних електростанцій створити енергоємні виробничі майданчики із гарантіями для іноземних інвесторів збереження цін на електроенергію на 10-15 років. Тим більше, що нині чинник ціни електроенергії стає ключовим для конкурентоспроможності.

Ну і звичайно, це кластер військово-промислового комплексу, який країні потрібно буде створювати за прикладом Ізраїлю.

Література:

1. Якою бути Україні після війни. Два сценарії. Оглядач. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/yakoyu-buti-ukraini-pislya-vijni-dva-stsenarii.htm> (дата звернення 5.03.2023)
2. Магалецька В. Післязавтра: як буде відновлюватись економіка після війни. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/yakoyu-buti-ukraini-pislya-vijni-dva-stsenarii.htm> (дата звернення 4.03.2023).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЇЇ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ

Гриценко М.Ю.

*Науковий керівник: Литвинов А.І., д.е.н., професор
Державний біотехнологічний університет*

Активи є фінансово-економічною основою підприємства та підприємництва як такого. Згідно із визначенням, наведеним у національних стандартах обліку[1], активи є тим, від чого підприємство очікує отримувати економічні вигоди. І до них, в першу чергу слід відносити прибуток.

Тому питання ефективного використання активів постійно залишається актуальним для кожного підприємства. А надто, в надзвичайно складних економічних умовах сьогодення. Коли Україна потерпає від збройної агресії, внаслідок цілеспрямованого геноциду[2] знищується людський капітал, руйнуються об'єкти соціальної та промислової інфраструктури та інше майно підприємств та громадян.

Відновлення економічного потенціалу має відбуватись на основі забезпечення підвищення ефективності використання активів підприємств. Такої постановки завдання вимагає ситуація, коли значну частину активів знищено внаслідок бойових дій та терористичних атак поза їх межами. Частина активів, що збереглась має забезпечити вимоги відновлення економічного розвитку та прискорення його темпів.

При цьому ефективність використання активів підприємства визначається їх результативністю. Тобто, тими економічними вигодами, які підприємству вдається отримати за їх допомогою. Також важливо звернути увагу на те, що існують різні способи визнання активів, доходів та витрат підприємства (посилання на стандарти). До того, існує досить багато підходів до оцінки ефективності активів, які характеризують різні аспекти цієї категорії[3]. Це робить процедуру визначення ефективності використання доволі складною, а її результати — не завжди однозначними та порівнюваними.

А порівнюваність результатів має важливе значення для наявних та потенційних інвесторів, аналітиків, керівників підприємств. Проте, впровадження єдиного для всіх випадків методу визнання вартості також не є обґрунтованим, оскільки це обмежуватиме економічну свободу, стримуватиме розвиток підприємств в певних випадках, а також суперечить усталеним діловим практикам. І, особливо — міжнародним.

Тому оцінка ефективності використання активів підприємства має бути комплексною. А про порівнянні різних підприємств слід приймати до уваги особливості ведення обліку на даних підприємствах і, зокрема, визнання вартості їх активів, доходів та витрат.

Використання такого підходу дозволить отримати точнішу оцінку ефективності використання активів підприємствами. А її періодичне проведення забезпечить своєчасне виявлення проблемних ділянок. Розробка і запровадження заходів, спрямованих на їх усунення сприятиме зростанню економічної ефективності активів підприємства та ефективності його функціонування як окремої економічної одиниці.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0336-13>.
2. Про Заяву Верховної Ради України “Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2188-20>.
3. Вареник В.М., Євтушенко Я.С. Діагностичний аналіз ефективності управління активами підприємства. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2018. № 1 (12). С. 117–122.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Давидов Є.О.

*Науковий керівник: Оболенцева Л.В., д.е.н., професор
Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова*

Суб'єкти підприємницької діяльності напряму залежать від факторів впливу зовнішнього середовища. Воєнний стан наряду із післявоєнним є безумовно кризовими періодами, що суттєво змінюють діяльність підприємства на всіх рівнях планування – стратегічному, тактичному та оперативному. Питання виживання підприємства та його подальшого в таких умовах знаходиться в руках ефективного менеджменту та доцільного інструментарію.

Розвиток підприємства як економічна категорія в науковій літературі трактується як незворотній, спрямований, закономірний процес, який є безперервною та послідовною зміною (сукупністю змін) результатів чи станів підприємства в часі та просторі на кількісно та якісно інший за попередній стан під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища [1, с. 121]. Із такого тлумачення можна зробити пропущення, що негативні зміни як зменшення обсягів виробництва чи зниження рентабельності теж можуть розглядатись як розвиток, кількісна або якісна зміна стану. Оскільки підприємства ставлять перед собою мету максимізації прибутку і зменшення витрат, розвиток розглядатиметься виключно як позитивна категорія.

Отже, неочікувані зміни умов середовища для переважної більшості підприємств характеризуються турбулентністю, яку зрештою витримують не всі. У ринкових умовах першочерговим завданням суб'єкта господарювання залишається постановка правильних цілей та орієнтація своєї діяльності на їх безпосереднє досягнення з мінімально можливими витратами [2, с. 33]. Відповідно, менеджментом підприємства може бути використано результативний підхід до управління як інструмент розвитку.

Питання забезпечення економічної результативності діяльності підприємства тісно пов'язане з її вимірюванням, оскільки саме вимірювання дає змогу зробити попередню оцінку, визначати поточні невідповідності і вживати заходів щодо прийняття коректив. Це є одночасно початком та закінченням циклу робіт щодо забезпечення розвитку підприємства.

Варто зазначити, що під вимірюванням економічної результативності мається на увазі комплекс заходів щодо її аналізу та подальшої оцінки. Забезпечення певного позитивного економічного результату тісно пов'язано із його виміром. Дослідженню та розробці методичних підходів щодо вимірювання економічної результативності діяльності суб'єктів господарювання присвячені роботи переважно зарубіжних вчених. Найбільший внесок у розвиток цього питання в українській науці належить Догадайло Я. В., яка у своїх роботах

систематизувала методичні підходи до вимірювання, визначила основні переваги та недоліки існуючих методів та можливі сценарії використання [2, 3].

Забезпечення економічної результативності як інструмент розвитку підприємства передбачає систематичну оцінку його діяльності на визначеному відрізку часу за рядом параметрів чи показників. Наразі не існує єдиного методичного підходу до вимірювання результативності, що в першу чергу, пов'язано із характерними особливостями галузей. Так само розділись думки серед науковців щодо використання єдиного показника або системи показників.

Система показників надає можливість широко розглянути максимальну кількість можливих показників, але за своєю сутністю, є скоріше кількісним вираженням без обґрунтування – кількість працівників, розмір доходів чи збитків, які не відображають всієї картини. В свою чергу, методика із єдиним показником здебільшого розглядається як інтегроване значення системи показників із ступенем впливу, що несе в собі не тільки кількісне значення, а й якісну інформацію. Іншими словами, якщо розглядати певний інтегральний показник як ступень досяжності або коефіцієнт, то відповідно 1 означитиме повну відповідність поставленим цілям.

Серед поширених методів розрахунку економічної результативності варто відзначити наступні – це система AMBITE, TOPP-система, система ECOGRAI, система ENAPS та система збалансованих показників. Зазначені методики характеризуються своєю практичністю та ефективністю, оскільки були розроблені в економічно розвинутих країнах на підставі досвіду функціонування найбільш успішних підприємств. До основної переваги перелічених методичних підходів можна віднести здатність комплексної характеристики діяльності на основі набору фінансових і не фінансових показників. Однак жоден із представлених методів не є вичерпним. Це свідчить про те, що система показників результативності є унікальною для кожного підприємства.

Підсумовуючи, результативний підхід до управління підприємством не є новим, проте залишається ефективним методом. Забезпечуючи позитивний економічний результат, підприємство не тільки гарантує свій розвиток, а й збільшує свою адаптивність до факторів зовнішнього впливу, тим самим створюючи собі умови для втримання на плаву в кризовій економіці.

Література:

1. Клименко, Л., Загороднюк, О., Халахур, Ю. Діалектика поняття «економічний розвиток підприємств» в системі менеджменту. *Підприємництво та інновації*, 2020, №12, С. 120-125. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.20> (дата звернення: 04.03.2023)

2. Догадайло Я. В., Суконна Н. Г. Аналіз методичних підходів щодо вимірювання результативності діяльності підприємства. *Challenges in science of nowadays: proceedings of the 4th Int. Scient. and Pract. Conf.*, 26-28 May, Washington, USA: EnDeavours Publisher, 2020. С. 33-40. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/3162> (дата звернення: 04.03.2023)

3. Тищенко О.М., Кізім М.О., Догадайло Я.В. Економічна результативність діяльності підприємств: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2005. 144 с.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Деділов В.В.

Науковий керівник: Токар. І.І., асистент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Згідно з визначенням [1], під будівельним виробництвом розуміють певні виробничі процеси, які об'єднані в сукупність і здійснюються переважно на одному об'єкті дислокації. Готовою продукцією такого виробництва є здані в експлуатацію будівлі/споруди, що пройшли певний цикл капітального будівництва, капітального ремонту або реконструкції.

Основні виробничі та економічні завдання будівельного виробництва наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Завдання будівельного виробництва
(адаптована авторська розробка за [1, 2])

У зв'язку з тим, що підприємства будівельної галузі здійснюють свою діяльність на підрядному ринку, який за своєю суттю є висококонкурентним, означений перелік можна доповнити завданнями із забезпечення конкурентоспроможності таких суб'єктів господарювання. Стратегія

економічного розвитку будівельних підприємств і організацій повинна містити альтернативні варіанти управлінських рішень щодо генерування та запровадження інновацій у виробничій, маркетинговій та управлінській сфері [3]. Отже, модернізація засобів будівельного виробництва, вдосконалення способів організації праці, управлінських процесів і організаційної структури будівельних підприємств і організацій дозволять підсилити власні конкурентні позиції та забезпечать економічну стабільність у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Глушко А. Основні аспекти розвитку будівельного виробництва. URL: https://eprints.kname.edu.ua/52125/1/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2019_%D0%91%D0%90%D0%92%D0%A3%D0%A1%D0%95%D0%A0-158-159.pdf (дата звернення: 06.03.2023).
2. Машошина Т. В. Актуальні проблеми економічної діяльності підприємств будівельної галузі. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3343> (дата звернення: 06.03.2023).
3. Верхоглядова Н. І., Щеглова О. Ю., Лаже М. В. Забезпечення економічної стійкості розвитку підприємств будівельної індустрії в змінних умовах ринку. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/> (дата звернення: 06.03.2023).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Доманська Х.Ю.

*Науковий керівник: Шевченко О.В., к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Відбудова України повинна використовуватися для інвестування в стійкі компанії та інфраструктуру. Збільшення експорту, поглиблення ланцюжків доданої вартості в агробізнесі, налагодження виробництва екологічно чистої сталі та сприяння ІТ-стартапам створять можливості для економічного розвитку.

Було проведено низку опитувань для оцінки поточного стану бізнесу після шести місяців війни [1]. Одне з них - опитування 117 представників компаній-членів AmCham, яке охоплює переважно середні або великі/середні компанії, багато з яких є дочірніми компаніями багатонаціональних компаній (MNC) (Опитування Американської торговельної палати, серпень 2022 р.) [1].

Опитування виявило, що після шести місяців війни 72% компаній повністю функціонують, 27% продовжують функціонувати частково, а 1% заморозили операції. 83% виплачують заробітну плату в повному обсязі, 16% скоротили заробітну плату, а 1% не виплачує її зовсім. 22% респондентів відзначили, що заводи, фабрики, потужності, склади та офіси їхніх компаній були пошкоджені (половина з них зазнали невиправних пошкоджень, а половина – незначних). 6% респондентів зазначили, що їхні активи досі

знаходяться під окупацією. 96% повідомили, що мають намір продовжити діяльність в Україні в 2023 році.

Оскільки 70% підприємств визначають своїм головним пріоритетом на 2022–2023 роки розширення бізнесу, реалізація програми публічних закупівель дозволила б не лише закрити нагальні потреби органів влади, а й підтримати місцеві малі та середні підприємства. Необхідний поштовх цьому могла би надати пріоритезація місцевих компаній під час публічних закупівель. Крім того, розширені програми регіонального економічного розвитку та більша участь у них МСП підтримали б місцеву економіку. Створення альтернативних транспортних шляхів, наприклад, залізницею через сусідні країни та річковими баржами допомогло б розвитку бізнесу (детальніше про це в розділі про інфраструктуру) [1].

Прем'єр-міністр Денис Шмигаль зазначив, що окрім стратегічних питань, як то підтримка армії чи забезпечення соціальних виплат та макроекономічної стабільності, уряд має тактичні завдання, на яких буде концентрувати увагу для відновлення бізнесової активності в країні.

"Це – нарощування експорту та "нова логістика", в тому числі, через Дунай та нові пункти пропуску на західному кордоні, реалізація програми грантів для бізнесу "єРобота", стимулювання попиту на українську продукцію, зменшення регуляцій та максимальна діджиталізація всіх процесів у взаємодії держави та бізнесу, "митний безвіз" із ЄС, розвиток індустріальних парків", – сказав голова уряду.

Економіка України продовжує повноцінно працювати, попри масштабні руйнування. Головне, що бізнес в Україні та світі вірить у перемогу і повоєнну відбудову. Тому 2023 рік для нас — це рік відновлення економіки [3].

Найголовнішим завданням економічної політики стане інтеграція ветеранів у трудове життя. Ми працюватимемо над тим, щоб ветерани мали усі можливості для гідного життя — відкрити свою справу, знайти роботу чи опанувати новий фах.

Безпосередньо пов'язане з цим завдання – трудова реформа, яка передбачає модернізацію трудового законодавства із урахуванням сучасних потреб працівників і роботодавців, але перш за все – створення ефективної інспекції праці.

Проведена у цьому році мобілізація капіталу на підтримку приватного сектору має проявитися наступного року у фінансуванні проєктів з боку ЄБРР (до 4 млрд доларів), МФК (до 2 млрд доларів), DFC до 4 млрд доларів [2].

Основними особливостями розвитку економічного потенціалу суб'єктів підприємництва в кризових умовах післявоєнного відновлення є підвищення ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності, диверсифікація бізнесу, розвиток інноваційної діяльності та забезпечення стійкості в умовах нестабільності. Для досягнення цих цілей суб'єкти підприємництва повинні розробляти та впроваджувати нові технології, розширювати асортимент продукції та послуг, підвищувати якість та підвищувати рівень кваліфікації працівників.

Література:

1. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>.
2. Допомога під час війни: як держава може стимулювати розвиток бізнесу. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-ukrajincyam-pid-chas-viyni-2022-yak-derzhava-mozhe-stimulyuvati-rozvitok-biznesu-novini-ukrajina-11953230.html>.
3. Свириденко Ю. Українська економіка пережила найважчий рік за часи Незалежності: як ми вистояли та що далі. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/30/695585/>.
4. Ведення бізнесу після шести місяців війни в Україні – результати останнього опитування Американської торговельної палати в Україні: 72% компаній повністю функціонують. *Американська торговельна палата в Україні*. URL: <https://chamber.ua/ua/news/vedennia-biznesu-pislia-shesty-misiatsiv-viyny-v-ukraini-rezultaty-ostannoho-opytuvannia-amerykanskoj-torhovelnoi-palaty-v-ukraini-72-kompaniy-chleniv-palaty-povnistiu-funktsionuiut/>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Загорулько О.В.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Україна, як багатонаціональна держава, пережила чимало важких часів, зокрема дві світові війни, а також економічні кризи. Після останньої світової війни країні було завдано непоправної шкоди, що призвело до нестабільності та низького рівня розвитку на десятиліття вперед.

Незважаючи на це, суб'єкти господарювання в Україні показали неймовірну стійкість та адаптивність до складних умов. Наступні десятиліття були складними, але з часом економіка країни повернулася до стабільності та зростання.

Кризові умови, з якими стикаються підприємства, як правило, є наслідком зовнішніх факторів, таких як економічні спади, зміни законодавства, валютні кризи. Такі умови можуть значно ускладнити розвиток бізнесу і навіть призвести до банкрутства.

Період післявоєнного відновлення є складним для економіки будь-якої країни. Україна не є винятком, оскільки їй важко відновити свою інфраструктуру та стимулювати економічне зростання. Суб'єкти підприємницької діяльності, особливо малі та середні підприємства, особливо постраждали від викликів післявоєнного відновлення, яке ускладнилося

триваючою економічною кризою.

Першою особливістю розвитку економічного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності у післявоєнний період є необхідність нових бізнес-моделей. Руйнування інфраструктури під час війни та економічна криза породили потребу в інноваційних та адаптивних бізнес-моделях. Компанії повинні знайти способи адаптації до мінливого економічного та соціального середовища, визначити нові ринки та створити нові продукти та послуги.

Другою особливістю є необхідність посилення державної підтримки малого та середнього підприємництва. Малі та середні підприємства особливо сильно постраждали від економічної кризи та періоду післявоєнного відновлення. Їм часто не вистачає ресурсів, щоб конкурувати з більшими компаніями та адаптуватися до мінливих ринкових умов. Уряд має забезпечити цільову підтримку малого та середнього підприємництва, включаючи доступ до фінансування, податкові пільги та регуляторну реформу.

Третя особливість — важливість міжнародної торгівлі та інвестицій. Зараз Україна переживає процес інтеграції у світову економіку, що створює як можливості, так і виклики для її бізнесу. Компанії повинні навчитися конкурувати на міжнародних ринках, залучати іноземні інвестиції та дотримуватися міжнародних стандартів і правил.

Четверта особливість – це потреба у покращенні інфраструктури. Війна пошкодила багато українських доріг, мостів та іншої інфраструктури, що ускладнило можливості підприємств транспортувати товари та отримати доступ до ринків. Уряд має надати пріоритет ремонту та розвитку інфраструктури, щоб забезпечити підприємствам необхідні ресурси для ефективної роботи.

П'ята особливість – важливість інновацій і технологій. Підприємства повинні використовувати нові технології та інноваційні рішення, щоб залишатися конкурентоспроможними в середовищі, що швидко змінюється. Це включає впровадження цифрових технологій, таких як електронна комерція, онлайн-маркетинг і системи цифрових платежів.

Отже, післявоєнний період відновлення представляє значні виклики для бізнесу в Україні. Щоб подолати ці виклики, компанії повинні адаптуватися до мінливих ринкових умов, шукати підтримки уряду, брати участь у міжнародній торгівлі та інвестиціях, покращувати інфраструктуру та сприяти інноваціям і технологіям. Завдяки цьому підприємства зможуть не лише вижити, але й процвітати в складних умовах післявоєнного відновлення України.

Література:

1. Бобух І.М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України : монографія. К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув, 2019. 372 с.
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув, 2019. 864 с.

3. Дикань В.Л. Європейська модель соціально орієнтованої економіки в реаліях України. *Вісник економіки транспорту і промисловості. Збір наук. Праць.* 2018. № 37. С. 89.

ІНВЕСТИВАННЯ ЯК ФАКТОР ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кашипуренко Т.О.

*Науковий керівник: Кириченко С.О., к.е.н., доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

Прибутковість вважається одним із основних показників ефективності ведення діяльності підприємством, оскільки дає змогу формувати власне внутрішнє фінансове джерело, що в майбутньому може реінвестуватися і цим самим забезпечувати розвиток та ріст суб'єкта господарювання. Тому головним завданням власників бізнесу нині є забезпечення отримання прибутку компанією та пошук шляхів його подальшого зростання. Одним із таких є інвестування.

Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1].

Часто підприємці утримуються від інвестування в кризових умовах через ризики щодо можливої втрати власних накопичень. Воно й дійсно є ризиковим за своїм характером, проте велика кількість дослідників даної сфери вважають, що саме в такий період здійснення інвестицій є найефективнішим. Це пов'язано з тим, що під час економічного спаду капітальні витрати підприємств є нижчими, ніж під час зростання. Тобто, можна зробити висновок, що вітчизняним компаніям для збереження свого фінансового становища доцільними будуть інвестиції в кризових післявоєнних умовах.

У цілому інвестування можна розглядати з двох аспектів: як внутрішнє, тобто інвестиційні вкладення у підприємство за рахунок використання нерозподіленого прибутку для власних потреб (наприклад, модернізація обладнання, навчання персоналу, придбання технологій, патентів тощо), та як зовнішнє інвестування, тобто відкриття депозитів, придбання акцій, облігацій внутрішніх та зовнішніх державних позик чи будь-яких інших видів цінних паперів.

Зазвичай інвестування є вкладанням коштів на довгострокову перспективу, тому підприємству необхідно ретельно планувати інвестиційні витрати та джерела їх фінансування, а також прогнозувати фінансово-економічні ефекти в майбутньому. Основні проблеми, які необхідно вирішити керівництву компанії при прийнятті рішення щодо інвестиційної діяльності, пов'язані з невизначеністю та низькою точністю прогнозування умов, у яких

вони будуть здійснюватися. Зі збільшенням часового горизонту збільшується ризик проекту, а відповідно й учасникам проекту стає складніше оцінити майбутні витрати, процентні ставки тощо [2].

Незважаючи на свою ризикованість, при детальному аналізі інвестиційних проектів, фінансові витрати підприємства на здійснення такого виду діяльності в перспективі дозволить забезпечити ряд переваг в економічній, соціальній та організаційній сферах.

З економічної точки зору, ефективне здійснення інвестицій призведе до зростання обсягів реалізації товарів чи послуг, посилення конкурентних позицій на ринку, підвищення прибутковості підприємства та його рентабельності за рахунок отримання додаткового доходу, який дозволить покращувати діяльність компанії в цілому.

До переваг в організаційній сфері можна віднести підвищення здатності підприємства реагувати на поточні та майбутні потреби бізнес-середовища, усунення прогалин в організації бізнесу, вдосконалення бізнес-процесів. Незалежно від бізнес-цілей, інвестиційні проекти, як правило, призводять до змін у технології виробництва та наданні послуг, виробничому потенціалі, якості продукції чи структурі асортименту, що, у свою чергу, виражається в інноваціях, збільшенні доходів або зниженні витрат, що й призводитиме до підвищення прибутковості.

Соціальні переваги виражатимуться у вдосконаленні системи мотивації персоналу підприємства, можливості проведення навчання для працівників, підвищення корпоративної культури, що теж позитивно позначиться на показнику прибутковості.

Яскравим підтвердженням доцільності інвестування в кризових умовах для збільшення прибутковості є дослідження, що були проведені центром досліджень управління інноваціями у Бірбеку та Гарвардською бізнес-школою, які показали, що у період рецесії у 2008 році в більшості випадків покращили свої економічні показники, зросли та посилили конкурентні позиції лише ті компанії, що здійснювали інвестиційну діяльність. Причому, більшість із них інвестували саме в інновації [3].

Таким чином, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану та після його завершення підприємцям необхідно зосередитися на збереженні своїх конкурентних позицій на ринку, чого можна досягти шляхом інвестування. Як показав досвід, одним із найбільш ефективних вкладень є придбання інновацій, на що й варто зосередити увагу вітчизняним підприємствам. Це допоможе не лише захистити власний капітал від втрати чи знецінення, а й дасть змогу забезпечити підприємству отримання постійного доходу у вигляді відсотків або дивідендів та ряду інших переваг.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. (ред. від 10.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
2. Business investment activity during the crisis. ESFC Investment Group. URL: <https://esfccompany.com/en/>.

3. Інновації під час рецесії: уроки минулого. KMBS Kyiv-Mohyla business school. 2021. URL: <https://kmbs.ua/index.php/ua/article/innovations-during-recession>.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кошавка А.О

*Науковий керівник: Жуковська В.М., д.е.н., доцент
Державний торговельно-економічного університету*

Після припинення бойових дій Україна зможе розпочати масштабну післявоєнну відбудову економіки. Післявоєнне відновлення економіки може бути складним та тривким процесом, оскільки війна значною мірою пошкодила економічний потенціал країни. В таких умовах суб'єкти підприємництва, що є важливими гравцями в економіці країни, мають знайти шляхи розвитку свого бізнесу та забезпечити його стабільність.

Особливості розвитку економічного потенціалу суб'єктів підприємництва в кризових умовах післявоєнного відновлення можуть включати наступні дії:

1. Відновлення та модернізація інфраструктури. Один з головних аспектів відновлення економіки після війни - це реконструкція інфраструктури. Західні країни можуть надавати фінансову допомогу для розбудови та модернізації енергетичних, транспортних, комунікаційних і інших систем. Це може допомогти забезпечити підприємствам необхідні умови для подальшого розвитку [1].

2. Для утримання конкурентних позицій на ринку в умовах цифрового проникнення комунікаційних технологій необхідно підтримувати високий адаптаційний рівень і готовність персоналу підприємства до змін [2, с.189].

3. Кризові умови створюють нові можливості для бізнесу: нові ринки можуть виникнути через збільшення попиту на певні товари та послуги, пов'язані з відновленням економіки, будівництвом, технологічними рішеннями, збільшенням ефективності тощо. Суб'єкти підприємництва повинні бути готові до цього та швидко реагувати на зміни на ринку.

4. Розвиток інновацій та нових технологій. Сучасні технології можуть допомогти суб'єктам підприємництва збільшити ефективність виробництва та зменшити витрати. Суб'єкти підприємництва повинні активно впроваджувати нові технології та інновації, що можуть забезпечити конкурентні переваги та збільшення прибутковості [1].

5. Готовність підприємств підвищувати рівень соціальної активності свого персоналу на робочому місці та надавати психологічну підтримку [2]. Суб'єкти підприємництва повинні також шукати інші джерела фінансування, наприклад, інвесторів, грантів, програм фінансування тощо.

Війну не закінчено, тому бізнес та громадяни України відчуватимуть її негативний вплив. Важливою роллю тут відіграє підтримка держави, а також готовність суб'єктів підприємництва до адаптації до нових умов і використання

нових можливостей. Наприклад, АТ КБ "ПРИВАТБАНК" та АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК" продовжують працювати та надавати банківські послуги в умовах війни: активно впроваджують нові цифрові технології та допомагають українським військовим [3]. Креді Агріколь з початком війни в Україні має активну соціальну позицію, спрямував зусилля на підтримку клієнтів, співробітників і суспільства. Загалом за 8 місяців банк спрямував майже 20 млн гривень на різні благодійні проекти. ПриватБанк скасували комісії за перекази що пов'язані з волонтерською діяльністю, у період воєнного стану, скасували комісії для фізичних осіб і бізнесу за надсилання переказів на спеціальні рахунки НБУ для ЗСУ та допомоги потерпілим, спростили переказ коштів на підтримку ЗСУ та на гуманітарну допомогу тощо. Навіть під час війни банки залишаються максимально надійними, що ефективно протидіють дестабілізуючим чинникам. Так, Креді Агріколь підтримує потужні позиції по капіталу та ліквідності, а також має постійну підтримку міжнародної фінансової Групи, інвестує в цифрові рішення та мережу відділень, відновлює кредитування та запускає нові продукти [4].

У висновку зазначимо, що в умовах післявоєнного відновлення актуальними тактичними діями для суб'єктів підприємництва будуть: гнучка адаптація і диверсифікація діяльності при зменшенні витрат, використання пільгових кредитів та ефективне управління кадровим розвитком.

Література:

1. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/>.
2. Жуковська В.М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації: монографія. Київ.: КНТЕУ. 2018. 352 с.
3. Як працює ПриватБанк в умовах воєнного стану URL: <https://privatbank.ua/help>
4. Як кредити аграріїв підтримує суспільство, клієнтів та співробітників під час війни. URL: <https://credit-agricole.ua/ru/o-banke/pres-centr/novini/yak-kredi-agrikol-pidtrimuye-suspilstvo-kliiyentiv-ta-spivrob-1366>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Лапченко І.В.

*Науковий керівник: Баталова А.Б., ст. викл.
Сумський національний аграрний університет*

Розвиток економічного потенціалу суб'єктів підприємництва є одним з ключових чинників забезпечення стабільності економіки країни. Однак, в кризових умовах післявоєнного відновлення, які характеризуються високими ризиками та невизначеністю, потрібно на державному рівні створити такі соціально-економічні умови, які б сприяли розвитку суб'єктів підприємництва.

В першу чергу важливо звернути увагу на фінансове забезпечення підприємств. Фінансова стійкість країни є важливим чинником функціонування підприємств в умовах війни. Для цього необхідно, в першу чергу, розглядати питання залучення кредитів та фінансових інвестицій, які дозволять забезпечити потреби підприємств у платіжних зобов'язаннях та фінансуванні подальшого розвитку. Це можуть бути як державні, так і іноземні інвестиції.

Однак, важливо зазначити, що залучення підприємствами кредитів та інвестицій повинно бути обґрунтоване можливостями самого підприємства та враховувати його потреби. Недооцінка ризиків та зайве залучення фінансових ресурсів може призвести до негативних наслідків, таких як збільшення боргового навантаження та зниження фінансової стійкості, тим паче на фоні нестійкої економіки.

Україна після війни може стикнутись також з проблемами, пов'язаними зі збереженням якості та конкурентоспроможності продукції в умовах відсутності адекватного фінансування та нестабільної економічної ситуації. Для підвищення продуктивності та ефективності виробництва необхідно знайти способи зменшення витрат та підвищення якості продукції, проаналізувавши конкурентоспроможність на ринку збуту.

Очевидним є те, що вихід на міжнародний рівень відкриває нові можливості для підприємств. В цьому аспекті в першу чергу необхідно структурувати їх діяльність так, щоб вони були прибутковими та ефективними. Для цього потрібно вжити певні заходи такі, як підвищення контролю якості на підприємствах, залучення кваліфікованих кадрів спроможних працювати на відповідних ринках. Отже, обов'язковим є вдосконалення виробничого процесу та забезпечення високоякісної продукції, конкурентоспроможної на ринку.

Також важливим фактором є здійснення реформ та структурних змін на самих підприємствах. В умовах післявоєнного відновлення необхідно здійснювати оновлення організаційної та управлінської структур, для того щоб підприємства стали більш пристосовані до нових реалій та могли забезпечувати максимальну ефективність. Для цього можуть бути запроваджені нові технології, процеси та методи управління, які дозволять підприємствам пристосуватися до нових ринкових умов.

Для цього мають бути проведені реформи системи освіти, щоб навчання у вищих навчальних закладах було не формальністю а справжньою підготовкою якісних кадрів.

Відповідно, повинні бути проведені реформи в законодавстві, які сприятимуть розвитку бізнесу та підприємницької діяльності в Україні. Однією з нагальних потреб є зниження податкового навантаження на бізнес та забезпечення прозорості і надійності системи державного управління. Це дозволить підприємцям зосередитись на розвитку свого бізнесу, а не на вирішенні проблем з податками та бюрократією. Реформа правоохоронних органів повинна поліпшити взаємодію з бізнесом та допомогти створенню сприятливого середовища для його розвитку.

Конкурентне та прозоре бізнес-середовище є ключовим фактором успішної розбудови економіки України після війни. Прозора та надійна правова

система, яка є основою розвитку держави, повинна захищати права та інтереси підприємців і надавати доступ до справедливого вирішення виниклих питань.

Крім того, важливо забезпечити вільний доступ підприємств до кредитних та інвестиційних ресурсів. Програма доступних кредитів повинна стати основою державної політики. Плани розвитку державних програм повинні сприяти кредитуванню, для подальшої підтримки українського бізнесу та належного виконання зобов'язань перед банками з компенсації процентної ставки.

Малі та середні підприємства на даний час є головним джерелом створення робочих місць та внутрішнього економічного розвитку як регіонів, так і всієї країни в цілому. Тому необхідно створювати сприятливі умови, запроваджувати грантові програми для підтримки бізнесу, а також забезпечувати правову та фінансову стабільність щоб він залишався в Україні та працював на Перемогу.

ЩОДО ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА АТП

Нестеренко А.П.

Науковий керівник: Бочарова Н.А., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній Університет

Входження економіки України в ринкові відносини, відкриття вітчизняного ринку для товарів закордонних підприємств поставили більшість українських автотранспортних підприємств у складні фінансові і економічні умови. Як результат цього з'явилися ріст неплатоспроможності та подальше банкрутство АТП. Потрібно відмітити, що в світі не було жодного автотранспортного підприємства, яке в своїй виробничо-господарській діяльності не відчуло на собі кризове явище, які нерідко призводять до банкрутства. У зв'язку з цим перед управліннями АТП постають задачі попередити кризові явища і забезпечити стійке положення підприємства, так як банкрутство одних підприємств часто визиває погіршення фінансового стану для багатьох інших.

Питанням впровадження антикризових заходів займаються вчені: Гринчишин Я.М. [1], Гудзь О.Є. [2], Самойленко В.В. [3], Тупицька О.Є. [4].

Серед вчених не має єдності думок щодо здійснення антикризового управління на автотранспортному підприємстві. Не встановлено основні коефіцієнти вияву кризи на автотранспортному підприємстві та основні фактори появи кризи. Таким чином, необхідно сформулювати фактори появи кризи, визначити основні коефіцієнти вияву кризи та запропонувати антикризові заходи на автотранспортному підприємстві.

Антикризове управління – це спеціальна, постійно організована система управління підприємством, яка має комплексний, системний характер і направлена на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та запобігання чи усунення несприятливих для бізнесу явищ за рахунок розробки

конкретних цілей та стратегічного плану (бізнес-плану), створення відповідних передумов для своєчасного подолання кризи з метою забезпечення відновлення життєздатності окремого підприємства, недопущення виникнення ситуації його банкрутства.

Виділимо основні фактори кризи, зовнішні та внутрішні, і певні виходи з неї. До зовнішніх факторів віднесемо наступні:

- економічні: кризовий стан розвитку країни, інфляція, нестабільність фінансової системи, ріст цін на паливо-мастильні матеріали та запасні частини, а також однією із найпоширеніших причин може бути високий рівень податків;
- політичні: політична нестабільність населення, недосконалість законодавства в області господарського права;
- демографічні: чисельність, рівень достатку, культурний склад населення, який визначає здатність платоспроможного попиту.

Отже, зовнішні фактори загрози банкрутства мають свої негативні результати, але говорити, що саме вони доводять до банкрутства не можна. Тому розглянемо внутрішні фактори появи кризи:

- дефіцит власного оборотного капіталу; низький рівень виробітку рухомого складу (РС), неефективність організації виробництва (B1);
- зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності та як результат високий рівень собівартості (B2);
- необдумане відкриття нових маршрутів по перевезенню пасажирів, несвоєчасність проведення ремонту рухомого складу чи закупівлі паливно-мастильних матеріалів та запасних частин, що веде до простою рухомого складу та в подальшому дефіциту грошових коштів (B3);
- низький рівень організації маркетингової діяльності по доведенню до клієнта даної послуги, низька якість та конкурентоздатність даної послуги (B4);
- залучення коштів в оборот підприємства на не вигідних умовах, що веде до збільшення фінансових затрат, зниженню рентабельності та здатності до самофінансування (B5);
- швидке та неконтрольоване розширення господарської діяльності, в результаті чого запаси паливно-мастильних матеріалів, запасних частин, затрат та дебіторська заборгованість ростуть швидше ніж об'єму перевезень (B6).

Внутрішні фактори ризику появи кризи на АТП можна завжди уникнути та передбачити, на відміну від зовнішніх. Можна говорити, що вище наведені фактори зумовлюють кризу для підприємства на певній її стадії.

Не дотримання даних способів виходу з кризи веде за собою поглиблення кризи на АТП та настання послідувочої стадії з усіма наступними наслідками банкрутства. Отже, ми бачимо, що банкрутство є наслідком як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Можна говорити, що розорення державних підприємств по перевезенню пасажирів на 1/3 зв'язані з зовнішніми факторами та на 2/3 – з внутрішніми. Тому існує необхідність запропонування антикризових заходів на автотранспортному підприємстві.

Література:

1. Гринчишин Я.М. Стратегічний підхід до антикризового управління підприємствами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021. Т. 32 (71). № 1. С. 38-41.
2. Гудзь О.Є. Формування стратегії антикризового управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 2 (28). С. 4–10.
3. Самойленко В.В. Удосконалення методів антикризового менеджменту в умовах сучасних інформаційних технологій. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/105.pdf
4. Бочарова Н.А., Тупицька Є.О. Розробка управлінських рішень щодо вибору антикризової стратегії АТП. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 2(1). С. 34-49.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олійник Д.О.

*Науковий керівник: Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Управління підприємством в умовах війни може бути серйозною проблемою для керівництва, оскільки існує багато факторів, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства.

Розглянемо деякі з основних особливостей управління підприємством в умовах війни.

Ризики безпеки: під час війни компанія може зіткнутися з небезпекою, такою як бомбардування, атаки і т.д. Тому керівництво має забезпечити безпеку своїх працівників, забезпечити їх евакуацію в разі потреби та вжити заходів щодо охорони майна підприємства.

Брак ресурсів: під час війни такі ресурси, як електроенергія, вода, паливо тощо можуть бути недоступним або обмеженим. Керівництво має вжити заходів для збереження цих ресурсів і забезпечення їх оптимального використання.

Необхідність адаптації: війна може змінити бізнес-середовище та вимоги ринку. Тому керівництво має бути готовим адаптуватися до нових умов і змін у бізнес-планах, щоб залишатися конкурентоспроможним.

Необхідність підтримки держави: Під час війни держава може вимагати від підприємства військові замовлення, або навпаки, підприємство може отримати заборону на виконання деяких замовлень. Керівництво має вміти знаходити компроміси та співпрацювати з державою в інтересах обох сторін.

Зміни в кадровій політиці: під час війни працівники можуть бути призвані на військову службу або залишити компанію через відсутність роботи. Керівництво має бути готове до таких змін і мати план на випадок відсутності ключових співробітників.

Зміни у виробничій логістиці: під час війни можуть бути зруйновані виробничі потужності, перекриті дороги та транспортні шляхи.

Отже, для продовження існування підприємства необхідною є певна його адаптація до військових дій в країні. Це може стати дуже важливим кроком для забезпечення виживання та стабільності в умовах війни. Розглянемо заходи, які можуть допомогти підприємству адаптуватися до військового конфлікту.

Оцінка ризиків - необхідно оцінити ймовірність військових дій у регіоні, а також можливі наслідки для підприємства. На основі цієї оцінки розробляють плани захисту персоналу, обладнання та майна.

Створення запасів - запасів необхідних матеріалів, запасних частин і продуктів, які можуть знадобитися у випадку військового конфлікту. Це допоможе забезпечити безперебійну роботу підприємства в разі недоступності або перебоїв з постачанням.

Розробка плану евакуації персоналу та обладнання, щоб у разі необхідності швидко перемістити їх у безпечне місце. Цей план також може включати підготовку тимчасових робочих місць та обладнання в іншому місці.

Забезпечення безпеки персоналу, обладнання та майна через залучення додаткових засоби безпеки, таких як камери відео-спостереження, засоби безпеки та інші заходи.

Навчання персоналу щодо заходів безпеки, планів евакуації та інших важливих питань, пов'язаних із військовим конфліктом. Персонал повинен бути готовий до можливих ситуацій і знати, як діяти в надзвичайних ситуаціях.

Співпраця з військовими - співпраця з місцевою військовою владою може бути надзвичайно корисною. Вона може надати інформацію про безпеку, допомогти в організації евакуації та забезпеченні безпеки підприємства.

Таким чином, адаптація підприємства до військового конфлікту потребує продуманої стратегії та плану дій, але є цілком реальною до реалізації.

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Пастушенко В.В.

*Науковий керівник: Савченко А. В., викладач
Вінницький транспортний фаховий коледж*

«Відбудувати Україну – це відновити принципи життя, відновити простір життя, відновити те, що робить людей людьми. ...Звичайно, йдеться не лише про відновлення матерії життя, а й про інституційний розвиток. Наша держава стала кандидатом на вступ у Європейський Союз... Ми маємо ще посилити наші інституції, ми маємо ще оновлювати стандарти життя... І відбудова України стане для нас усіх такою ж великою реформою, бо ми всі разом об'єднаємо демократичний світ настільки, що кожен побачить: світогляд вільних людей завжди перемагає. Світ побачить, що ніхто й ніколи не зможе досягнути війною своїх цілей.» Це слова Володимира Зеленського на Міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано [1].

Ми вважаємо, що надзвичайно велике значення для успішного відновлення України матиме фінансова надійність та стабільність банківської системи, яка в свою чергу відіграє важливу роль в якісному функціонуванні підприємств усіх форм власності. Перші кроки для зміцнення та відновлення банківської системи потрібно робити під час війни. Адже непрацюючі кредити є спадщиною війни, а для підприємництва досить актуальним є питання кредитування їх діяльності та розвитку.

З метою врегулювання значного обсягу непрацюючих кредитів у відносно сприятливий для позичальників спосіб, і в тому числі задля уникнення тривалих судових процесів, українська влада запровадила спрощений метод врегулювання непрацюючих кредитів, відомий під назвою «Київський підхід». Заснований на Законі про фінансову реструктуризацію (ЗФР) 2016 року зі змінами, цей підхід дозволяє проводити добровільну позасудову реструктуризацію проблемних зобов'язань. Секретаріат, створений кількома міжнародними установами, надає допомогу в проведенні реструктуризації за Законом про фінансову реструктуризацію. Метою ЗФР було надання допомоги банкам та позичальникам у реструктуризації кредитів, а також порятунок життєздатних підприємств [2].

Уряд спільно з банківськими установами розробив цікаву програму для підтримки та активізації підприємницької діяльності у період дії воєнного стану «Доступні кредити 5-7-9» (табл.1).

Державна програма "Доступні кредити 5-7-9 %" має велику вагу для підтримання ділової активності та забезпечення економічної безпеки країни як необхідної передумови фінансової стабільності. Під час війни ця програма стала ще й основним драйвером підтримання бізнесу за рахунок надання кредитних ресурсів.

Таблиця 1- Умови Державної програми «Доступні кредити 5-7-9»

1. Програма розширена на середні підприємства з річним доходом до 50 млн. євро та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн. євро незалежно від кількості працюючих робітників.	
2. Максимальна сума кредиту для всіх суб'єктів підприємництва збільшена з 50 млн. грн. До 60 млн. грн. З урахуванням групи пов'язаних компаній.	
3. Процентна ставка:	- 0% річних протягом періоду воєнного стану та одного місяця після його припинення; - 5% річних після завершення вказаного вище періоду і до кінця строку кредиту.
4. Ціль кредитування:	- інвестиційний кредит на придбання основних засобів; - кредит на поповнення обігових коштів для здійснення підприємницької діяльності.
5. Строк кредитування:	- інвестиційні кредити – 5 років; - кредити на поповнення обігових коштів – 3 роки.
6. Термін подачі заявки на участь у програмі – у період дії воєнного стану.	
7. Розмір кредитної гарантії – 50% від суми кредиту суб'єкта мікро-, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва).	

За час дії воєнного стану банки надали майже 8 тисячам підприємств та ФОП понад 28 млрд грн кредитів, у тому числі 17 млрд грн надано агропідприємствам для проведення посівної кампанії. Загальний обсяг підписаних за програмою угод станом на 27 травня перевищив 117 млрд грн, підтримкою скористались понад 42 тис. підприємств та ФОП. Наразі банки щотижнево надають 3-4 млрд грн кредитів бізнесу і ці темпи постійно зростають [3].

Література:

1. «Відбудова України буде найбільшим внеском у підтримку глобального миру – промова Президента на Міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано», 4 липня, 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vidbudova-ukrayini-bude-najbilshim-vneskom-u-pidtrimku-globa-76261>
2. Ральф де Хаас, Олександр Пивоварський. Відновлення та розвиток фінансового сектору України після війни. *Відбудова України: принципи та політика. 2023*. URL: https://cepr.org/system/files/202212/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf (дата звернення 09.03.2023).
3. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok--derjavnoyi-programi-dostupni-krediti-5-7-9--u-fokusi-uvagi-zasidannya-radi-z-finansovoyi-stabilnosti>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТРАХОВИКА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ременяк А.В.

*Науковий керівник: Плиса В.Й., к.е.н., професор
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Ефективним інструментом управління розвитком будь-якої ділової одиниці в кризових умовах післявоєнного відновлення економіки України та пов'язаній з цим невизначеності є методологія антикризового управління, яка „виникла на підставі методології планування антикризових заходів, яке становить його сутнісне підґрунтя” [1, с. 265]. Концепції антикризового управління враховують систему можливостей і небезпек розвитку суб'єкта господарювання, виникнення надзвичайних ситуацій, здатних змінити тенденції, що склалися, в майбутньому. Виникнення та практичне використання методології антикризового управління зумовлені об'єктивними причинами, які генеруються кризовими явищами, передусім у зовнішньому середовищі діяльності страховика. Кінцевим продуктом антикризового управління є внутрішня структура й організаційні зміни, що забезпечують стійкий фінансовий стан страхової компанії в умовах кризових змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Стосовно страхової організації антикризове управління економічним потенціалом „є процесом, що визначає послідовність дій з розробки та реалізації антикризової стратегії. Він охоплює: постановку цілей, аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища страховика, вивчення альтернатив розвитку, вироблення стратегії, визначення необхідних ресурсів і підтримку взаємин із зовнішнім середовищем, які дозволяють страховій компанії досягти поставлених завдань, безперервний контроль за процесом виконання антикризової стратегії, оцінку одержаних результатів і розробку подальшого плану дій, що коректують антикризовий процес” [2, с. 222].

У процесі організації та практичної реалізації антикризового управління економічним потенціалом страховика в умовах післявоєнного відновлення вагомим значення набуває проблема забезпечення його платоспроможності.

1 січня 2024 року вводиться в дію Закон України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-IX [3], який визначатиме вимоги до платоспроможності страховиків. Відповідно до вимог Закону України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-IX, страховик та кожний власник істотної участі у страховику зобов’язані підтримувати платоспроможність страховика. Платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. Зокрема, керуючись нормами Закону України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-IX страховик буде зобов’язаний: на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до капіталу платоспроможності; на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до мінімального капіталу; здійснювати оцінку платоспроможності в частині дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу, розрахованих за базовим підходом.

Питанню кризових явищ, які виникають у процесі діяльності страховиків України, присвячено чимало наукових праць українських і зарубіжних вчених. Результати аналізу цих публікацій дають змогу стверджувати, що „виникнення і практичне використання методології антикризового управління зумовлене об’єктивними причинами, що генерують зміни зовнішнього середовища діяльності страхової організації” [4, с. 88]. Підтримка належного рівня економічного потенціалу страховика в кризових умовах післявоєнного відновлення великою мірою залежатиме від забезпечення належного рівня його платоспроможності.

Досліджуючи проблеми забезпечення платоспроможності в системі заходів антикризового управління економічним потенціалом страховиків в Україні у подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження та вдосконалення методики оцінки платоспроможності в частині дотримання вимог до платоспроможності та мінімального капіталу страхових організацій в кризових умовах післявоєнного відновлення; оцінити ризики, що призводитимуть до зниження економічного потенціалу страховиків в кризових умовах післявоєнного відновлення; сформулювати та обґрунтувати практичні рекомендації щодо напрямів оптимізації структури капіталу страхової організації в умовах реалій післявоєнного

відновлення економічного потенціалу України [5].

Література:

1. Плиса В.Й. Страховий менеджмент : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.
2. Плиса В.Й., Плиса З.П. Антикризове управління діяльністю страховика. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2010. Вип. 20 (3). С. 221-226.
3. Про страхування : Закон України від_18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Плиса В.Й. Зміцнення фінансової сталості підприємства. *Фінанси України*. 1998. № 5. С. 86-90.
5. Ременяк А.В. Антикризове управління фінансовою стійкістю страховика. *Проблеми розвитку страхування в Україні. Науковий студентський збірник*. 2022. Вип. 3. С. 148-153.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Согомонян А.К., здобувач вищої освіти на рівень PhD
Науковий керівник: Деділова Т.В., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сучасні українські автори зазначають, що «інтернет-маркетинг (internet marketing) є сукупністю заходів у всесвітній мережі «інтернет», спрямованих на привернення уваги потенційних споживачів до товару чи послуги, збільшення популярності цього товару (сайта) в мережі та його просування з метою продажу» [1]. Зараз інтернет-маркетинг у всьому світі є провідним засобом донесення головних ідей маркетологів, не зважаючи на сферу діяльності бізнесу. В Україні останнім часом з'являється все більше і більше маркетингових інтернет-агенцій, які не тільки спираються на досвід провідних маркетингових інтернет-компаній, але й генерують нові прогресивні digital знання. Інтернет-маркетинг посилює свій вплив та приходить на заміну традиційному, або, принаймні, забезпечує його цифрову складову. Він максимально повно, завдяки чіткому таргетуванню, налаштовується на цільову аудиторію й сприяє глобалізації та інтернаціоналізації ринків. Сучасні цифрові маркетингові технології дозволяють підприємству більш гнучко сприймати виклики від споживачів та інших факторів макросередовища. Таким чином, використання інструментів інтернет-маркетингу опосередковано сприяє впровадженню суб'єктом господарювання стратегічних змін у своєму розвитку.

Останні тенденції у світі інтернет-технологій та маркетингу, зокрема, спрямовані на використання таких інструментів, як гейміфікація, використання нейромереж, поглиблення занурення споживача у процес взаємодії з продуктом і/або ресурсом. Важливу роль в інтернет-середовищі займають соціальні мережі

та маркетинг у них (SMM), який сприяє вирішенню завдань щодо лідогенерації, генерування трафіку із соцмереж, формування та підвищення іміджу компанії, лояльності та впізнаваності бренду. Також активно увірвалися в інтернет-маркетинг Telegram-канали і канали на YouTube, що забезпечують левову частку медійного простору серед українського населення.

Нові українські реалії диктують нові умови гри на ринку, отже, саме інтернет-маркетинг є тим засобом, що здатен утримати на плаву бізнес у військовий час. Так, на думку [2], з початком війни український інтернет-маркетинг зазнав трансформацій, спрямованих на національну самоідентифікацію, популяризацію культури й підтримку віри у перемогу.

Література:

1. Турчин Л., Островерхов В. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 75-85.
2. Храпкіна В. В., Брюшко Н. О., Сучасні тренди інтернет-маркетингу. *Економіка та Суспільство*. 2022. Випуск 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-64>.

СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Стогул К.М.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Вивчення кризових ситуацій в економіці є важливим і актуальним напрямом в економічній науці. Економічні кризи можуть чинити серйозний вплив на життя людей, бізнес-сектор і державу загалом.

Вивчення кризових ситуацій в економіці дає змогу:

- визначити причини кризових ситуацій і розробити заходи щодо їх запобігання. Аналіз причин і наслідків криз дає змогу поліпшити стратегії управління та приймати ефективні рішення в майбутньому, знижуючи ймовірність виникнення нових криз.
- розробити методи боротьби з кризами та пом'якшення їхніх наслідків. Вивчення криз допомагає поліпшити реакцію на економічні потрясіння, розробити програми зі стимулювання економіки та підтримки секторів, які перебувають у скрутній ситуації.
- зрозуміти взаємозв'язок різних секторів економіки та оцінити масштаб і глибину наслідків кризових ситуацій. Кризи в економіці можуть зачіпати безліч секторів економіки, і їхній аналіз допомагає оцінити масштаб і глибину їхнього впливу на економіку загалом.
- підвищити ефективність державного управління економікою і поліпшити політику регулювання економічних процесів. Вивчення кризових ситуацій дає змогу державним органам краще зрозуміти економічні процеси та розробляти відповідні заходи регулювання.

Таким чином, вивчення кризових ситуацій в економіці є важливим та актуальним напрямом в економічній науці, що допомагає розробляти ефективні заходи із запобігання кризам, пом'якшення їхніх наслідків та поліпшення державного управління економікою.

Кризова ситуація - це період, коли виникають серйозні проблеми в економіці, як-от зниження виробництва, високий рівень безробіття, інфляція, дефіцит бюджету, падіння цін на акції та інші фінансові інструменти, що зазвичай супроводжуються істотним скороченням економічної активності та значним зниженням рівня життя населення.

В роботі [1] автором запропоновано наступне визначення дефініції «криза»: «раптова й різка, як правило, зміна зростаючої тенденції зниження, тоді як у зворотному процесі такого різкого повороту найчастіше не буває» [9, с.60].

В дослідженні [2] автор під економічною кризою пропонує розуміти об'єктивний процес, що приводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися, адже це ставлення ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи – сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну [2, с. 165–170].

Кризові ситуації в економіці можуть бути спричинені різними причинами, включаючи:

- фінансові бульбашки - виникають, коли ціни на активи (наприклад, нерухомість, акції, боргові зобов'язання) зростають швидше, ніж їхня реальна вартість. Коли бульбашка лопається, ціни різко падають, що призводить до фінансових втрат і кризи.

- кредитні кризи - виникають, коли підприємства або держави не можуть виплатити свої борги. Кредитори втраять гроші, що призведе до їхніх фінансових втрат і кризи.

- політичні кризи - виникають, коли нестабільність у політичній сфері призводить до невизначеності та ризику для бізнесу та інвесторів.

- світові кризи - можуть бути викликані міжнародними конфліктами, війнами, зростаючою напруженістю між країнами або іншими глобальними проблемами, які можуть призвести до економічної нестабільності.

- природні катастрофи - може бути викликано стихійними лихами, такими як землетруси, урагани, повені та інші катастрофи, що можуть завдати значної шкоди економіці.

- епідемії - може бути спричинено поширенням інфекційних захворювань, які можуть призвести до закриття бізнесів, зменшення споживчого попиту та інших негативних наслідків.

Ці причини можуть діяти окремо або в комбінації, що може призвести до кризової ситуації в економіці.

Кризові ситуації можуть мати безліч наслідків, таких як банкрутство підприємств, масове безробіття, погіршення життєвого рівня населення, зниження попиту на товари та послуги, скорочення інвестицій, зменшення

доходів держави та інші негативні наслідки.

Розв'язання кризових ситуацій зазвичай потребує вжиття заходів на рівні держави, таких як зміна податкової політики, проведення реформ в економіці, ін'єкції фінансових ресурсів в економіку та інші заходи, спрямовані на стимулювання економічної активності та зниження негативних наслідків кризи.

Література:

1. Ткаченко А.М., Єлець О.П. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством. монографія. Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. 277 с.

2. Дацюк І.В. Сутнісна характеристика кризи підприємств. *Технологія і техніка друкарства*. 2010. № 2(28). С. 165–170.

3. Владика Ю. П. Кризові стани в економіці: причини та наслідки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12 (1), С. 60-63.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Тукаш А.М.

*Науковий керівник: Данилюк Є.Є., магістр економіки підприємства
Бердичівський коледж промисловості, економіки та права*

З початком війни з 2014 року пошкоджень та руйнувань зазнали усі сектори економіки. А 24.02.2023 року минув рік з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Деякі підприємства було пошкоджено, зруйновано або вони були вимушені призупинити свою діяльність з тим, що знаходяться на непідконтрольних Україні територіях. І як наслідок цих дій виникла економічна криза, яка стосується не лише України та Європи, а і всього світу.

Станом на грудень 2022 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок повномасштабного вторгнення Росії, оцінюється в 137,8 млрд доларів. Загальні втрати житлового фонду України за час повномасштабного вторгнення РФ в Україну становлять майже 45 млн кв. м. Обрахунки втраченого чи пошкодженого житла перевищили \$40 млрд включно від 24.02.2022 року. [2]

Незважаючи на величезні втрати українська економіка за підтримки міжнародних партнерів повільно починає процес відновлення. За період повномасштабного вторгнення з'явилося багато прибуткових підприємств військово-промислового характеру аби задовольнити потреби Міністерства оборони України, на яке зараз націлена найбільша увага. Також, деякі промислові підприємства перенесли своє виробництво до більш безпечних регіонів і стали націленими на співробітництво з ЄС.

Малий бізнес в Україні також адаптується до сучасних умов та проводить свою діяльність. Під час віялових відключень магазини, ресторани і інші

заклади закупили генератори для того, щоб безперервно проводити свою діяльність. Тому, Міжнародний Валютний Банк висловив свій оптимістичний прогноз з приводу поліпшення стану економіки в 2023 році. Але це відносний прогноз, тому що все залежить від перебігу справ на фронті. [3]

З приводу післявоєнного відновлення України чи не з самого початку точились дискусії з приводу того, як його правильно провести. Українські чиновники та чимало провідних університетів і спеціалістів схильні до такого плану розбудови країни. [3]

1 етап – відновлення критичної інфраструктури, логістики, військових розміщень тощо. Є першочерговою справою з якою вже зараз допомагають наші міжнародні партнери.

2 етап – відновлення житла, шкіл та інших закладів з метою повернення більшої кількості біженців в Україну. Також, це включатиме фінансування та інвестування в українську промисловість задля забезпечення умов вільного ринку та частки власного експорту в інші країни.

3 етап – модернізацію секторів економіки до стандартів ЄС, оскільки на даному етапі у нас є проблеми з інтеграцією речей європейського походження. Як приклад можна навести різний розмір колій в Україні та Європі у зв'язку з чим виникає чимало серйозних проблем з логістикою, що затримує перевезення.

Стратегічно важливі галузі промисловості на які звертатимуть найбільшу увагу у зв'язку з післявоєнною розбудовою України[1]:

- машинобудівна галузь
- залізнична і металургійна
- добуток газу та нафти
- нафтопереробна галузь
- хімічна та фармацевтична галузь

Разом з планами економічного розвитку активно обговорюють політичні питання. Планується активно розвивати українське законодавство та бюрократію згідно до стандартів ЄС аби боротися з високим рівнем корупції та рядом неурегульованих питань з приводу роботи підприємств та працівників.

Після закінчення на Україну чекає сильна криза. Частина підприємств військовопромислового характеру закриється, через що зменшаться надходження в бюджет. Заради підтримки стабільного економічного стану Україна буде вимушена буде кредити в різних міжнародних установах, що є доволі негативним явищем, яке може затягнути Україну в доволі невигідне положення. А можливо буде використаний досвід з часів Другої Світової та Україні надаватимуть гранти на розвиток приватного сектору промисловості.

Особливості розвитку економіки України в кризових умовах післявоєнного відновлення полягатимуть у відновленні, модернізації та створенні відповідно до міжнародних стандартів підприємств. Створенню нових робочих місць та відновлення інфраструктури, що забезпечить стабільний та стрімкий розвиток української економіки та дозволить повернути рівень життя до довоєнного періоду та навіть покращитись Але буде можливо за умови ефективної реалізації проєктів з використанням досвіду інших країн.

Література:

1. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути// Українська правда.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Стрілець Р. Сума збитків екології від російської агресії близько одного трильйона гривень//Медіа центр. 2022. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/suma-zbitkiv-ekologiyi-vid-rosijskoyi-agresiyi-blizko-odnogo-triljona-griven-ministerstvo-dovkillya/> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Cohen P. Away From the Spotlight, a Debate Rages Over a Postwar Ukraine Economy// The New York Times <https://www.nytimes.com/2022/12/08/business/ukraine-economy-reconstruction.html> (дата звернення: 01.03.2023).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Худяков Р.С.

*Науковий керівник: Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сучасний етап розвитку економіки України є надзвичайно складним у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації. Військові дії мають катастрофічні наслідки як з точки зору гуманітарних чинників, так і з боку макроекономічних показників.

Однак, розглянемо головні тенденції, які характеризували економіку України до початку військових дій.

Однією з основних тенденцій розвитку економіки України був інтенсивний розвиток експорту. Україна ставала дедалі активнішим експортером зерна, металопродукції, хімічної продукції, електроенергії та газу. Експорт є важливим джерелом доходу для економіки України.

Ще одна важлива тенденція – зростання інвестицій в економіку України. За останні передвоєнні роки було проведено кілька реформ, спрямованих на покращення інвестиційного клімату в країні, в результаті чого кількість іноземних інвесторів в Україні зросла.

Також в останні роки в Україні спостерігалось зростання ІТ-сектору, який стає все більш конкурентоспроможним на світовому ринку. Цей сектор є важливим джерелом прибутку та залучення інвестицій в економіку України.

Проте в економіці України продовжують існувати проблеми, такі як низька продуктивність праці, неефективність державних підприємств, недостатній захист інтелектуальної власності та складність регулювання бізнесу. Ці проблеми обмежують економічне зростання та можуть перешкодити розвитку економіки України в майбутньому.

Війна серйозно вплинула на економіку України. Військові дії призвели до значних економічних втрат у вигляді зруйнованої інфраструктури, втрати робочих місць і скорочення виробництва.

Перш за все, війна призвела до зменшення обсягів виробництва та експорту продукції в традиційних секторах України, таких як металургія, вугільна та хімічна промисловість. Це призвело до значного зменшення валютних надходжень в економіку країни.

Другим негативним фактором є збільшення державних витрат на військові потреби. Військові витрати включають фінансування армії, відновлення зруйнованої інфраструктури та допомогу переселенцям. Це призводить до додаткового дефіциту бюджету та зростання державного боргу.

Третім негативним фактором є зниження інвестиційної привабливості України. Незважаючи на передвоєнне покращення інвестиційного клімату, війна спричинила зниження довіри іноземних інвесторів, які бояться ризикувати своїми коштами в країні з нестабільною ситуацією.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ВИРОБІВ З ПЛАСТМАС: ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ АСПЕКТ

Шмирьов М.С.

Науковий керівник: Деділова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Виробництво виробів з пластмас має значення важливої галузі української промисловості. Використання продукції з полімерів відбувається майже у кожній матеріальній і нематеріальній сфері – фармації, медицині, хімічній і харчовій промисловості, у будівельному і переробному аграрному виробництві. Попит на таку продукцію є сталим як з боку звичайних споживачів, так й з боку ринку B2B, а її асортимент постійно оновлюється.

На користь перспективності організації бізнесу з виробництва виробів з пластмас свідчать темпи зростання галузі в цілому, а також її популярність у населення. Таке виробництво несе екологічну небезпеку, а, отже, на ваги покладено комерційні цілі підприємства для порівняння із довгостроковим благополуччям населення країни. Таким чином, означене виробництво необхідно започатковувати з урахуванням світових тенденцій щодо відповідального споживання пластмасових виробів і запровадження екологічних стандартів з їх виготовлення, використання та утилізації [1].

При складанні бізнес-плану з організації виробництва виробів з пластмас необхідно враховувати такі пункти, як: рентабельність виробництва, обґрунтування асортименту випуску продукції, виробничі та складські приміщення, доступні технології, персонал, дослідження попиту, засоби просування готової продукції, рівень існуючої конкуренції тощо.

За даними опитування українського бізнесу з виробництва пластмасових виробів рентабельність такої діяльності становить від 3 до 30% в залежності від обраного до виробництва виду продукції. Розмір інвестиції в середньому коливається в діапазоні від 100 до 150 тис. дол. США [2].

Останнім часом значним попитом користується виготовлення металопластикових вікон, труб, панелей, пакувальної тари для харчової

промисловості та ресторанного бізнесу. Виробництво такої продукції є перспективним, однак, перед тим як його започатковувати, необхідно зважити всі за та проти. Зокрема, необхідно врахувати соціально-екологічні норми і стандарти у країні, окреслити ринки збуту, порахувати ефективність проекту в цілому.

Література:

1. Вознюк О. М. Тенденції розвитку галузі виробництва виробів з гуми та пластмаси в Україні. Електронний журнал «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=263> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Бізнес План виробництво виробів з пластмас. Млин Бізнес Ідей: сайт. URL: http://melnicabiz.com.ua/business-plans/109_business_plan_izdeliy_iz_plastmass.html (дата звернення: 03.03.2023).

QARABAĞDA DAYANIQLI MƏSKUNLAŞMA VƏ İQTİSADI DİRÇƏLİŞ

Atakişiyeva Kifayət Rauf qızı
Elmi rəhbər: Hüseynova E. Y., i.e.n., dosenti
Mingəçevir Dövlət Universiteti

44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız tarixi qələbə nəticəsində ölkəmizin tarixi ərazi bütövlüyünün bərpası soydaşlarımızın öz doğma torpaqlarına qayıdaraq yaşaması üçün yeni mərhələ yaradıb. Azərbaycan hökuməti torpaqlarımız işğaldan azad olunduqdan dərhal sonra Qarabağ bölgəsində bərpa və yenidənqurma işlərinə başlamışdır. Faktiki olaraq postkonflikt ərazilərin bərpası və yenidən qurulması dövlətin strateji hədəfinə çevrilmişdir. Heç təsadüfi deyil ki, "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdış" Azərbaycan hökumətinin 2021-2030-cu illər üzrə müəyyən etdiyi beş milli prioritedən biri olaraq qəbul edilmişdir. Eyni zamanda bərpa və yenidənqurmanın instutisional əsasları - "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinin 2021-2025-ci illər üzrə bərpası və dayanıqlı inkişafı Dövlət Proqramı" hazırlanmış, Azərbaycan Respublikası Prezidenti "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə şəhərsalma fəaliyyəti sahəsində idarəetmə ilə bağlı bəzi məsələlər haqqında" 18.03.2021-ci il tarixli 1304 nömrəli fərman imzalamış;

- Qarabağ Rəqəmsal Geoinformasiya Sistemi yaradılmış;

- Azərbaycan Respublikası Prezidenti "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" 10.12.2021-ci il tarixli sərəncam imzalamış;

- Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" 10.12.2021-ci il tarixli sərəncamının icrasının təmin edilməsi barədə qərar qəbul etmiş;

- Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda, Cəbrayıl rayonu ərazisində "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" Sənaye Parkının yaradılması ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 04.10.2021-ci il tarixli fərmanı imzalanmışdır.

Qələbədən dərhal sonra ilk olaraq minatəmizləmə işləri aparılmağa başlamışdır. 23 429 ha çirklənmədən təmizlənmə aparılıb;

- Fizuli və Zəngilan hava limanlarının tikintisi başa çatdırılıb, Laçın hava limanında işlər davam etdirilir;

- 3 dəmiryolu tikintisi davam etdirilir: Bərdə-Ağdam 47,1 km, Horadiz-Ağbənd 111 km, Füzuli-Şuşa 83,4 km

- 16 layihə üzrə avtomobil yollarının tikintisi davam etdirilir,

- Azercell telekom, Azerfon-Bakcell MMC tərəfindən 98 baza stansiyası fəaliyyət göstərir;

- Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə 9 rəqəmsal yarımstansiya, o cümlədən Ağdam və Cəbrayıl rayonlarında “Ağdam-1”, “Ağdam-2” və “Cəbrayıl” yarımstansiyalarının, həmçinin “Qarabağ” Regional Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin tikintisi başa çatdırılıb;

- Zəngilan rayonunda “Ağalı Ağıllı kənd” layihəsi başa çatdırılıb;

- Kütləvi istifadə resursları ilə təminat infrastrukturun bərpası ilə bağlı mühüm işlər görülür (Azərenerji, Azərişiq, Azəriqaz və s.).

Postkonflikt ərazilərdə əhalinin effektiv məskunlaşdırılmasına gəldikdə, bir tərəfdən həmin ərazilərin bərpa və yenidən qurulmasından, digər tərəfdən isə bərpa və yenidənqurma ilə bağlı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan hökuməti tərəfindən həyata keçirilən çox mürəkkəb, çoxşaxəli, böyük əmək, vəsait və zaman tələb edən işlərdən, işğaldan azad olunmuş ərazilərə potensial (617 min əhali, 159 min ailə) qayıdacaq əhalinin sayı və qayıdış şərtlərindən asılıdır.

Məskunlaşması gözlənilən toplam bir milyon, o cümlədən 617 min məcburi köçkün (159 min ailə) və bunlardan kənd təsərrüfatında 34,9 faiz, sənayedə 3,5 faiz, tikintidə 8,0 faiz, ticarət və ictimai iaşədə 12,4 faiz, nəqliyyat və rabitədə 5,9 faiz, təhsil, səhiyyə və mədəniyyətdə 13,3 faiz, başqa sahələrdə çalışmaq istəyən 22 faiz əhali var.

Əhalinin effektiv məskunlaşmasını təmin etmək üçün bir sıra infrastruktur layihələri həyata keçirilməkdədir. Hər biri 960 yerlik olan 3 məktəbin – Ağdamda 1 nömrəli, Cəbrayıl və Şuşada iki orta təhsil ocağının inşası getməkdədir. Şuşa şəhərində xəstəxana istismara veriləcək. Ağdamda 210, Füzulidə isə 180 cərpayılıq xəstəxanaların inşasına start verilib. Cəbrayıl isə yaxın gələcəkdə xəstəxananın təməli qoyulacaq. Beləliklə, dövlət keçmiş məcburi köçkünlərin doğma yurdlarına qayıtması üçün kompleks tədbirlər görür. Yaşayış binaları, infrastruktur, iş yerləri, kənd təsərrüfatı ilə məşğul olma imkanları, sənaye parkları planlı şəkildə reallaşır.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərə ilk məskunlaşma Zəngilan rayonunda "ağıllı kənd" konsepsiyası çərçivəsində icra edilən və artıq yekunlaşdırılan "Ağalı ağıllı kəndi"ndə baş tutmuşdur. Zəngilan torpaqlarının daha çox minalardan təmizlənməsi bu rayonda "ağıllı kənd" in tikintisi və "Dost aqropark" ın salınması ilə bağlıdır. Ağıllı kənddə əhali üçün ən müasir standartlara uyğun yaradılmış şərait sanki nağıllardakı arzuolunan rəvayətləri xatırladır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaşayış və məşğulluq üçün yaradılmış münbit şərait məcburi köçkünlərin öz doğma yurduna qayıdışını sürətləndirməklə yanaşı, biznes subyektlərinin də Qarabağ ərazisində iqtisadi fəaliyyət göstərməsinə böyük maraq doğurmuşdur.

İndiyə qədər işğaldan azad edilmiş ərazilərdə biznes qurmaq istəyən sahibkarlardan KOBİA-ya 1600-dən artıq müraciət daxil olub ki, onun da 460-ı xarici, qalanı isə yerli müraciətlərdir. KOBİA Azərbaycan dövlətinin Qarabağa dair inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq işğaldan azad edilmiş ərazilərə investisiya qoyuluşu və biznes layihələrinin reallaşdırılması ilə bağlı məsələləri qarşıdakı dövrdə strateji fəaliyyət gündəliyinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevirmişdir. Bu məqsədlə hazırda KOBİA tərəfindən 3 istiqamətdə işlər aparılır: Qarabağın investisiya potensialının geniş auditoriya kütləsinə tanıtılması, azad olunmuş ərazilərdə bizneslərin yaradılması ilə bağlı müraciətlərin qəbulu və ilkin biznes infrastrukturunun qurulmasına dəstək.

Xarici müraciətlərin yarından çoxu Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv və müşahidəçi ölkələrin payına düşür. Onların sırasında Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Türkmənistan və Macarıstan yer alır. Daxil olmuş layihələr əsasən ticarət, xidmət, inşaat, sənaye, kənd təsərrüfatı, mədəniyyət, təhsil, nəqliyyat, logistika və digər sahələri əhatə edir.

Aparılan sorğunun nəticələri də göstərir ki, Qarabağda sahibkarların 46,6%-i gələcək fəaliyyət sahəsi kimi kənd təsərrüfatına üstünlük verir. Sənaye (8,8%), inşaat (7,6%), ticarət (6,7) və təhsil (5,9) sahələri də sahibkarların maraq dairəsindədir.

KOBİA-nın təşkilatçılığı ilə bir qrup sahibkarlarla Füzuli, Zəngilan, Qubadlı, Cəbrayıl, Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarına səfərlər təşkil edilmiş, nəticə olaraq bir sıra ərazilərdə biznes və ictimai xidmət obyektləri istifadəyə verilmişdir. Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində yaradılmış suvenir istehsalı müəssisəsi isə Türk qardaşlarımız ilə birgə işbirliyinin uğurlu nəticəsidir.

Qarabağ torpağında çalışmaq istəyən yerli əhalinin statistikasına nəzər salsaq, aşağıdakı reallığı müşahidə etmiş olarıq:

- kənd təsərrüfatında 34,9 %
- sənayedə 3,5 %,
- tikintidə 8,0% ,
- ticarət və ictimai iaşədə 12,4 %,
- nəqliyyat və rabitədə 5,9%,
- təhsil, səhiyyə və mədəniyyətdə 13,3%,
- başqa sahələrdə 22%

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə biznesin qurulmasına maraq göstərənlər qadın sahibkarlarımız da var. Biznes qurmaq istəyən qadın sahibkarların təqdim etdikləri layihələrin əksəriyyəti ticarət və xidmət, sənaye, kənd təsərrüfatı, turizm, tikinti işləri, təhsil, səhiyyə sahələri və s. üzrə olub.

Regionda yeni beynəlxalq və regional nəqliyyat-logistika dəhlizinin bərpa olunması ölkəmizin global bazarlara çıxış imkanlarını artırmaqla yanaşı, işğaldan azad edilmiş ərazilərin inkişafına əhəmiyyətli təkan verəcəkdir.

Əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, işğaldan azad edilmiş ərazilərə qayıdan insanların təhlükəsiz yaşayışı təmin edilməli, bu region ölkənin ən abad guşələrindən birinə çevrilməlidir. Müasir həyatın əsası olan layiqli yaşayışın bərpası üçün bütün sahələrdə quruculuğa nail olunmalıdır.

Müzəffər Ali Baş komandan, Xilaskar lider İlham Əliyev cənablarının yeritdiyi məqsədyönlü quruculuq siyasətinə uyğun olaraq işğaldan azad olunmuş ərazilərimizə

“BÖYÜK QAYIDIŞ” davam edir. Biz mütləq Qarabağa qayıdacağıq.
Qarabağ bizimdir.
Qarabağ Azərbaycandır.

QARABAĞDA SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİ

Mustafayev Kənan Sərvər oğlu
Elmi Rəhbər: Səfərova Təranə Allahverdi qızı, Baş müəllim
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Prezident İlham Əliyev Qarabağ iqtisadi rayonuna - Ağcabədi ilə Ağdama səfəri zamanı sahibkarlara çağırış etmişdi ki, azad edilmiş ərazilərə sərmayə qoysunlar. "Çünki bu gün Azərbaycanda biznes üçün, sahibkarlar üçün çox gözəl şərait yaradılıb. Dövlət sahibkarları dəstəkləyir və həm mənəvi-siyasi dəstək verilir, eyni zamanda, güzəştli kreditlər verilir. Əlbəttə ki, bölgələrdə infrastruktur layihələrinin icrası sahibkarlıq üçün də gözəl imkanlar yaradır. Ona görə Azərbaycan sahibkarları gərək azad edilmiş torpaqlara gəlsinlər və burada müəssisələr qursunlar, iş yerləri yaratsınlar. Biz azad edilmiş torpaqları ancaq bu yolla tezliklə canlandırma bilərik"- dövlət başçımız bildirmişdi. Bu növbəti çağırış və növbəti dəfə yerli sahibkarlara - investorlara müraciət və dəvət idi. İqtisadiyyatımızın böyük bir hissəsi məhz özəl sektora məxsus olduğundan çoxlu sayda özəl şirkətlərimiz, holdinqlərimiz və sahibkarlarımız var. Çox böyük yerli investisiya imkanlarına maliklik. Bütün bunlar faktdır. 44 günlük müharibə bitən gündən hökumət işğaldan azad olunmuş ərazilərdə bərpa və yenidənqurma işlərinə başlayıb. Və bu işlərin məğzini nəqliyyat və kommunikasiya əlaqələri və vasitələrinin bərpası, bunların ən müasir tələblər əsasında qurulması və təmin edilməsi, o cümlədən, yaşayış yerlərinin salınması və sair təşkil edir. Ona görə ki, sözügedən bölgənin potensialından istifadə etmək mümkün olsun, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının malik olduğu bütün imkanlar ölkənin ümumi iqtisadi potensialı çərçivəsinə daxil edilsin. Ümumən, ölkə iqtisadiyyatı bundan töhvə əldə etsin.

Odur ki, bölgənin inkişafında yerli investorların iştirakı vacibdir. Sahibkarlar və iş adamları burada biznes qurmalı, dövlətin onlar üçün yaratdığı imkanlardan istifadə etməli, bölgənin inkişafına töhfələrini verməlidirlər. Bəs, qeyd olunan subyektlər və dairələr bunda maraqlıdırlarmı?! Onlar nəyə görə gözləmə mövqeyində dayanıblar və kütləvi şəkildə real hərəkətə keçməməyin səbəbi nədir?!

Ağcabədiyə səfəri zamanı dövlət başçımız “Ağcabədi taxıl Aqropark”da yaradılan şəraitlə tanış olmuşdu. Adı çəkilən park müasir əkinçilik və bağçılıq təsərrüfatına aid layihədir. Ümumi sahəsi 3 min hektardır və ərazinin 850 hektarı dövlət ehtiyat fonduna daxildir. Aqroparkın faktiki əkin sahəsi 1368 hektardır. Burada əsasən arpa, buğda, qarğıdalı, pambıq, günəbaxan və sair bitkilər becərilir. Ötən il aqroparkda 3094 hektar sahədən 2240 ton buğda, 1932 ton arpa, 7685 ton dən üçün qarğıdalı, 416 ton birillik ot, 87 ton pambıq, 14 ton soya, 1705 ton qarışıq senaj və 6642 ton digər məhsullar olmaqla 20 721 ton məhsul götürülüb. Ümumi dəyəri 35 milyon manat olan “Ağcabədi taxıl Aqropark”ın yaradılmasına 9,8 milyon manat məbləğində güzəştli kredit verilib ki, nəticədə 41-i daimi olmaqla 150 iş yeri yaranıb.

Ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında bu rəqəmlərin və belə bir aqroparkın rolu məgər azdırımı?! Xeyr. Və yaxud götürək, 190 hektar ərazidə yerləşən Ağdam Sənaye Parkını. Burada tikinti materiallarının istehsalı, kənd təsərrüfatı məhsullarının qablaşdırılması, meyvə-tərəvəz konservləri, ət və süd məhsulları, yem, gübrə istehsalı və emalı, eyni zamanda, xidmət sahələrinin, soyuducu kameraların və sairənin təşkili əsas istiqamətlər olaraq seçilib.

Əslində, sahibkarların bölgəyə marağı və investisiya istəyi az deyil. Buna real şərait, zəmin və müvafiq çağırış da var. Sadəcə, müəyyən tərəddüdlər mövcuddur ki, bu da təbiidir.

Birincisi, sahibkarlarımızın çoxunda qısamüddətli qazanc istəyi güclüdür, ikincisi, sözügedən bölgənin və ya iqtisadi rayonların potensialına dair ətraflı və çevik bilgi səviyyəsi qənaətbəxş həddə deyil, üçüncüsü, gizlədilmiş təhlükəsizliyə zəmanət istəyi mövcuddur, dördüncüsü isə qeyd olunan bölgədə biznes və sahibkarlıq fəaliyyəti üçün ola bilsin, əlavə güzəştlər gözlənilir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının potensialı digər rayonlarda yoxdur: Həm təbii resurslar baxımından, həm müharibə bitdikdən bəri Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında dövlətin və hökumətin bu ərazidə gördüyü işlər nəticəsində yaranan və hələ yaradılacaq şərait, həm bölgənin ölkəmizin coğrafi nöqteyi-nəzərindən çox mühüm yerində yerləşməsi və kənar ölkələrin bazarlarına çıxmaq şanslarının geniş olması və s. Təhlükəsizliyə zəmanətə gəlincə, bir fakta diqqət çəkmək kifayətdir ki, Dövlət başçımız hər dəfə bölgənin bu və ya digər rayonlarına səfəri zamanı müxtəlif infrastruktur layihələrin açılışına və yaxud da tikintisinə start verilməsi ilə bağlı tədbirlərdə iştirak etməklə yanaşı, Silahlı qüvvələrimizin ayrı-ayrı qoşun növlərinə dair ən müasir təchizata malik hərbi hissələrinin də fəaliyyətə başlamasına dair mərasimlərə qatılır, bununla da nəzərdə tutulan bütün iqtisadi perspektivləri heç bir hərbi-siyasi təhlükə gözləmədiyini nümayiş etdirir.

Sahibkarlar üçün işğaldan azad olunmuş ərazilərdə tikinti, turizm, istehsal, kənd təsərrüfatı məhsulları tədarükü, eyni zamanda emalı, həmçinin ticarət və müxtəlif növ xidmət sahələrində biznes qurmaq və fəaliyyət göstərmək imkanları var. Bundan əlavə, sadalanan sahələrdə hələki rəqabət yoxdur, odur ki, sərmayə qoyuluşunda birincilik daha çox qazanc gətirə bilər və gətirəcək. Qeyd olunan bölgədə biznes və sahibkarlıq fəaliyyəti üçün əlavə güzəştlər gözləntisinə gəldikdə isə, Dövlət başçımızın 10 dekabr 2021-ci il tarixli işğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında sərəncamı var. Sərəncamda hökumətə tapşırıqla ki, 3 ay müddətində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi və əmək resurslarını səmərəli idarə etmək, onları emal sənayesi və xidmət infrastrukturunu yaratmağa yönəltmək məqsədilə vergi, sosial sığorta və digər güzəştlərin tətbiqi barədə təklifləri ölkə başçısına təqdim etsin. O cümlədən, özəl təşəbbüsləri stimullaşdırmaq, investisiyaların təşviq mexanizmlərini təkmilləşdirmək, həmin ərazilərdə istehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlar üçün xammal və materialların idxalı ilə bağlı gömrük-vergi güzəştlərini, həmçinin istehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlara kommunal xidmətlər (elektrik enerjisi, təbii qaz və su istehlakı) üzrə güzəştləri müəyyən etmək və sair haqda təkliflər də bura daxildir. Yaxın gələcəkdə sahibkarlarımızın Qarabağ və onun ətraf zonasına sərmayə

qoyuluşları qaçılmaz olacaq.

Ədəbiyyat:

1. Rüşət Quliyev. "Sahibkarlıq fəaliyyətinin təhlükəsizliyi və onun təşkili məsələləri" ("Panorama", Газета №184, 25 сентября; 2018, 2 səh.).
2. Təbriz Əliyev. "Müştərək müəssisə və sahibkarlıq" (2018).
3. Mübariz Yolçiyev. Sahibkar və Sahibkarlıq Fəaliyyəti İnstitutlarının Hüquqi Təhlili, Journal Of Qafqaz University, No:21, 2011.

Секція 3
***Підприємництво в системі функціонування
національної економіки***

**СТРАТЕГІЧНА ВАЖЛИВІСТЬ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ
В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

*Алдере Самі Мехлеф, аспірант 1-го року навчання
Науковий керівник: Шевченко І.Ю., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Національна економіка неможлива без переміщення всіх видів ресурсів, що забезпечується транспортною системою. В структурі транспортної системи чільне місце відводиться автомобільному транспорту з огляду на його переваги в маневреності і в співвідношенні «ціна – якість».

Метою даного дослідження є аналіз динаміки розвитку автомобільного транспорту в системі національної економіки України. У якості інформаційної бази дослідження оберемо статистичний збірник «Транспорт України 2021».

На підставі даних, наведених у статистичному збірнику «Транспорт України 2021» [1], можемо сформулювати наступні висновки:

– у період 2016-2020 рр. автомобільним транспортом забезпечувалося перевезення 71-75% вантажів. Як бачимо, це абсолютне лідерство з-поміж усіх видів транспорту. При цьому обсяги перевезення вантажів зростали порівняно з попередніми роками на 3-7% (за винятком 2019 року, коли обсяги перевезення вантажів зменшилися на 5%);

– в середньому за добу автомобільним транспортом перевозилося в 2016-2020 рр. 2966-3367 тис. т вантажів;

– у регіональному розрізі виділяється переважання таких регіонів України за обсягами перевезення вантажів: Дніпропетровська область (у 2016-2020 рр. на регіон приходилося 26,2-31,7% загального обсягу перевезення вантажів в Україні), Полтавська область (у 2016-2020 рр. на регіон приходилося 13,6-17,8% загального обсягу перевезення вантажів в Україні) та Донецька область (у 2016-2020 рр. на регіон приходилося 7,8-10,9% загального обсягу перевезення вантажів в Україні);

– середня відстань перевезення однієї тонни вантажів автомобільним транспортом у 2016-2020 рр. складала 53-60 км, що значно менше, ніж середня відстань перевезення однієї тонни вантажів іншими видами транспорту (авіаційним транспортом (3048-3583 км), морським транспортом (830-1264 км), залізничним транспортом (546-581 км), річковим транспортом (362-417 км)). Втім, за регіонами України вказаний індикатор суттєво варіюється: до прикладу, у Закарпатській області середня відстань перевезення однієї тонни вантажів автомобільним транспортом у 2016-2020 рр. складала 437-604 км, тоді як у Донецькій області – всього 10-23 км;

– за вантажообігом автомобільний транспорт знаходиться на 3-му місці в транспортній системі України (16,9-20,8%), значно поступаючись залізничному транспорту (51,2-56,1%);

– впевнену позицію (42% зі 100%) тримає автомобільний транспорт і в перевезенні пасажирів, не суттєво поступаючись лише електротранспорту в містах, на який у 2016-2020 рр. приходилося 50-55% перевезення пасажирів;

– автомобільний транспорт лідирує за обсягом перевезення вантажів у міжміському, приміському та внутрішньоміському сполученнях;

– у регіональному розрізі найбільший обсяг перевезень пасажирів автомобільним транспортом у досліджуваній період приходився на м. Київ (119-312 млн перевезених пасажирів за рік), Донецьку область (80-90 млн перевезених пасажирів за рік), Львівську область (69-133 млн перевезених пасажирів за рік), Дніпропетровську область (60-119 млн перевезених пасажирів за рік), Харківську область (52-114 млн перевезених пасажирів за рік) і Київську область (46-86 млн перевезених пасажирів за рік);

– в Україні за рік на одну особу наявного населення приходиться в середньому 40 поїздок автомобільним транспортом. Щоправда, українці, які проживають у містах, частіше користуються послугами електротранспорту (тролейбусів, трамваїв і метрополітену);

– за показником пасажирообігу автомобільний транспорт в Україні також утримує лідерську позицію: в останнє п'ятиріччя на цей вид транспорту приходилося 32-39% загального пасажирообігу в країні. Конкуренцію за критерієм пасажирообігу автомобільному транспорту складає залізничний транспорт, на який в період 2016-2020 рр. приходилося 22-36% загального пасажирообігу в країні. На третьому місці за критерієм пасажирообігу в Україні – авіаційний транспорт, яким у досліджуваній період забезпечувалося 15-28% загальнодержавного пасажирообігу;

– середня відстань перевезення одного пасажирів автомобільним транспортом у 2016-2020 рр. складала 17-19 км, що значно менше, ніж середня відстань перевезення одного пасажирів іншими видами транспорту (авіаційним транспортом (1876-2206 км), морським транспортом (13-589 км), залізничним транспортом (95-184 км), річковим транспортом (13-43 км)).

Висока конкурентоспроможність автомобільного транспорту в Україні додатково обумовлена розгалуженістю мережі автомобільних доріг загального користування, зокрема з твердим покриттям: так, на кінець 2021 року довжина автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям в Україні складала 158428 км (з них державного значення – 44533,5 км (28,1%), місцевого значення – 113894,5 км (71,9%)).

У світовому контексті, перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні співвідноситься з обсягами перевезення вантажів автотранспортом у таких країнах як Велика Британія, Франція, Іспанія, Італія, Польща, проте за вантажообігом автомобільного транспорту Україна є ближчою за показником до таких країн як Литва, Нідерланди, Чехія. За пасажирообігом автомобільного транспорту Україна знаходиться на рівні таких країн як Румунія та Хорватія.

Результати проведеного дослідження підтвердили стратегічну важливість автомобільного транспорту в системі національної економіки України.

Література:

1. Транспорт України 2021: статистичний збірник (е-версія). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_Transpot.pdf

АВТОМАТИЗАЦІЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ

Баранніков М.О.

Науковий керівник: Кириченко С.О., к.е.н., доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

Сучасна криза, яка виникла внаслідок російської військової агресії, стала причиною дестабілізації багатьох бізнес-процесів. Значні проблеми зазнало і матеріально-технічне забезпечення. Однією з причин недостатньої ефективності функціонування даної структури є кадрова проблема, сутність якої полягає в обмеженій пропозиції кваліфікованих кадрів на ринку праці. Ці аспекти змушують підприємців збільшувати фонд оплати праці для залучення конкурентоспроможних кадрів або наймати на роботу працівників, здатних виконувати лише шаблонні завдання. Для нівелювання даних негативних факторів доцільним є автоматизація сфери матеріально-технічного складу.

Сутність даного заходу полягає у впровадженні сучасних комп'ютерних комплексів на основі штучного інтелекту, які будуть виступати в якості інфраструктури для менеджера. Програмні помічники дозволять суттєво скоротити наявний штат працівників, що позитивно відобразиться як на бюджетній складовій діяльності, а саме зниженні фонду оплати праці, так і значно спростить організаційну структуру відділу забезпечення [1].

Так одними з основних напрямків автоматизації в сучасних компаніях є:

– закупівлі. Система автоматичних закупівель дозволить замінити менеджерів відділу матеріально-технічного забезпечення на програмний додаток, який буде проводити шаблонні операції з придбання сировини і матеріалів у повністю автономному режимі;

– логістика. Впровадження програмного комплексу дозволить автоматично проводити пошук вантажівок за вказаними критеріями вибору на основі відкритої конкурсної пропозиції. Наразі такими програмами є «DELLA», «TransTask», «DeGruz», «Flagma» тощо;

– складське господарство. Даний бізнес-процес потребує комплексної автоматизації на основі як програмного забезпечення, так і спеціального устаткування. Так монтаж роботизованої кран-балки, рамок для зчитування QR-кодів, коміркової вагової системи стануть основою автоматичного складу.

Отже, зазначені нововведення дозволять знизити рівень залежності ефективності діяльності забезпечення від персоналу, який в сучасних кризових умовах призводить до підвищення дестабілізації функціонування підприємства.

Література:

1. Василенко, В. О. Антикризове управління підприємством: навч. Посібник. К. : ЦУЛ, 2018. 504 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІЇ

Безрученко М.О.

*Науковий керівник: Кудрявцев В.М., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Зміст і набір реалізованих державою функцій у процесі розвитку економіки постійно трансформуються і вдосконалюються. У сучасних умовах ринкового функціонування до числа базових можна віднести: управління системою державних органів влади на національному та регіональному рівні; забезпечення безпеки форми державного ладу; запобігання та локалізація соціально-економічних проблем; формування рівноправних суспільних відносин, включно з економічними; створення та здійснення виваженої внутрішньої та зовнішньої політики; на рівні регіону особливо гостро постають і потребують свого розв'язання завдання скорочення безробіття та проведення структурних перетворень. Держава, будучи формою територіальної організації продуктивних сил, виступає основним регулятором виробничих відносин.

З цієї позиції державне регулювання економіки регіону діє за трьома основними напрямками:

вплив держави на територіальний відтворювальний комплекс як єдине ціле;

забезпечення збереження ринкового механізму, створення умов для ефективної, самостійної та відповідальної взаємодії всіх його ланок;

вирішення економічних проблем транспортного комплексу регіону, перед якими виявляється неспроможність або недостатня ефективність ринкового механізму.

З теоретико-методичних позицій для української економіки необхідно виявити обмеження державного втручання в діяльність господарюючих суб'єктів. Це зумовлює виникнення обмежень у функціонуванні державних і регіональних установ, які незалежно від обставин, що виникають, не повинні завдавати шкоди ринку, тим більше протидіяти його механізму. Аналіз базових положень економічної науки, принципів і чинників розвитку ринку як системи відносин з обміну, а також певних впливів конкретних структур державного (територіального) управління дає змогу виявити цілу низку зазначених обмежень:

усунення окремих нераціональних дій державного апарату, що

переривають внутрішні взаємозв'язки ринкового механізму;

зважає (науково доведене) використання регуляторів економічного характеру залежно від умов функціонування ринку та механізму його саморегуляції;

здійснення контролю за наслідками впливу економічних і фінансових інструментів управління регіональною економікою на базі безперервного моніторингу результатів застосування тих чи інших важелів регулювання, розвитку підприємницької діяльності, фінансової стійкості територіального відтворювального комплексу та його підсистем;

забезпечення широкого застосування економічних методів і способів регулювання транспортного комплексу території як основного чинника підтримки конкурентного ринку.

Враховуючи наведені обмеження державного управління, створюється концепція розвитку економіки регіону. Методичні засади її формування націлені на низку заходів, що реалізуються державними установами. Крім того, остання має містити основні напрями перетворень промисловості території – економічне зростання та фінансову стійкість окремих господарюючих суб'єктів, що входять до її структури.

У сучасних умовах виникає необхідність створення механізму цілепокладання в управлінні регіону, надання йому зумовленого, науково обґрунтованого і раціонального характеру. З позиції системного підходу до управління методичним підґрунтям його формування має виступати дотримання таких умов: висування цілей державного регулювання економіки промислового комплексу "знизу", тобто таких, що виникли з потреб та інтересів усіх соціальних прошарків регіонального співтовариства; відносність і відкритість сформульованих цілей державного регулювання; ієрархія цілей державного регулювання, побудована на принципах пріоритету потреб та інтересів розвитку регіонального співтовариства; побудова системи цілепокладання на основі принципів розвитку регіонального співтовариства.

Сучасний кризовий стан низки галузей останньої загрожує мезоекономічній безпеці, що, своєю чергою, наражає на небезпеку її національний рівень. Серед основних дестабілізуючих чинників (проблем функціонування) доцільно виділити такі:

- наявність диспропорцій у територіальній структурі та окремих міжрайонних зв'язках;
- зниження конкурентоспроможності низки галузей унаслідок відсутності механізмів застосування інновацій;
- нездатність адекватно забезпечити зростаючий попит на засоби і предмети праці;
- зношеність основних виробничих фондів;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури регіону;
- втрата потенціалу розвитку науково-технічної складової виробництва тощо.

Зазначені дестабілізуючі впливи чинять негативний вплив на економіку

території, визначаючи виникнення економічних загроз, які, своєю чергою, відображаються на забезпеченні сталого розвитку економіки території в цілому.

В результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що розроблення та реалізація раціональної державної політики сприятиме усуненню загроз безпеці економіки, включно з територіальним сегментом, сприятиме процесам переходу галузей на інноваційний шлях розвитку, забезпечить високі темпи економічного зростання для досягнення та захисту національних інтересів.

ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Биндюк К.Г

*Науковий керівник: Шевченко О.В., к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Визначення фінансово-правової відповідальності постало дуже гостро одночасно з актуалізацією питання виокремлення та самостійності фінансового права як галузі правової системи.

Багато дослідників фінансово-деліктних відносин розглядають фінансово-правову відповідальність як правове явище, яке уже сформувалося об'єктивно. Така думка підтверджується використанням поняття «фінансово-правова відповідальність» на нормативно-правовому рівні та у правозастосовній практиці [1, с. 31-32].

Фінансово-правова відповідальність визначається у статті 111 Податкового кодексу України (далі ПКУ), де зазначається відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства встановлюється та застосовується відповідно до ПКУ та інших нормативно-правових актів. Фінансова відповідальність, що встановлюється згідно з ПКУ, застосовується у вигляді фінансових санкцій. Фінансова відповідальність, що встановлюється згідно з іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, може застосовуватися у вигляді штрафних санкцій та/або пені [2].

Фінансово-правова відповідальність – це державний осуд, що має прояв з погляду суб'єктивного права як нормативний, формально визначений у фінансовому праві, гарантований і забезпечений фінансово-правовим примусом юридичний обов'язок зазнавати правопорушником заходів державного примусу у вигляді фінансових санкцій за вчинене ним правопорушення у сфері фінансової діяльності [3, с. 232]. Отже, метою фінансово правової відповідальності є покарання правопорушника за незаконні дій у сфері фінансової діяльності, зменшення кількості фінансових правопорушень та попередження майбутніх правопорушень у фінансовій сфері.

Фінансово-правова відповідальність настає внаслідок порушення

фінансових норм, які встановлюють правила поведінки суб'єктів фінансових правовідносин та захищають фінансові інтереси держави [3, с. 232]. Суб'єктами фінансово-правової відповідальності є спеціальні особи, які наділені певним правовим статусом. У свою чергу такими виступають підприємства, установи, організації та їхні філії, а також фізичні особи, вони можуть бути представлені у формі колегіальних органів державної влади, чи органів місцевого самоврядування. Україна як суверенна держава є суб'єктом фінансового права, має компетенцію у сфері фінансової діяльності, яка закріплюється Конституцією України, Бюджетним кодексом України та іншими законодавчими актами [4, с. 20]. Фінансово-правова відповідальність має особливість, що суб'єктами є як юридичні, так і фізичні особи. Фінансові санкції мають завжди майновий характер, тому їх застосування допускається лише щодо податків, інших обов'язкових платежів, за яких встановлене обов'язкове подання податковим органам податкових декларацій і розрахунків [5, с. 376].

Відповідно до Податкового кодексу України статті 41 контролюючими органами є податкові органи, а також митні органи. Проте, відповідно до ч. 41.4 органами стягнення є виключно контролюючі органи, визначені підпунктом 41.1.1, уповноважені здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску у межах повноважень, а також державні виконавці в межах своїх повноважень, зазначається, що написами нотаріусів не дозволяється здійснювати стягнення [2]. Отже, органи, які можуть притягувати правопорушників до фінансово-правової відповідальності зазначені у 41 статті ПКУ.

З початком незаконної анексії Автономної Республіки Крим, окупацією деяких територій Донецької та Луганської областей збільшилась кількість правопорушень у фінансовій сфері, наприклад обхід санкцій тощо. Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, людська увага прикута до подій, які розвиваються на фронті, проте у тилу ми маємо підтримувати Збройні Сили України, дотримуватись законодавства, сплачувати податки для того, щоб розвиток нашої країни продовжувався, а життя наше стало комфортнішим.

На нашу думку, значення фінансово-правової відповідальності в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим. Адже саме у цей період активно розвивається волонтерський рух, популярність набирають великі грошові збори, які допомагають забезпечити наших військових амуніцією та технікою, проте, не всі волонтери є добросовісними та слідують законодавству. Важливо, щоб люди сплачували податки відповідно до Податкового кодексу України, щоб наповнити державний бюджет, саме тому питання фінансово-правової відповідальності займає високе місце в українському законодавстві. Важливим моментом також є суб'єкти, які притягують до фінансово-правової відповідальності, щоб виконати завдання такого виду відповідальності.

Література:

1. Назар Ю. С., Проць І. М. Адміністративна та фінансово-правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 172с.
2. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n2355>
3. Романюк Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. // Підприємництво, господарство і право, 2019, 231-235. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/44.pdf>
4. Фокшина Л. В. Фінансове право. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2016. 127 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1121/15.1.pdf>
5. Гуров О. В. Фінансово-правова відповідальність у сфері оподаткування доходів фізичних осіб. // Держава і право, Випуск 56. 372-377 с. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64489/70-Gurov.pdf?sequence=1>

МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У МОДЕЛІ AD – AS

Гавриленко А.І.

Науковий керівник: Осьмірко І.В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Національна економіка як самостійна наука є порівняно молодого, проте передумови виникнення формувалися протягом багатьох століть. Так, в ході постійного історичного та суспільного розвитку економіки країн, досліджувався економічний вплив на розвиток різних факторів неекономічних сфер, аналізувалася специфіка прояву загальних законів та закономірностей економічного розвитку.[1]

Основу національної економіки складають галузеві й міжгалузеві комплекси, підприємства, організації, домашні господарства, які об'єднані в єдину систему економічними відносинами й виконують певні функції в суспільному розподілі праці щодо вироблення товарів і послуг.[2] Одним із найважливішим і складним структурним утворенням ринкової економіки є ринкова інфраструктура. В неї входять такі елементи: маркетинг, ярмарки, біржі, аудиторські фірми, холдингові компанії та інше.

Внутрішньою властивістю будь-якої національної ринкової економіки є її постійне тяжіння до рівноваги, яка в узагальненому вигляді є рівновагою між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Тому модель AD-AS є базовою моделлю економічної рівноваги. В якості основного інструменту урівноваження сукупного попиту та сукупної пропозиції в цій моделі використовується зміна загального рівня цін в економіці. Між сукупним попитом та сукупною пропозицією зазвичай виникає невідповідність, яка також

усувається ринком. Рівновага може порушуватися, як внаслідок змін сукупного попиту- це збурення сукупного попиту, так і сукупної пропозиції-збурення сукупної пропозиції. [3]

Збурення сукупного попиту можуть привести до: збільшення сукупного попиту, призводить до зростання реального ВВП і цін (сприятливі) та зменшення сукупного попиту, призводить до зменшення реального ВВП і цін (несприятливі).

Збурення сукупної пропозиції можуть проявлятися через: збільшення обсягів виробництва і зниження цін (сприятливі) та падання обсягів виробництва і зростання цін (несприятливі).

На рисунку 1 наведено модель AD-AS, яка поєднує криву сукупного попиту з кривою короткострокової сукупної пропозиції, за умов, коли відбувається збурення сукупного попиту.

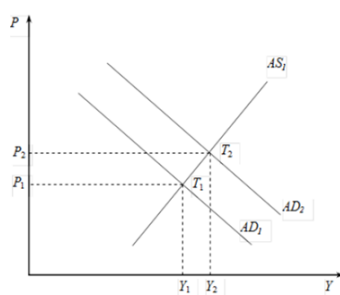

Рисунок 1 - Модель AD-AS в умовах збурення сукупного попиту

Наприклад, припустимо економіка, що знаходиться в стані рівноваги(точка T_1), за якої забезпечується відповідність сукупного попиту та сукупної пропозиції, а рівноважна ціна P_1 .

Припустимо: внаслідок покращення умов зовнішньої торгівлі сукупний попит збільшився (позитивний шок сукупного попиту) порівняно з початковим ВВП.

Наслідки: Підприємства частково збільшать обсяг виробництва та частково підвищать ціни, що відображено через зміщення кривої сукупного попиту вправо- від AD_1 до AD_2 . В результаті- рівновага зміститься в точку T_2 : фактичний ВВП зросте до Y_2 , а ціни- до P_2 . Точка T_2 – це новий стан короткострокової рівноваги, котрий забезпечується за більш високого рівня цін та вищих обсягів виробництва в країні.

Далі ця ситуація на ринку товарів та послуг може змінюватись в залежності від приватних економічних суб'єктів, так і держави. А саме, якщо з часом заробітна плата може зростати у відповідь на підвищення цін. Тим самим це призведе зростання середніх витрат і зменшення сукупної пропозиції, внаслідок чого крива поступово зміщуватиметься вліво вгору. Тоді як, уряд може впливати як на динаміку цін та заробітної плати, так і на обсягів сукупного попиту, змінюючи, таким чином параметри рівноважного стану на ринку товарів та послуг.

Отже, збурення сукупного попиту за незмінності нецінових чинників сукупної пропозиції викликає зростання цін; збурення цін зумовлюватиме їх до

розширення обсягів сукупної пропозиції; новий рівноважний стан на ринку товарів і послуг буде досягнуто за вищого рівня ВВП.

Література:

1. Л.М. Гейко, Н.В. Сментина «Національна економіка». URL:<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1140/1/Національна%20економіка.pdf>
2. Національна економіка URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_економіка
3. Макроекономіка: базовий курс : навч. посіб. / І.Й. Малий, І.Ф. Радіонова, Т.Ф. Куценко, Н.В. Федірко та ін. К.:КНЕУ, 2016. 246с. URL:https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/kmdu%20fetau/2017/Macro_e-lectures_2017_.pdf

РОЗВИТОК КІБЕРСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Дзямка М.А.

*Науковий керівник: Плиса В.Й., к.е.н., професор
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Не викликає сумніву той факт, що «розвиток та здешевлення нових технологій, які лежать в основі електронного сервісу, подолання цифрової нерівності шляхом розвитку цифрових інфраструктур, стрімке збільшення числа користувачів Internetу, агресивне формування кіберфізичного простору (насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного), реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку національних економік, активізація створення та стрімкий технологічний розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі, масовий процес адаптації цифрових технологій у бізнес-моделі, прискорення процесів цифрової трансформації в суспільстві»[1, с. 87], сигналізують страховому бізнесу про можливості розширення практики кіберстрахування.

В останні роки кіберзагрози стають дедалі помітнішими та вважаються найбільшою глобальною загрозою для фінансового сектора та економіки в цілому. Збільшення частоти та складності кібератак, швидка цифрова трансформація та збільшення використання великих даних і хмарних обчислень зробили суб'єктів господарювання все більш уразливими до кіберзагроз.

Добре розвинений ринок кіберстрахування може зіграти ключову роль у забезпеченні переходу до цифрової економіки шляхом підвищення обізнаності про кіберризики, адже в Україні розвиток та правове регулювання такого виду страхування, як кіберстрахування, гальмується недостатнім розумінням

величини потенційних фінансових втрат, спричинених незаконними діями кіберзлочинців, низькою довірою страхувальників до страхових компаній та відсутністю належного регулювання.

Ландшафт кіберризиків швидко розвивається, і кількість кібератак зростає. Однак більшість підприємств і домогосподарств й надалі не застраховані або рівень страхового захисту від цих ризиків є мінімальним, неадекватним загрозам. Премії кіберстрахування складають лише частку загальних збитків від кібератак, за оцінками, розрив у захисті становить 90%[2]. З огляду на це, потрібно створити ефективну систему страхування, спроможну забезпечити належний захист від ризиків (виробити стійкість до кіберризиків), і для цього мобілізувати потенціал співпраці між бізнесом, страховою індустрією та владою.

Можливою стороною співпраці можуть стати потуги усіх сторін спрямовані на покращення якості моделювання статистичних даних для більш точного ціноутворення у кіберстрахуванні. Кіберризики важко оцінити кількісно через відсутність стандартизованих даних і обмежень моделювання, а також через високий ступінь невизначеності щодо очікуваних втрат і потенціалу накопичення втрат. Майбутні ризики зазвичай визначають на основі ретроспективних даних, але цей підхід має обмежену цінність у швидко мінливому середовищі кіберризиків. Тут велика надія на перестраховиків, які використовуючи свій потенціал можуть інвестувати в „кіберробочу силу”, щоб допомогти зміцнити їхні актуарні, технічні та криміналістичні навички, необхідні для циклів андеррайтингу та управління претензіями.

Нарешті, є простір для нових типів державно-приватних механізмів розподілу ризиків. Одним із варіантів є схема страхування державно-приватного партнерства, де покриття системних ризиків, таких як загрози критичній інфраструктурі, розподіляються між страховиками та фондом, що підтримується державою. Інший – залучення альтернативного капіталу, наприклад, шляхом розвитку ринку цінних паперів, пов'язаного із кіберстрахуванням.

Вагомими проблемами, що стримують розвиток кіберстрахування в Україні, є: складність ідентифікації та виявлення кіберризиків; неможливість повної компенсації збитків, спричинених кіберзагрозами; неповне та несвоєчасне інформування про кібератаки через можливе погіршення іміджу організації; відсутність законодавчої бази для регулювання кіберстрахування; відсутність спеціальних схем кіберстрахування; налагоджених каналів реалізації послуг з кіберстрахування, спроможних долати «бар'єри часу, відстані та права власності, які відділяють послуги від тих, хто ними користуватиметься»[3, с. 134].

Таким чином, тенденції розвитку глобального інформаційного суспільства, яке ґрунтується на використанні глобальної інформаційної інфраструктури утвореної за рахунок об'єднання національних інфокомунікаційних мереж, визначають необхідність розвитку кіберстрахування, адже «цей вид страхування забезпечує фінансовий механізм відшкодування великих збитків, даючи змогу суб'єктам господарювання

відновити нормальну роботу, підтримувати стабільність розвитку, платоспроможність та мінімізувати збитки через перерви у виробництві»[4, с. 113].

Література:

1. Плиса В., Плиса М., Плиса З. Управління ризиками у сфері електронних страхових послуг. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2021. Випуск 60. С. 86-104. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.60.0.6008>
2. Eckert C. & Osterrieder K. (2020). How digitalization affects insurance companies: overview and use cases of digital technologies. *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*. <https://doi.org/10.1007/s12297-020-00475-9>
3. Плиса В.И. Страховий менеджмент : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.
4. Дзямка М.А. Розвиток кіберстрахування в Україні. *Проблеми розвитку страхування в Україні. Науковий студентський збірник*. 2022. Вип. 3. С. 113-116.

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.

Дідик А.К.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Питання економічного аналізу відіграють важливу роль при оцінці ефективності господарської діяльності та пошуку шляхів її підвищення. Будь-яка підприємницька діяльність потребує постійного контролю за своїм розвитком, аналізу процесів під дію яких потрапляє підприємство в сучасних умовах господарювання. Це, передусім, пов'язано із зміною економічних умов, в яких працює підприємство, кон'юнктури ринку, податкового законодавства тощо. Суть проблеми полягає в тому, що більшість підприємців, які зіткнулися з перешкодами, не задумуються над необхідністю та важливістю саме економічного аналізу своєї діяльності, а тому взагалі його не здійснюють. На підприємствах відсутні кваліфіковані економісти, які могли б ефективно здійснювати аналіз основних показників діяльності підприємства і своєчасно розробляти можливі шляхи виходу з кризових ситуацій.

Економічний аналіз необхідний на всіх етапах підприємницької діяльності: від задумів і формування підприємства до реалізації кожного етапу його функціонування, дотримуючись принципів етапності самого аналізу. А множина альтернатив для прийняття стратегічних рішень, що формується у процесі аналізу, покликана забезпечити конкурентні переваги досліджуваного об'єкта і його прибутковість в довгостроковій перспективі.

Якщо на підприємстві починає виникати кризова ситуація, то у першу

чергу, необхідно провести економічний аналіз діяльності підприємства та виявити основні чинники, що сприяли виникненню такого критичного становища. Загалом виділяють два основні види факторів, які можуть спровокувати кризу, це зовнішні (не залежать від діяльності підприємства) та внутрішні (що залежать від підприємства).

Щодо конкретних факторів, які зумовлюють збільшення ймовірності виникнення кризи на підприємстві, то їх достатньо багато. Для кожного підприємства такий набір є індивідуальний, він залежить від внутрішніх можливостей підприємства, що можуть протидіяти факторам потенційної загрози. Система таких факторів не є статичною, вона змінюється в часі.

Аналізуючи розвиток економіки України, можна прослідкувати, що нестабільність та кризовий стан є характерними явищами для нашої держави. Сильний вплив на діяльність вітчизняних підприємств справляють глобальна фінансово-економічна криза, політичний колапс, недосконалість законодавства та недостатній рівень державної регуляторної політики. У таких умовах господарювання в управлінні підприємствами має бути врахований високий рівень впливу факторів зовнішнього середовища, а отже управління має постійно у певній мірі носити антикризовий характер.

З огляду на потребу постійного вдосконалення управління на основі впровадження наукових новацій першочерговим стає досягнення відповідного рівня організації економічного аналізу як важливої функції управління. Однак наразі в більшості випадків керівництво віддає перевагу вже існуючій та перевірній техніці і при цьому вважає недоцільним застосовувати нову, більш прогресивну, щоб не допустити негативних фінансових результатів своєї діяльності.

У практиці управління завжди мають місце якісь недоліки, хоча й на перший погляд вони можуть бути ледве помітними. Тому, як правило, обирається оптимальне рішення - обране за яким-небудь критерієм оптимізації найефективніше з усіх альтернативних варіантів. Для того, щоб врахувати кілька імовірних варіантів дій застосовується економічний аналіз. Це метод системного дослідження певних явищ, процесів, дій, результатів, який включає комплексне глибоке вивчення роботи підприємств, їх підрозділів та інших господарських суб'єктів з метою об'єктивної оцінки її результатів.[1].

Універсальним методом економічного аналізу є метод порівнянь. Він застосовується управлінцем при порівнянні фактичних та планових показників, з використанням, в якості бази порівняння, кращих або середніх даних. В результаті відповідних порівнянь можуть бути виявлені відхилення від заданих показників плану, показників за минулі періоди, від середніх показників по виробничому об'єднанню, і висунуті пропозиції про урахування досвіду роботи кращих підприємств.

Також часто застосовується метод угруповань. За допомогою цього методу можна розділити персонал, капітал, задачі, функції, проблеми, тощо за якоюсь суттєвою ознакою. Це допомагає знайти спільні та відмінні сторони, зрозуміти їхні зв'язки, залежності та використати це в управлінських цілях. [2].

В ситуації, що склалася сьогодні в Україні, роль економічного аналізу

значно зростає, особливо в умовах виникнення кризових явищ на підприємстві, коли саме завдяки проведенню комплексного економічного аналізу вдається визначити причини кризи та розробити і обґрунтувати можливі шляхи виходу з криз. Сучасний економічний аналіз дає можливість запроваджувати на підприємстві системи комп'ютерного аналізу основних показників діяльності підприємства. Таким чином, менеджер, маючи правильно поставлені завдання, ретельно дослідивши реальні проблеми, за допомогою економічного аналізу, зможе привести свою фірму до процвітання.

Література:

1. Шкарабан С., Лазаришина І. Теоретичні засади економічного аналізу в умовах становлення ринкових відносин в Україні. *Економічний аналіз*. 2010. №7. С. 11-19.
2. Агапова А. Економічний аналіз в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз*. 2010. №5. С. 44-47.

ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЗІ СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСУ ПЕРЕРОБКИ ЯГІД, ФРУКТІВ ТА ОВОЧІВ

Довгопол О.

Науковий керівник: Токар І.І., асистент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Комплекс з переробки ягід, фруктів та овочів – це кооперативне підприємство в межах Привільненської ОТГ, діяльність якого здійснюється шляхом об'єднання індивідуальних виробників громади на добровільних засадах задля раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів в межах кооперативної власності та поліпшення умов життя своїх членів.

Діяльність комплексу ґрунтується на функціонуванні бізнес-моделі, яка містить наступні етапи.

Етап 1. Вирощування приватними домогосподарствами та суб'єктами господарювання на території громади сировини – продукції ягідництва, садівництва та овочівництва, а також грибів

Етап 2. Закупівля/приймання сировини у домогосподарств та інших суб'єктів господарювання і/або членів кооперативу на комерційних засадах у пунктах приймання.

Етап 3. Технологічна обробка та підготовка сировини на виробничих потужностях комплексу (мийка, сортування, чищення та ін.), передавання сировини на сушіння.

Етап 4. Сушіння підготовленої сировини у сушильних шафах, фасування та зберігання готової продукції на складі.

Етап 5. Реалізація готової продукції трейдерам та кінцевому споживачу через канали збуту.

Етап 6. Розподіл доходів між учасниками кооперативу та реінвестування

у розвиток комплексу, масштабування бізнесу.

Наведена бізнес-модель є моделлю повного циклу, тобто містить повну картину реалізації проєкту від вирощування сировини, до його перспективного розвитку.

У зв'язку з тимчасовою окупацією та веденням бойових дій на Півдні України, вітчизняний ринок втратив значну частку сировинної бази і виробничих потужностей з переробки такої продукції. Перерозподіл структури сировинного ринку змістив акценти на користь нарощування обсягів виробництва у Центральній та Західній частині країни. Відповідно до технології зберігання та транспортування, виникає об'єктивна необхідність розміщення локальних бізнесів із переробки ягід, овочів та фруктів поблизу із місцем їх вирощування.

Розвинуте ягідництво, садівництво, овочівництво у поєднанні з транзитним потенціалом – приваблива ніша для зростання.

СУТЬ І ЗМІСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ПІДХІД

Жованик О.О., здобувач вищої освіти на рівень PhD

Науковий керівник: Деділова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Зазвичай, комерційна діяльність розглядається в контексті товарно-грошового обігу, тобто як ринкова складова, що підпорядковується дії об'єктивних ринкових законів та має закономірності власного розвитку. Ключовою є схема обміну «товар – гроші – товар», що дозволяє отримувати доходи від продажу товарів (робіт, послуг) за ціною, яка б забезпечувала цільовий рівень прибутку та його обсяги, необхідні для здійснення основної діяльності суб'єкта господарювання за принципом самоокупності і самофінансування. Такий погляд є свідченням виокремлення поняття «комерційна діяльність» в окрему важливу економічну категорію, яку можна розглядати у широкому та вузькому сенсі.

Українські вчені-економісти [1-3] узагальнено надають наступне тлумачення означеної категорії у широкому її розумінні. Комерційна діяльність – це спосіб організаційно-економічних і функціональних напрямів реалізації відносин між суб'єктами господарювання у площині купівлі-продажу, що мають операційний характер і спрямовані на упорядкування взаємодії між ними з метою задоволення попиту споживача і отримання прибутку.

У більш вузькому понятті комерційна діяльність – це активність суб'єктів підприємництва, різна за своїми масштабами і напрямками, але така, що завжди має за мету отримання прибутку. Дане визначення окреслює межі поняття комерційної діяльності як підприємництва або бізнесу. Такий підприємницький підхід є характерним для функціонування стратегічних одиниць бізнесу (так званих бізнес-юнітів) і, зазвичай, безпосередньо пов'язаний із торгівлею. Цієї

точки зору дотримуються, зокрема автори [4-6]. Однак, останнім часом тенденції змістилися у бік комерціалізації сфери послуг, ІТ-технологій, ринку цінних паперів та інтелектуальної власності.

Відповідно до варіантів трактування комерційної діяльності за підприємницьким підходом можна віднести: заходи підприємства торговельно-організаційного характеру; розвиток збутової мережі на засадах виокремлення бізнес-одиниць; гуртову та роздрібну торгівлю на власний розсуд і з відповідними підприємницькими ризиками; посередницьку діяльність та діяльність з просування власного продукту підприємства; частину підприємницької діяльності, що охоплює маркетингові заходи у комплексі маркетинг-мікс та ін.

Як висновок зазначимо, що усі окреслені напрями комерційної діяльності спрямовані на формування, підтримку та утримання партнерських відносин з клієнтами і потребують поміркованого наукового підходу до розробки моделі управління нею.

Література:

1. Череп А. В., Ортинська О. Л. Основні аспекти комерційної діяльності підприємств. *Продуктивні сили і регіональна економіка*. 2008. Ч. 1. С. 198-203.
2. Крисько Ж. Сутність та види комерційної діяльності підприємства. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2013. Вип. 18. С. 75-83.
3. Воронько-Невіднича Т. В., Кошулько А. В., Карасенко В. М. Особливості управління комерційною діяльністю аграрних підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6. С. 130-134.
4. Балабанова Л. В., Митроїна Ю. П. Управління збутовою політикою : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 240 с.
5. Саблук О. Суть і принципи комерційного підприємництва і комерційної діяльності. *Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського*. Економічні науки. 2018. № 1. С. 74-79.
6. Романчик Т. В., Бровкова М. О. Управління комерційною діяльністю підприємства в умовах ринкової економіки. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/25577/3/2015_Romanchuk_Upravlinnia_komertsiiinoiu.pdf (дата звернення: 03.03.2023).

ПОЗИТИВНИЙ ТА НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ

Жук О.С.

Стогул К.М.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Вивчення цифрових грошей нині є вкрай актуальним, оскільки в нашому світі все більше і більше процесів переходять в онлайн-простір. Цифрові гроші

стають дедалі популярнішими, їхнє використання нині охоплює багато сфер суспільного життя, починаючи від онлайн-покупок і закінчуючи великими міжнародними переказами. Вивчення цифрових грошей важливе для того, щоб розуміти, як вони працюють, які ризики пов'язані з їх використанням і які переваги вони можуть надати.

Цифрові гроші стають дедалі актуальнішими в нашій сучасній, пов'язаній з технологіями, економіці. Вони являють собою швидкий і зручний спосіб проводити платежі, транзакції та надсилати гроші по всьому світу, незалежно від географічних відстаней і національних кордонів. Крім того, цифрові гроші дають можливість швидшого і безпечнішого проведення транзакцій, ніж традиційні форми платежів, такі як готівка або чеки. Це також зручно для онлайн-покупок і транзакцій, оскільки не потрібно вводити дані банківської картки під час кожного платежу.

Цифрові гроші можуть бути створені та використані для проведення платежів на платформах електронної комерції, як-от Amazon, eBay або AliExpress, а також для надсилання грошей іншим людям через спеціалізовані платіжні системи, як-от PayPal, Venmo або Skrill.

Крім того, з'явилася нова форма цифрових грошей, так звані криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum, Litecoin та інші. Криптовалюти використовують технологію блокчейн, яка забезпечує безпеку та надійність транзакцій.

Однією з головних переваг цифрових грошей є їхня швидкість і зручність використання. Вони дають змогу проводити платежі та транзакції миттєво, без необхідності переказу грошей через банки чи поштові перекази. Однак, вони також мають деякі ризики, пов'язані з кібербезпекою та можливістю шахрайства.

Цифрові гроші мають значний вплив на економіку держави:

- прискорення транзакцій - цифрові гроші дають змогу людям надсилати й отримувати гроші миттєво, на відміну від банківських транзакцій, які можуть зайняти кілька днів. Це прискорює процес оплати і дає змогу людям швидше проводити бізнес.

- зменшення витрат на перекази - цифрові гроші дають змогу людям надсилати гроші в будь-яку точку світу без необхідності платити високі комісії за перекази. Це зменшує витрати на міжнародні перекази та допомагає бізнесам економити гроші.

- збільшення конкуренції - цифрові гроші створюють нові можливості для бізнесів, які раніше не могли отримати доступ до банківських послуг або були виключені з системи фінансування. Це збільшує конкуренцію і стимулює інновації в економіці.

- зменшення витрат на обробку платежів - цифрові гроші зменшують витрати на обробку платежів, оскільки не потребують великої кількості паперової документації та взаємодії між банками. Це зменшує витрати для бізнесів і може знижувати вартість товарів і послуг для споживачів.

– розвиток нових ринків - цифрові гроші створюють нові ринки для товарів і послуг, які можна продати і купити за криптовалюти. Це допомагає розширити економічну активність і розвивати нові галузі.

– поліпшення безпеки - цифрові гроші використовують криптографію для забезпечення безпеки транзакцій і захисту конфіденційності користувачів. Це зменшує ризики шахрайства та підвищує довіру в економіці.

Цифрові гроші можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на економіку. Розглянемо деякі з можливих негативних аспектів використання цифрових грошей:

– зростання кіберзлочинності. Через свою електронну форму, цифрові гроші можуть стати об'єктом хакерських атак і кіберзлочинності. Крім того, використання криптовалют може полегшити фінансування тероризму та інших нелегальних операцій.

– втрата контролю з боку держави. У разі децентралізованих криптовалют, державні регулюючі органи можуть втратити контроль над процесом обігу грошей. Це може призвести до незаконних операцій і фінансової нестабільності.

– відсутність гарантій і захисту для користувачів. Деякі цифрові валюти не мають гарантійних фондів і можуть нести ризики для користувачів

Використання цифрових грошей в Україні можливе і законне. Однак, уряд України не визнає криптовалюту законним засобом платежу і не регулює їх використання. В Україні є деякі компанії, які приймають криптовалюту як оплату за свої послуги та товари. Крім того, в Україні є кілька криптовалютних бірж, на яких можна купити і продати криптовалюту.

Однак, перед використанням криптовалют необхідно враховувати ризики, пов'язані з їхнім використанням, такі як висока волатильність, можливість шахрайства та брак правового захисту.

Література:

1. Boshkov T. Blockchain and Digital Currency in the World of Finance. – URL:

https://www.researchgate.net/publication/330948636_Blockchain_and_Digital_Currency_in_the_World_of_Finance

2. Закон України «Про платіжні послуги» 2021. 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

Зінченко С.О.

*Науковий керівник: Литвинов А.І., д.е.н., професор
Державний біотехнологічний університет*

Банківська система відіграє важливу роль в забезпеченні процесу

функціонування економіки. Це, в першу чергу, обумовлюється тим, що основу грошового обороту становлять безготівкові кошти. І їх значення навіть в сучасних економічних умовах, надзвичайно ускладнених війною, залишається незмінно високим.

Разом із тим, банківська система є не лише провідником фінансових розрахунків але і найбільшим фінансовим посередником в плані перерозподілу фінансових ресурсів. Це сприяє більш ефективному їх використанню і, як наслідок, сприяє підвищенню економічної ефективності економічної системи держави в цілому.

Головним джерелом коштів для формування позичкового капіталу банків є депозитні надходження. Це — строкові та кошти до запитання на банківських рахунках клієнтів. Вони становлять основу банківських пасивів і є значною мірою визначають можливості банку щодо надання кредитів клієнтам та їх вартості [1].

Для виконання завдання відновлення зруйнованого економічного потенціалу можливість банківського кредитування та його доступність за ціновими параметрами мають важливе значення. Для того, щоб забезпечити кредитування потрібними ресурсами, необхідно сформувати потрібний обсяг банківських ресурсів. А це, головним чином, депозитні надходження.

Завдання оптимізації депозитного портфелю банку полягає в тому, щоб, з одного боку, запропонувати клієнтам конкурентні умови для розміщення їх тимчасово вільних коштів. А, з іншого, щоб вартість таких залучень була в прийнятних для банку межах і сприяла максимізації результату за процентними операціями банку.

Це завдання є доволі складним. Адже зменшення депозитної ставки негативно заохочує клієнтів до розміщення їх тимчасово вільних коштів на депозитні рахунки. А її збільшення, навпаки, мотивує клієнтів але збільшує при цьому вартість банківських ресурсів і негативно впливає на величину результату за відсотковими операціями.

Шляхом до розв'язання цієї проблеми є формування ринкової пропозиції за рахунок низки депозитних продуктів із різними умовами щодо ставок відсотку та строків кредитування та активізація роботи із залучення коштів на поточні банківські рахунки клієнтів.

Іншим важливим напрямком має стати формування ефективної інноваційної клієнтоорієнтованої депозитної політики [2].

При цьому позитивним фактором для банків є державна політика дискримінації використання готівки в грошовому обігу. Вона проявляється, зокрема у лімітуванні граничної величини готівкових розрахунків суб'єктами господарської діяльності та поетапній забороні торгівлі без забезпечення можливості приймання оплати з використанням банківських платіжних карток до 1 січня 2026 р. [3–5]

Також при формуванні депозитного портфелю до уваги слід приймати цільову структуру кредитного портфелю. Тому що розміщення і запозичення мають бути збалансованими не лише за сумами та за вартістю, але і за строками. Разом із тим, можливі дисбаланси можуть бути перекриті за рахунок

міжбанківських запозичень та розміщень.

Література:

1. Кумейко О.М., Дереза В.М. Депозитна діяльність банків в аспекті формування їхньої ресурсної бази. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С.624–630.
2. Приступа Л., Стахурська А. Організаційно-економічне забезпечення депозитної політики банків в Україні. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 4. Р. 88–99.
3. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0148500-17>.
4. Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/878-2010-%D0%BF>.
5. Про встановлення строків, до настання яких торговці повинні забезпечити можливість здійснення безготівкових розрахунків (у тому числі з використанням електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/894-2022-%D0%BF>.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ

Зозуля А.Р.

*Науковий керівник: Кудрявцев В.М., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Транспортна діяльність – життєво важлива сфера соціально-економічного розвитку суспільства. Низька ефективність роботи транспорту веде до великих втрат часу, перевантаженості магістралей, забруднення повітря, додаткових психологічних навантажень на населення, погіршення здоров'я, небезпеки для життя та економічних збитків.

Розвиток ринкових відносин в Україні веде до серйозного обмеження прямих адміністративних методів управління транспортом, що цілком зрозуміло. Однак, реорганізація структури управління транспортом у сучасних умовах не виключає державної присутності в цьому секторі економіки. Важко погодитися з думкою про те, що державне регулювання транспортної діяльності необхідно розглядати як процес, що веде до порушення законів ринку, руйнування конкурентного середовища, втручання державних органів у справи господарюючих суб'єктів.

Існує сукупність причин, що пояснюють об'єктивну необхідність присутності держави в структурі управління транспортом. Розглянемо їх.

1. Необхідність здійснення стратегічного аналізу стану всієї транспортної галузі: особливості формування та розвитку конкурентного середовища,

ступінь монополізації галузі, можливості демонополізації, форми ціноутворення, специфіка регіональних транспортних систем. Найкраще це здійснити можна на державному рівні.

2. Сталий розвиток транспорту неможливий без стабільного забезпечення його інвестиційними ресурсами. Значна роль у регулюванні інвестиційних потоків у регіонах відводиться місцевим органам влади, тому що саме останні розробляють інвестиційну політику регіону та практично організовують її реалізацію: визначення пріоритетів інвестування, система податкових і кредитних пільг, встановлення критеріїв відбору проектів і участь у їхньому фінансуванні.

3. Забруднення навколишнього середовища. Викиди транспорту, головним чином автомобільного і повітряного, становлять дуже високу частку всіх викидів: понад 90% усіх свинцевих викидів, понад 50% усіх викидів NO₂, 22% усіх викидів CO₂, і понад 30% усіх летких органічних складових.

Враховуючи триваюче старіння вітчизняного автомобільного парку, ввезення не екологічних (зношених) іноземних автомобілів, відсутність контролю якості пального, стан довкілля (атмосферного повітря, ґрунту, водойм) є серйозною причиною погіршення здоров'я нації. У зв'язку з цим, участь державних органів влади дає змогу встановлювати єдині екологічні стандарти, нормативи, запроваджувати штрафні санкції та правила під час експлуатації транспортних засобів.

4. Необхідність державного регулювання роботи транспорту пояснюється організацією безпеки дорожнього руху, в основі якої обов'язкове дотримання державних стандартів, технічних нормативів, організаційних правил. Динамічний розвиток автомобільного транспорту й одночасне зниження ступеня медичного контролю з боку держави, слабка підготовка водіїв, недоопрацювання та прогалини у нормативно-правових актах, на що звертають увагу фахівці, призводять до того, що на дорогах з'являється більше водіїв з малим стажем та недостатнім знанням і досвідом. Це збільшує кількість дорожньо-транспортних пригод.

5. Необхідність регламентації функцій транспорту, пов'язаних із безпечною доставкою вантажів і пасажирів. Важливо чітко конкретизувати вимоги та умови перевезення, допуск автотransпортних засобів. Організація ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на транспорті також лягає "на плечі" держави.

6. Оцінка, з одного боку, витрат на транспорті, з іншого – вплив через систему тарифів на доходи з метою формування механізму відповідальності, окупності та відтворення потужностей, інвестування, конкурентності, а отже, сталого розвитку.

7. Державний вплив на формування системи внутрішньогалузевих економічних взаємовідносин на макрорівні, з одного боку, і створення ефективної структури транспорту всередині галузі, з іншого, що чинить ефективний вплив на розвиток економіки країни.

Таким чином, тільки ефективне державне регулювання діяльності транспорту в умовах ринкової економіки покликане не заважати сталому

розвитку галузі, а оптимізувати види транспорту та їхні інфраструктурні можливості, як у приватних господарських інтересах, так і в інтересах усіх членів суспільства.

ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Ісадкова О.Г.

*Науковий керівник: Осьмірко І.В., к.е.н., доцент
ХНПУ імені Г.С.Сковороди*

Зараз Україна перебуває у важкій політико-економічній ситуації. Як наслідок виникають фінансові проблеми держави, тому уряд вимушений шукати нові варіанти, як наповнити бюджет країні. Одним зі варіантів вирішення цього питання є запровадження податків тимчасового характеру. Актуальність цього питання полягає у тому, що саме ми зараз проживаємо важкі часи для нашої України, тому Верховна Влада України прийняла рішення запровадити військовий збір, але, на жаль, не є достатньо регульований законодавством, тому маємо труднощі на практиці.

Військовий збір в Україні був запроваджений на період АТО/ООС у зв'язку з російською агресією та закінчення реформування Збройних сил України згідно Закону України « Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» №1621-VII від 31.07.2014. Згідно п.п. 1.1 п. 16 прим. 1 підрозд. 10 розд. XX ПКУ платниками військового збору є особи, визначені п. 162.1 ст. 162 ПКУ, зокрема,

- фізичні особи – резиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні,
- фізичні особи - нерезиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні та податкові агенти [1].

Таким чином на кожного з нас збільшується податкове навантаження. У той час під оподаткування військовим збором підлягають доходи у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами без вирахування сум податку на доходи фізичних осіб, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків до Накопичувального фонду, у випадках, передбачених законом, а також податкової соціальної пільги за її наявності[4].

Згідно податкового законодавства України, військовий збір зазначається, як загальнодержавний податок, який сплачується громадянами України. Унікальністю збору в нашій державі є те, що отримані кошти направляються не до цільового фонду, а до бюджетів, а вже звідти виділяються на потреби армії та військове забезпечення. Основна мета запровадження військового збору полягає в забезпеченні потреб національної оборони та зміцненні збройних сил країни. Однак, щоб запровадження військового збору було законним та ефективним, необхідно дотримуватись принципів податкового законодавства,

зокрема, принципу економічності оподаткування та принципу єдиної системи до встановлення податків і зборів.

Відповідно до п. 8.2 ст. 8 Податкового Кодексу України до загальнодержавних належать податки та збори, що встановлені Податковим Кодексом України і є обов'язковими до сплати на усій території України, крім випадків, передбачених Податковим Кодексом України. Виключний перелік загальнодержавних податків встановлено статтею 9 ПК України. Але у чинній редакції Податкового Кодексу України, при доповненні п. 161 підрозділу 10 ПК України «Інші перехідні положення», відповідні доповнення до п.9.1 ст. 9 ПК України не були внесені.

Ще однією проблемою, пов'язаною з військовим збором, є подвійне оподаткування доходів громадян. Така ситуація виникає в зв'язку з тим, що військовий збір та єдиний соціальний внесок розраховуються від загальної суми доходів. Якщо при нарахуванні податку на доходи фізичних осіб ця проблема певним чином врегульована (база оподаткування податком на доходи фізичних осіб визначається за вирахуванням суми єдиного соціального внеску), то при оподаткуванні військовим збором ця проблема залишається не вирішеною.

Слід зазначити, що існує певне законодавче недопрацювання щодо обкладання податком доходів у формі виграшу в державну та недержавну грошову лотерею, а також виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри.

Відповідно до пп. 165.1.46 п. 165.1 ст. 165 ПКУ сума коштів, отриманих як виграш, приз у державну грошову лотерею в розмірі, що не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, розмір якої встановлюється законом, не підлягає оподаткуванню. Саме тому необхідним є застосування даного положення і до військового збору. Це викликано тим, що:

1. Лотерейні білети є документом на пред'явника та не передбачають вказівки імені або інших відомостей про власника лотерейного білету. Оператор лотерей не має можливості здійснювати ідентифікацію та персоніфікацію гравців щодо кожного дрібного виграшу, що виплачується оператором на точці розповсюдження. Необхідність пред'явлення документу, що посвідчує особу для отримання виграшу в сумі від 1 грн. буде стримувати гравця від участі у грі, що практично повністю підірве діяльність з випуску та проведення державних лотерей, унеможлививши її здійснення. Як наслідок втрати понесуть не лише оператори державних лотерей, але й Державний бюджет України.

2. «Дрібні виграші» виплачуються розповсюджувачами – фізичними особами, які за дорученням оператора державних лотерей здійснюють прийняття ставок безпосередньо у гравців, виплату призів, а також інші операції, пов'язані з розповсюдженням державних лотерей. Ці фізичні особи, як правило, є суб'єктами малого підприємництва, що працюють на ринках, площах, вулицях тощо. Необхідність здійснення ними персоніфікації гравців значно переобтяжить їх діяльність, звівши нанівець переваги спрощеної системи оподаткування. Таким чином, приватні підприємці будуть змушені

припинити діяльність з розповсюдження лотерей, що підірве мережу розповсюдження операторів.

3. Сплата збору повинна здійснюватися до або в момент виплати призу. Виплата призів здійснюється розповсюджувачами за дорученням оператора на точках продажу, що фактично унеможлиблює виконання такої вимоги оператором, адже інформація про виплату призу та утримані у гравця кошти можуть бути передані оператору лише з тижневим запізненням.

Військовий збір згідно Закону України « Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» №1621-VII від 31.07.2014 становить 1,5% від бази оподаткування (Базою оподаткування військовим збором є сам дохід.).

За даними StateWatch можна проаналізувати, скільки військового збору сплатили українці за 8 років. Результати подані у діаграмі нижче.

Рисунок 1 – Надходження військового збору до Державного бюджету України

Загалом за 8 років до бюджету надійшло понад 131 млрд грн. На жаль, статистики щодо суми надходження військового збору за 2022 рік не відомо.

24.04.2022 року у Верховній Раді України надано на розгляд народним депутатам законопроект №7311 про зміни до Податкового кодексу, якими пропонується, зокрема, збільшити розмір військового збору з 1,5 до 3 відсотків.

У пояснювальній записці йдеться, що з метою створення у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», умов для належного забезпечення функціонування економіки, а також належного наповнення дохідної частини бюджету за рахунок надходження податкових та митних платежів потребують удосконалення окремі норми Податкового та

Митного кодексів України, а також деяких інших законів України.

Законопроектом пропонується

1. Встановити можливість відшкодування сум податку на додану вартість облігаціями внутрішньої державної позики.

2. Врегулювати деякі питання благодійної допомоги.

3. Збільшити розмір військового збору з 1,5 до 3 відсотків. При цьому пропонується тимчасово, на період воєнного стану звільнити від військового збору працівників правоохоронних органів, військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та інших осіб на період їх безпосередньої участі в здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації.

Введення військового збору у нашій країні у часи складної політично-економічної ситуації є правильним рішенням, оскільки збір має дуже важливе значення. Військовий збір є загальнообов'язковим, має на меті утримання армії та забезпечення військової сфери. Як свідчить світовий досвід та історія, введення невеликого податку з кожного громадянина є найбільш ефективним способом отримання коштів швидко, на відміну від окремих спонсорських внесків. Тому, я вважаю, що сплата військового збору кожним громадянином країни є фундаментом розбудови сильної, демократичної та незалежної держави. Фактично даний збір вважається загальнодержавним, у зв'язку з поспішним внесенням змін до Податкового Кодексу України, законодавчо це не регламентовано, тому існують певні недоліки щодо доходів, які є об'єктом оподаткування збором: виникають колізії щодо доходів з вигравів, окремих різновидів договорів, виплат, що прирівнюються до заробітної плати тощо.

Введення військового збору є необхідною в Україні, але нашому уряду слід вжити заходів, щоб усунути правові недоліки та ефективно розпоряджатись коштами в державному бюджеті, що платить кожен з нас.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

ОРІЄНТИРИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Кирчатий Ю.В., здобувач PhD

Науковий керівник: Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних економічних умовах функціонування транспортних

підприємств найважливішим завданням є планування та реалізація довгострокового інноваційного розвитку, що може бути ефективно реалізовано у рамках управління технологічною конкурентоспроможністю підприємства. Управління технологічною конкурентоспроможністю дозволяє підприємству виявляти та максимально ефективно використовувати операційні та стратегічні ресурси.

В основі управління розвитком технологічної конкурентоспроможністю лежить планування та контроль реалізації процесів постійного підвищення якості, довгострокової ефективності та результативності всіх процесів підприємства.

Особливе значення має приділятися інноваційному розвитку, основною метою якого має стати: оновлення та модернізація виробничо-технологічної бази до рівня, здатного забезпечити його довгострокову конкурентоспроможність; забезпечення інтеграції із потужними науково-технічними комплексами; створення парку високотехнологічного обладнання, здатного забезпечувати стійкість, прогресивність; інтеграції з найбільш розвиненими підприємствами своєї галузі, науково-дослідними організаціями та сферою освіти.

Оскільки оцінка рівня конкурентоспроможності протягом кількох періодів функціонування підприємства дає можливість визначити перспективи подальшого розвитку підприємства, то використання даних про рівень інноваційного потенціалу спільно з інформацією про зовнішнє оточення підприємства та його конкурентів дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності підприємства.

Важливим фактором є виявлення власних конкурентних переваг та недоліків, а подальша оцінка має бути проведена щодо ресурсного та інноваційного потенціалів окремих підсистем підприємства та ефективності механізму їх взаємодії в рамках оцінки рівня конкурентоспроможності взагалі.

Крім того, реалізація цілей інноваційного розвитку вимагає від підприємства вибору сукупності контрагентів, які мають досить високий рівень фінансової стійкості та конкурентоспроможності, мають розвинену виробничу базу, що використовують у виробництві високий рівень техніки і технології, що реалізує ефективну організацію та управління.

ПІДПРИЄМНИЦТВО І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

Кліщ К.А

*Науковий керівник: Погребняк А. Ю., к.е.н., доцент
Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського*

Тема є сучасному актуальною на розвитку етапі економіки нашої країни.

Сьогодні більшість людей усвідомлює, що без цивілізованого підприємництва Україна так само, як і інші країни пострадянського простору, не зможе створити потужну економіку та не зможе вийти на світовий ринок

товарів і послуг як рівноправний суб'єкт міжнародного поділу праці.

Підприємництво стає основним видом роботи для багатьох громадян України. Особливо молоде покоління прагне вести власний бізнес. В очах молоді стати успішним підприємцем без знань і спеціальної підготовки не складно. Однак і тим, хто має власний бізнес, і тим, хто працює за наймом, продає та купує товари, необхідні базові знання та навички.

Підприємництво є важливою складовою ринкової економіки, яка робить значний внесок у розвиток країни та значною мірою визначає темпи її соціально-економічного зростання. Хоча вважається, що Україна відстає від європейських країн у розвитку малого та середнього бізнесу, на сьогоднішній день на них припадає понад 95% загальної кількості підприємств і зайнято близько 79% робочої сили.

Гармонійний розвиток підприємництва як самостійної підсистеми ринкової економіки вимагає врахування всіх особливостей і, зокрема, діалектичного характеру розвитку підприємництва. Це означає автономність підприємництва, з одного боку, та його залежність від підприємництва, з одного боку, та його залежність від економічної системи в цілому, з іншого [1].

Підприємництво присутнє в будь-якій соціально-економічній ситуації. А залежність підприємництва від економічної системи в цілому проявляється через його взаємодію з цією системою через механізми конкуренції та економічного регулювання.

Такий діалектичний розвиток підприємництва як самостійної підсистеми ринкової економіки є одночасно і принципом її функціонування, і основою державного регулювання підприємництва.

В Україні на сектор МСП припадає 99,9% від загальної кількості компаній та фізичних осіб-підприємців (1,97млн). На противагу цьому, лише 423 (0,1%) є великими підприємствами. Однак ці підприємства становлять непропорційно велику частку економіки, що часто негативно впливає на здатність МСП функціонувати, розвиватися, виробляти товари та надавати конкурентоспроможні послуги [2].

Бізнес і держава – це соціальні інститути. Вони постійно взаємодіють з іншими соціальними інститутами та впливають на них, які в свою чергу, можуть впливати на підприємництво як безпосередньо, наприклад, через нові технології, так і опосередковано, через державу. Серед усіх інститутів суспільства держава має найбільший вплив на підприємництво.

Відносини між державою та бізнесом є складними та динамічними, вони змінюються з часом, що зумовлено динамічністю суспільства. Відносини між бізнесом і державою перебувають у постійному русі. Сфери бізнесу та держави відрізняються, але перетинаються, що відображається на їхніх цілях. Підприємництво переслідує головну мету – отримання прибутку, тоді як держава в цілому захищає суспільні інтереси [3].

Таким чином, відносини між державою та бізнесом характеризуються станом взаємозалежності, зумовленим потребою однієї сторони в іншій.

Державі потрібне підприємництво, тому що їм потрібні ринки збуту системи, матеріальні ресурси, послуги та товари, які вони виробляють.

Наприклад, фінансова підтримка державних програм.

У свою чергу, підприємництво потребує держави, тому що закони, які встановлюють правила економічної діяльності, її гарантії, захист і стабільність, а також функціонуюча грошова система.

Література:

1. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.

2. Причепя І.В., Мещерякова Т. К. Проблеми конкурентоспроможного розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов. Розвиток підприємництва в Україні : теорія, методологія та практика : колективна монографія / Під ред. д.е.н. професора Непочатенко. Умань : Видавець "Сочінський М.М.", 2017. 244 с.

3. Закон України «Про підприємництво» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ДО ПОНЯТТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Копилов В.Р.

*Науковий керівник: Кудрявцев В.М., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Передумови появи поняття "сталий розвиток" пов'язані з декларацією Першої конференції ООН з довкілля 1972 р. у Стокгольмі та працями Римського клубу початку 1970-х рр., однією з яких була відома доповідь "Межі зростання". Цей період характеризується питаннями, присвяченими забрудненню довкілля та обмеженості природних ресурсів. Воедино були пов'язані проблеми довкілля, економіки та соціального розвитку. Наслідком стало створення низки міжнародних неурядових організацій, таких як Римський клуб, Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень (МФІАС), а також Міжнародний інститут системного аналізу.

Уперше словосполучення "sustainable development" починає набувати характеру терміна після широко відомої доповіді Г. Х. Брунтланда в 1987 р.: "Людство здатне зробити розвиток сталим – забезпечити потреби теперішнього покоління, не наражаючи на ризик здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби", та стало невід'ємною частиною понятійного апарату ООН та її інститутів. Хотілося б доповнити, що як основне значення, стала використовуватися дефініція з цієї доповіді Брунтланда, ухвалена на Конференції ООН з проблем довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. [1].

У нашій роботі, розглядаючи термін "сталий розвиток", ми насамперед сконцентрувалися на його змісті. Як відомо, переклад виразу "sustainable development" українською мовою, як "сталий розвиток" є одним із варіантів. Різні автори не раз наголошували на неточності українського перекладу цього

виразу. Якщо одним зі значень слова "development" дійсно є "розвиток", то для прикметника "sustainable" не вдалося знайти підходящого еквівалента. Своєю чергою, було запропоновано такі варіанти – "підтримуваний", "збалансований", "поновлюваний", бо термін "sustainable development" використовували поряд із такими поєднаннями, як "balanced development" – "збалансований розвиток" і "equitable development" – "справедливий розвиток". Запропоновані варіанти не закріпилися як термін, оскільки вони передають лише окремі смислові відтінки.

На перший погляд є деяка неузгодженість, нелогічність україномовного варіанта перекладу терміна "sustainable development". "Сталість" передбачає рівновагу, а "розвиток" можливий тільки за умови постійного виходу системи з рівноважного стану.

Аналізуючи тлумачення цього терміна, ми звернулися до праць вітчизняних і зарубіжних авторів, незважаючи на велику кількість схожих позицій, підходи до визначення поняття виявилися різними. У широкому сенсі під сталістю ми розуміємо, що об'єкт не схильний до коливань, стабільний, перебуває в нерухомому стані. Тут необхідно уточнити, що в цьому разі поняття "сталість" не є синонімом нерухомості та статичності. Дійсно, неживі нерухомі системи стійкі та стабільні, але згодом спрацьовуються, зношуються і, зрештою, руйнуються. Якщо ми звернемося до складніших систем, таких як економічні, соціальні або біологічні, то тут іде підтримання свого існування завдяки внутрішнім якісним змінам системи, що забезпечують пристосування і розвиток. Це динамічна сталість.

Якщо ми говоримо про сталість соціально-економічної системи регіону, країни або світу загалом, то вона характеризується якимось рівноважним станом і здатністю повертатися до нього в разі дратівливих впливів, модифікувати ресурси свого розвитку, зменшуючи витрати основних невідновлюваних ресурсів. У цьому зв'язку сталий розвиток виступає у вигляді процесу, що відображає спрямованість змін у цій системі. Спрямованість цих змін має бути позитивною, тобто, по суті, сприяти підвищенню конкурентоспроможності цієї системи.

Регіон можна уявити як відкриту систему, умовно поділену на три взаємодіючі складові:

- екологічна (первинні ресурси та навколишнє середовище);
- економічна (виробнича система і система інфраструктури);
- соціальна (суспільство).

Уперше цю триєдину концепцію сталого розвитку було представлено в заключній доповіді "Наше спільне майбутнє" Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку. Ці три складові являють собою технологічний ланцюжок, націлений на забезпечення досягнення високого рівня життя в регіоні [1].

Значна частина дослідників у галузі регіональної економіки вказують саме на ці три компоненти, як основу функціонування регіональної економіки.

З цього нами зроблено висновок, що сталий розвиток економіки регіону – це таке поєднання правових, економічних, соціальних, виробничих відносин, а також різного роду ресурсів, завдяки яким реалізується прагнення регіону

повернутися до стану стабільності, але при цьому підвищувати конкурентоспроможність, якість життя і збалансовувати співвідношення держави, бізнесу, суспільства і навколишнього середовища.

У рамках запропонованого поняття, необхідно проаналізувати підсумки Конференції "Ріо+20", представлених різними країнами світу, їхніх досягнень і подальших пропозицій у сфері сталого розвитку. Це допоможе знайти подальші шляхи для вдосконалення соціального та еколого-економічного розвитку не лише країни, а й кожного регіону зокрема. При цьому необхідно враховувати специфіку регіону і виробити стратегію реалізації сталого розвитку з урахуванням нових елементів і перегляду сформованої моделі споживання і виробництва.

Література:

1. Декларація " Декларація Ріо-де-Жанейро з довкілля та розвитку (14 червня 1992 р.) від 14. 06. 1992 р. № 995_455" URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК ФОРМА ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Луценко А.С.

Науковий керівник: Пушкар Т.А., к.е.н., доцент

*Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова*

На сучасному етапі розвитку Україна має всі умови та можливості для розвитку електронного бізнесу та такої його форми як електронна комерція. Постійний розвиток технологій надає можливості розвинути сучасні форми бізнесу, які в цифровому середовищі називаються електронними бізнесами. До таких форм лежить електронна комерція, яка представляє собою основу реалізації великої кількості бізнес-проектів на усьому світі. За своєю сутністю електронної комерції досить просто визначається – це організація та здійснення продажу товарів та послуг за допомогою мережі Інтернет.

На даному етапі розвитку цифрової економіки електронна комерція забезпечує можливість зробити покупки в Інтернеті набагато простіше, ніж раніше, розширюючи кордони та виходячи на глобальний рівень. Наприклад, можна знайти товар по всьому світу і зробити покупку без необхідності подорожувати до магазину.

Операції електронної комерції зараз стають невід'ємною частиною будь-якого бізнесу. Компанії, які активно використовують Інтернет-технології, мають значну перевагу перед конкурентами завдяки швидкому вирішенню завдань, доступності в режимі он-лайн двадцять чотири години на добу. Електронною економікою, в якій розвивається електронна комерція, називають таке середовище, особливо економічний простір, в якому здійснюється електронна комерція, електронний бізнес; це економіка, заснована на

використанні інтерактивних можливостей [1].

Різні спрямування електронної комерції підтримуються через бренди, рекламу, соціальні мережі та просто за рахунок відвідуваності он-лайн магазинів та компаній. Ці форми комерції організовують свої сайти, аналізують дані для підвищення існуючої клієнтської бази та підтримують свою привабливість порівняно з конкурентами. За допомогою електронної комерції конкурентні можливості вирівнюються, що дозволяє великим, малим та іншим підприємствам конкурувати на рівних умовах щодо асортименту продукції, якості, ціни, виходячи а глобальний рівень [2].

Для більшості бізнесів електронна комерція є важливим і вагомим додатковим джерелом прибутку, адже дає можливість розширювати коло торгівельної діяльності. Започаткування електронної комерції, бізнес потребує чітко прорахованої, обґрунтованої та реалізованої стратегії маркетингу та просування своїх товарів чи послуг. Успішна стратегія потребує дотримання вимог до роботи з базою клієнтів, стратегій продажу та залучення своїх покупців з усього світу до відвідування свого бренду.

Незважаючи на те, що з точки зору реалізації електронна комерція багато в чому не відрізняється від традиційного бізнесу, її учасники потребують спеціальних знань та навичок, оскільки вони формують основу для прийняття певних рішень в умовах цифрового середовища. Це пов'язано з особливостями електронного бізнесу, зокрема прийомом, обробкою та представленням інформації. Саме тому участь в електронному бізнесі вимагає не лише ґрунтовну економічну та юридичну підготовку, а й знання сучасних інтернет-технологій, цифрових продуктів та цифрових платформ, тобто термінології, електронних поштових послуг, принципів роботи всесвітньої павутини Інтернет, проведення телеконференцій, основ електронних платіжних систем. [3] Завдяки цим напрямкам бізнес має можливість почати діяльність і придбати успіх незалежно від дистанції та географічного походження, а електронна комерція є надійним джерелом прибутку для більшості підприємств в цифровій економіці.

Отже, електронна комерція має важливе місце серед сучасних форм бізнесу, формуючи для підприємств нові можливості розширення своєї діяльності. Сучасне підприємство не може існувати в цифровому економічному світі без представлення себе в мережі Інтернет, виходячи з чого, навіть не плануючи розвивати форми електронної комерції, так чи інакше впроваджує її елементи. Скорочення витрат, зокрема на трансакції, підвищення оперативності діяльності, розширення кола клієнтів, можливість персоніфікації обслуговування відкривають перед електронною комерцією вагомі перспективи і роблять дану форму електронного бізнесу однією з актуальніших в цифровому середовищі.

Література:

1. Федішин І.Б. Електронний бізнес та електронна комерція. Тернопіль, 2016. 97 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/l_1659_56119912.pdf
2. Зайцева О.О., Болотинюк І.М. Електронний бізнес: навч. посібн.

ІваноФранківськ, 2015. 264 с. URL:
http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/elektron_bizn.pdf
З. Нелєпова А. В. Електронна комерція. Миколаїв : МНАУ, 2017. 81 с.
URL:
https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2493/1/Elektronna_komertsiya.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Міжсерицький В.А

*Науковий керівник: Осьмірко І.В., к.е.н., доцент
ХНПУ імені Г.С.Сковороди*

Інвестиційний клімат в економіці України в сучасних умовах досить нестабільний. Характеризується експертами як несприятливий, враховуючи несприятливий стан ключових секторів економіки, уповільнення інвестиційних процесів в країнах ЄС, нестабільність сектору банківських послуг та платіжних систем і т. ін. Важливою складовою в процесі стабілізації та відновлення економіки України є покращення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій.

Виділяють систему правових, економічних та соціальних умов, що стосовно впливають на рівень інвестиційних ризиків та прибутковість інвестицій. [1]

При проведенні аналізу інвестиційного клімату можна виділити наступні його складові:

- політична. У зазначеній складовій інвестори оцінюють ступінь державного втручання в економіку, рівень демократичних перетворень у країні та політичну стабільність.

- соціальна складова. Для інвесторів є важливим наявність злагоди в суспільстві з проблем соціально-економічного розвитку держави, соціально-психологічний стан населення, ставлення в суспільстві до приватної власності та до походження інвестицій.

- макроекономічна складова. Для інвесторів важливою є ємність національного ринку та тенденції розвитку економіки, параметри та тенденції розвитку бюджетної сфери, рівень безробіття, інфляції та ін.

- мікроекономічна складова. Інвестори звертають увагу на стан конкурентного середовища, відносини суб'єктів господарювання між собою та з органами державної влади.

- правова складова. Інвестори звертають увагу на якість і простоту законодавчого забезпечення прав власності, гарантій інвестиційної діяльності, послідовність і суперечливість законодавства, складність податкового законодавства та ін.

Відбудова України повинна відбуватися за напрямками інвестування в стійкі компанії та масштабні інфраструктурні проекти. Збільшення експорту,

збільшення ланцюжків доданої вартості в агробізнесі, налагодження виробництва екологічно чистої сировини та сприяння ІТ-стартапам створять можливості для економічного розвитку. Необхідним є залучення промислових і комерційних гігантів інших країн для відновлення економіки країни.

Першочерговим є використання досвіду розвинених в економічному плані держав та інвестування в малий та середній бізнес. Існує близько 400 000 малих і середніх підприємств (МСП) та близько 1,6 млн приватних підприємців. Разом вони становлять близько 70% загального обороту. Проте, згідно з аналізом великих вибірок МСП, що проводився місцевими консалтинговими фірмами, лише близько 60% зареєстрованих МСП насправді є діючими, тоді як приблизно 40% не ведуть регулярної комерційної діяльності. Все це за відсутності інвестування та підтримки з боку держави та комерційних гігантів. Відбудова великих промислових і комерційних підприємств, які зазнали великих руйнувань під час війни, потребують значних фінансових інвестицій. Незважаючи на масштабну участь держави в економіці, необхідно залучення інвестицій в приватному секторі.

Реформування фінансової система, використання ринку електронних грошей, розрахунків безпосередньо криптовалютою, використання спеціальних криптобірждля переведення для переведення крипто у гривні чи долар, які потім можуть направлятися на рахунки НБУ можуть стати рішенням багатьох економічних проблем. В країнах ЄС постійно відьувається процес реформування ринку електронних грошей, ведеться робота щодо розробки стандартів врегулювання криптоактивів. Блокчейн став вагомою та невід'ємною частиною благодійництва та волонтерського руху. Фандрейзингова платформа Президента України United24 зібрала на допомогу Україні понад \$278 млн. Здійснено технічне забезпечення для U24 для збору донатів у крипті за допомогою криптопроцесінгового софту WhitePay. Практика використання віртуальних активів, активне їх розповсюдження, змушує впорядкування нових правовідносин в цій сфері. Реформування законодавства, дозволять Україні провести технологізацію фінансових процесів, залучити багато компаній та стати топовою країною у диджитал-банкінгу.

Не варто забувати і про стартапи. 2022 рік був дуже непростим для українських стартапів. Розмір фінансування 16 з них поки не розголошується. В інші 38 стартапів вкладено понад \$724,4 млн. Однак, першочерговим є створення сприятливих умов для розвитку стартапів безпосередньо в країні. більшість тих, хто виїжджає до інших країн публікують і працюють від імені саме тих держав, де мають постійне місце знаходження. Допомогу в розвитку українських стартапів здійснюють закордонні інституції або приватні компанії. Підприємствам пропонують брати участь в акселераторах, великий потенціал має інвестиційна підтримка ідей щодо відновлення інфраструктури, екологічні проекти.

На думку фахівців, покращити інвестиційний клімат країни дозволять наступні кроки: боротьба з корупцією; створення конкурентних переваг на зовнішньому ринку та пошук іноземних партнерів; реформування фінансової системи та удосконалення фіскальної політики держави; залучення інвестицій

у найважливіші масштабні інфраструктурні проекти; фінансова підтримка інноваційних проектів та захист прав інтелектуальної власності.

Література:

1. Завадський Й.С., Осовська О.О., Юшкевич О.О. Економічний словник. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Миргород Д.І.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Зі зростанням світової економіки та глобалізації ринків, все більше людей і компаній потребують перевезення вантажів і пасажирів. Це створює великі можливості для розвитку транспортного бізнесу. Будівництво та модернізація доріг, залізниць, аеропортів та інших транспортних об'єктів вимагає великих інвестицій та участі приватного сектора. Технології, що швидко розвиваються, такі як автономні транспортні засоби, електронна комерція та інші інновації, можуть допомогти підприємцям поліпшити якість своїх послуг і підвищити ефективність свого бізнесу. Розвиток глобальної економіки і збільшення міжнародної торгівлі. Розвиток екологічної усвідомленості та необхідність поліпшення екологічної ситуації в усьому світі. Розвиток транспортного бізнесу, який заснований на використанні екологічно чистих технологій і підходів, може зіграти ключову роль у досягненні цієї мети.

Усі ці фактори підкреслюють необхідність розвитку транспортного підприємництва та забезпечення ефективності й конкурентоспроможності цього сектору.

Підприємництво на транспорті включає в себе різні види бізнесу, пов'язані з транспортом і перевезеннями. Це може бути як створення власної компанії, так і робота індивідуальним підприємцем. Підприємництво на транспорті може бути представлено наступними видами діяльності:

- Вантажоперевезення. Це може бути як міжнародний транспорт, так і перевезення вантажів усередині країни. Підприємець може придбати власну вантажівку або створити компанію, яка надає послуги вантажоперевезення.

- Пасажирські перевезення. Це може бути таксі, автобусні маршрути, чартерні автобуси або інші види транспорту, призначені для перевезення пасажирів. Підприємець може створити свою власну компанію або працювати як індивідуальний підприємець, надаючи послуги перевезення пасажирів на своєму автомобілі.

- Оренда транспорту. Підприємець може орендувати свій транспорт іншим компаніям або приватним особам. Це може бути як оренда автомобілів, так і оренда вантажівок або інших видів транспорту.

- Ремонт і обслуговування транспорту. Підприємець може створити свою компанію, яка займається ремонтом і обслуговуванням транспорту. Це може бути як ремонт легкових автомобілів, так і ремонт вантажівок та інших видів транспорту.

- Торгівля запчастинами та аксесуарами для транспорту. Підприємець може створити свою компанію, яка займається продажем запчастин та аксесуарів для транспорту. Це може бути як продаж запчастин для легкових автомобілів, так і продаж запчастин для вантажівок та інших видів транспорту.

- Послуги з експедирування вантажів. Підприємець може створити свою компанію, яка займається експедируванням вантажів. Це означає, що компанія допомагає клієнтам організувати перевезення вантажів з однієї точки в іншу, включаючи всі необхідні логістичні послуги.

Це лише деякі з можливих видів підприємництва на території України.

Незважаючи на актуальність розвитку транспортного підприємництва, існує низка проблем, які ускладнюють його розвиток:

- Нестача інфраструктури. Відсутність або недостатність транспортної інфраструктури може ускладнити розвиток транспортного підприємництва. У деяких регіонах світу, особливо в країнах, що розвиваються, дороги, залізниці, аеропорти і порти не забезпечують необхідного рівня якості та безпеки, що може відлякувати потенційних інвесторів.

- Високі витрати на обладнання та техніку. Багато видів транспорту потребують значних інвестицій в обладнання і техніку. Наприклад, купівля нових автомобілів, поїздів, літаків і суден може бути дуже дорогою для малих і середніх підприємств.

- Жорстка конкуренція. Транспортний бізнес є дуже конкурентним, особливо в густонаселених і розвинених регіонах. Конкуренція може призвести до зниження цін і зменшення прибутку, що може мати негативний вплив на бізнес.

- Брак кваліфікованих кадрів. Розвиток транспортного підприємництва вимагає наявності кваліфікованих кадрів, здатних керувати транспортними засобами, обслуговувати їх і управляти бізнесом загалом.

- Обмеження та регулювання уряду. Транспортний бізнес схильний до безлічі законодавчих і регуляторних обмежень, які можуть вплинути на його розвиток. Наприклад, урядові обмеження на маршрути, податки і вимоги з безпеки можуть збільшити витрати на бізнес і знизити його прибутковість.

Розвиток транспортного підприємництва охоплює низку заходів і дій, спрямованих на підтримку і стимулювання розвитку бізнесу в галузі транспорту і перевезень: створення сприятливих умов для бізнесу; розвиток транспортної інфраструктури; підвищення кваліфікації та професійної підготовки підприємців та їхніх співробітників; сприяння в міжнародних перевезеннях; розвиток нових технологій у галузі транспорту; підвищення

екологічної безпеки транспорту.

Література:

1. Іванілов О.С., Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємств автомобільного транспорту: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Х.: Стил-Издат, 2017. 632 с.

2. Попович П.В. Аналітичні технології в забезпеченні економічної ефективності логістичних систем. *Вісник ХНТУСГ*. Харків, 2016. Вип. №169. С. 223-225.

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Москаленко І.О., аспірант 1-го року навчання
Науковий керівник: Шевченко І.Ю., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Жоден вид економічної діяльності неможливий без належного кадрового забезпечення. Кількісна й якісна достатність трудових ресурсів є умовою успішного функціонування бізнесу та національної економіки в цілому.

У цьому дослідженні розглянемо кадрове забезпечення функціонування транспортної системи України.

Функціонування транспортної системи України наглядно відображається в індикаторах розвитку такого виду економічної діяльності як «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність», підвид «Діяльність у сфері транспорту». Скористаємося у якості інформаційної бази дослідження даними статистичного збірника «Праця України 2021» та виявимо динаміку кадрового забезпечення функціонування транспортної системи України.

На підставі аналізу даних вказаного статистичного збірника [1], можемо сформулювати наступні висновки:

– протягом останніх 5 років (2017-2021 рр.) середньооблікова кількість штатних працівників, задіяних у діяльності у сфері транспорту, практично не змінилася і складає 267 тис. осіб, що становить 43,63% середньооблікової кількості штатних працівників у виді економічної діяльності «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність»;

– основним працедавцями штатних працівників у сфері транспорту є філії підприємств (де зосереджено 36,6% середньооблікової кількості штатних працівників) і товариства з обмеженою відповідальністю (де зосереджено 33,1% середньооблікової кількості штатних працівників). На державних і комунальних підприємствах, в акціонерних товариствах сукупно зосереджено 23,2% середньооблікової кількості штатних працівників у сфері транспорту;

– у регіональному розрізі переважаюча більшість середньооблікової кількості штатних працівників у сфері транспорту зосереджена в м. Києві (61,1 тис. осіб), Харківській області (32,5 тис. осіб), Дніпропетровській області

(24,4 тис. осіб), Одеській області (16,6 тис. осіб), Львівській області (15,4 тис. осіб) та Київській області (13,2 тис. осіб);

– рівень прийому на роботу до сфери транспорту за останні 5 років варіювався від 24,4% у 2021 році до 32,4% у 2019 році, рівень звільнення – від 30,1% у 2021 році до 36,9% у 2019 році. У період 2017-2021 рр. у діяльності в сфері транспорту України жодного разу значення коефіцієнту обороту кадрів по прийому не перевищило значення коефіцієнту обороту кадрів по звільненню, що є негативною тенденцією та вказує на зменшення кадрового потенціалу транспортних підприємств і в перспективі може призвести до дефіциту кваліфікованих кадрів, необхідних для забезпечення функціонування національної транспортної системи;

– основними причинами звільнення працівників у сфері транспорту є причини плинності (87,7%) та скорочення штатів (3,1%);

– використання робочого часу працівниками у сфері транспорту України в середньому становить 84,8% табельного фонду робочого часу;

– у сфері транспорту України мають місце випадки перебування штатних працівників в умовах вимушеної неповної зайнятості, до прикладу, у 2021 році: у відпустках без збереження заробітної плати перебували в середньому 1,9 тис. штатних працівників сфери транспорту (0,7% середньооблікової кількості штатних працівників); в середньому 7,4 тис. штатних працівників сфери транспорту були переведені з економічних причин на неповний робочий день (тиждень) (2,8% середньооблікової кількості штатних працівників);

– середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сфері транспорту України становила у 2021 році 14007 грн., що цілком відповідає середній по економіці середньомісячній заробітній платі (14014 грн.). Разом з тим, розмір середньої заробітної плати у сфері транспорту суттєво варіюється залежно від форми господарювання працедавця: товариства з обмеженою відповідальністю в середньому оплачують штатним працівникам у сфері транспорту заробітну плату у розмірі 12718 грн. щомісяця; філії підприємств – 13589 грн. щомісяця; комунальні підприємства – 14868 грн. щомісяця; державні підприємства – 22710 грн. щомісяця; акціонерні товариства – 22977 грн. щомісяця. Варіюється в Україні розмір середньомісячної заробітної плати штатних працівників у сфері транспорту і у регіональному розрізі: найвищою є оплата праці штатних працівників транспортних підприємств у м. Києві (20538 грн./ міс.), найнижчою – у Тернопільській області (8419 грн./ міс.). Має місце й певна сезонність розміру отримуваної штатними працівниками транспортних підприємств середньомісячної заробітної плати: протягом 2021 року розмір середньомісячної заробітної плати в сфері транспорту змінювався від 11601 грн. у лютому до 16755 грн. у грудні. У 2021 році середньомісячна заробітна плата штатних працівників сфери транспорту України зростала у березні-квітні, липні-серпні, жовтні та грудні;

– фонд оплати праці штатних працівників сфери транспорту України має наступну структуру: 57,2% складає фонд основної заробітної плати, 37,6 % – фонд додаткової заробітної плати, 5,2% – заохочувальні та компенсаційні виплати;

– останнє п'ятиріччя у сфері транспорту України стрімко зменшується кількість зареєстрованих колективних договорів: якщо в 2017 році кількість зареєстрованих колективних договорів у сфері транспорту складала 744, то у 2021 році значення цього показника знизилося до 606 (зменшення на 18,5%).

Загалом попри умовну кількісну стабільність кадрового забезпечення функціонування транспортної системи України, були виявлені певні негативні тенденції, що загрожують розвитку трудового потенціалу транспортної сфери.

Література:

1. Праця України 2021: статистичний збірник (е-версія). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_pr_ukr_2021.pdf

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Мутрук К.І.

*Науковий керівник: Момотлива С.Л., викладач вищої категорії
Одеський фаховий коледж економіки, права
та готельно – ресторанного бізнесу*

Сучасний світ надзвичайно динамічний, і підприємці повинні враховувати не тільки технічні і технологічні аспекти своєї діяльності, але й економічні та правові фактори. Розвиток суб'єктів підприємництва залежить від багатьох чинників (наприклад, економіка країни, зміни в законодавстві, зміни на ринку та відносини з конкурентами) та включає такі напрямки: розширення виробництва та асортименту продукції шляхом модернізації виробничого обладнання, впровадження нових технологій, залучення інвестицій та фінансування інноваційних проєктів; диверсифікація бізнесу та розширення географії продажів; соціальна відповідальність та екологічна стійкість; розширення мережі постачальників та забезпечення сталого розвитку бізнесу шляхом взаємодії з партнерами та розвитку співпраці з ними; розвиток інтернет-бізнесу та електронної комерції; впровадження інновацій та розвиток нових напрямків бізнесу; розвиток кадрового потенціалу та забезпечення високої якості продукції та послуг шляхом навчання та розвитку персоналу та підвищення їхньої кваліфікації. [1]

Збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту продукції можливе завдяки модернізації виробничого обладнання, впровадженню нових технологій, залученню інвестицій та фінансуванню інноваційних проєктів. Такий розвиток суб'єктів підприємництва сприяє збільшенню продуктивності праці, зниженню витрат на виробництво та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Соціальна відповідальність та екологічна стійкість має на увазі під собою, що суб'єкти підприємств можуть зосередитися на зменшенні впливу своєї діяльності на навколишнє середовище та на соціальний аспект бізнесу. Наприклад, вони можуть інвестувати у відновлювану енергетику та зменшення

викидів шкідливих речовин, а також працювати над створенням сприятливих умов для робітників, що може підвищити їх задоволеність роботою та забезпечити позитивний вплив на місцеву спільноту.

Розширення мережі постачальників та забезпечення сталого розвитку бізнесу шляхом взаємодії з партнерами: суб'єкти підприємств можуть працювати над розширенням своєї мережі постачальників та створенням стабільних відносин з ними, що може підвищити якість продукції та послуг та забезпечити сталість бізнесу.

Диверсифікація бізнесу та розширення географії продажів можлива завдяки створенню нових продуктів та послуг, залученню нових клієнтів та входженню на нові ринки. Такий розвиток дозволяє суб'єктам підприємництва збільшувати свій обсяг бізнесу, знижувати ризики та залежність від окремих ринків чи продуктів. [2]

Розвиток інтернет-бізнесу та електронної комерції: суб'єкти підприємств можуть зосередитися на розвитку свого інтернет-бізнесу та електронної комерції, що може дозволити їм залучити нових клієнтів та розширити свої можливості.

Впровадження інновацій та розвиток нових напрямків бізнесу передбачає постійний пошук нових можливостей та ідей для покращення продукту або послуги, щоб збільшити конкурентоспроможність компанії. Це може включати розробку нових технологій, виробничих процесів, випуск нових продуктів або послуг, розширення географії продажу тощо. Для успішного впровадження інновацій необхідно мати кваліфікований та творчий персонал, а також достатні ресурси для реалізації ідей. [1]

Забезпечення високої якості продукції та послуг залежить від кваліфікації та здібностей персоналу. Для забезпечення ефективної роботи команди, необхідно надавати можливості навчання та розвитку працівників, підвищувати їхню кваліфікацію та мотивацію. Компанії можуть організовувати навчальні курси, тренінги, майстер-класи, підтримувати розвиток навичок та знань працівників через інтернет-ресурси та онлайн-курси.

Суб'єкти підприємств можуть зосередитися на підвищенні рівня знань та навичок свого персоналу, що дозволить підвищити якість продукції та послуг, знизити витрати на навчання та підвищення продуктивності працівників. Наприклад, вони можуть надавати різноманітні курси навчання, семінари, тренінги та інші форми навчання своїм працівникам, щоб забезпечити їхній професійний розвиток та підвищити їх ефективність.

Одним із головних факторів розвитку суб'єктів підприємництва є економічний аспект. Підприємці повинні враховувати ринок, на якому вони працюють, і знати, які товари і послуги найбільш популярні. Вони повинні також бути уважні до змін в економіці та світовій політиці, які можуть вплинути на їхню діяльність. Наприклад, підприємці повинні бути уважні до змін в курсі валют та тарифів на енергію, оскільки це може вплинути на їхні витрати та ціни на продукцію. [2]

Однак, окрім економічного аспекту, важливим є також правовий аспект розвитку суб'єктів підприємництва. Забезпечення відповідності діяльності

підприємства законодавству та дотримання правил ділової поведінки є важливим для підтримки довіри споживачів, інвесторів та державних органів. Для цього необхідно мати хорошу знайомство з правовими аспектами підприємництва та бути готовим до змін в законодавстві.

Одним з основних елементів правового аспекту є реєстрація бізнесу та отримання всіх необхідних документів та ліцензій для здійснення діяльності. Це дозволяє забезпечити легальність та захищеність діяльності підприємства [3].

Розвиток суб'єктів підприємництва є важливим аспектом економічного зростання країни. У залежності від економічних та соціальних умов, що панують в державі, суб'єкти підприємництва можуть розвиватися по-різному. Однак, існує кілька загальних напрямів розвитку, які зазвичай спостерігаються в умовах ринкової економіки.

Література:

1. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. 22 с.

2. Дрига А. Теоретичні основи розбудови ефективної системи підприємництва в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 6. С. 5-14.

3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Недайвода І.С.

*Науковий керівник: Дмитрієв І.А., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Малі підприємництва відіграють важливу роль в економіці багатьох країн. Вони створюють робочі місця, забезпечують населення товарами і послугами, сприяють економічному зростанню і поліпшенню добробуту населення.

Мале підприємництво є одним із найдоступніших і найперспективніших способів самореалізації та підприємницької діяльності для людей, які не мають великих капіталовкладень або спеціалізованої освіти. Аналіз особливостей розвитку малого підприємництва може допомогти виявити проблеми, з якими стикаються малі підприємства, і запропонувати рішення для їхнього поліпшення та розвитку. Наприклад, аналіз може допомогти виявити причини неприбутковості малих підприємств у перші роки життя і запропонувати заходи щодо їх скорочення.

Дослідження особливостей розвитку малого підприємництва може допомогти уряду і бізнес-спільноті розробити більш ефективні програми і

політики, спрямовані на підтримку і розвиток малих підприємств. Таким чином, дослідження малого підприємництва є актуальним і важливим напрямом, який може допомогти поліпшити економічну ситуацію в країні та підвищити якість життя населення.

Розвиток малого підприємництва залежить від безлічі чинників, включаючи:

- економічна стабільність: стабільність економічної ситуації в країні, забезпечення доступу до кредитів і фінансових ресурсів, а також підтримка з боку держави сприяють розвитку малого підприємництва.

- розвиток інфраструктури: малий бізнес потребує хорошої інфраструктури, такої як електроенергія, вода, зв'язок, транспорт, щоб забезпечити ефективну роботу і легкий доступ до ринків збуту.

- правова та адміністративна підтримка: наявність правового захисту для малого бізнесу, спрощена процедура реєстрації та ліцензування, а також скорочення бюрократичних процедур і податкових тягарів, можуть стимулювати його розвиток.

- освіта та кваліфікація: малий бізнес потребує висококваліфікованих працівників, які мають відповідну освіту та досвід, а також підготовлених підприємців, здатних управляти бізнесом та приймати ефективні рішення.

- інновації та технології: використання нових технологій та інновацій у виробничому процесі може поліпшити якість продукції, підвищити продуктивність праці та конкурентоспроможність бізнесу.

- доступ до ринків збуту: малий бізнес потребує доступу до ринків збуту і можливості участі в конкуренції з великими компаніями.

- культурні та соціальні чинники: такі як свідомість і підтримка суспільства, можуть сприяти розвитку малого бізнесу.

Усі ці чинники можуть взаємодіяти і впливати на розвиток малого підприємництва різною мірою, залежно від конкретних умов і контексту.

Негативні фактори, які можуть негативно впливати на розвиток малого підприємництва, можуть включати в себе:

- високі податки та бюрократичні процедури: багато країн стягують високі податки і мають складні процедури реєстрації та ліцензування, що може ускладнити розвиток малого бізнесу.

- нестача фінансових ресурсів: малі підприємства можуть зазнавати труднощів з отриманням доступу до кредитів і фінансових ресурсів, особливо якщо вони не мають достатніх гарантій.

- недостатня інфраструктура: недостатня або неефективна інфраструктура, як-от низька швидкість Інтернету, відсутність доступу до транспорту і брак електроенергії, може ускладнити роботу малих підприємств.

- конкуренція з боку великих компаній: малі бізнеси можуть зіткнутися з конкуренцією з боку великих компаній, які володіють великими ресурсами і більш високими рівнями продуктивності.

– нестабільна економічна ситуація: нестабільність економічної ситуації, включно з високою інфляцією, коливаннями валютних курсів і невизначеністю в політичній обстановці, може ускладнити розвиток малого бізнесу.

– нестача кваліфікованих кадрів: нестача кваліфікованих працівників або складнощі в навчанні та підготовці персоналу також можуть бути негативним фактором для малих підприємств.

– негативне ставлення суспільства та держави: деякі люди та державні інституції можуть ставитися до малого бізнесу з недовірою або негативно, що може ускладнити роботу та розвиток малих підприємств.

Усі ці негативні чинники можуть істотно ускладнити розвиток малого бізнесу і можуть потребувати додаткових зусиль з боку підприємців, держави і

Література:

1. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С. 58-66.

2. Тюленєва Ю.В., Єнич В. С. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. № 19. С. 193-197.

3. Табінський В.А., Сімон А. П., Стасюк А. В. Деякі аспекти розвитку малого підприємництва в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 36-39.

4. Ткаченко Т.П., Коляденко І. І. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2016. №18. С. 152-158.

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Оголь А.І.

*Науковий керівник: Литвинов А.І., д.е.н., професор
Державний біотехнологічний університет*

Важливе значення питання визначення надійності банківської установи визначається тим, що в разі виникнення фінансових проблем в банку, кошти, які там зберігаються стають недоступними. Якщо це фізична особа, то у встановлених законодавством розміром вони можуть бути відшкодовані. А, що стосується суб'єктів господарської діяльності, то ризик втрати коштів в разі, якщо банк спіткає фінансова невдача, залишається на самому такому суб'єкті. Тому вибір надійного банку для забезпечення проведення фінансових операцій підприємства має критичне значення.

Завдяки комплексу заходів, спрямованих на оздоровлення банківської системи України, проведених НБУ в роки, що передували повномасштабній військовій агресії, розв'язаній РФ, з ринку було виведено низку проблемних банків (зокрема, за останні три роки НБУ визнав неплатоспроможними такі банки: “Банк Січ”, “Мегабанк”, “КБ “Земельний капітал”, “Місто Банк”,

“Аркада”) [1].

В банку “Мегабанк”, наприклад, присутньому в цьому списку, було відкрито рахунки переважної більшості комунальних підприємств м. Харкова. І припинення його діяльності мало значний негативний вплив на підприємства комунальної сфери. Разом із тим, це не єдиний банк в місті і такого перебігу подій можна було б уникнути, якщо обирати для зберігання своїх коштів менш ризиковані банки.

Ця вимога набуває особливої актуальності в умовах агресивних військових дій, які завдають значного стресу економіці та підприємницькому середовищу. Але банківська система в Україні при цьому залишається доволі стабільною. Втім, і в поточному, 2023 році, вже маємо випадок визнання банку неплатоспроможним і введення до нього тимчасової адміністрації. Це банк “Форвард” [1].

Разом із тим, обмеження діяльності банку, введення до нього тимчасової адміністрації, припинення його діяльності із виведенням з ринку ніколи не бувають раптовими. Ним завжди передують низка подій які призводять до погіршення фінансового стану банку [2]. Тому його постійний моніторинг допоможе запобігти фінансовим втратам підприємства, пов'язаним із тим, що в банку, який його обслуговує, виникли фінансові проблеми.

Іншим ефектним інструментом зниження ризику втрати коштів та зупинки фінансових операції є диверсифікація [3] грошових коштів підприємства поміж різними банками. Але використання цього інструменту може бути пов'язаним із додатковими витратами. Також це не завжди може бути зручно для контрагентів підприємства: його постачальників та покупців. Тому рішення щодо диверсифікації грошових коштів між різними банками має обґрунтовуватись окремо для кожного підприємства. Але диверсифікація жодним чином не знімає з порядку денного питання моніторингу фінансового стану банку, в якому відкриті рахунки підприємства.

Стежити за показниками платоспроможності та фінансового стану можна безпосередньо на сайті банку, в якому відкрито рахунки та де згідно до законодавчих вимог оприлюднюється звітність. Та на сайті НБУ, де можна знайти актуальні дані про розмір активів банку, його зобов'язань та фінансові результати.

Література:

1. Інформація про банки з 2014 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/reorganizat-liquidat/reorganiz-history> .
2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4452-17> .
3. Згурська О.М. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С.16–21.

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Петрова А.С.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В сучасних умовах посилення конкуренції на ринку та постійного підвищення вимог споживачів, перед підприємствами постає завдання підвищення конкурентоспроможності, що дозволяє їм адаптуватися до нових ринкових умов і зберегти лідируючі позиції. Ця проблема стала особливо актуальною для України з підписанням угоди з ЄС, яка посилила конкуренцію на українському ринку. В Україні функціонування підприємництва відбувається в складних соціально-економічних і політичних умовах. Причина криється в значній недосконалості ринку, яке перешкоджає ефективному управлінню. Тому деякі суб'єкти підприємницької діяльності, відчуючи податковий прес, зменшення місткості внутрішнього ринку, дефіцит інформації повністю або частково переходять у «сірий сектор».

Інноваційне підприємництво в Україні є перспективним напрямком розвитку економіки, що сприяє зміцненню конкурентоспроможності країни та підвищенню життєвого рівня населення. Українські інноваційні підприємства діють в таких сферах, як інформаційні технології, біотехнології, енергетика, аграрна сфера та інші.

Хоча в Україні є деякі проблеми, що перешкоджають розвитку інноваційного підприємництва, проте держава активно працює над їх вирішенням. Наприклад, уряд встановив спеціальні програми та фонди для підтримки інноваційного бізнесу, зокрема «Програма з підтримки малих і середніх інноваційних підприємств», «Дієва економіка – ефективне державне управління – якісні послуги», «Кредитна лінія для малого та середнього бізнесу», та інші.

Загалом інноваційне підприємництво сьогодні в Україні представлене фрагментованим, оскільки кількість внутрішніх малих і середніх підприємств становить майже в 10 разів менше, ніж у середньому по ЄС, і також має тенденцію до зниження.

Головними перешкодами для її розвитку в Україні є: безсистемність та недосконалість нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності та відсутність чіткої та стабільної державної політики в галузі інноваційна діяльність; недостатньо розвинена інноваційна інфраструктура та ринок інтелектуальної власності.

Україна має великий потенціал для розвитку інноваційного підприємництва, проте є декілька проблем, які перешкоджають його розвитку:

1. Недостатній рівень фінансування. Українські інноваційні підприємства часто не отримують достатньо фінансування для розвитку і запуску нових продуктів. Це пов'язано з відсутністю інвестиційних фондів,

відсутністю механізмів державної підтримки, а також з недовірою до інноваційних проектів з боку банків та інших інвесторів.

2. Недостатня кількість кваліфікованих кадрів. Україна має проблеми зі забезпеченням якісної освіти та підготовкою кваліфікованих фахівців. Це призводить до недостатку кадрів, здатних до розробки та впровадження інноваційних проектів.

3. Недостатня правова підтримка. Українська законодавча база щодо інноваційного підприємництва є недостатньою, що створює перешкоди для розвитку інноваційних проектів. Також недостатня охорона інтелектуальної власності та відсутність механізмів залучення іноземних інвесторів.

4. Корупція та бюрократія. Корупція та бюрократія є серйозною проблемою для українських інноваційних підприємств. Це призводить до високих витрат на отримання дозволів та ліцензій, а також до ризиків втрати інтелектуальної власності та фінансових ресурсів.

Щоб вирішити існуючі проблеми та сформувати стабільні тенденції розвитку інноваційного підприємництва в Україні необхідно: забезпечити обов'язковість державної підтримки розвитку інноваційного підприємництва шляхом безпосередньої участі в створенні інноваційних структур; забезпечувати активізацію та сприяти співпраці органів державної влади, регіональної влади, бізнесу.

Сьогодні на світовій арені Україна відчуває на собі тиск з боку розвинутих країн світу, які завдяки інноваційному шляху соціально-економічного розвитку та їхні компанії мають ряд інноваційних конкурентних переваг та інноваційної політики.

Незважаючи на те, що велика кількість авторів вивчали проблеми інноваційної діяльності, варто зазначити, що ефективність інноваційної діяльності залежить від швидкості впровадження новітніх технологій у діяльність підприємств, і вона завжди актуальна, тому з часом необхідно переглядати та доповнювати сучасні методи інновацій діяльності підприємств, у тому числі найсучасніший технологічний розвиток.

Тому проблеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні залишаються відкритими та необхідні подальші дослідження.

Література:

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: монографія. Вінницький нац. техн. унт.: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2008. 397 с.

2. Денисенко М.П., Риженко Я.В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні. Проблеми науки. 2007. № 6. С. 10–163.

3. Поліщук О.О. Сутність поняття «інноваційна діяльність» як соціально-економічної категорії. Економічний вісник Донбасу. 2010. № 3 (21). С. 169–171.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Плужніков Д.О.

Науковий керівник: Близнюк А.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Планування являє собою безперервний процес пошуку нових шляхів і методів оптимізації цілеспрямованих дій за рахунок вже наявних і нових можливостей підприємства. Це зумовлює необхідність розробки плану розвитку підприємства навіть в умовах нестабільності як ближнього, так і далекого оточення підприємства чи умовах трансформаційної економіки. У разі сам процес планування носить характер безперервної коригування вже розробленого плану.

Взаємозв'язок планування маркетингу та стратегічного планування роботи підприємства є дуже важливим, що дає змогу значно розширити можливості підприємства.

Основою планування на підприємстві є стратегічне планування потенціалу підприємства – це процес створення та розвитку відповідності між цілями та можливостями підприємства.

Стратегічне управління сьогодні є невід'ємною складовою менеджменту за умов трансформаційної економіки. Компанії всього світу активізують процеси реорганізації діяльності, децентралізації відповідальності за стратегічне управління та перерозподіл влади шляхом побудови організаційних структур із меншим числом рівнів управління. Більшість фахівців у галузі менеджменту визначають стратегічне управління як діяльність, пов'язану з постановкою цілей та завдань організації та підтримки низки взаємовідносин між організацією та оточенням, які дозволяють їй добиватися своїх цілей, відповідають її внутрішнім можливостям та дозволяють залишатися сприйнятливою до зовнішніх вимог.

У зв'язку з наростанням динамізму економічних і соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві з трансформаційною економікою, швидкою зміною кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках, необхідністю забезпечення стабільного розвитку суспільства в довгостроковій перспективі. Дедалі більше зростає на макро- та мікрорівні соціально-економічної системи роль стратегічного планування як функції стратегічного управління.

Кожне підприємство у процесі стратегічного планування, перебуваючи на стадії формулювання завдань та певних цілей має:

- призначити цілі прогнозованої системи та перевести їх у те русло, яке дозволить отримати певний графік виконання останніх;
- передбачити чітке формулювання всіх завдань та розробити критерії аналізу прогресу у виконанні кожної з них;
- уникнути можливих протиріч та конфліктів між завданнями, а саме вирішити питання, що робити, коли виконання одного завдання суперечить іншому.

Розробка та впровадження на підприємстві управлінських рішень як форма стратегічної програми чи плану неможлива без використання певних показників, за допомогою яких реалізуються логіка, принципи та методичні підходи щодо стратегічного планування.

У стратегічному плануванні розподіл показників на кінцеві та проміжні, нерозривно пов'язаний з певними особливостями задоволення потреб соціуму на різних рівнях управління та планування. Вирішальними показниками на мікрорівні можуть бути ті, що характеризують обсяги товарної продукції, що виходять за межі підприємницької організації, а також не йдуть на цілі внутрішнього споживання окремих підприємств.

А розглядаючи проміжні показники, необхідно розуміти, що вони характеризують продукцію, яка пов'язана з виготовленням кінцевої продукції, а також це може бути продукт, призначений для його переробки на виробництві.

Натуральні характеристики дають можливість визначити прямий збіг між обсягом виробництва товарної продукції в її речовій формі та обсягом потреб даної продукції, а також напрямок руху товарних потоків. Дані показники вимірюються в одиницях, пов'язані з характером продукції.

Для більшості підприємств велике значення має роль вартісних характеристик, за допомогою яких можуть бути виражені сукупні результати виробничого процесу, що дозволяють забезпечувати взаємне злиття всіх варіантів прогнозування, стратегічних програм і планів. Якщо брати мікрорівень, то вартісні показники дозволяють пов'язати завдання з виробництва продукції із завданнями зниження витрат виробництва, підвищення ефективності та зростання продуктивності.

У виді кількісних та якісних виступають натуральні і вартісні характеристики. Під кількісними розуміють безпосередньо прямий результат виробництва чи певних робіт, а якісні характеризують споживчу ціну товар, умови розвитку індивідуального та суспільного виробництва, і навіть ступінь їх ефективності.

Також певні показники стратегічного планування можна розглянути в абсолютному та відносному вираженні. Щодо абсолютних характеристик, то вони виражають кількісну грань вимірюваного явища або процесу, відносні – характеризують дані явища за допомогою певної бази. Завдяки відносним характеристикам визначаються темпи зростання та приросту, а також надається узагальнений результат про динаміку необхідних величин у часі.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Рябовол А.О.

*Науковий керівник: Пушкар Т.А., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
ім. О. М. Бекетова*

Стрімкий розвиток інформаційних технологій не міг не вплинути на різні сфери суспільства. В сучасному світі, де невід’ємною частиною нашого життя є мережа Інтернет, яка показала хороший результат щодо комунікації та стала сучасною територією для ведення бізнесу, постає питання про переосмислення способів ведення підприємницької діяльності. Так виник електронний бізнес, розвиток якого є одним з найважливіших аспектів цифрової економіки. Електронний бізнес, також відомий як електронна комерція або e-commerce – вид економічної діяльності компаній через комп’ютерні мережі та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, Internet, з метою отримання прибутку. Електронна комерція є такою, що становить e-бізнес, це один зі способів його здійснення [1]. Електронний бізнес охоплює будь-яку форму електронної комерції, включаючи продаж товарів та послуг, взаємодію з клієнтами, обмін даними між компаніями тощо. Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) та електронний бізнес є нерозривно пов’язаними, оскільки ІКТ надають можливості для здійснення електронного бізнесу.

За останні десятиліття електронний бізнес став все більш популярним серед підприємств та споживачів, що дозволило створити цілу галузь економіки. Розвиток електронного бізнесу в цифровій економіці є надзвичайно важливим, оскільки це дозволяє компаніям зростати та розвиватися, створюючи нові можливості для підприємництва та споживачів. Одним з головних факторів, що сприяють розвитку електронного бізнесу, є зростання кількості інтернет-користувачів по всьому світу. Із зростанням доступу до Інтернету, розвитком мобільних технологій та поширення соціальних мереж, електронний бізнес перебуває в активній стадії розвитку; збільшується його вплив на наше життя, включаючи спосіб, яким ми купуємо товари і послуги. Електронний бізнес дає споживачам можливість швидко і зручно замовляти товари та послуги з будь-якого місця, де є доступ до всесвітньої мережі. Цей спосіб значно допомагає зекономити час на пошук необхідних товарів по цінам, які б найбільше сподобалися споживачам. Все більше підприємців кожного дня створюють сторінки в соціальних мережах, сайти на просторах Інтернету для ведення власного бізнесу. Деякі підприємці отримують дохід від продажу оминаючи податки, що є негативно для економіки держави, особливо це можливо через продаж в соціальних мережах. В сучасних умовах ведення саме електронного бізнесу є більш зручним, адже не потрібно орендувати приміщення, наймати персонал та працювати можна майже в будь-яких умовах. Наприклад, під час пандемії COVID-19, коли більшість людей шукали способ

купувати товари та послуги в Інтернеті через можливість зараження та в умовах війни, коли багато людей були змушені залишатися вдома.

Використання веб-порталів дозволяє відкрити нові можливості ведення бізнесу для підприємств, а саме розширювати свої ринки, пропонуючи свої товари та послуги не тільки в регіоні, а й по всьому світу і як наслідок - збільшення доходів. З розвитком електронного бізнесу з'являються нові можливості для підприємств у залученні фінансів та підтримці бізнесу. Наприклад, з'явилися нові форми фінансування, такі як краудфандинг та криптовалюти, які можуть бути використані для залучення фінансів на розвиток бізнесу.

Електронний бізнес знаходиться в стадії стрімкого розвитку, і має великі перспективи на майбутнє. Ось деякі з можливих напрямків розвитку електронного бізнесу:

- розширення асортименту товарів та послуг. Електронний бізнес може розширювати свої можливості шляхом додавання нових продуктів та послуг до своїх платформ;

- збільшення кількості покупців. Із зростанням кількості користувачів Інтернету, електронний бізнес має можливість збільшити кількість своїх клієнтів;

- розвиток технологій та платформ. Технології розвиваються дуже швидко, тому електронний бізнес повинен залишатися в курсі останніх трендів та використовувати нові платформи та сервіси;

- розвиток мобільних додатків. За останні роки зростання використання мобільних телефонів, комп'ютерів та планшетів було дуже високим. Розвиток мобільних додатків може зробити електронний бізнес більш доступним для покупців;

- розвиток штучного інтелекту. За допомогою штучного інтелекту можна зробити електронний бізнес більш ефективним та вигідним. Наприклад, системи рекомендацій можуть допомогти клієнтам знайти більшість відповідних до запиту продуктів;

- збільшення безпеки та захисту від кібератак. Електронний бізнес повинен забезпечувати безпеку своїх користувачів та захищатися від кібератак, але, на жаль, з кожним днем збільшується кількість шахраїв та кіберзлочинів.

Отже, підсумовуючи вищесказане можемо сказати, що у сучасному світі розвиток електронного бізнесу є надзвичайно важливим фактором успішної діяльності підприємств. Електронний бізнес дозволяє підприємствам збільшувати свої продажі, розширювати ринки збуту та залучати нових клієнтів. Він також забезпечує швидкий і зручний сервіс для клієнтів. Загалом, електронний бізнес відіграє важливу роль в цифровій економіці та є необхідним елементом сучасного бізнесу. Розвиток електронного бізнесу допомагає підприємствам бути більш конкурентоспроможними та забезпечувати ефективну та зручну сервісну підтримку клієнтів.

Література:

1. Виноградова О.В., Дрокіна Н.І. Електронний бізнес: навч. посібник.

Київ, 2018. 292 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/l_1477_17408367.pdf

2. Краус К.М., Краус К.М., Манжура О.В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навч.-метод. посіб. Київ, 2021. 454 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37044/1/Kraus_Elektronna_komertsii_2021.pdf

3. Електронний бізнес як форма розвитку підприємництва в умовах глобалізації. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/344.pdf>

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Тімченко О.С.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Транспорт є однією з найважливіших галузей людської діяльності, забезпечуючи людей і вантажі перевезенням з однієї точки в іншу. Але, як і у всіх сферах життя, транспорт потребує інновацій, щоб бути ефективнішим, безпечнішим і зручнішим для всіх користувачів.

Сьогодні ми можемо спостерігати великий прогрес у галузі транспорту і мобільності, який пов'язаний з розвитком нових технологій, поліпшенням інфраструктури та підвищенням обізнаності людей про те, як використовувати транспорт найефективніше.

Інновації в транспорті можуть бути різноманітними і включати в себе технологічні рішення, зміни в дизайні та удосконалення в процесах. Деякі приклади інновацій у транспорті:

- електромобілі та гібридні автомобілі: ці транспортні засоби працюють на електричній енергії замість бензину або дизельного пального, що робить їх екологічнішими та ефективнішими у використанні пального.
- безпілотні транспортні засоби: ці автомобілі, вантажівки, автобуси та інші транспортні засоби можуть рухатися без участі водія. Це може покращити безпеку на дорогах і зменшити кількість аварій.
- інтернет речей: за допомогою інтернету речей транспортні засоби можуть бути пов'язані між собою та з інфраструктурою, що може допомогти оптимізувати рух і управління трафіком.
- дрон-доставка: безпілотні літальні апарати використовуються для доставки товарів додому і в інші місця, що може скоротити час і витрати на доставку.
- вантажні дрони: ці пристрої використовуються для доставки товарів на значні відстані, що може зменшити витрати на паливо і час.
- магнітні поїзди: ці транспортні засоби використовують магнітне поле для руху, що дає їм змогу досягати дуже високих швидкостей і бути більш ефективними у використанні палива.

- електричні велосипеди: ці транспортні засоби працюють на електричній енергії та можуть допомогти людям добиратися до місця призначення швидше і безпечніше.

Це тільки деякі приклади інновацій у транспорті. Існує безліч інших технологічних рішень і вдосконалень, які можуть поліпшити транспортну інфраструктуру і зробити її більш ефективною, безпечною і зручною для всіх.

Розвиток інновацій у транспортній сфері є вкрай важливим, оскільки транспорт - це ключовий елемент сучасного суспільства. Інновації в транспортній сфері можуть поліпшити ефективність і безпеку транспортних систем, зменшити негативний вплив на навколишнє середовище і забезпечити більш зручні умови для пасажирів.

Деякі з областей, в яких інновації можуть бути особливо корисними в транспортній сфері, включають в себе:

- автономні транспортні системи: розробка автономних транспортних засобів може знизити кількість аварій на дорогах, поліпшити продуктивність і знизити витрати на транспортування.

- електричні та гібридні транспортні засоби: ці транспортні засоби можуть істотно скоротити викиди забруднюючих речовин і зменшити залежність від нафти.

- розумні транспортні системи: технології Інтернету речей та аналітика даних можуть бути використані для управління транспортними потоками та зменшення завантаженості доріг.

- інноваційні матеріали: використання нових матеріалів у виробництві транспортних засобів може покращити їхню ефективність, безпеку та екологічність.

- нові форми транспорту: розвиток нових форм транспорту, наприклад гіперлупи, магнітні поїзди та електричні самокати, може поліпшити швидкість і зручність переміщення.

Загалом, розвиток інновацій у транспортній сфері має величезний потенціал для поліпшення багатьох аспектів життя в суспільстві, включно з безпекою, комфортом, економікою та екологією.

Література:

1. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-HYPERLINK> (дата звернення: 25.02.2023).

2. Luzhetskyy V. Innovative activities of motor transport enterprises. *The scientific potential of the present*. St Andrews, Scotland, UK, 2016. P. 136–138.

3. Поплавський М.В. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної активності підприємств України на сучасному етапі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Економіка*. 2017. С. 83–90.

4. Єпіфанова І.Ю. Внутрішні джерела активізації інноваційної діяльності. Процесне та соціально-компетентне управління інноваційним

розвитком підприємницьких систем: монографія / за наук. ред. О.М. Полінкевич. Луцьк, 2017. С. 174–183.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Уваренко М.А.

*Науковий керівник: Соболева Г.Г., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова*

Цифрова економіка на інформаційно-комунікаційних технологіях та цифрових комп'ютерних технологіях. Вперше термін «цифрова економіка» (digital economy) застосував Дон Тепскотт у 1995 році. В Україні створення Міністерства та Комітету цифрової трансформації стала основою впорядкованого розвитку програм розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства.

На даний момент, завдяки швидкому поширенню, цифрові технології впливають на традиційну економіку, перетворюючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що їх створює. Саме інформація та дані є важливими ресурсами цифрової економіки, оскільки вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем. Її розвиток в Україні лише набирає обертів, тому для більш детального вивчення опираємось на основні чинники.

Серед основних чинників цифрової економіки є велика кількість визначальних в розвитку цієї сфери, кожен з них унікальний і наділяє економіку особистими якостями. Розглянемо основні з них окремо, щоб розібратися як, чому і навіщо їх використовують.

Основні чинники розвитку цифрової економіки включають наступні:

1. Інтернет і технології зв'язку: поява Інтернету та технологій зв'язку є ключовим фактором розвитку цифрової економіки. Це дало можливість створювати нові форми бізнесу, забезпечувати ефективний обмін інформацією, впроваджувати електронні платежі та банківські послуги тощо;

2. комп'ютерна техніка та програмне забезпечення: комп'ютерна техніка та програмне забезпечення є необхідною складовою для впровадження цифрової економіки. Вони дозволяють створювати ефективні інформаційні системи, розробляти нові технології та інноваційні продукти;

3. інтернет-маркетинг та електронна комерція: цифрова економіка дає можливість розвивати нові форми маркетингу та продажу товарів і послуг через Інтернет. Електронна комерція дозволяє забезпечувати глобальний доступ до товарів та послуг, а також забезпечує зростання продажів;

4. великі дані та аналітика: збір та аналіз даних є ключовою складовою цифрової економіки. Великі дані дозволяють збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги оперативних даних для прийняття ефективних рішень;

5. Інтернет речей та інші технології: Інтернет речі та інші технології, такі

як штучний інтелект та блокчейн, також є ключовими факторами розвитку цифрової економіки. Вони дозволяють створювати нові технології та інноваційні продукти, що мають потенціал для зміни способу життя та роботи людей.

Отже, опрацьовуючи нову інформацію та враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що цифрова економіка має стрімке зростання і швидко розвивається, завдяки основним чинникам її розвитку. Розвиток цифрової економіки значно покращить стан національної економіки, тобто він стає базою для трансформації сфер життєдіяльності, сприяючи значні економічний та соціальний ефект. Все це відкриває нові потужні можливості для сучасного суспільства. В наслідок наявних в нашій країні можливостей формуватиметься цифрова економіка з ініціативи громадськості та бізнесу, що постають головними одержувачами користі з цього процесу.

Література:

1. Яненко І.Г. Чинники і шляхи розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка України. 2022. № 3. С. 04-22. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.004>
2. Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства: монографія / За ред. А.А. Гриценка. Київ, 2021. 400 с.

SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNDƏ TƏŞKİLATI DƏYİŞİKLİKLƏRİN APARILMASI ZƏRURİLİYİ

*Əliyeva Ləman Cəfərqulu qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)*

Hər bir təşkilatın iqtisadi və texnoloji baxımdan nailiyyətlər qazanması üçün mütəmadi dəyişikliklərin aparılması zəruri hesab edilir. Dəyişikliklər təşkilati tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində mümkün olur. Modernləşmə barəsində qərarlar yuxarı rəhbərlik tərəfindən verilir. Orta səviyyə rəhbərləri hansı mühüm dəyişikliklərin olması, yenidən təşkilətmənin səmərəliliyi, məsrəflərə dair alternativ variantları və s. təqdim edirlər. Aşağı şöbə rəhbərləri yeni texnologiyaların tətbiqini ehtiva edən modernləşdirmə, dəqiq tapşırıqların səviyyəsi və s. haqqında rəhbərliyə məlumat verirlər. Təşkilatın məqsədinə nail olmağa kömək göstərdikləri üçün onların dəyişikliklərə olan potensial baxışları nəzərə alınır. Yeni prosedurların və yeni tələbələrin icra edilməsini isə işçilər həyata keçirirlər. Deməli, təşkilatın idarə edilməsinin bütün səviyyələrin dəyişikliklərə bir reaksiyası verməlidirlər.

Rəhbərlik tərəfindən nəzərdə tutulan dəyişikliklər müasir, innovativ texnologiyaların tətbiqinə, təşkilati strukturun və iş üsulunun kökündən dəyişdirilməsinə imkan verir. Təşkilati dəyişikliklər dedikdə, təşkilat daxilində, idarəetmə strukturunda, təşkilatın məqsədində, texnologiyada, insan faktorunun dəyişdirilməsini nəzərdə tutan qərarlar başa düşülür. Belə qərarların qəbulu zamanı rəhbərlikdən planlı, proqramlı, təşəbbüskar olmaq tələb olunur.

Dəyişikliklər təşkilatdakı təşkilati strukturun kökündən dəyişilməsinə, müasir məhsul və texnologiyanın qurulmasına gətirib çıxarır. İş üsulunun dəyişilməsi, gündəlik kərgüzarlıq əməliyyatları, təchizat və ya stolun yerinin dəyişdirilə bilməsi, vəzifələrin isimlərinin və vəzifələrə rəhbərlərin seçilməsi kimi sadə dəyişikliklər həmişə baş verir. Mümkündür ki, bu cür kiçik dəyişikliklər bütövlükdə təşkilat üçün əhəmiyyət kəsb etməsin, ancaq bu işlərlə bilavasitə bağlılığı olan adamlar üçün kiçik dəyişikliklərin xeyli əhəmiyyəti vardır. Xüsusilə şəxsiyyətlər təşkilatın məqsədinə nail olmasına kömək göstərdikləri üçün rəhbərliyin də onların dəyişikliklərə olan potensial baxışına biganə qalması mümkün olmur.

Təşkilati dəyişikliklərdən danışan zaman rəhbərliyin təşkilat daxilində dəyişiklik etməsi, təşkilatın məqsədində, strukturunda, tapşırığında, texnologiyada və həmçinin, insan faktorunun dəyişdirilməsini nəzərdə tutmuş qərarlarından danışılır. Belə qərarları qəbul edən zaman rəhbərlik özü də planlı, proqramlı, təşəbbüskar olmalıdır, bir sözlə ya özü fəal olmalı və ya situasiyanın tələbatına reaksiya verməlidir. Reaktiv və proaktiv fəaliyyəti fərqləndirmək lazımdır. Belə ki, nəzarət sisteminin müəyyən elədiyi yanlışları düzəltmək üçün tətbiq edilən dəyişikliklərə tipik reaktiv fəaliyyət deyilir. Faktiki problemin olmadığı vaxtlarda bu cür mövcud ətraf mühitə reaksiya bildirmə proaktiv fəaliyyət hesab edilir.

Dəyişiklikləri təhlil edən zaman rəhbər bilməlidir ki, dəyişikliklərin hamısı qarşılıqlı olaraq əlaqədəlidirlər. Bir dəyişikliyin təsiri o birilərində də özünü göstərir. Daha doğrusu, yeni avadanlığın tətbiqi, misal üçün kompyuterlərin tətbiqi kommunikasiya və təşkilatın səlahiyyət strukturunda dəyişikliyə səbəb olur. İşçinin ixtisas səviyyəsinin artırılması tapşırıqların icra edilmə səviyyəsinin dəyişdirilməsinə gətirib çıxarır.

Dəyişikliyin hər birini müzakirə edərkən başqa qarşılıqlı əlaqələri də qeyd etmək lazımdır. Daha doğrusu, yeniliklərin tətbiq edilməsi proqramı yalnız bir dəyişikliyə istiqamətlənibsə, onlar effektiv olurlar. Lakin bir neçə dəyişikliyə istiqamətlənən proqramlar daha effektiv olurlar.

Rəhbərlik təşkilatın dağılmaması üçün dövrü şəkildə məqsədlərini mütəmadi olaraq dəyərləndirməlidir və onları təşkilatın ətraf mühiti ilə təşkilatın daxili mühitinə müvafiq olaraq aşkar etməlidir. Müvəffəqiyyət qazanmaq istəyən təşkilatlara məqsədlərin dəyişdirilməsi vacibdir, çünki gündəlik məqsədlərə artıq nail olunmuşdur. Məqsədlərin dəyişdirilməsi zəruriliyi əsasən təşkilatın şöbələrində effektivlik haqqında məlumat verən nəzarət sisteminin yardımı ilə müəyyən olunur. Məqsədlərin radikal olaraq dəyişdirilməsi başqa dəyişikliklərdə də özünü göstərir.

Struktur dəyişiklikləri təşkilat üzrə prosesin bir hissəsini təşkil etməklə səlahiyyət və məsuliyyətin qruplaşdırılması, koordinasiya və inteqrasiya edilmiş mexanizmlər, şöbələrə ayrılma, idarəetmə ierarxiyası, mərkəzləşdirmənin komitə ilə mərhələsinin dəyişdirilməsi sisteminə məxsusdur.

Struktur dəyişikliyi təşkilati dəyişikliyin ən çox yayılmış və tanınan formalarından biri sayılır. Əgər məqsədlər və strategiyalar üzrə dəyişikliklər varsa, onları gerçəkləşdirmək məcburiyyətindədirlər. Mürəkkəb idarəetmə strukturuna malik olan təşkilat fəaliyyətində dəyişiklik etmək zəruriyyətində olarsa, o, həmin fəaliyyətə görə məsuliyyət sahəsi qurur və beləliklə, həmin istiqamətin rəhbərliyini təşkilatın digər bütün rəhbərliyi tərəfindən inteqrasiyasını təmin etmiş olur.

Bir-biri ilə sıx əlaqəli olan dəyişikliklər texnologiya ilə tapşırıqlardır. Onlar proses dəyişikliyi ilə tapşırıqların icra edilməsi qrafikinə yeni avadanlıqların, yaxud metodların tətbiq üsuluna, normativlərin və ya iş xarakterinin dəyişdirilməsinə daxil edilir. Struktur dəyişikliklərdəki kimi texnoloji dəyişikliklərdə də, əsasən, sosial stereotiplərin məhv edilməsi və planlara təzədən baxılması tələb edilir. Texnologiyanın dəyişdirilməsi strukturun modifikasiyası ilə işçi qüvvəsinin artırılmasını tələb edir. Əməkdaşlar daimi dəyişikliklərə və yeni vərdislərin əldə edilməsinə hazır olmalı, dəyişiklərin həyata keçirilməsi zamanı yarana biləcək müqavimətlərin hər birinə qarşı siper yaratmaq üçün adekvat fəaliyyət göstərməlidirlər. Belə fəaliyyət müqavimətin gərdinliyini aşağı sala bilər. Rəhbərlik əməkdaşlarını həyata keçirilən dəyişiklikləri qəbul etmələri üçün həvəsləndirməlidirlər. Bu baxımdan, yeniliklərin təmin olması məqsədilə əməkdaşların razılığının alınması üçün istifadə edilə bilən metodlara mükafatlandırma və həmin şəxslərin dəyişiklərin həyata keçirilmə prosesinə cəlb edilməsini aid etmək olar.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov İ.M., Sadıqov R.F. Menecment. Bakı, 2013.
2. Əliyev T.N. Menecmentin iqtisadi və təşkilati mexanizmi. Bakı, 2005.
3. Həsənov H.S. Korporativ idarəetmənin təməl daşları. Bakı, 2012.
4. Şahbazov K.A., Məmmədov M.H., Həsənov H.S. Müasir menecment. Bakı, 2004.

ƏMƏK HAQQI İQTİSADI VAHİD KİMİ

Əmirəliyev Sahib

*Elmi rəhbər: Nuranə Abbasova -Zeynalova
Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)*

Əmək haqqı-müəyyən iş müddəti ərzində əmək funksiyasını icra etmək üçün əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilmiş, işçinin göstərdiyi xidmətə, gördüyü işə görə işəgötürən tərəfindən natura və ya pul formasında ödənilən gündəlik və ya aylıq məbləğ, habelə ona edilən əlavələrin, mükafatların və digər ödəncələrin məcmusudur.

Əmək haqqı anlayışı həm iqtisadi, həm də hüquqi aspektdə öyrənilir. Əmək haqqının iqtisadi aspektdə öyrənilməsi dedikdə – əmək haqqının pul formasının ictimai məhsulda hər bir işçinin payını onun sərf etdiyi əməyin nəticəsindən asılı olaraq dürüst müəyyən etməyə imkan verilməsi başa düşülür.

Hüquqi kateqoriya kimi əmək haqqı əmək hüquq münasibətinin zəruri elementlərindən biridir.

Ölkəmizdə əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsi və “Azərbaycan Respublikasında əməyin ödənilməsi qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 26 may 1996-cı il tarixli 60 nömrəli Qərarı ilə tənzimlənir.

Qüvvədə olan əmək qanunvericiliyi əməyin ödənilməsinin aşağıdakı prinsiplərini müəyyən etmişdir.

1. Bərabər əməyə görə bərabər haqqın verilməsinin həyata keçirilməsi. Əməyin ödənilməsində ayrı-seçkiliyə yol verilməməlidir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci maddəsinin VI hissəsinə və Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 154-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən “ Əmək Məcəlləsinin 16-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi prinsiplərini pozaraq işçilərin əmək haqqı məbləğinin hər hansı şəkildə azaldılması və onalara dövlətin müəyyən etdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az əmək haqqı verilməsi qadağan edilir;

2. Əmək haqqının işçinin şəxsi əmək töhvəsindən (işindən) asılılığı və maksimum məbləğlə məhdudlaşdırılmaması;

3. Əmək haqqının minimum məbləğinin dövlət tərəfindən müəyyən edilməsi və qiymətlərin qalxması ilə əlaqədar sistemə olaraq artırılması.

“Əmək haqqı sistemi” dedikdə, əmək ölçüsü ilə sərf olunan əməyə görə verilən haqqın məbləği arasındakı nisbətin müəyyən olunmasının üsulu başa düşülür. Əmək haqqının iki sistemi fərqləndirilir: vaxtamuzd və işəmuзд əmək haqqı sistemləri.

Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 157-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən “İşçilərin əməyi vaxtamuzd, işəmuзд və əməyin ödənilməsinin digər sistemləri ilə ödənilir. Əməyin ödənilməsi işin fərdi və kollektiv nəticələrinə görə aparıla bilər”. Əmək Məcəlləsinin 158-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən «əməyin ödənilməsi növləri, sistemləri, tarif (vəzifə) məşləri, ona edilmiş əlavələrin, mükafatların, digər həvəsləndirici ödəncələrin miqdarı kollektiv müqavilələrlə, əmək müqavilələri ilə müəyyən edilir, kollektiv müqavilənin bağlanmadığı hallarda isə əmək müqaviləsi ilə və ya işəgötürənlə həmkarlar ittifaqı təşkilatı arasında razılaşmalarla müəyyən edilir».

Əmək haqqının vaxtamuzd ödəniş sistemində əmək haqqı işlənmiş müəyyən vaxtın miqdarına görə ödənilir (istehsal edilən məhsul miqdarından və ya görülən iş həcmindən asılı olmayaraq). Əmək haqqı tarif dərəcəsinin işlənmiş gün və ya saatların sayına vurulması ilə hesablanır.

Əməyin vaxtamuzd ödənilmə sistemi sadə vaxtamuzd və vaxtamuzd-mükafat sistemləri formasında ola bilər.

Əmək haqqının işəmuзд ödənilmə sistemində əmək haqqı işçilərin müəyyən olunmuş dərəcələr üzrə istehsal etdiyi məhsulun miqdarı, yerinə yetirdiyi işin həcminə görə hesablanır. İşəmuзд - mükafat formasında işçilərə müəyyən olunmuş istehsal normalarının artıqlaması ilə yerinə yetirilməsi və keyfiyyət göstəricilərini yüksəldilməsinə görə əlavə olaraq mükafat hesablanır.

Minimum əmək haqqı dedikdə – iqtisadi, sosial şərait nəzərə alınmaqla qanunvericiliklə müəyyən edilmiş ixtisasız əməyə və xidmətə görə aylıq əmək haqqının ən aşağı səviyyəsini müəyyən edən sosial normativ başa düşülür. Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 155-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən “işçinin heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır”. Kollektiv müqavilələrdə, sazişlərdən və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallarda minimum əmək haqqından daha yüksək məbləğ nəzərdə tutula bilər. Əlavə onu da qeyd etmək vacibdir ki, əmək haqqı sistemi ilə nəzərdə tutulmuş

mükafatlar, əmək haqqına əlavələr, artımlar iş vaxtından kənar vaxtlarda görülən işlərə görə verilən ödəmələr və digər ödənclər minimum əmək haqqının məbləğinə daxil edilmir.

1994-cü ildən əməyin ödənilməsinin minimum məbləğinin mütəmadi olaraq və əhəmiyyətli şəkildə artırılması, həmçinin pensiya, təqaüd və müavinətlərin məbləğinin əməyin ödənilməsinin minimum məbləğinə uyğunlaşdırılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirildi. Heydər Əliyevin müdrik siyasi kursu sayəsində 1990-cı illərin ortalarına doğru respublikada ictimai-siyasi sabitliyin yaradılması və ilbəl möhkəmləndirilməsi, 1994-cü ilin 20 sentyabrında “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması iqtisadi inkişaf proseslərinə, ölkənin artmaqda olan iqtisadi imkanları müqabilində ulu öndərin sosial sahə ilə bağlı yüksək ideyalarının daha geniş müstəvidə reallaşmasına, əhalinin sosial müdafiəsi tədbirlərinin daha da gücləndirilməsinə və bu sahədə mühüm islahatlara şərait yaratdı.

Azərbaycanın dövlət başçısı ölkənin iqtisadi inkişafı və əhalinin yaşayış səviyyəsini təhlil edərək göstərdi ki, son illər respublikada ardıcıl həyata keçirilən islahatlar iqtisadiyyatın inkişafını, makroiqtisadi göstəricilərin davamlı artımını, əhalinin rifahının yaxşılaşdırılmasını təmin etmişdir. Belə ki, 1996-2002-ci illər ərzində ümumi daxili məhsul 1,7 dəfə, iqtisadiyyata kapital qoyuluşu 7,8 dəfə, əhalinin nominal pul gəliri 3 dəfə, orta aylıq əmək haqqı və pensiya 5 dəfə artmışdır.

Eyni zamanda 2003-2008-ci illər ərzində ölkədə minimum əmək haqqı 10,9 dəfə artaraq 5,5 manatdan 60 manata bərabər olmuş, tələbələrin təqaüdləri 10 dəfə artmış, dövlət büdcəsi üzrə əməyin ödənişi fondunun məbləği 3,9 dəfə artaraq 191 milyon manatdan 741 milyon manata, əsas sosial müavinətlərə yönəldilən vəsaitlərin məbləği isə 1,6 dəfə artaraq 76,2 milyon manatdan 128 milyon manata çatdırılmışdır.

2021-ci ildə əldə olunan statistik məlumatlara əsasən son üç ildə xalis minimum əmək haqqının xalis orta aylıq əmək haqqına nisbəti 11,5% yüksələrək 38%-ə çatıb.

Əməkhaqqı sistemi ilə nəzərdə tutulan mükafatlar, əməkhaqqına əlavələr, artımlar, habelə iş vaxtından kənar vaxtlarda görülən işlərə görə verilən ödəmələr və digər ödənclər minimum əməkhaqqının məbləğinə daxil edilmir. Minimum əməkhaqqının məbləği prezident tərəfindən müəyyən edilir. Bu məbləğ 2022-ci il yanvarın 1-dən 300 manat müəyyən edilmişdi. Bununla da 2022-ci ilədək son üç ildə minimum aylıq əmək haqqı 2,3 dəfə artırılaraq 130 manatdan 300 manata çatdırılıb.

Son olaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamına əsasən, minimum aylıq əməkhaqqının 1 yanvar 2023-cü ildən 345 manata çatdırılması ilə əlaqədar Nazirlər Kabineti dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən sahələrdə işləyənlərin tarif (vəzifə) maaşlarının da bu sərəncama uyğunlaşdırılması üçün həmin işçilərin əməyinin ödənilməsinin yeni Vahid Tarif Cədvəlini təsdiq etmişdir.

19 pillədən ibarət yeni Cədvəldə ilk pillə üzrə əməkhaqqı 300 manatdan 345 manata çatdırılmaqla digər pillələrdə də maaşlar yeni artımlarla əks olunub.

REGIONAL İQTİSADI SİYASƏTİN FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEV FENOMENİ

Ərəbova Könül Elnur qızı

Elmi rəhbər: Ruhiyyə Hüseynova, i.f.d.

Mingəçevir Dövlət Universiteti

Heydər Əliyev xalqımızın yaddaşında müdrik siyasətçi, əzmkarlığı və eləcə də qətiyyətli iradəsi ilə dünyada görkəmli dövlət xadimi kimi tanınmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1969 cu il 14 İyul-da respublikamıza rəhbərlik etməyə başladığı dövrdən etibarən respublikada mövcud olan ərazilərin qeyri-bərabər inkişafının aradan qaldırılması istiqamətində məqsədyönlü işlərin aparılmasına başlanılır. Məlumdur ki, həmin dövrdə ölkəmizin tədricən inkişafını təmin etmək üçün regionların iqtisadi dirçəlməsini nəzərdə tutan dövlət proqramları realizə edilirdi. Aqrar sahələrlə yanaşı, energetika, neft-kimya, yeyinti və eləcə də yüngül sahələrinin inkişafına xüsusi diqqət verilir. Yekunda respublikamızda çox iri, ittifaq əhəmiyyətli sənaye obyektləri inşa edilir. Artıq ötən əsrin 70-ci illərində Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi hədəf və meyarlara söykənərək Dövlət Plan Komitəsinin mütəxəssisləri tərəfindən respublikanın regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına yönəlmiş yenidənqurma işlərin proqramları hazırlanır. 1971-88-ci illərdə "Azərbaycan SSR-in məhsuldar qüvvələrinin inkişafı və yerləşdirilməsinin konsepsiyası və əsas istiqamətləri" və eləcə də "Azərbaycan SSR-in sahələrarası və regionlararası əlaqələri" və başqa bu kimi elmi araşdırmalar regionların potensialının daha səmərəli istifadəsinə kömək edib. 80-ci illərdə regionların inkişafına yönəlmiş vacib addımlardan biri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə şərabçılıq, üzümçülük, pambıqçılıq və turizm sektorunun inkişafına təkan verilməsi oldu. Nəticədə ölkə gəlirləri kifayət qədər artmışdır. Ancaq illər ötdükcə İttifaq orqanları tərəfindən qəbul olunmuş qərar və nəticələri respublikada üzümçülük sahəsinə böyük zərbə vurmuşdur. [4]

Qeyd edək ki, 80-ci illərin ikinci yarısında iqtisadiyyatımızda tənəzzül meyilləri açıq aşkar olaraq hiss olunmağa başlamışdır. 88-ci illərin sovet mərkəzi mətbuat orqanlarının təqdim etdiyi məlumatlara əsasən, əhalinin yaşayış durumuna görə ən ağır vəziyyətin Azərbaycanda olduğu göstərilirdi. Qeyd edək ki, uzun illər regionlar üzrə formalaşmış iqtisadi ixtisaslaşma mənzərəsi pozulduğu üçün regionlar arasındakı iqtisadi əlaqələr demək olar ki, iflic vəziyyətinə düşmüşdü. Regionların maliyyələşdirilməsində yaranmış gərginliklər regional idarəetmə sisteminin fəaliyyətində ağır problemlərin yaranmasına səbəb olmuşdu. Müstəqilliyimizin ilk illərində ölkə iqtisadiyyatı tənəzzülə uğramışdır. 1994-cü ildə Azərbaycan dünyanın böyük neft şirkətləri ilə "Əsrin müqaviləsini" imzaladı. Vurğulayaq ki, milli mənafelərimiz nəzərə alınaraqdan respublikanın inkişaf strategiyası hazırlanmışdı. Bu strategiyada həlledici yer regionların davamlı inkişafına təmin edilməsi oldu. 90-cı illərin ikinci yarısında regionlarda yaranmış ən ağır sosial problem işsizlik idi. Bununlada yeni iş yerlərinin açılması regionların inkişafında əsas hədəf olmuşdu. Qeyd edək ki, yeni iş yerlərinin açılması üçün təbii ki, maliyyə resursları tələb olunurdu. Ümumiyyətlə bu istiqamətdə məsələnin həlli üçün neft strategiyasından

irəli gələrəkdən Dövlət Neft Fondu yaradılmışdır. Artıq 2000- ci ildən başlayaraq neft gəlirləri toplanmağa başladı. Beləcə əlavə maliyyə resurslarının əldə edilməsi respublikanın ümumi sosial- iqtisadi məsələlərin həllində, eləcə də regionların davamlı inkişafının təmin edilməsində yeni imkanlar açdı. Heydər Əliyevin ölkəmizdə rəhbərlik etdiyi dövrdə onun yeritdiyi cəsarətli və həmçinin uzaqgörən siyasəti Azərbaycanı tənəzzüldən və böhrandan davamlı inkişaf yoluna çıxartmışdı. O, müstəqil Azərbaycan dövlətinin davamlı inkişafı naminə bilik və bacarıqlarının, əhalinin yaşayış səviyyəsinin qalxmasında və ölkəmizin mütərəqqi müasir inkişaf trendlərinə uyğun dəyişməsində mühüm rol oynamışdır. Heydər ƏLİYEV Fondunun təşəbbüsü ilə "Regional inkişaf" İctimai Birliyi (RİİB) təsis edilib. Burada başlıca məqsəd ölkənin ictimai-siyasi, sosial-mədəni həyatında, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda daha fəal layihələr həyata keçirməkdən ibarətdir. Eyni zamanda bu İctimai birlik regionlarda vətəndaşlarla bələdiyyə və dövlət orqanları arasında əlaqələrin qurulması və həmçinin ictimai nəzarət mexanizminin gücləndirilməsi istiqamətində fəaliyyət göstərəcək. Həmçinin qarşıdakı illərdə Fondun fəaliyyətində əsas istiqamət regionlarda müxtəlif layihələrin icrasına yönələcəkdir.[3]

Regionların hələ də tam istifadə edilməmiş zəngin təbii-resurs və insan potensialının təsərrüfata cəlb edilməsi bölgələrimizin inkişafında əsas hədəf olaraq qalmaqdadır. Bu istiqamətdə mövcud problemlərin həlli üçün, ulu öndər Heydər Əliyevin davamçısı olan Prezident İlham Əliyev 2004-cü ildən başlayaraq regionların sosial-iqtisadi inkişafına yönəlmiş dövlət proqramlarının həyata keçirilməsini xüsusi nəzarətdə saxlayır.

Respublikada vahid regional inkişaf siyasətinin həyata keçirilməsində əsas problem ölkə ərazisinin 20 faizinin 1993-2020-ci illər ərzində Ermənistan tərəfindən işğal edilməsi olmuşdu. Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi və müzəffər Ordumuzun rəşadəti sayəsində Vətən müharibəsində qazanılan Qələbə torpaqlarımızın işğalına son qoydu. Regional iqtisadi inkişaf siyasətində köklü dəyişiklərin aparılması qaçılmaz oldu. Ölkəmizin gələcək sosial-iqtisadi inkişafında müəyyənləşən yeni vektorlara uyğun olaraq, respublikanın yeni ərazi-inzibati bölgüsündə 14 iqtisadi-coğrafi rayon yaradıldı. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə, ölkənin regional inkişaf strategiyasından irəli gələrək, Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi-coğrafi rayonlarının sərhədləri müəyyən olundu. [3]

“Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”na uyğun olaraq, bölgələr üzrə müvafiq obyektlərin istifadəyə verilməsi və yeni iş yerlərinin açılması üçün müvafiq maliyyə vəsaiti ayrılıb. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə, erməni barbarları tərəfindən törədilən vəhşiliklər və dağıdıcı əməllər nəticəsində ölkəmizə dəyən maddi və mənəvi ziyan milyardlarla manat ölçülür. Bu ərazilərdə bərpa işlərinin (nəqliyyat infrastrukturu, qaz, su və enerji təchizati, yaşayış tikintisi, sosial obyektlərin yaradılması və s.) aparılması üçün Prezident İlham Əliyevin sərəncamlarına əsasən, respublika büdcəsindən 2021-2022-ci illərdə 5 milyard manata yaxın vəsaiti ayrılıb.

Respublikamızda ardıcıl həyata keçirilən regional inkişaf siyasəti bir daha onu təsdiqləyir ki, ulu öndər Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövrdə onun yeritdiyi uzaqgörən və cəsarətli siyasət Azərbaycanı tənəzzüldən və böhrandan davamlı inkişaf yoluna çıxartmışdır. [2]

Bu il Azərbaycanda H.Əliyev ili qeyd olunur. Mingəçevir Dövlət Universitetində Ulu Öndərin ideologiyasının təbliği istiqamətində davamlı işlər görülür. Məhz H.Əliyev ideologiyasının təbliği və təşviqi sayəsində Azərbaycan məğlub ölkədən qalib ölkəyə, dinamik inkişaf edən ölkəyə çevrilmişdir. Əminik ki, ümummilli liderimizin uğurlu daxili və xarici siyasətinin davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan iqtisadi cəhətdən daha da qüdrətlənəcək, sürətli regional iqtisadi inkişafa nail olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”, Bakı, 2018
2. Ulu öndər Heydər Əliyev və regional inkişaf siyasəti. URL: https://azertag.az/xeber/Ulu_ondər_Heydər_Aliyev_ve_regional_inkişaf_siyaseti-2340053
3. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə “Regional İnkişaf” İctimai Birliyi yaradılıb. URL: <https://riib.az/site/news/1-heyder-eliyev-fondunun-tesebbusu-ile-regional-nkişaf-ictimai-birliyi-yaradilib->
4. Heydər Əliyev və xarici siyasətin Azərbaycan modeli. URL: <http://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2010/may/118928.htm>

AKADEMİK SAHİBKARLIQ EKOSİSTEMİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Əzizli Nurlan Nizami oğlu

*Elmi rəhbər: İbrahimov Müslüm Azad oğlu, i.e.d, professor
Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)*

Akademik sahibkarlıq (ing Academic entrepreneurship) mürəkkəb ekosistemdir. Çünki bu ekosistem kommersiya nəticələrinin yaradılmasında və davam etdirilməsində bir sıra əhəmiyyətli maneələr və ya çətinliklərlə üzləşir. Əsas problemlərdən biri ondan ibarətdir ki, universitet tədqiqatçıları adətən bazar və ya tələb tərəfi haqqında məlumatsızdırlar ki, bu da sırf akademik sahədən kənardadır. İnkişaf etməkdə olan və ya inkişaf etmiş ölkələr kontekstində universitet tədqiqatçılarının sənaye biliklərinə çıxışı daha da çətin ola bilər, çünki kommersiyalaşdırma üzrə tərəfdaş firmaların zəif mənimsəmə qabiliyyətinə görə universitetlər tez-tez laboratoriya innovasiyalarından kənarda gələcək inkişaf və ya problemlərin həlli istiqamətində işlər görməlidirlər. Universitet tədqiqatçıları öz bilik çatışmazlığını necə aradan qaldıra və bazara daha yaxşı təsir göstərə bilərlər? Belə bir problemlə bağlı sorğular bir neçə müəllifi universitet alimləri və sənaye praktikantları arasında iki istiqamətli bilik transferinin vacibliyini vurğulamağa vadar etmişdir. Akademik sahibkarlıq ümumiyyətlə texnologiya və ya biliyin universitetdən sənayeyə (U-I) ötürülməsi prosesi olsa da, akademik sahibkarların sənayedən öyrənmələri, yəni biliklərin sənayedən universitetə (I-U) ötürülməsi əvəzedilməz məsələdir. Tərs bilik axınları (I-U) (sənayedən universitetə) geniş yayılmış üsuldur. Çünki akademik sahibkarlar kommersiyalaşdırılmaq üçün daha yüksək potensiala malik yeni ideyalar yaratmaq və bazar tələblərinə uyğun olaraq yeniliklərini

təkmilləşdirmək üçün sənaye təcrübələrindən öyrənirlər. Xüsusilə qeyd edilmişdir ki, akademik tədqiqatçılar dörd növ sənaye bilikləri əldə edə bilirlər:

- sahibkarlıq normaları,
- bazar məlumatları,
- tamamlayıcı texnologiyalar
- tətbiq kontekstləri.

İnnovasiya ekosistemi perspektivinə əsaslanaraq, biz aşağıdakı tədqiqat suallarını tədqiq etməklə akademik sahibkarlıq ekosistemində sənayedən universitetə biliklərin ötürülməsi haqqında tam təsəvvür əldə etməyə çalışırıq: Akademik sahibkarlıq ekosisteminin inkişafı və formalaşması üçün əsas xüsusiyyətlər hansılardır?

Akademik sahibkarlıqda kommersiyalaşdırılma məsələləri üçün universitet tədqiqat nəticələrini universitetin hüduqlarından kənara çıxarmaq məqsədi ilə universitetlər və sənaye tərəfdaşları tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətlərə istinad edilib. Buna görə də, universitet-sənaye əməkdaşlığı akademik sahibkarlıqda əsas komponentlərdən biridir və bu məsələlər akademik ədəbiyyatlarda geniş şəkildə təhlil edilmişdir.

Cari tədqiqatlar akademik tədqiqatçıların sənaye biliklərini iki əsas maraqlı tərəfdən öyrənə biləcəyini təklif edir. Birincisi, bilik kommersiyalaşdırma üzrə tərəfdaş firmalardan, istər lisenziya sahibləri, istərsə də törəmə şirkətlərdən akademiklərə ötürülür. Bunun səbəbi, tez-tez birgə tədqiqat layihələri və universitet və tərəfdaş firma arasında uzunmüddətli əlaqələrlə müşayiət olunmasıdır.

Biznes səbəblərindən əlavə, akademiklərin sənaye ilə birgə tədqiqata cəlb edilməsi sənayedən öyrənmə də daxil olmaqla, tədqiqatla bağlı motivasiyalarla güclü şəkildə məlumatlandırılır. Başqa bir məsələ, tədqiqatçılar sənaye bilikləri əldə etmək üçün öz sənaye təcrübələrindən öyrənirlər. Bir çox tədqiqatçılar əvvəlki sənaye təcrübəsi olan heyətin müsbət təsirini xüsusi vurğulayırlar.

Digər müəlliflər əvvəlki sənaye təcrübəsini akademik sahibkarların öyrənə biləcəyi mühüm məlumat mənbəyi kimi görmüşlər. Məsələn, Lubango və Pouris (2007) Cənubi Afrika akademik tədqiqatçılarının patent müraciətlərinin təhlili əsasında sənayedə iş təcrübəsi olan universitet alimlərinin, biliklərin sənayedən akademiyaə ötürülməsində effektiv kanal olmaq və universitetin yaradıcılıq səviyyələrini artırmağı hədəfləyirlər. Eynilə, Este və Patel (2007) qeyd edir ki, universitet və sənaye arasında ikitərəfli bilik transferi təkcə birgə tədqiqat və konsaltinq layihələri vasitəsilə deyil, həm də əməkdaşların mobilliyi vasitəsilə müxtəlif formalarda olur.

Akademik sahibkarlıq xüsusilə qərbdə daha çox inkişaf etmişdir. ABŞ və Böyük Britaniyada akademik mühitin inkişafı, sahibkarlıq sahəsində aparılan elmi tədqiqatların çoxluğu bu ölkələrdə akademik sahibkarlığın sürətli inkişafına təkan vermişdir. Həqiqətən də, 2000-ci ildən bəri akademik sahibkarlıq tədqiqatları durmadan genişlənsə də, əksər məqalələr əsasən ABŞ və Böyük Britaniyada yerləşən biznes məktəblərindən olan nisbətən kiçik bir qrup alim tərəfindən nəşr olunur.

Nadir hallarda ABŞ və Avropadan kənarda bu mövhuma müxtəlif kontekstlərdə diqqət yetirir. Nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, akademik sahibkarlıq biliyin məhsullara, proseslərə və təşkilata çevrilməsi və onların iqtisadi artıma və

innovasiyaya töhfəsi olan kommersiyalaşdırma vasitəsidir.

Ədəbiyyat:

1. Wright, M., Piva, E., Mosey, S., & Lockett, A. (2009). Academic entrepreneurship and business schools. *Journal of Technology Transfer*, 34, 560–587
2. Wright, M., Vohora, A., & Lockett, A. (2004). The formation of high-tech university spinouts: The role of joint ventures and venture capital investors. *Journal of Technology Transfer*, 29, 287–310.
3. Wu, W. (2010). Managing and incentivizing research commercialization in Chinese Universities. *Journal of Technology Transfer*, 35, 203–224.

SAHIBKARLIĞIN FORMALAŞMASINA VƏ İNKİŞAFINA TƏSİR GÖSTƏRƏN AMİLLƏR

Məlikaslanova Fidan

Mikayılov Tuqay

Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)

Sahibkarlıq prosesində yeni maddi dəyərlər yaradılır. Bu sahibkarlıq növünə əmtəə istehsalı, istehsal təyinatlı əmtəələrin istehlakı, istehsalla bağlı xidmətlər, müxtəlif xidmətlərin göstərilməsi, elmi-texniki və informasiya fəaliyyəti daxildir. İstehsal fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən hər bir sahibkar hansı fəaliyyət növü ilə məşğul olacağını, hansı əmtəələri istehsal edəcəyini və xidmətlər göstərəcəyini əvvəlcədən müəyyən etməlidir. Sahibkar öz istehsal fəaliyyətini təşkil edərkən həmçinin bu fəaliyyət növünə təsir edən amilləri araşdırmalı və onları nəzərə almalıdır. Sahibkarlığın təşkili və həyata keçirilməsi üçün ən vacib amillər bu sahibkarlıq növü ilə məşğul olmaq istəyən sahibkarın mövcudluğu, müvafiq istehsal fondlarının və işçi qüvvəsinin olmasıdır. Ancaq bunlardan əlavə sahibkarlığın təşkili, müvəffəqiyyətli fəaliyyəti bir sıra başqa amillərdən də asılıdır və sahibkar mütləq bu amilləri nəzərə almalıdır. Ümumi şəkildə bu amillər müəssisədaxili və müəssisəxarici amillərə ayrılır. Müəssisədaxili amillər sahibkarlıq bilavasitə təsirinə məruz qala bilən və onun tərəfindən idarə oluna bilən amillərdir. Müəssisədaxili amillərin idarə edilməsi nisbi xarakter daşıyır. Sahibkar bu amillərin formalaşması üsullarını və ya onlardan istifadə edilməsi üçün mövcud variantlardan birini seçmək imkanına malik olur. Bundan əlavə, sahibkar daxili amillərin hər birinin inkişafının istiqamətləndirilməsi imkanına da malik olur. Sahibkarlıq fəaliyyətinə təsir göstərən əsas daxili amillər aşağıdakılardır:

- sahibkarın məqsədi; məqsədə nail olmaq üçün seçilən texnika və texnologiya; seçilmiş texnika və texnologiyaya uyğun təşkilatı struktur; struktur bölmələrinin vəzifələri; qarşıya qoyulan vəzifələrin icraçılarının peşə-ixtisas tərkibi və hazırlıq səviyyəsi.

Sahibkar seçdiyi məqsəd və vəzifələrin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi üçün müvafiq texnika və texnologiya seçməlidir. Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, elmi-texniki tərəqqi inkişaf etdikcə, istehsalın mexanikləşdirilməsi, avtomatlaşdırılması, kompüterləşdirilməsi səviyyəsi yüksəldikcə, məhsulun

keyfiyyətinə tələb artdıqca texnologiyanın istehsal sahibkarlığına təsiri də artır. Elmi-texniki tərəqqi sahibkarlıq fəaliyyətinin hər bir mərhələsində əmək bölgüsünün dərinləşməsinə səbəb olmuş və olmaqdadır. Bu əmək bölgüsü müəssisələrdə təşkilatı strukturların formalaşmasında əsas rol oynayır. Sahibkarın seçdiyi texnologiya ixtisaslaşmış əmək bölgüsü vasitəsilə mərhələlərə və hissələrə bölünür ki, onların icrası üçün ayrı-ayrı iş yerləri və bölmələri təşkil olunur. Təşkil edilən iş yerləri və bölmələri iyerarxiya tərkibində bir-birini tamamlamalıdır. Müəssisənin təşkilatı strukturunun hər bölməsi qarşısında müəyyən məqsədlər qoyulur ki, onlar da öz növbələrində bölmənin iş yerləri arasında hissələrə bölünürlər. hər bir vəzifə ümumi məqsədə nail olunmasına xidmət etməlidir. Ona görə də iş yerlərində və bölmələrdə vəzifələrin düzgün təyin olunması və bölüşdürülməsi sahibkarlıq fəaliyyətində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İqtisadi amillər əsasən əhalinin alıcılıq qabiliyyəti ilə bağlıdır. Çünki o, sahibkarlığın məqsədinə nail olmaq, yəni mənfəət əldə etmək vasitəsidir. Alıcıların pul vəsaitlərinin az və ya çox olması onların alacağı əmtəələrin və istifadə edəcəyi xidmətlərin növlərini, kəmiyyətini, bu əmtəələrə və xidmətlərə görə ödəməyə hazır olduqları məbləği müəyyən edir. Bu məbləğ nə qədər çox olsa, sahibkarlıq fəaliyyəti üçün daha əlverişli mühit yaranmış olar. Bununla yanaşı iqtisadi amillərə iş yerlərinin mövcudluğunu və məşğulluğun səviyyəsini də aid etmək olar. Məşğulluq səviyyəsi yüksək olduqca əhalinin gəlirləri də yüksək olur. İnformasiya, kredit əldə etmək imkanları, dövlətin sahibkara müxtəlif maliyyə güzəştləri, yardımları da iqtisadi amillərə aid edilməlidir.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəli təşkil edilməsində dövlətin maliyyə-kredit, vergi siyasətinin də mühüm əhəmiyyəti vardır. Kredit faizlərinin aşağı olması, vergi güzəştləri sahibkarlığın inkişafına əlavə stimül yaradan iqtisadi amillər kimi xüsusi önəm daşıyır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin hüquqi amillərin rolu böyükdür. Sahibkarlıq yalnız qanunvericiliklə müdafiə olunmaqla inkişaf edə bilər. Ona görə də hər bir ölkədə, o cümlədən Azərbaycanda, sahibkarlığın, xüsusilə də istehsal sahibkarlığının inkişafı üçün mütərəqqi qanunların qəbul edilib tətbiq edilməsinə ehtiyac vardır. İnkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatına malik olan ölkələrdə bu istiqamətdə xeyli işlər görülmüşdür və buna görə də həmin ölkələrdə sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli hüquqi mühit formalaşmışdır. Azərbaycanın bu ölkələrin təcrübəsindən yararlanmasına ehtiyac vardır. Sahibkarlığın inkişafında ölkədə mövcud olan sosial-mədəni mühit də müəyyən rol oynayır. İctimai şüur, əhalinin təhsil səviyyəsi yüksək olan ölkələrdə sahibkarlığın inkişafı üçün daha münbit sosial- mədəni mühit mövcud olur. Bunlarla yanaşı əxlaqi və dini normalar, adət-ənənə, yaş-cins tərkibi, əhalinin məskunlaşma səviyyəsi, miqrasiya meyli də sahibkarlığın formalaşmasında və inkişafında əhəmiyyətli rola malikdir. Qeyd edilənlər insanların həyat tərzini, zövqünü, dünyagörüşünü, sahibkarlığa münasibətini formalaşdırır, onların müxtəlif növ əmtəələrə və xidmətlərə, əmək haqqı səviyyəsinə, əmək şəraitinə tələbatını müəyyənləşdirir. Sahibkarlığı ilk növbədə müəyyən texnika və texnologiyadan istifadəyə əsaslanır. Ölkədə elmin, texnikanın və texnologiyanın inkişaf səviyyəsi artdıqca istehsal sahibkarlığının inkişafı daha da sürətlənir, yeni istehsal sahələri, müəssisələri yaradılır. Təbiidir ki, müxtəlif istehsal sahələrində sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili müvafiq texnika və texnologiyanın mövcudluğu ilə yanaşı onların əldə edilməsi imkanı ilə də bağlıdır. Bununla yanaşı, bazar iqtisadiyyatı şəraitində

yalnız yeni texnika və texnologiyanın tətbiqi, istehsalın daim yeniləşdirilməsi, modernləşdirilməsi əsasında rəqabətə tab gətirmək, sabit sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq olar. Ancaq sahibkarların heç də hamısının, xüsusilə kiçik və orta sahibkarların yeni texnika və texnologiya almaq imkanları olmur. Ona görə də dövlət maliyyə-kredit-vergi güzəştləri sahibkarlara, xüsusilə də kiçik və orta sahibkarlara yardımlar etməli və beləliklə də onları istehsala yeni texnika və texnologiya tətbiq etməyə sövq etməlidir.

Ölkədə sahibkarlığın, xüsusilə də istehsal sahibkarlığının bu və digər sahələrinin inkişafında mövcud təbii-iqlim şəraiti, təbii sərvətlərin mövcudluğu, avtomobil, su, hava, dəmir yol şəbəkələrinin inkişaf səviyyəsi, ölkənin coğrafi mövqeyi və beynəlxalq əmək bölgüsündə iştirak səviyyəsi əhəmiyyətli rol oynayır. Ölkənin əlverişli coğrafi mühiti sahibkarlığın bu və ya digər sahələrinin inkişafına əlavə stimül yaratmaqla bərabər, ölkəyə xarici investisiyaların cəlb edilməsinə də münbit şərait yaradır. Hər hansı bir ölkədə sahibkarlığın inkişafında, xüsusilə də ölkəyə xarici investisiyaların cəlb edilməsində infrastrukturla bağlı amillərin rolu böyükdür. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, istehsal sahibkarlığının səmərəli təşkilinə həmçinin aşağıdakı xarici amillər də təsir göstərir: tərəfdaşlar, tərəfdaşlıq əlaqələrinin səviyyəsi və etibarlılığı; işçilərin peşəkarlıq səviyyəsi; firmanın istehlakçılar arasında nüfuzu; həmkarlar ittifaqı; rəqiblər, onların üstün və zəif cəhətləri, rəqabətin səviyyəsi; dünya bazarlarında vəziyyət. Sahibkarlığın formalaşmasına və inkişafına müəssisədaxili və müəssisəxarici amillərlə yanaşı sosial-iqtisadi amillər də əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəli həyata keçirilməsində bu amillərin rolunu nəzərə almaq və onlardan istifadə etmək lazımdır. Qeyd etmək lazımdır ki, sahibkarlığın formalaşmasına təsir edən sosial-iqtisadi amillərlə onun inkişafına təsir edən sosial-iqtisadi amillər bir-birindən fərqlənilir. İnkişaf etmiş ölkələrin, eləcə də Azərbaycanın sahibkarlığın formalaşması sahəsində əldə etdikləri təcrübənin təhlili belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, bu sahibkarlıq növünün formalaşmasının aşağıdakı amillər təsir edir:

- sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən şəxsin dünyagörüşü, hazırlıq səviyyəsi, şəxsi keyfiyyətləri, işgüzarlığı, təşkilatçılıq qabiliyyəti: ailə-məişət münasibətləri; ictimaiyyətin (cəmiyyətin) sahibkarlıq fəaliyyətinə münasibəti; əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyəti.

Təbiidir ki, sahibkarlığın formalaşmasına təsir edən başlıca sosial-iqtisadi amil sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən şəxsin dünyagörüşü, hazırlıq səviyyəsi, şəxsi keyfiyyətləri, işgüzarlığı, xüsusilə də təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə bağlıdır. Gələcək sahibkarın geniş dünyagörüşə malik olması ona daha əlverişli istehsal növünün seçilməsində yardımçı olur; yüksək hazırlıq səviyyəsinə (təhsilə, ixtisasa, iş təcrübəsinə və s.) malik olan, işgüzar, təşkilatçılıq keyfiyyətlərinə sahib olan gələcək sahibkar öz istehsal fəaliyyətini dövrün tələbləri səviyyəsində qurmaq imkanı qazanır. Gələcək sahibkarın ailə-məişət münasibətləri sahibkarlıq fəaliyyətinin formalaşmasında əhəmiyyəti rol oynayır. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən, təbiidir ki, tərəfdaşını öncə ailəsində axtarır, öz ailə üzvlərinin köməyinə, yardımına belə bağlayır. Normal ailə-məişət münasibətlərinə malik olmayan şəxsin sahibkarlıq fəaliyyətində uğur qazanması çox zaman mümkün olmur və ya çox çətin başa gəlir.

Ədəbiyyat:

1. A.Ə.Əliyev, A.Şəkərəliyev. Bazar iqtisadiyyatına keçid: Dövlətin iqtisadi siyasəti. Bakı, 2003.
2. V.Niftullayev. Sahibkarlığın əsasları. Bakı, 2012.
3. S.A.Abbasov. Sahibkarlıq beynəlxalq biznesin təşkilinin forması kimi. Azərbaycan Vergi xəbərləri. Bakı, 2011.
4. T.Əhmədov. Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına dair. Bakı, 2012.

AZƏRBAYCANDA INVESTISIYA FƏALİYYƏTİNİN INKIŞAF ISTIQA MƏTLƏRİ

Mikayılov Tuqay Oktay oğlu

Elmi rəhbər: Ruhiyyə Hüseynova, i.f.d.

Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)

Son illər ərzində Azərbaycanda baş verən iqtisadi inkişaf bu gün dünyada heyranlıqla qarşılanır. Azərbaycanın iqtisadi potensialının artması nəticəsində ölkənin dünya birliyində mövqeyi güclənir, beynəlxalq siyasi-iqtisadi əlaqələri günbəgün genişlənir.

Vətən müharibəsində qazanılan böyük qələbə nəticəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərimizin bərpası, inkişaf üçün yeni çağırışlar və reallıqlar yaradıb, ölkə iqtisadiyyatının investisiya cəlbediciliyi daha da artıb. 44 günlük Vətən müharibəsində biz bütün dünyaya göstərdik ki, yenilməz xalqıq. Biz işğaldan azad olunan Qarabağ və digər torpaqlarımızı bərpa edəcəyik. Kəndlərin, şəhərlərin infrastrukturunun, ekosistemlərin bərpası üçün bütün innovativ layihələr reallaşır, planlı fəaliyyət istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir. Necə ki, torpaqlarımızı qaytardıq, düşməni məhv etdik, üçrəngli bayrağımızı ucaltdıq, bütün qalan məsələləri və problemlərimizi də həll edəcəyik. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasəti nəticəsində ölkəmiz dinamik inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Müstəqil Azərbaycan ildən-ilə güclənir, sürətlə inkişaf edir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə mühüm layihələrə start verilib və bərpa-quruculuq işləri sürətlə davam etdirilir. Azərbaycan dünyada sərmayə qoyuluşu üçün cəlbedici ölkəyə çevrilib. Ölkədə yaradılan siyasi-iqtisadi sabitlik, əlverişli biznes və investisiya mühiti istənilən layihənin gerçəkləşməsinə təminat verir. Mövcud investisiya siyasəti, yaradılan əlverişli biznes mühiti yerli sahibkarlarla yanaşı, xarici investorları da ölkəmizə cəlb edir. Bu da Azərbaycanın perspektiv inkişafıdır. Bu gün iqtisadiyyatda əldə edilmiş dinamik inkişafın və çoxsaylı nailiyyətlərin nəticəsi olaraq Azərbaycan keyfiyyətə yeni pilləyə- modernləşmə mərhələsinə qədəm qoyub. Azərbaycanın davamlı inkişafının və iqtisadi dayanıqlılığının təmin olunmasında ölkədə yaradılmış siyasi sabitliklə yanaşı, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi və bu siyasətin prioritet istiqamətlərindən olan “Azərbaycan Respublikası Regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramları”nın müstəsna əhəmiyyəti var.

Dayanıqlı inkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasının əsas məqsədi 2030-cu ilədək Azərbaycan üçün əhəmiyyət kəsb edən qlobal məqsəd və hədəflərə uyğun milli

iqтisadi inkişafла baғlı göstәricilәri müәyyәnlәşdirmәkdән, ölkәdә sosial-iqtisadi sahәlәri әhatә еdән dövlәt proqramlarının vә strategiyaların dayanıqlı inkişaf mәqsәdlәri ilә uzlaşdırılmasını tәmin еtmәkdән, habelә dayanıqlı inkişaf mәqsәdlәrinә nail olunması ilә әlaqәdar illik hesabat hazırlamaqdan ibarәtdir. İnvestisiya fәaliyyәti sahәsindә aparılan dövlәt siyasәtinin mәqsәdi, yerli vә xarici investisiyalar hesabına dayanıqlı iqtisadi inkişafın tәmin еdilmәsi, iqtisadiyyatda yeni texnologiyaların, innovasiyaların tәtbiq olunmasını özündә еhtiva еdir. Ölkәdә hәyata keçirilән әksәр tәdbirlәrin başlıca mәqsәdi Azərbaycanın Qarabağ vә işğaldan azad olunmuş digәр әrazilәrindә bәrpа-quruculuq işlәrinin tam tәmin еdilmәsidir. [4]

Azərbaycan istənilən şəraitdə özünün məqsədlərini reallaşdırmaq imkanı olan, seçdiyi hədəfə çatmağa qadir bir ölkədir. Qazanılan nailiyyətlər Azərbaycan iqtisadiyyatının müasirləşməsinə təmin etməklə onun beynəlxalq siyasi-iqtisadi nüfuzunu daha da artırdı. Bu gün ölkə Prezidenti yeni sosial-iqtisadi çağırışları nəzərə alaraq ölkədə yeni nəsil islahatlara start vermişdir. Bu islahatlar məzmununa görə məqsədyönlü və konkret strateji hədəfə doğru hesablanıb. Təməli ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla davam etdirilən investisiya inkişaf strategiyasının reallaşması nəticəsində bu gün Azərbaycanda sosial-iqtisadi inkişafın bütün istiqamətlərində nailiyyətlər davam edir.

Әdәbiyyat:

1. Azərbaycan-2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 fevral 2021-ci il tarixli Fərmanı

2. “İnvestisiya fәaliyyәti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 22 iyun 2022-ci il.

3. İnvestisiya fәaliyyәti haqqında. URL: <https://e-qanun.az/framework/50048>

4. Azərbaycanda dayanıqlı vә şaxәlәndirilmiş iqtisadiyyat inkişaf еdir. URL: <https://www.azerbaijan-news.az/view-110774/Az%C9%99rbaycanda-dayan%C4%B1ql%C4%B1-v%C9%99-%C5%9Fax%C9%99l%C9%99ndirilmi%C5%9F-iqtisadiyyat-inki%C5%9Faf-edir>

КОРЕЯДАҒЫ ЖОЛ КӨЛІК САЛАСЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ

*Кузенбаева Э.Р., Катызина Мариям
Л.Б.Гончаров атындағы ҚазАЖИ, Алматы қ.*

Корея Республикасы экономикасы ең жылдам дамып келе жатқан елдердің бірі ретінде әлемде беделге ие болды. Азия-Тынық мұхиты аймағындағы өзінің қолайлы географиялық жағдайын пайдалана отырып, ол 21 ғасырда халықаралық логистикалық жүйенің орталық бөлігіне айналуға мүмкіндігі бар. Қолданыстағы географиялық және инфрақұрылымдық мүмкіндіктерді, сондай-ақ аймақтық экономиканың әлеуетін негізге ала отырып, Кореяның қысқа мерзімде Шығыс Азиядағы аймақтық орталыққа айналуы үшін бар күш-жігерін салу өте маңызды.

Мәселені тұжырымдау. Кореяны 13-ші ең озық экономикаға айналдырған өндірістің қарқынды өсу қарқынына қарамастан, логистикалық шығындар оңтүстік корейлық бизнес үшін әрқашан ауыр болды. Кореядағы логистиканың салыстырмалы құны алдыңғы қатарлы бәсекелес елдермен салыстырғанда айтарлықтай жоғары. Республикадағы логистика жалпы ішкі өнімнің 12,8%-ын құрап, АҚШ (10,1%) және Жапониямен (9,59%) салыстырғанда жоғалтады. Логистикалық шығындардың ауыртпалығы ішкі және халықаралық жүк тасымалдау көлемінің өсуі жалғасуда. Ішкі және халықаралық тасымалдардың жалпы көлемі 486,6 миллион тоннадан 2001 жылы 570,5 миллион тоннаға дейін өсті және 2020 жылы 1 265,5 миллион тоннаға жетті. [1].

Соңғы зерттеулер мен жарияланымдарды талдау. Қазіргі уақытта логистиканы дамытудың 2001-2030 жылдарға арналған ұзақ мерзімді Мемлекеттік негізгі жоспары іске асырылуда. Корея Республикасының мемлекеттік бюджетінен логистиканы дамытуға қомақты қаржы бөлінеді. Темір жол, автомобиль, теңіз және әуе көлігінің тиімді өзара әрекеттесуіне ықпал ететін Ұлттық ақпараттық логистикалық желіні құру жоспарлануда. Үкіметтің басты назарында отандық логистикалық нысандарды кеңейту, логистикалық ақпараттандыру мен стандарттау, логистикалық саланы дамыту. 2006 жылдан бастап жоспарды жүзеге асырудың екінші кезеңі басталды. Мемлекет 4,7 триллион вон бөлді. Қаражат еліміздің стратегиялық маңызды аймақтары – Сеул, Орталық, Йонам, Хонам және Пусанда құру жоспарланған бес ірі логистикалық орталықтың құрылысына және Инчхон халықаралық әуежайын кеңейтуге бағытталды.

Жалпы есептің шешілмеген компоненттері. Есептеулер Корея Республикасы мен Қытайдың Қиыр Шығыстағы кеме жасау және кеме жөндеу кәсіпорындарының кәсіпорындардың қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігін төмендететін айтарлықтай маңызды факторға айналғанын көрсететініне қарамастан, соңғы онжылдықтарда кеме жасау саласын ынталандырудың кешенді бағдарламалары жүзеге асырылды. Мысалы, оңтүстіккорейлық Kemto Construction компаниясы Итуруп аралындағы Курильск кит қаласының порт нүктесінде терең су айдынының құрылысын бастады. Бұл Курил аралындағы нысандардың құрылысына қосалқы мердігер ретінде қатысатын алғашқы шетелдік компания [2].

Мақаланың мақсатын тұжырымдау. Зерттеудің мақсаты – Корея Республикасының автомобиль өнеркәсібінің ерекшеліктерін ашу.

Зерттеудің негізгі материалын таныстыру. Үкімет сонымен қатар Инчхон әуежайын, Гимпо әуежайын, Сонгдо қаласы мен Сеул вокзалын байланыстыратын темір жол салуды жоспарлап отыр. Пусан және Гваньян порттарындағы контейнерлік терминалдарды кеңейту үшін де жоғары деңгейдегі инвестиция жоспарланған. Қазіргі уақытта Пусан, Гваньян, Пёнтек теңіз порттары жаңартылуда. Материалдық-техникалық жабдықтауды дамытудың 2001-2030 жылдарға арналған Мемлекеттік негізгі жоспарына сәйкес, Корея Республикасының көлік-логистикалық инфрақұрылымы 48 ірі жүк терминалын қамтитын болады. Олардың жартысы Пусан порты аймағында

орналасады. Бұл порт елдің сыртқы саудасында ерекше рөл атқарады, ол арқылы экспорттың жалпы көлемінің 40%-ы және контейнерлік ағындардың 80%-дан астамы өтеді. Үкімет Пусан портын және Гуаньянның жаңа контейнерлік портын аймақтың ең ірі транзиттік тораптарына айналдыруды мақсат етіп қойды. Бүгінгі таңда Пусан порты әлемдегі Сингапур мен Гонконг порттарынан кейінгі үшінші үлкен хаб порты болып табылады [3].

Әуежайлар мен порттардың басымдылығымен инфрақұрылымдық нысандарды кеңейтумен қатар көліктің әртүрлі түрлері арасында жүйелі байланыстарды құру да бірдей маңызды. Жүйе біріктірілген порттарды, темір жолдарды, автомобиль жолдарын, әуежайларды қосқанда ғана ол халықаралық деңгейде бәсекеге түсе алады. «Солтүстік-Оңтүстік» темір жолын қосу жобасы аяқталғанда теңіз, құрлық және әуе тасымалы мүмкіндіктері бүкіл түбекке кеңейіп, дамудың жаңа перспективаларына жол ашады.

Темір жолының стратегиялық мақсаттарының бірі «Темір жол көлігін дамытудың 2030 жылға дейінгі стратегиясына» сәйкес «Еуропалық мемлекеттердің аумағына 1520 мм калибрлі теміржол желілерін ұзарту арқылы шетелде көліктік логистикалық орталықтар құру. Пусан портында өңделген Жапониядан келген контейнерлік жүктердің бір бөлігі де Транскореялық теміржол бойымен тасымалдауға тартылған [4].

Транссібір темір жолын әлеуетті транскореялық теміржолдармен байланыстыру жобасын талқылау он жылдан астам уақыт бойы жалғасуда және геосаяси кедергілерге, атап айтқанда, Солтүстік Кореяның ядролық және зымырандық бағдарламаларына байланысты келіссөздерде айтарлықтай прогреске қол жеткізілмеді. Белгілі болғандай, Транскореялық темір жолды қалпына келтіру және оны Транссібір теміржолымен байланыстыру, сондай-ақ Корея Республикасынан Батыс Еуропаға құрлық көпірін құру Қазақстан Республикасын одан әрі дамыту үшін үлкен маңызға ие.

Қазіргі уақытта еуразиялық сауда-экономикалық байланыстар әлемдік саудада қарқынды дамып келеді және Транссібір темір жолы Азия-Тынық мұхиты аймағы (АТМ) елдері мен Еуропа арасындағы айналмалы мұхит бағыттарына балама ретінде маңызды рөл атқара алады.

Құрлық жолының артықшылығы – жүк тасымалдау жылдамдығы. Темір жолдың Хасан-Раджин учаскесін қайта құру Транссібір темір жолын Корей теміржолдарымен байланыстыруды және болашақта Корей түбегін Азия арқылы Азиямен байланыстыратын ауқымды жобаның пилоттық бөлігіне айналды. Бүгінгі таңда Раджин порты Расон арнайы сауда-экономикалық аймағының бөлігі болып табылады және инфрақұрылымы дамыған және жүк жөнелтушілер үшін жоғары қауіпсіздік деңгейі және кәсіпкерлер үшін жеңілдіктері бар мұзсыз порт болып табылады. Бірақ, өкінішке орай, Корей түбегіндегі саяси шиеленістерге байланысты Транскореялық теміржолдың болашағы зор жобасынан бас тартылды.

Жоғарыда келтірілген барлық деректерді талдағаннан кейін келесі қорытынды жасауға болады. Корея Республикасы жоғары дамыған көліктік-логистикалық желіге, әлемдегі ең ірі хаб-порттарға ие болғанына қарамастан, ол өз әлеуетін КХДР-мен ынтымақтастық арқылы ғана толық іске асыра алады,

бұл сауданың дамуына ықпал етеді және Солтүстік-Шығыс Азия мен Еуропа елдері арасындағы экономикалық байланыстар - бұл өз кезегінде Қазақстан Республикасына халықаралық логистикалық жүйенің орталық буыны болуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кагазбаева Ә.М., Бактыбекова Б.Б. Бизнес үлгілер және іскерлік мәдениет: Қытай, Жапония және Оңтүстік Корея : Оқу құралы. / ҚазХҚ және ӘТУ. - Алматы: «Полилингва» баспасы баспасы, Қаз ХҚ және ӘТУ, 2018. 175 б.
2. Yeong Heok Lee, «Air and Multimodal Transport in Korea», presented at the KOTI/NEAEF Conference on Building Regional Logistics and Distribution Centers in Northeast Asia, Honolulu, Hawaii, August, 2002.
3. Sung-won Lee «A study on the development of Korean logistics industry focused on trucking and road freight brokerage industry», KOTI, 2003.
4. Hak So Kim, "Fast Finding Report; Korea", presented at the KOTI/NEAEF Conference on Building Regional Logistics and Distribution Centers in Northeast Asia, Honolulu, Hawaii, August, 2002.

Секція 4

Тенденції розвитку національної економіки: вплив світових інтеграційних процесів

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Аліпова Д.О.

Науковий керівник: Мордовцев О.С., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Одна з особливостей сучасного етапу розвитку української економіки полягає в тому, що в ній відбуваються паралельно два перехідних процеси: до ринку і до інформаційної стадії розвитку.

При переході до інформаційної стадії розвитку ключовим сектором «нової» економіки є сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ — сектор), який забезпечує створення, передачу, використання та аналітичну обробку знань та інформації. «Нова» економіка включає в себе сукупність галузей, для яких характерні: великі інвестиції в людський капітал в порівнянні з матеріальними активами; висока специфічність і навіть унікальність нематеріальних активів; висока інноваційна активність; постійне оновлення виробленої продукції; більш високі темпи зростання; порушені процесами глобалізації в набагато більшому ступені, ніж традиційні галузі. Глобальна корпоративна мережа стає основною системою доставки та забезпечує зв'язок у режимі реального часу. Інформаційний сектор економіки, є основою для поступової трансформації традиційних галузей економіки в економічну систему інформаційного типу на основі біо- і генної інженерії, інформатики, нанотехнологій тощо, тобто відбувається конвергенція «нової» і «старої» економік.

Доведено, що стрижнем інформаційної економіки є безперервний розвиток ІКТ, під якими розуміються технології, що використовують засоби мікроелектроніки для збору, зберігання, обробки, пошуку, передачі та представлення даних, текстів, образів і звуку. ІКТ принципово відрізняються від індустріальних технологій і мають такі риси: технології переважно інтелектуальні; низька капіталомісткість, відносна простота освоєння масових ІКТ; майже миттєва швидкість поширення нових ІКТ в масштабах планети; застосовуються на традиційних і віртуальних підприємствах; дозволяють значно знизити витрати виробництва і трансакційні витрати фірми, значно підвищити якості продукції; спростити взаємодію виробників і споживачів; впливати на економіку, культуру, політику; розширювати просторові рамки функціонування підприємств. На основі ІКТ відбуваються наступні структурні трансформації, змінюється технологічний базис, модифікуються форми функціонування капіталу, ринок купівлі, сам механізм ринку і конкуренції; йде трансформація основних стадій процесу відтворення, виробленого продукту,

відносин власності, управління економікою; посилюється глобалізація економіки, інформації, науки.

Дослідження показали, що мережа Інтернет є не тільки комунікаційною технологією, зручною для передачі інформації, а й специфічною сферою послуг. Завдяки йому виник цілий ряд нових галузей: електронна торгівля, електронні біржі, телемедицина, дистанційна освіта тощо. Однак головним результатом появи Інтернету стала можливість перебудови існуючих галузей в результаті спрощення взаємодії виробників і споживачів. З'явилися нові форми конкуренції; розвивається електронна торгівля, знижуються трансакційні витрати; розширюються географічні кордони і ємність ринку; формується нове інформаційне середовище національного і світового бізнесу і світова Інтернет - економіка. Інтернет посилює мобільність всіх факторів виробництва, що прискорює динамізм структурних економічних зрушень, сприяє посиленню відкритості національних ринків, зростанню глобалізації економічного та інформаційного простору. Йде трансформація ринкового механізму. В Інтернеті чітко не визначені права власності.

Отже, можна зробити висновок, що в інформаційній економіці інформація становиться найважливішим економічним ресурсом і джерелом додаткових прибутків, що дозволяє говорити про функціонування капіталу в матеріально-грошово інформаційній формі. Це дозволяє підтвердити гіпотезу про формування інформаційного капіталу, який включає в себе технологічну, науково-технічну, соціально-економічну і духовну інформацію, яка використовується в економічному обороті для отримання доходу. Основу інформаційного капіталу складають ІКТ. При цьому право власності на технологічну інформацію відіграє найважливішу роль у створенні конкурентної переваги. Проблема розробки теорії інформаційного капіталу-тісно пов'язано-з інтелектуальним капіталом та інтелектуальною власністю. Під інтелектуальним капіталом розуміється сукупність знань досвіду, навичок, різних результатів творчої діяльності індивіда, що не відчужуються від його власника. Інтелектуальний капітал, втілений в активи, являє собою інтелектуальну власність. Інтелектуальний капітал втілюється в-певні інформаційні продукти, що відчужуються від їх виробника і стають об'єктом купівлі-продажу. Відчуження інформаційного продукту від його виробника і використання цього продукту власником з метою отримання прибутку дає підставу говорити про інформаційний капітал, а отже й значну інформатизацію сучасної економіки.

БІОЕКОНОМІКА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бондаренко В. М.

Науковий керівник: Будякова О. Ю., к.е.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Глобальні екологічні та продовольчі проблеми людства в реаліях

сьогодення негативно впливають як на високорозвинені економіки, так і на економіки країн, що розвиваються. Нестача продовольства через зростання чисельності населення, вичерпання корисних копалин, мінеральних, сировинних та енергетичних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, поширення Industry 4.0 та smart-технологій, зростання споживання й поширення ідеології консюмеризму вимагають пошуку механізмів підтримки балансу між споживанням обмежених ресурсів і накопиченням відходів, що завдають екологічної шкоди навколишньому середовищу та населенню планети [1, с. 65].

Економічна політика Європейського Союзу дедалі більше зосереджується на концепції циклічної економіки, згідно з якою використання ресурсів максимізується, а відходи мінімізуються, замість «лінійної економіки», у якій «брати», «виготовляти» та «розпоряджатися» є основними елементами. Економіка замкнутого циклу використовує регенеративний підхід, який включає довговічність, повторне використання, рекуперацію та переробку як основні елементи. Вчені стверджують, що циркулярна економіка та біоекономіка представляють собою різні, але взаємодоповнюючі практики [2], причому біоекономіка приділяє більшу увагу ролі біологічної науки та процесів, тоді як певне виробництво та споживання енергії на біобіологічній основі вважаються зовнішніми щодо циркулярної економіки. Принагідно, що термін «циркулярна біоекономіка» набув популярності в Європейському Союзі, й розробляються політики для максимального використання біоресурсів, які вважаються відходами (таких як відходи сільського та лісового господарства), з довгостроковою метою поступової заміни виробництва на основі викопних порід з біоосною [3]. Рух до економіки замкнутого циклу, особливо із збільшенням використання біовідходів, ще більше відносить різні сектори для тих, хто намагається оцінити або визначити біоекономіку.

Біорізноманіття, яке зазвичай визначають як різноманіття живих організмів у їх природному середовищі, має значення для розуміння біоекономіки в кількох контекстах.

По-перше, багатство біорізноманіття забезпечує здорову та стійку планету для життя на Землі.

По-друге, традиційні засоби використання природного біорізноманіття мають переваги та економічну цінність. Половина збільшення врожайності польових культур у США з 1930-х років пояснюється генетичними вдосконаленнями, включно з використанням біорізноманіття через схрещування [4]. Натуральні продукти, отримані з рослин і тварин, залишаються основним джерелом багатьох фармацевтичних препаратів та агрохімікатів, таких як інсектициди. Науковці підраховали, що приблизно одна чверть ліків, що відпускаються за рецептом, містять деякі натуральні продукти, і цей відсоток збільшується, якщо взяти до уваги традиційні ліки, що використовуються в країнах, що розвиваються [5]. Молекулярні структури природних продуктів також служать схемою для розробки сполук або провідними в них. На додаток до фармацевтичних препаратів, низка хімічних структур, створених природними продуктами, послужила відправною точкою

для багатьох нових гербіцидів, фунгіцидів та інсектицидів [6].

По-третє, здатність видобувати та маніпулювати біорізноманіттям за допомогою метаболічної інженерії та синтетичної біології підживлює компоненти цілеспрямованої біоекономіки, яку можна розглядати як створення нового, «цифрового» або «синтетичного» царства біорізноманіття у формі біологічних інструментів й товарних продуктів.

Біорізноманіття можна розглядати як багатий непрямий ресурс, який живить усі компоненти біоекономіки. І навпаки, втрата біорізноманіття може спричинити витрати у вигляді втрачених або нереалізованих можливостей для біоекономіки.

Література:

1. Олешко А.А., Ольшанська О.В., Будякова О.Ю., Бебко С.В. Розвиток стійкої біоекономіки: досвід Європейського Союзу та можливості для України. *Агросвіт*. 2022. №3. С. 64-69.

2. Carus, M., and L. Dammer. 2018. The circular bioeconomy—concepts, opportunities, and limitations. *Industrial Biotechnology* 14(2).

3. Philp, J., and D. Winickoff. 2018. Realising the circular bioeconomy. Paris, France: OECD Publishing.

4. Huffman, W. E., and R. E. Evenson. 1993. The effects of R&D on farm size, specialization, and productivity. *Industrial Policy for Agriculture in the Global Economy* 12:41–72.

5. Simpson, R. D., R. A. Sedjo, and J. W. Reid. 1996. Valuing biodiversity for use in pharmaceutical research. *Journal of Political Economy* 104(1):163–18.

6. Sparks, T. C., D. R. Hahn, and N. V. Garizi. 2016. Natural products, their derivatives, mimics and synthetic equivalents: Role in agrochemical discovery. *Pest Management Science* 73(4):700–715. doi: 10.1002/ps.4458.

ІНТЕРНЕТ – ТОРГІВЛЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ НОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРУ (ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА)

Бутенко М.О.

Науковий керівник: Прокопенко М.В., ст. викл.

Харківський національний автомобільно – дорожній університет

Інтернет-магазини являють собою нову модель бізнесу, яка порівняно нещодавно з'явилася на ринку. Дані магазини користуються великою популярністю серед покупців, так як мають ряд переваг перед звичайними магазинами. Однак звичні магазини не втратили своєї популярності і досі успішно функціонують. До того ж більшість традиційних магазинів організували онлайн-версію для підвищення конкурентоспроможності [1].

Виходячи з вищесказаного виникає проблема: чи зможуть звичайні магазини залишитися на ринку за великої популярності інтернет-магазинів?

У вітчизняній науці цю проблему розглядали з точки зору вибору покупцями традиційних магазинів за великої кількості інтернет-магазинів.

Також були запропоновані заходи щодо підвищення конкурентоспроможності інтернет-магазинів [2].

Для дослідження даної проблеми автор провів опитування в соціальних мережах серед молоді, оскільки дана група населення має тісний зв'язок з інтернет-технологіями, будучи однією з головних груп покупців на ринку. Як метод отримання інформації автор вибрав анкетування, оскільки даний метод дозволяє в стислий термін з'ясувати думку великих груп людей, до того ж вербальна інформація легше піддається кількісній обробці.

Їм були поставлені питання:

1. Чому ви найбільше віддаєте перевагу (звичайні магазини/інтернет-магазини); Якими інтернет-магазинами ви користуєтесь (Wildberries, Ulmart, Citilink, Mvideo, Eldorado, Lamoda, Ozon, Amazon, Ebay, AliExpress, Я не користуюсь інтернет-магазинами).

2. Які найголовніші переваги інтернет-магазинів перед звичайними магазинами (економія часу, легко порівняти ціни, великий асортимент, легкість у використанні, немає черги до каси, кешбек, можливість зайти та вибрати товар у будь-якому місці).

3. Які аспекти змушують вас вибрати той чи інший інтернет -магазин (великий асортимент, акції та знижки, промокоди, дешева доставка, легкість у розумінні сайту/додатку, інший любний та чуйний сервіс).

4. На вашу думку, чи замінять онлайн-магазини звичайні магазини чи ні (так/ні/не знаю).

Можна сказати, що більшість респондентів вибирають саме звичайні магазини (62 %). Це може бути пов'язане з тим, що молоді простіше сходити до найближчого магазину та придбати товар саме там, ніж замовляти його через Інтернет.

З відповідей на запитання очевидно, що лідером популярності серед інтернет-магазинів є AliExpress (18 %). Це може бути пов'язано з тим, що в цьому інтернет-магазині є величезний асортимент і дуже низькі ціни. Також досить популярними є Ozon (15%), Lamoda (12%), Wildberries (16%), інші магазини популярні менше. У випадку Citilink (7 %), Mvideo (9 %), Eldorado (5 %) можна сказати, що ці магазини не користуються широкою популярністю, тому що спеціалізуються на товарах у певній сфері — електроніка. У випадку Amazon (4%), Ebay (4%) їх незначна популярність може бути пов'язана з тим, що ці інтернет-магазини є зарубіжними і у них є замінники в на кшталт Wildberries. Також слід зазначити, що 7% не користуються інтернет-магазинами.

З відповідей на інші запитання можна виявити, що з наведених - характеристик респонденти приблизно однаково метили переваги інтернет-магазинів перед звичайними магазинами. Однак низькі показники мають такі переваги, як доставка та кешбек. Це може бути пов'язано з тим, що звичайні магазини мають такі функції, як доставка та кешбек у вигляді спеціальних карт та пропозицій.

З відповідей на четверте запитання можна сказати, що респонденти віддають перевагу тим інтернет-магазинам, в яких проходять акції і є знижки.

Також важливими вважаються такі аспекти, як «Великий асортимент», «Промокоди», «Дешева доставка», «Легкість у розумінні сайту/додатку». Їх менша популярність, ніж наявність акцій і знижок, може бути пов'язана з тим, що покупцю головне придбати товар дешевше і не для кожного з них важливий сервіс. Низька популярність показника «Добролюбний і чуйний сервіс» може бути також пов'язана з тим, що деяким покупцям важливіша ціна, ніж якість або це може бути пов'язане з відсутністю у магазину привабливого сервісу.

З відповідей на питання також випливає, що більшість молоді схиляється до думки, що інтернет-магазини не змінять звичайні (49%). Хоча варто врахувати: 19% не впевнені у відповіді, що могло б вплинути на перевагу голосів у той та інший бік [3].

На закінчення можна сказати, що молодь як соціальна група в основному віддає перевагу звичайним магазинам. Також, на думку опитаних, інтернет-магазини не замінять звичайні магазини, що заперечує гіпотезу, поставлену спочатку. Незважаючи на отримані дані, не слід забувати про існування великої кількості факторів, не врахованих автором під час проведення опитування. Практична значимість проведеного дослідження полягає у наданні допомоги інтернет-магазинам щодо поліпшення обслуговування та підвищення конкурентоспроможності

Література:

1. Береза А.М., Козак І.А., Левченко Ф.А. Електронна комерція : навч. посіб. Київ.: КНЕУ, 2018. 326 с.
2. Дrajниця С.А. Електронна комерція : навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2017. 184 с.
3. Тардаскіна Т.М., Стрельчук Є.М., Терешко Ю.А. Електронна комерція : навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2019. 244 с.

СУЧАСНИЙ ВПЛИВ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕРГАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Вигурська Л.І.

*Науковий керівник: Шевченко О.Ю., викладач вищої категорії
Одеський фаховий коледж економіки, права
та готельно-ресторанного бізнесу*

Сучасний етап світового розвитку економіки держави характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. Глобалізація виникла як процес, що охоплює найширші сфери життя, це дає змогу перейти від системи відкритого національного господарства до інтегрованого світового господарства. Зростання ролі зовнішніх факторів у економіці, створення єдиного світового ринку без національних бар'єрів і забезпечення однакових правил гри для всіх учасників, - ось основний перелік економічного аспекту глобалізації, або економічної інтеграції.

Економічна інтеграція — об'єктивний процес розвитку глибоких, стійких взаємозв'язків та поділу праці між національними господарствами, створення міжнародних господарських комплексів у межах держави. [1]

Економічна інтеграція — форма інтернаціоналізації господарської діяльності (виробництва), зближення та поглиблення взаємодії національних економік. Вона зумовлена зростом продуктивних сил, підвищенням рівня усупільнення виробництва та науково-технічним прогресом держави. Економічна інтеграція проявляється у державних формах об'єднання країн. При цьому економіка інтегрованих країн може втратити своє національне обличчя, самобутність. [1]

Економічна інтеграція в країнах відбувається у двох напрямках - усередину і назовні. Розвиток всередину означає, що процес відбувається шляхом використання іноземних технологій, капіталу, товару (послуг). Розвиток назовні свідчить про переважну орієнтацію держави на світовий ринок і глобальну експансію фірм. [2]

Процес глобалізації складається з трьох взаємозв'язаних компонентів - нового міжнародного розподілу праці, міжнародного виробництва і політичних відносин.

Передумови інтеграції наступні:

- Близькість рівнів економічного розвитку і ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються.

- Географічна близькість країн що інтегруються, наявність в більшості випадків спільного кордону та історично сформованих економічних зв'язків.

- Спільність економічних та інших проблем, що стоять перед країнами в сферах розвитку, фінансування, регулювання економіки і т.д.

- Демонстраційний ефект. У країнах, учасниках інтеграційних процесів, зазвичай відбуваються позитивні економічні зрушення (прискорення темпів економічного зростання, зниження інфляції, зростання зайнятості і т.д.), що надає певний психологічний вплив на інші країни, які, звичайно, стежать за змінами, що відбуваються.

- «Ефект доміно». Після того як більшість країн того чи іншого регіону стали членами інтеграційного об'єднання, інші країни, що залишилися за його межами, відчувають деякі труднощі, пов'язані з переорієнтацією економічних зв'язків інтегрованих країн.

Інтеграційний процес характеризується:

1. планомірною зміною структури окремих країн, координацією співпраці держав, узгодженою ув'язкою асортименту продукції у країнах співдружності, а також спільним використанням науково-дослідного потенціалу на основі міжнародного поділу праці;

2. створенням та удосконаленням міжнародної співпраці, що поглиблює міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва;

3. активізацією ролі внутрішньої економічної політики у створенні умов для поглиблення ефективності господарських зв'язків з іншими країнами.

Важливим елементом аналізу процесу глобалізації є розгляд її як багаторівневої, ієрархічної системи. [3]

На рівні окремої країни:

- відкритість економіки;
- частка зовнішньоторговельного обороту чи експорту у ВВП;
- обсяг зарубіжних інвестиційних потоків;
- обсяг міжнародних платежів тощо.

На рівні компанії:

- міжнародне зосередження надходжень від продажів та головних активів;
- внутрішньо фірмова торгівля та відповідні технологічні трансфери
- рівень використання комп'ютерних і комунікаційних технологій.

На рівні галузей:

- співвідношення обсягів зустрічної внутрішньогалузевої торгівлі до світового виробництва галузі;
- співвідношення обсягів інвестицій у галузь до загальносвітового обсягу інвестицій;
- коефіцієнт спеціалізації галузі, розрахований на основі співвідношення національної та міжнародної експортних квот галузі.

Процес глобалізації міжнародної економіки не оминає і Україну, яка поступово займає своє місце в системі нових міжнародних економічних відносин та активно впливає на всі аспекти економічного розвитку України.

Література:

1. Вікіпедія. Економічна інтеграція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Глобалізація як феномен сучасності. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/09/2/205852/> (дата звернення: 28.02.2023).
3. Глобалізація світової економіки URL: <https://buklib.net/books/30225/> (дата звернення: 02.03.2023).

ТНК ТА ЇХ РОЛЬ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Винник Б.Р.

*Науковий керівник: Осьмірко І.В., к.е.н., доцент
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Питання впливу Транснаціональних корпорацій на світовий ринок викликає багато суперечок між економістами та політиками різних країн. Такий інтерес до себе вони спровокували неоднозначними наслідками своєї діяльності.

Сучасні ТНК досягли раніше небачених масштабів відносно свого розповсюдження, а разом з тим і нових масштабів економічного та політичного впливу. На долю ТНК припадає приблизно 2/3 всієї світової торгівлі, вони контролюють 1/3 світового промислового виробництва. Вони контролюють значну частину ринку зернових, тютюнових, лісоматеріалів, сирої нафти та

транспортних засобів. Ринкова капіталізація окремих деяких ТНК вимірюється сотнями млрд. Дол. США [1]. Саме ТНК визначають світове виробництво природної сировини, палива, електроенергії, інформації та світових інформаційних мереж, випуском сучасної техніки, транспорту та зброї. Транснаціональні корпорації зосереджують у своїх руках передових фахівців та керівників, займають лідируючі позиції у підготовці висококваліфікованих фахівців і керівників для власних потреб [2]. ТНК можуть також впливати на економічну політику країн. Вони здатні підкуповувати урядовців, для лобіювання власних інтересів через вплив на законодавство, що може забезпечити їм перевагу в ринковій конкуренції. Це може мати негативний вплив на економічну стабільність країн та на розвиток їх економіки [3]. З іншого боку, ТНК можуть впливати на розвиток технологій та інновацій. Вони мають значні фінансові ресурси, що дозволяє їм вкладати у науково-дослідну роботу та розробку нових технологій [4]. Зараз, ТНК відіграють вирішальну роль в процесі створення інновацій, володіють більшістю патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау. Також, контролюють до 80% загальносвітового обсягу наукових досліджень та розробок [5]. Це може сприяти розвитку економіки країн, які співпрацюють з ТНК та допомогти вирішити глобальні проблеми, такі як зміна клімату та енергетична ефективність. Щоб зберегти баланс між позитивними та негативними наслідками, необхідно встановлювати регуляторні механізми та контроль за діяльністю ТНК. Наприклад, держави можуть встановлювати законодавчі обмеження на домінуючу позицію ТНК на ринку, щоб забезпечити більшу конкуренцію та захистити інтереси споживачів та малих підприємств.

Як підсумок можна сказати, що вплив ТНК на глобальний ринок може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Їх важко узагальнити, оскільки вони залежать від багатьох факторів, які складно емпірично оцінити. Однак, важливо зазначити, що ТНК мають значний вплив на глобальну економіку та несуть відповідальність перед світом за свої дії. Найризикованішими для країн базування все ж залишаються взаємовідносини ТНК і національних урядів та реалізація корпоративних інтересів корпорацій. Тому важливо забезпечити регулювання їх діяльності та забезпечити створення умов для сталого розвитку глобальної економіки.

Література:

1. Т. І. Дерев'янкін. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Наукова думка, 2012. Т. 9. 944 с.
2. Болгарова Н.К., Паневник Т.М. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів. *Ефективна економіка*. Електроннонаукове фахове видання. 2011
3. The Economist. URL: <https://www.economist.com>
4. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підруч. К. : Либідь, 2005. 720 с.

5. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Логвинова Л. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. К.: Центр учбової літератури, 2011. 472 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ І МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

Гавриленко А.О.

*Науковий керівник: Кононенко Я. В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

В сучасних умовах стратегічне управління – це процес, за допомогою якого менеджери керують довгостроковим управлінням організацією, визначають конкретні операційні цілі, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, враховуючи всі відповідні зовнішні та внутрішні умови, а також забезпечують виконання розроблених відповідних планів, які постійно розвиваються та змінюються [2].

Стратегічне управління на центральному і місцевому рівнях – це процес розробки та впровадження стратегій, які забезпечують досягнення головних цілей та завдань управління на різних рівнях влади, що забезпечує ефективне функціонування державних і місцевих органів управління та їх взаємодії з різними зацікавленими сторонами.

Так, на центральному рівні стратегічне управління передбачає розробку та впровадження стратегій розвитку держави та реалізації державної політики. Це включає в себе аналіз соціально-економічної ситуації у країні та світі, визначення пріоритетів та розробку стратегій їх досягнення, вибір інструментів та механізмів реалізації стратегій та контролю за їх виконанням.

На місцевому рівні, стратегічне управління може здійснюватися місцевими органами влади, такими як місцеві ради та адміністрації. Основні завдання стратегічного управління на місцевому рівні полягають у вирішенні проблем та задач, що стосуються розвитку місцевої економіки, соціальної інфраструктури та інших аспектів життя громади. Наприклад, місцева рада може розробляти стратегії розвитку туризму, підвищення якості освіти та охорони здоров'я на території міста або села.

Успішне стратегічне управління на центральному та місцевому рівнях вимагає уваги до широкого кола питань, що включає в себе не лише економічні та соціальні фактори, але й політичні, культурні та екологічні аспекти.

Отже, задля ефективного стратегічного управління доцільно використовувати різні інструменти та методи, такі як SWOT-аналіз, аналіз PESTEL, матриця Бостонської групи, балансова система показників тощо [1].

У процесі розробки та впровадження стратегій на центральному та місцевому рівнях необхідно враховувати інтереси різних зацікавлених сторін, таких як громадські організації, бізнес-спільнота, наукові установи, громадяни тощо. Це дозволяє підвищити рівень підтримки стратегій та забезпечити більш широку їх реалізацію.

Окрім цього, ефективне стратегічне управління передбачає встановлення системи моніторингу та оцінки результативності стратегій. Це дозволяє забезпечити контроль за виконанням стратегій та вчасне коригування негативних тенденцій [3].

Отже, стратегічне управління на центральному та місцевому рівнях є ключовим елементом успішного функціонування держави та місцевих органів управління. Для його ефективного впровадження необхідно враховувати широкий спектр факторів, використовувати різноманітні інструменти та методи, а також встановлювати систему моніторингу та оцінки результативності.

Література:

1. Карпіщенко О.І., Ілляшенко К.В., Карпіщенко О.О. Стратегічне планування : навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2013. 446 с.
2. Стратегічне управління — сучасний варіант реалізації цільового підходу. URL: <https://buklib.net/books/24968/>.
3. Стратегічне управління : метод. реком. для підготовки фахівців за ступенем вищої освіти «Магістр» за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» / уклад. : О. Л. Євмешкіна. Київ : УкрСІЧ, 2018. 28 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Дідик А.К.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Актуальність дослідження даної теми значно зростає в умовах розвитку ринкової економіки в Україні. Важливим є розуміння як здійснюються перетворення одних господарських форм в інші, в якому напрямку відбуваються ці зміни, та які наслідки ми отримаємо наприкінці цього шляху.

Метою даної роботи є дослідження механізму роботи вільної ринкової економіки та висвітлення основних проблем у її функціонуванні.

Вільна ринкова економіка — це економічна система, заснована на принципах вільного підприємництва, у якій роль основного регулятора економічних відносин відіграє ринок [1].

Головною її перевагою є те що вона може функціонувати автоматично, тобто за своєю суттю, вона немає потреби у постійному контролі та регулюванні з боку держави та органів влади. Як зазначалося раніше, такий тип економіки досить швидко реагує на зміну попиту та пропозиції.

Коли ринки мають високий рівень конкуренції, ніхто з його учасників не має великої влади та сили над іншими. Така конкуренція між фірмами знижує ціни та діє як стимул для фірм, щоб вони розвивалися та ставали більш ефективними. У такому типі економіки все взаємопов'язано між собою, тобто,

чим більше фірм конкурує, тим більше і швидше вони реагуватимуть на побажання споживачів, чим ефективніше фірми поєднують свої фактори виробництва, тим більше прибутку вони отримають, чим ефективніше працюватимуть працівники, тим безпечніше буде їх робота і вища заробітна плата, чим ретельніше споживачі вирішують, що купувати, тим більше співвідношення ціни та якості вони отримають. Таким чином, конкурентні ринки допомагає мінімізувати центральну економічну проблему дефіциту, шляхом заохочення та ефективного використання національних ресурсів відповідно до побажань споживачів.

Однак на практиці ринки все ж не досягають максимальної ефективності розподілу дефіцитних ресурсів, і уряди вважають за необхідне втрутитися, щоб вирішити це питання та інші проблеми вільного ринку.

Основними проблемами вільного ринку є:

1) конкуренція між фірмами часто є обмеженою, тобто лише кілька гігантських фірм (монополістів) можуть домінувати в промисловості. У цих випадках вони можуть встановлювати високі ціни та отримувати великі прибутки. Таким чином, вони не намагаються відповісти на побажання споживачів, а лише можуть спробувати переконати їх за допомогою реклами, що продукція та послуги які надає підприємство або фірма є гідними їх уваги.

2) відсутність конкуренції та отримання високого прибутку може усунути стимул для фірм у потребі бути ефективними та розвиватися надалі. Оскільки споживачі вже на даному етапі користуються товарами та послугами на максимум, таким чином приносячи високі прибутки. Так навіть компанії ще щось робити і намагатися запропонувати більше?

3) влада та майно можуть бути розподілені нерівномірно. Ті, хто має владу та/або майно (наприклад, великий бізнес, профспілки, орендодавці) отримують ресурси за рахунок тих, хто не має такої влади та власності.

4) практика деяких фірм може бути соціально небажаною та мати несприятливі екологічні наслідки.

5) економіка вільного ринку може призвести до макроекономічної нестабільності. Можуть бути періоди рецесії з високим рівнем безробіття та падіння обсягів виробництва та інші періоди коли ціни будуть зростати.

Таким чином, вільна ринкова економіка є такою системою самоорганізації суспільного життя, в якій через реалізацію політики конкурентного порядку відбувається гармонійне узгодження індивідуальних та суспільних інтересів. Україні, в сучасних умовах, як і іншим постсоціалістичним країнам, що переходять до ринкової економіки, в першу чергу необхідне ринкове регулювання, у тому числі щодо ціноутворення та посиленого контролю над монополізацією ринку. Лише за таких умов ринкова економіка буде функціонувати у повній мірі.

В Україні проблема полягає в тому, що процес її інтеграції у світову економіку в рамках процесів глобалізації відбувається за умов реформування власної економіки при одночасній трансформації зовнішньоекономічних зв'язків. Ситуацію посилюють військовий конфлікт на території України, економічна та політична криза, неналежна законодавча база, високий рівень

корупції, тіньова економіка тощо.

Більшість вітчизняних підприємств неготові вести активну конкурентну боротьбу на висококонкурентних світових ринках і нездатні сформувати конкурентоспроможний потенціал свого розвитку з урахуванням жорстких вимог сучасних глобальних перетворень.

Література:

1. Башнянин Г. І, Лазур П. Ю, Медведєв В. С. Політична економія: Київ: «Ніка- центр», 2000. 275 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Загорулько О.В.

Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Національна економіка України зазнала значних змін протягом багатьох років, і вирішальну роль у формуванні тенденцій її розвитку відіграли глобальні інтеграційні процеси. Як країна, розташована у Східній Європі, на Україну вплинули як регіональні, так і глобальні фактори, такі як її близькість до Росії, Європейського Союзу та інших великих ринків.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку національної економіки України стала її все більша інтеграція у світову економіку. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна перейшла до більш ринкової економіки, зосереджуючись на розвитку торгівлі та інвестиційних відносин з іншими країнами. Це призвело до того, що країна стала важливим гравцем у світовій економіці, а експорт становить значну частку її ВВП.

Інтеграція України до Європейського Союзу була одним із найважливіших факторів її економічного розвитку в останні роки. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році відкрило нові можливості для торгівлі, інвестицій та співпраці в галузі розвитку. Це призвело до збільшення прямих іноземних інвестицій та зростання експортного сектора України, зокрема у сферах сільського господарства, виробництва та послуг.

Однією з головних тенденцій розвитку національної економіки України є зростання залежності від зовнішнього світу. Це пов'язано з переходом до вільної ринкової економіки та інтеграцією у світову економіку. З одного боку, це може створити нові можливості для економічного розвитку, але з іншого — збільшити вразливість країни до зовнішніх шоків.

Ще одна важлива тенденція – розвиток нових галузей економіки, зокрема інноваційних технологій. Однією з найбільш значущих сфер інновацій в Україні є ІТ-сектор. Країна має сильні традиції математичної та природничої освіти, а також зростає кількість талановитих інженерів і розробників. Це призвело до розвитку процвітаючої ІТ-індустрії, а такі компанії, як SoftServe,

EPAM і Grammarly, досягли міжнародного успіху. Ще один напрямок інновацій в Україні – біотехнології. У країні є низка дослідницьких інститутів та університетів, які зосереджені на біотехнологіях, і зростає інтерес до розробки нових ліків, медичних приладів та інших біотехнологічних продуктів. Україна також стає центром агротехнічних інновацій. Завдяки великому сільськогосподарському сектору та багатим традиціям землеробства існує значний потенціал для інновацій у цьому просторі. Україна стає привабливим ринком для інвесторів, зацікавлених у розвитку інноваційних галузей, таких як інформаційні технології, біотехнології та екологія.

Також Україна багата природними ресурсами, такими як родюча земля, корисні копалини та енергетичні ресурси, що робить її привабливою для іноземних інвесторів. Стратегічне розташування країни також робить її воротами на інші ринки Східної Європи та Центральної Азії.

Крім того, спостерігається значний зсув у структурі економіки від важкої промисловості до послуг та інших секторів, що базуються на знаннях. Це може стати важливим кроком до підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення якості життя населення.

Однак важливо зазначити, що існують також значні виклики, з якими стикається економіка України, коли вона орієнтується в цих тенденціях розвитку. Однією з основних проблем є корупція, яка продовжує залишатися значною перешкодою для іноземних інвестицій та економічного зростання. Крім того, інфраструктура країни потребує суттєвого покращення, зокрема транспортної та енергетичної. Країна займає низьке місце в Індексі сприйняття корупції, що свідчить про те, що корупція поширена в усіх секторах економіки.

Ще одним викликом є політична нестабільність, яка безпосередньо впливає на економічний розвиток. Триваючий конфлікт на сході України створив значні економічні проблеми, особливо в самому регіоні. Крім того, відносини України з Росією, великим торговим партнером, були напруженими в останні роки, що ще більше ускладнило економічні перспективи країни.

Незважаючи на ці виклики, в Україні також є значні можливості для економічного розвитку. Стратегічне розташування країни, кваліфікована робоча сила та багаті природні ресурси роблять її привабливою для іноземних інвестицій. Крім того, поточні зусилля щодо покращення бізнес-клімату та залучення іноземних інвестицій, ймовірно, дадуть позитивні результати в найближчі роки.

Отже, слід зазначити, що тенденції розвитку національної економіки України перебувають під значним впливом світових інтеграційних процесів. Незважаючи на те, що перед країною стоять значні виклики, є також значні можливості для економічного зростання та розвитку. Вирішуючи такі ключові проблеми, як корупція, інфраструктура та політична стабільність, Україна може скористатися цими можливостями та повністю реалізувати свій економічний потенціал.

Література:

1. Геєц В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2018. 272 с.
2. Інновації в Україні та в світі. URL: <http://angio-veritas.com/innovatsiji/innovatsii-vukrajini-ta-v-sviti>

РИНОК ЛЕГКОВИХ АВТОМОБІЛІВ УКРАЇНИ ТА СВІТУ: ПІДВОДИМО ПІДСУМКИ КРИЗОВОГО 2022 РОКУ

*Загrevский Ю.П., аспірант 1-го року навчання
Науковий керівник: Шевченко І.Ю., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

2022 рік... Рік війни, рік відчаю та надії, рік, який показав, наскільки глобалізованим є сучасний світ. Військові дії в Україні соціально-економічно позначилися на практично всіх країнах світу.

Індикатором, який досить добре ілюструє зміни соціально-економічного характеру, є ринок легкових автомобілів, оскільки легковик є специфічним товаром тривалого використання. Легковий автомобіль не є товаром першої необхідності чи повсякденним товаром: його придбання символізує досягнення покупцем певного матеріального становища, зокрема фінансової стабільності. Коли економіка зростає, то ринок легкових автомобілів також зростає; в той же час погіршення соціального й економічного балансу одразу відображається негативним чином на ринку легкових автомобілів.

Метою дослідження є виявлення змін на ринку легкових автомобілів України та світу за підсумками 2022 року.

В якості інформаційної бази дослідження використаємо статистичні дані Інформаційно-аналітичної групи «Автоконсалтинг».

Скориставшись відкритими даними Інформаційно-аналітичної групи «Автоконсалтинг» [1-4], можемо сформулювати наступні висновки щодо підсумків 2022 року для ринку легкових автомобілів України та світу:

– ринок легкових автомобілів України скоротився більш ніж на 60%: продажі склали 40 тис. легковиків проти 103 тис. легкових автомобілів у 2021 р. У зв'язку з цим у рейтингу ринків легкових автомобілів вітчизняний авторинок «просів» на 6 позицій, завершивши 2022 рік на 26-му місці серед авторинків країн Європи;

– не менш суттєвих втрат зазнали й ринки легкових автомобілів рф (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 59% порівняно з 2021 роком і вперше, починаючи з 2000 року склали менше мільйона легкових автомобілів – всього 629 тис. легковиків) та рб (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 64% порівняно з 2021 роком і склали всього лише 14 тис. легкових автомобілів);

– серед європейських ринків легкових автомобілів також демонстрували у 2022 році скорочення продажів легкових автомобілів авторинки Данії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 20% порівняно з 2021 роком),

Литви (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 18,8% порівняно з 2021 роком), Фінляндії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 17% порівняно з 2021 роком), Словенії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 14,2% порівняно з 2021 роком), Австрії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 10,3% порівняно з 2021 роком), Італії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 9,7% порівняно з 2021 роком), Угорщини (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 8,5% порівняно з 2021 роком), Франції (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 7,8% порівняно з 2021 роком), Чехії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 7,1% порівняно з 2021 роком), Польщі (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 6% порівняно з 2021 роком), Іспанії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 5,4% порівняно з 2021 роком), Люксембургу (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 5,1% порівняно з 2021 роком), Швейцарії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 5,3% порівняно з 2021 роком), Бельгії та Хорватії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 4,4% порівняно з 2021 роком), Швеції (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 4,3% порівняно з 2021 роком), Естонії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 3,4% порівняно з 2021 роком), Нідерландів (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 3,2% порівняно з 2021 роком), Великої Британії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 2% порівняно з 2021 роком), Норвегії (продажі легкових автомобілів скоротилися у 2022 році на 1,1% порівняно з 2021 роком). Втім, деякі європейські країни змогли збільшити обсяги продажу легкових автомобілів у 2022 році порівняно з 2021 роком, серед них: Ісландія – на 30,4%, Болгарія – на 16,9%, Латвія – на 16,5%, Кіпр – на 9,4%, Румунія – на 6,7%, Португалія – на 6,6%, Греція – на 4,3%, Словаччина – на 4,1%, Німеччина – на 1,1%, Ірландія – на 0,3%;

– ринок легкових автомобілів Китаю отримав у 2022 році подальший розвиток: було продано 20,5 млн легкових автомобілів, що порівняно з 2021 р. становить зростання на 1,9%;

– ринок легкових автомобілів США характеризувався рівнем реалізації 13,7 млн легкових автомобілів, що в порівнянні з минулим роком складає зменшення на 8%. Як зазначається, це найгірший показник американського ринку легкових автомобілів за період з 2011 року;

– авторинок Індії протягом 2022 року успішно розвивався та увійшов до топ-3 ринків (після Китаю та США) за обсягами продажу легкових автомобілів.

Література:

1. Український авторинок серед інших країн Європи опустився на 6 позицій. URL: <https://autoconsulting.ua/article.php?sid=53063> (дата звернення: 28.01.2023)

2. Китайський авторинок у 2022 році виріс на 1,9%. URL: <https://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=53013> (дата звернення: 22.01.2023)

3. В 2022 році авторинок США скоротився на 8%. URL: <https://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=52990> (дата звернення: 25.01.2023)

4. Авторинок Індії перевищив 4 млн. авто та увійшов до ТОП-3 в світі. URL: <https://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=53004> (дата звернення: 27.01.2023)

МІСІЯ ТА БАЧЕННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ «ОЧИМА» ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Кляп А. А.

*Науковий керівник: Кононенко Я. В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що визначення місії та бачення є важливим етапом розвитку стратегії організації. Місія організації визначає, чого вона прагне досягти, а бачення — яку майбутню картину організація бажає побачити. Ці концепти допомагають організації зосередитися на своїх цілях та напрямках розвитку і визначити свої стратегічні пріоритети.

Штучний інтелект (ШІ) може використовуватися для аналізу даних про організацію, її продукти та послуги, ситуацію на ринку та конкурентів, що допоможе визначити місію та бачення організації на основі об'єктивних даних. Також ШІ може допомогти у створенні та оцінці альтернативних стратегій для досягнення місії та бачення організації. ШІ, звісно, може бути корисним інструментом, але чи може він самостійно повноцінно формувати місію та бачення організації, без втручання особистості? [1].

ШІ — здатність інженерної системи (англ. engineered system) обробляти, застосовувати та вдосконалювати здобуті знання та вміння [4].

Для того, щоб відповісти на питання «Чи можливе формулювання місії та бачення організації за допомогою штучного інтелекту?», ми використаємо штучний інтелект. Ми попросили його вигадати назву та слоган, місію та бачення для двох організацій: університету та громадської організації, яка хоче отримати державний грант. Як результат, ШІ запропонував назву «Гранд Університет», й ми вважаємо, що це далеко не найкращий результат, але для приватного вищого навчального закладу можна прийняти цей варіант. Слоган: «Навчання - це ключ до майбутнього!» є ідеально підібраним!

Місію для університету ШІ сформулював таким чином: «Ми зобов'язані надавати високоякісну освіту, яка надихає наших студентів на досягнення найвищих стандартів в науці, технологіях та соціальній відповідальності. Наша місія полягає в тому, щоб розвивати інтелектуальний потенціал кожного студента, надаючи їм можливості розвитку та підтримки у всіх сферах життя. Ми створюємо інноваційну та навколоосвітню спільноту, яка просуває знання та впроваджує нові ідеї в життя, сприяє розвитку науково-дослідницьких проєктів та забезпечує розвиток наших студентів в якості лідерів, здатних впливати на світ навколо нас».

На нашу думку, місію не можна назвати ідеальною, але вона має право на існування, хоча є питання стосовно граматичної складової.

Бачення «Гранд Університету» III сформулював таким чином: «Ми бачимо себе як провідного університету, який надає високоякісну та доступну освіту всім, хто бажає навчатися та розвиватися. Наші випускники будуть готові до викликів сучасного світу та матимуть навички та знання, необхідні для досягнення успіху в будь-якій галузі. Ми прагнемо бути лідерами у наукових дослідженнях та розвитку технологій, що змінюють життя. Ми створюємо спільноту, що забезпечує своїх студентів та співробітників можливостями для творчості, інновацій та соціальної взаємодії. Наш університет є місцем, де люди з усього світу збираються разом, щоб навчатися, досліджувати та співпрацювати в глобальному контексті. Ми прагнемо змінити світ на краще, починаючи з того, що формуємо нове покоління лідерів, що здатні приймати відповідальні рішення та розвивати світлої майбутнє для всіх.»

Щодо бачення у нас виникло декілька питань. «Наші випускники будуть готові до викликів сучасного світу та матимуть навички та знання, необхідні для досягнення успіху в будь-якій галузі», через специфічну логіку побудови речення може виникнути враження, що випускники усіх освітніх програм зможуть досягти успіху в будь-якій галузі. Але чи може, наприклад, філолог досягти успіхів у квантовій фізиці? «Ми прагнемо змінити світ на краще, починаючи з того, що формуємо нове покоління лідерів, що здатні....». Але чи кожен може бути лідером? Вважаємо, що доречніше запропонувати термін «фахівці».

Стосовно граматичної складової, слід звернути увагу на «розвивати світлої майбутнє», тобто дієслово не узгоджено з іменником. Правильно: «розвивати світле майбутнє. Хоч, сама побудова словосполучення є нестандартною [2; 3].

Таким чином, відповідаючи на питання «Чи можливе формулювання місії та бачення організації за допомогою штучного інтелекту?», можна стверджувати, що самотійно – Ні. Людина повинна не тільки спрямувати III у правильному напрямі, але й обробити результат, особливу увагу варто приділити рерайту. III дійсно може стати у нагоді при складанні місії та бачення організації, однак, отримана інформація потребує опрацювання. Опрацювання стосується не тільки граматичної складової, але й з використанням аналітичних знань, критичного та стратегічного мислення, розумінням ситуації на ринку в сучасних умовах господарювання.

Література:

1. Цільовий підхід, як основа стратегічного управління. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/1105051954043/menedzhment/tsiloviy_pidhid_osnova_strateg_ichnogo_upravlinnya (дата звернення: 23.02.2023).

2. Штучний інтелект ChatGPT. <https://chat.openai.com/> (дата звернення: 23.02.2023).

3. Як створити місію, яка надихає. Практичні поради | Громадський простір. Wayback Machine. URL:

<https://web.archive.org/web/20160820074838/http://www.prostir.ua/?blogs=yak-stvoryty-misiyu-yaka-nadyhaje-praktychni-porady> (дата звернення: 23.02.2023).

4. ISO/IEC TR 24028:2020 Information technology - Artificial intelligence - Overview of trustworthiness in artificial intelligence. International Organization for Standardization and International Electrotechnical Commission (англ.). URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:77608:en> (дата звернення: 23.02.2023).

ПЕРСПЕКТИВИ І МАРКЕТИНГОВІ ЗАСАДИ СВІТОВОГО ТРЕНДУ ПЕРЕХОДУ НА "ЗЕЛЕНІ" ЕНЕРГОНОСІЇ

Кофанов О.Є

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут Імені Ігоря Сікорського"

Проблема ефективної заміни нафтогазових палив (НГП) на палива біологічного походження (ПБП), особливо на такі, що виробляються з відходів виробництва, залишається вельми актуальною, враховуючи передові світові тенденції щодо переходу промисловості, автотранспортного комплексу й економіки у цілому на "зелені" джерела енергії. Активне використання НГП для живлення двигунів автотранспортних засобів (АТЗ) і спецтехніки у багатьох галузях промисловості не тільки створює значний тиск на довкілля, а й призводить до ірраціонального використання цінних природних ресурсів, створюючи при цьому вкрай небезпечні умови праці.

Отже, одним із найперспективніших способів переходу на "зелені" енергоносії є заміна НГП на ПРП. Проведені автором експерименти у межах запровадженого "зеленого" стартапу показали екологічну ефективність та економічну доцільність застосування змішаних біопалив (із вмістом біодизельного пального до 30 %об. для живлення дизельних двигунів АТЗ і спецтехніки гірничодобувних підприємств [1, 2].

Особливого значення цей проєкт набуває саме для нашої країни через її значну залежність від іноземних енергоносіїв в сучасних умовах економічної і політичної нестабільності. За даними [3], в Україні понад 62 % внутрішнього споживання бензину та до 90 % споживання дизельного палива (ДП) імпортного походження, хоча, за думкою багатьох експертів, до 35 % імпорту ДП може бути замінено національним виробництвом ПБП.

Згідно з [4], тенденції останніх років демонструють надзвичайно позитивний ефект розвитку різних гілок біоенергетики в країні і навіть перспективи продажу різних видів біопалив та енергетичної сировини на міжнародному ринку. Прийняття урядом країни закону України "Про альтернативне паливо" (зі змінами) надало значний поштовх до активного впровадження засад "зеленої" енергетики у нашій країні.

Добре відомо, що сьогодні маркетингові засади забезпечують найважливіші функції управління діяльністю будь-якого підприємства. Завдяки використанню методів маркетингового дослідження стає можливим прецизійний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовищ, руху товарів,

розробки ціноутворення, продажів і комунікаційної політики підприємства, організація стратегічного і тактичного планування його діяльності. Отже, задля досягнення успіху на ринку, підприємство повинно розвивати й координувати інноваційну, екологічну та маркетингову активність [5].

На думку провідного вітчизняного економіста і маркетолога С. Ілляшенка [6], саме такий підхід буде найбільш ефективним завдяки впровадженню концепції інноваційного маркетингу (включаючи екологічний і "зелений" маркетинг), яка має на меті створити вдосконалені або навіть нові продукти – інновації, інноваційні продукти. Під інноваціями у нашому дослідженні маємо на увазі не тільки оновлені (або вдосконалені) продукти, але й нові чи вдосконалені технології, послуги і навіть нестандартні управлінські рішення, особливо в галузі збереження енергоресурсів і захисту навколишнього природного середовища. У цьому сенсі конкурентоспроможність вітчизняних підприємств значно підвищиться, а розвиток набуде рис сталості й збалансованості завдяки використанню "зелених" енергоносіїв біологічного походження.

Таким чином, автором розроблений "зелений" стартап-проект, який надає змогу значно скоротити обсяги використання у АТЗ НГП, яке характеризується високим "вуглецевим" слідом; зменшити викиди шкідливих речовин, у т. ч. й парникових газів. Вважаємо, що інноваційна діяльність підприємств, особливо їх автотранспортних парків, при частковій або повній заміні НГП на ПБП у поєднанні з концепцією інноваційного «зеленого» маркетингу не тільки покращить управління підприємствами, а й забезпечить збереження природних ресурсів, підвищить національну безпеку в енергетичній галузі і, як наслідок, сприятиме сталому, збалансованому розвитку нашої країни як повноправного члена світової і європейської спільноти.

Література:

1. Кофанова О. В., Кофанов О. Є. Валеологічні аспекти заміни вуглеводневого дизельного палива на біодизель. *Зб. наук. праць Вінницького нац. аграр. ун-ту. Сер. : Технічні науки*. 2015. Вип. 1(89). т. 1. С. 144–148.
2. Кофанов О. Є. Багатопараметричні моделі прогнозування складу і властивостей модифікованих біокомпонентом паливних систем. *Енергетика : економіка, технології, екологія*. 2017. № 4 (50). С. 176–183. DOI : <https://doi.org/10.20535/1813-5420.4.2017.128483>
3. Офіс ефективного регулювання BRDO. Виробництво біопалив дозволить Україні замінити до 35% імпортного дизелю і до 10% бензину. URL: <https://brdo.com.ua/top/vyrobnytstvo-biopalyv-dozvolyt-ukrayini-zamistyty-35-impornogo-dyzelyu-10-benzynu>
4. Сінченко В. М., Гументик М. Я., Баликіна В. В. Стан та розвиток біоенергетики в умовах чинного законодавства України та ЄС. *Збірник наукових праць Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. 2013. Вип. 19. С. 239–245.
5. Зяйлик М. Ф., Вівчар О. І. Особливості інноваційного маркетингу. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2011. № 5(2). С. 185–190.

6. Ілляшенко С. М. Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія. Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2010. 621 с.

СКРИНІНГ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Кучерявенко С.С.

*Науковий керівник: Мазаракі Н.А., д.ю.н., професор
Державний торговельно-економічний університет*

Перехід більшості країн до індустріальної системи розвитку, активний пошук розвиненими державами нових ринків збуту та сфер впливу, а також неупинний процес глобалізації, логічно зумовлюють присутність іноземного капіталу та збільшення ролі прямих іноземних інвестицій в процесі економічного зростання.

У Доповіді ЮНКТАД «Про світові інвестиції 2022» зазначається, що потоки прямих іноземних інвестицій відновилися до допандемічного рівня у 2021 році, досягнувши \$1,58 трлн, що на 64% більше, ніж 2020 року [1].

Проте, залучення іноземних інвестицій не завжди призводить до позитивного результату, а може розцінюватися урядом країни-реципієнта як потенційна загроза у зв'язку з: створенням іноземним інвестором конкуренції на внутрішньому ринку та вплив на галузі стратегічного значення, нанесенням шкоди національним інтересам, доступом держави походження інвестора до конфіденційної інформації громадян країни, що отримує інвестицію, тощо [2].

У зв'язку з цим постає необхідність існування чітко регламентованої та реально діючої на практиці юридичної процедури перевірки можливих ризиків іноземної інвестиції, та за умови виявлення таких – механізму блокування угоди. В іншому випадку, аргументувати свої дії як об'єктивна необхідність з питань національної безпеки, громадського порядку, охорони інтересів людини та держави буде неможливо, та зумовлюватиме негативні наслідки: судові спори, матеріальні втрати, погіршення інвестиційного клімату тощо.

Одним із таких механізмів аналізу є скринінг прямих іноземних інвестицій, що став актуальним лише останні декілька років, хоча не є новим та тривалий час функціонує в економічно розвинених державах в тій чи іншій формі.

З жовтня 2020 року у Європейському Союзі застосовується Регламент (ЄС) 2019/452, що встановлює рамки для перевірки державами-членами прямих іноземних інвестицій в Союз на підставі безпеки чи громадського порядку [3].

У 2021 році три держави-члени запровадили новий механізм перевірки, шість держав-членів розширили існуючі режими, а сім ініціювали консультаційні чи законодавчі процеси для впровадження нових режимів [4].

У Сполучених Штатах Америки діє Комітет з іноземних інвестицій (CFIUS), що є міжвідомчим органом, який має повноваження щодо перевірки та оцінки інвестицій, що можуть призвести до контролю над активами американських підприємств [5].

На національному рівні було здійснено спробу ввести в дію механізм скринінгу іноземних інвестицій через прийняття законопроекту «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» [5], однак його було повернуто Верховною Радою України на доопрацювання, оскільки положення виявились доволі спірними, мали розбіжності з нормами чинного законодавства, зокрема сферами національної безпеки та публічного порядку, в деяких питаннях містили декларативний характер, що суперечить принципу правової визначеності, а також не чітко сформульовані сама процедура скринінгу, критерії та умови, за яких вона здійснюється.

Оскільки у національному інвестиційному законодавстві відсутні положення щодо скринінгу прямих іноземних інвестицій, а напрям державної політики напроти – спрямований на максимальну лібералізацію їхнього залучення, спрощення процедур внесення та дії національного режиму правового регулювання, що чітко знаходить своє відображення у базових нормативно-правових актах у сфері інвестиційного законодавства, вважаємо за необхідне запровадження в Україні механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій, що є вкрай важливим в аспекті охорони інтересів людини та держави, національної безпеки та громадського порядку, особливо з урахуванням процесу євроінтеграції, превенції негативного впливу інших держав на економіку, державну безпеку України та інших викликів, з якими зіштовхнулася наша Держава.

Література:

1. UNCTAD. World Investment Report 2022. URL: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2022>
2. Velten, J. Screening Foreign Direct Investment in the EU. 2022. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-05603-1>
3. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.LI.2019.079.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2019%3A079I%3ATOC>
4. Second Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union. URL: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2022\)433&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2022)433&lang=en)
5. Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України : Проект Закону України від 03.02.2022 № 5011. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/searchResults>

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Невідома Д.Д.

Науковий керівник: Артьомова А.В., к.т.н., доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

Стартап не представляє собою модель бізнесу, це тільки тимчасова організації, які створюються для пошуку повторювальної, масштабованої та прибуткової бізнес-моделі (автор визначення – Стів Бланк). Важливо розуміти, що стартап це більш рання стадія бізнесу, яка дозволить вивести кампанію на новий рівень, іншими словами стати бізнесу більш сильним. При цьому його цінністю є застосування інновацій. Сьогодні стартапи стають одним із найпривабливіших місць для інвестицій, і переважну кількість інноваційних та нових продуктів створюють саме стартапи. В Україні процес створення стартапів достатньо новий, але почав швидко розвиватися. Він постійно потребує направлення потенціалу вітчизняних інноваторів в потрібне русло.

При створенні стартапів за регіонами світу, як початкової стадії підприємницької активності, виявлена їх різна кількість (рис. 1).

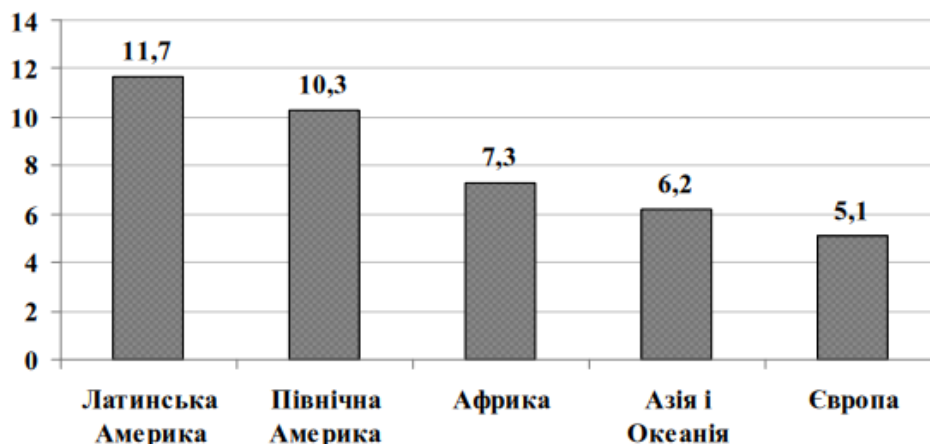

Рисунок 1 - Кількісний показник загальної початкової стадії підприємницької активності за регіонами світу

Але на цю ситуацію вплинули наслідки нової коронавірусної інфекції. Можна відмітити, що перспективи стартапів були переважно позитивними до цього, але, оскільки COVID-19 поширився глобально, компанії опинилися у скрутному становищі, випробувавши проблеми з фінансуванням та значне зниження попиту. Зазначено, що 4 з 10 стартапів потрапили до червоної зони, а отже, наявного капіталу їм вистачить не більше, ніж на 3 місяці: «Вони зазнають краху, якщо не залучать додатковий капітал, а доходи та витрати залишаться незмінними. Це може призвести до ризику масового вимирання стартапів у всьому світі».

За показниками кількості успішних стартапів у різних країнах, результативність підприємницької діяльності суттєво відрізняється. Аналіз їх

надано у табл. 1. При розгляді показників розподілу стартапів між країнами в залежності від галузевого розподілу регіону, отримано наступні результати (табл. 2).

Таблиця 1 - Показники, які оцінюють процеси розвитку стартапів в країнах

Країни	США	Індія	UK	Канада	Германія	Франція	Китай	Україна	Естонія
Кількість стартапів	46377	6028	4871	2454	1965	1383	545	238	157
ТЕА	13,6	9,3	8,4	18,8	5,3	3,9	9,9	в.д.	19,4
Гарний вибір кар'єри	63,1	53,0	55,6	65,6	51,3	59,1	66,4	в.д.	54,2
Підприємницькі наміри	14,5	10,3	7,3	14,1	7,2	17,6	15,3	в.д.	18,1
Проблеми фінансів	5,2	37,9	8,4	11,9	5,7	16,6	31,2	в.д.	10,7

Таблиця 2 - Рейтинг галузей за показником регіонального розподілу стартапів

Регіони	Лат. Америка	Пів. Америка	Африка	Азія і Океанія	Європа
С/г	2,6	4,2	12,6	3,4	7,1
Гірнична	3,7	4,9	3,6	4,2	6,6
Промисловість	9	6,2	11,8	7,2	8,3
Транспорт	3,4	2,2	3	2,1	2,8
Торгівля	55,7	21,6	53,5	52,5	27
ІСТ	2,8	8,5	1	3,3	5,5
Фінанси	1,1	7,6	1,6	3,1	3,9
Проф. послуги	4,1	16,1	0,7	4,4	11,6
Освіта, охорона здоров'я	12,2	17,1	8,1	13,8	17,6
Інші	5,4	11,6	4,1	6	9,6

В Україні ostatнім часом почала швидко розвиватися венчурна індустрія, що дає можливість все частіше виходити на глобальний ринок інноваційних технологій саме за рахунок стартапів. Найбільш успішні стартапи України представлено у табл. 3.

Таблиця 3 – Приклад успішних українських стартапів

Назва	Значення діяльності
Depositphotos	міжнародний онлайн фотобанк
TemplateMonster	ІТ-компанія що розробляє та продає шаблони сайтів та інші веб-рішення.
Coursmos	стартап розробляє і пропонує платформу для невеликих онлайн-курсів.
Clicky	найбільша незалежна мобільна маркетингова платформа в Східній Європі, основним напрямком роботи якої є залучення нових користувачів.
Augmented Pixels	проект, що розвиває технології доповненої реальності, успішно працює на зарубіжному ринку. Серед його клієнтів Samsung, Qualcomm.
Grammarly	онлайн сервіс для перевірки граматики.
GitLab	платформа, що призначена для зберігання вихідного коду проектів у «хмарі».

Вирішення існуючих проблем при створенні стартапів в Україні залежить від активної діяльності підприємств. По-перше необхідно вирішувати наступні задачі, які пов'язані з макроекономічною нестабільністю, підтримкою

та розвитком з боку державних програм, недосконалою банківською системою та системою кредитування, малим впровадженням інновацій. Таким чином можна зробити висновок, що стартапи – це нова перспективна форма бізнесу яка має на своєму шляху багато перешкод.

Література:

1. Офіційний сайт стартапу GitLab. URL: <https://about.gitlab.com>

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Распоясова Є.С.

Науковий керівник: Артьомова А.В., к.т.н., доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

Актуальність даної теми дослідження має дуже велике значення в наш час. З розвитком туристичної сфери авіаційний транспорт став невід'ємною її частиною. Пандемія COVID-19 серйозно позначилася на міжнародній авіаційній індустрії, призводячи до значного зменшення обсягів перевезень пасажирів та вантажів у світі. За оцінками ІКАО, у 2020 році авіакомпанії втратили понад 372,48 мільярда доларів і перевезли на 2,76 мільярда пасажирів менше, ніж у 2019 році. Постачальники аеронавігаційних послуг втратили 12,93 мільярда доларів на авіаквитках, а навігація та аеропорти втратили 114,58 млрд. доларів.

Іншою проблемою є введені обмеження та протоколи здоров'я та безпеки в авіаційній галузі, що призвели до додаткових витрат для авіакомпаній та збільшення часу, необхідного для проведення процедур попереднього огляду та дезінфекції. Різке падіння пасажиропотоку на тлі занепокоєння щодо інфекції COVID-19 та зусиль уряду щодо стримування поширення хвороби, включаючи карантин та прикордонні правила, призвело до закриття тисяч літаків..

Дослідження в цій області можуть допомогти визначити стратегії для збереження робочих місць, збереження інфраструктури та управління кризовими ситуаціями. Вони можуть також допомогти вирішити проблеми, пов'язані з безпекою пасажирів та персоналу, екологічними викликами, конкуренцією та іншими проблемами, які виникають у зв'язку з пандемією Covid-19.

Світовий авіаційний сектор йде на великі жертви в боротьбі з COVID-19. Соціальне дистанціювання та обмеження пересування, особливо обмеження на поїздки, мають вторинний вплив на суспільство, економіку та торгівлю. У зв'язку з пандемією COVID-19 та обмеженнями на поїздки попит на авіаперевезення різко падає.

Існують види державної допомоги, яку провідні країни та регіони надали авіакомпаніям під час пандемії COVID 19. Станом на серпень 2020 року уряди провідних країн надали авіакомпаніям близько 160 мільярдів доларів допомоги. Наприклад: Китай - Створено Фонд у розвитку цивільної авіації, що дотує

авіакомпанії (1 січня 2020 року); США - 17 мільярдів доларів США у вигляді позик і гарантій для Boeing (30 березня 2020 року); Німеччина - 9 мільярдів євро, з метою викупу 20% акцій Lufthansa (25 травня 2020 року); Франція та Нідерланди - 10 мільярдів євро допомоги Air France-KLM (24 квітня 2020 року).

Окрім авіакомпаній, уряди також надають підтримку аеропортам, вантажним авіакомпаніям, авіації загального користування, робітникам тощо. Наведемо заходи щодо підтримки аеропортів, вантажоперевізників та авіації загального призначення та працівників відповідно: Китай - підтримка політики міжнародних вантажних рейсів під час спалаху (24 березня 2020 року); Сінгапур - знижка 10% на посадку для всіх регулярних рейсів вантажних суден (3 квітня по жовтень 2020 року); Нова Зеландія – фінансова підтримка в розмірі 163 мільйони новозеландських доларів для сплати державних зборів за пасажирів протягом наступних шести місяців (17 березня 2020 року); Італія - 600 мільйонів євро допомоги Alitalia (17 березня 2020 року); Швеції та Данії - 300 мільйонів доларів кредитних гарантій SAS (17 березня 2020 року).

Таким чином, з моменту появи цивільної авіації світове співтовариство зайнялося питанням захисту пасажирів і екіпажу, льотного персоналу, літаків, систем кондиціонування повітря та радіонавігації, незалежно від форми власності та підпорядкування. Важливу роль у виконанні цих завдань відіграють міжнародні організації цивільної авіації. Тому міжнародні урядові та неурядові організації співпрацюють з ICAO в межах своїх обов'язків і впроваджують її рекомендації та стандарти щодо цивільної авіації в регіонах. Ці організації також надають допомогу в питаннях, що стосуються міжнародної цивільної авіації через особливості конкретного регіону.

Доведено, що авіаційна галузь сильно постраждала від COVID-19, адже відіграє важливу роль у стримуванні захворювання між державами та континентами. Міжнародні рейси прискорюють поширення пандемії COVID-19 у всьому світі. Залежно від уроків, здобутих під час попередніх пандемій, країни швидко реагують і вживають заходів, включаючи обмеження на поїздки, щоб запобігти COVID-19. Завдяки ефективному контролю за COVID-19 та політичній підтримці цивільної авіації в країнах внутрішній авіаційний ринок повинен швидко відновлюватись порівняно з міжнародними авіаперевезеннями.

Для збереження авіаційного бізнесу і виходу з кризи велике значення має фінансова підтримка збиткових підприємств авіаційного комплексу шляхом компенсації витрат. Більшість урядів країн світу підтримують авіатransпортну галузь шляхом встановлення пільгових кредитів, надають безповоротну фінансову допомогу, вводять різні пільги і дотації. Зважаючи на численні прогнози пандемія COVID-19 не закінчиться у 2021 чи навіть у 2022 році, а може продовжитись ще на декілька років. Тому авіапідприємствам у сфері пасажирських перевезень доведеться пристосуватись до умов епідеміологічних обмежень, при цьому підвищувати ефективність і результативність своєї роботи.

Оскільки пандемія Covid-19 та сучасні події продовжують впливати на авіаційну індустрію, дослідження в цій області мають великий потенціал для збільшення нашого розуміння впливу пандемії та війни на авіаційну індустрію та для знаходження шляхів відновлення пасажирських та вантажних перевезень в майбутньому.

Література:

1. Грицюк Н.О., Сак Т.В. Вплив пандемії COVID-19 на світову економіку. *Економічний простір*. 2021. № 165. С. 33-38. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/780/757>
2. Колодко Гж. В. Після пандемії. Економіка і політика у постпандемічному світі. *Економіка України*. 2020. № 5. С. 3-24.
3. URL: <https://mtu.gov.ua/content/mizhnarodna-tehnicna-dopomoga-es-u-sferi-transportu.html>
4. Офіційний портал Державної авіаційної служби України. URL: www.avia.gov.ua
5. Побоченко Л.М. Вплив COVID-19 на авіаційні перевезення в світі. The Fifteenth International Scientific Conference "AVIA-2021".
6. Висоцька М.П. Аналіз і перспективи розвитку цивільної авіації України. *Стратегія розвитку України: наук. журн.* 2019. № 1. С. 94-99.
7. Airports Council International The Impact of COVID-19 on the Airport Business, Airports Council International, Montreal, Canada. URL: https://aci.aero/wpcontent/uploads/2020/12/Advisory_Bulletin_The_impact_of_COVID_19_on_the_airport_business.pdf

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ЕКОНОМІКИ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ

Рижкова В.О.

*Науковий керівник: Шкрабак В.Я., викладач-методист
Бердичівський фаховий коледж промисловості, економіки та права*

Економічне зростання країн світу призводить до збільшення обсягів використання природних ресурсів і відходів споживання, що в свою чергу посилює навантаження на навколишнє природне середовище. На даний час людство споживає природних ресурсів більше, ніж може відтворити. Чисельність населення планети з кожним роком збільшується і зростає попит на товари.

Країни світу усвідомлюють, що швидке використання ресурсів становить серйозну небезпеку в майбутньому, тому зараз вони орієнтуються на розвиток циркулярної моделі економіки. Вона передбачає, що відходи одного ланцюга виробництва стають сировиною для іншого, і таким чином зменшується негативний вплив на довкілля.

Циркулярну економіку ще називають економікою замкненого циклу, – це нова модель економічного розвитку, що передбачає відновлення, повторне

використання, раціональне споживання ресурсів. Циркулярна економіка спрямована, на збереження енергії, економічно чисте виробництво та споживання. Циркулярна модель економіки є протилежною традиційній, лінійній моделі. Лінійна економіка має на увазі “взяти, зробити і позбутися”, економіка циркулярна - “взяти, зробити, переробити, відновити, використати ще раз, знизити рівень відходів, мінімізувати витрати, перейти до відновлюваних джерел енергії.

З 2014 року ЄС впроваджує різні стратегії і плани дій, які спрямовані на поступовий перехід від лінійної моделі економіки до економіки замкненого циклу [11].

В Україні прийнята у 2017 році Національна стратегія управління відходами до 2030 року [1] передбачає імплементацію в Україні найкращих європейських практик в сфері поводження з різними видами відходів (промисловими, твердими побутовими, відходами АПК, будівельними, небезпечними та іншими видами відходів).

Розроблено та прийнято наразі лише один Закон “Про управління відходами” [2]. Цей закон повинен зменшити шкідливий вплив сміття на довкілля і життя людей, а також наблизити поводження з відходами до стандартів Євросоюзу

В Україні ж поки здійснено дуже мало кроків на шляху до циркулярної економіки, хоча на різних рівнях (влада, бізнес і громадськість) існує розуміння необхідності реформ, але нема напрацювань у сфері управління відходами, переробки і повторного використання. Про відходи велися дискусії лише в контексті їх захоронення. Як наслідок, сьогодні в Україні накопичилися величезні обсяги відходів, при цьому відсутня розвинена інфраструктура поводження з ними, а самі сміттєзвалища фактично перетворилися на джерела великої екологічної небезпеки, адже займають 1/7 площу України.

У 2020 році міжнародна аудиторська компанія PWC оприлюднила дослідження яке показало: на одного українця щороку припадає 230-330 кг побутових відходів, а в цілому по країні це близько 10 млн. тонн сміття.

Автори дослідження зазначають, що впровадження обов'язкового роздільного збору побутових відходів дозволить відбирати з цієї кількості до 30% сировини, придатної для вторинної переробки. В Україні щорічно утворюється близько 1,5 млн. тонн макулатури, а для роботи картонно-паперової галузі потрібно щороку близько 1 млн тонн вторинної сировини. Підприємства із заготівлі макулатури збирають близько 700 тис тонн.

Якщо проаналізувати структуру сміття на українських полігонах, то до 50% сировини можна повторно переробити.

Однією з країн, яку часто ставлять у приклад, є Швеція. Вона не лише переробляє 90% відходів, що переробляються в країні, але навіть імпортує їх з інших країн. У Швеції на звалища відправляється всього 0,7% побутових відходів. Половину зібраного сміття шведи перетворюють на енергію, ще 35% переробляють і 15% використовують для виробництва пального і добрив. Причому збір і переробку оплачують самі споживачі

В Україні щороку викидають 400 млн. тонн сміття, з яких, за різними оцінками, переробляють лише 3-6%.

Чому показники у десятки разів відрізняються від європейських – це відсутність належної інфраструктури та низький рівень участі виробників товарів у процесі переробки.

Одним з перших у 2017 році в Києві запрацював соціальний проект "Україна без сміття". У 2013 році у Дніпрі був створений проект "Батарейки, здавайтеся!", який згодом розрісся по всій Україні. Наразі все більше підприємців впроваджують сортування сміття і спонукають до цього своїх клієнтів. Жителі великих міст почали сортувати сміття в різнокольорові сміттєві баки.

Мережа "Сільпо", що входить до Fozzy Group, відкрила першу станцію SilpoRecycling у 2018 році спільно з проектом "Україна без сміття". Наразі вторинну сировину можна принести у будь-який з 300 магазинів мережі, де її сортують на чотири фракції: скло, пластик, метал та папір.

В лютому 2023 року почав працювати перша черга сміттєпереробного заводу, збудованого на околиці Житомира за кошти приватного інвестора, вже працює. Глибина переробки на сьогодні складає приблизно 40-45%. Найближчим часом мають приїхати хорватські спеціалісти і запустити другу чергу, тоді глибина переробки буде згідно проекту 80-85%.

Тимчасом мільйони тонн власного побутового сміття щороку вивозяться на українські полігони, де воно в очікуванні завершення біологічного циклу пролежить сотні років. Утім, переробка сміття може бути прибутковим бізнесом, який не лише приносить гроші, а й зберігатиме природні ресурси.

Разом з тим, залишаються сумніви, чи справді відсортоване сміття потрапляє на переробку, а не опиняється на черговому полігоні.

Література:

1. «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року»: Розпорядження Кабінету міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р (поточна редакція від 17.09.2020). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

2. «Про управління відходами»: Закон України від 20.06.2022. № 2320-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

3. Національна стратегія та регіональні плани поводження з відходами є запорукою розвитку областей та громад. Аналітичний матеріал. Децентралізація. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8974?page=252> (дата звернення: 10.08.2022).

4. Регіональні плани управління відходами єдині методологічні підходи. Міністерство екології та природних ресурсів України. 2019. URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2019/24042019/2/4_Coordination_Meeting_2019_April24_OS_ukr.pdf (дата звернення: 28.07.2022).

5. Варфоломеев М. О., Чуриканова О. Ю. (2020). Циркулярна економіка як

невід'ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації. *Ефективна економіка*. №3.

6. Дейнеко Л.В., Циплінська О.О. Циркулярна економіка як напрям промислової модернізації: європейський досвід. *Економіка: реалії часу*. 2018. №5(39). С. 30-40.

7. Друге життя сміття: що роблять з пляшок, макулатури і шин. URL: <https://bit.ly/317wgHs>.

8. Екологічні проблеми поводження з відходами та шляхи їх розв'язання. URL: <https://bit.ly/3tPbaKd>.

9. З чистого аркуша: як працює і чим вигідна циркулярна економіка. URL: <https://bit.ly/3f4cipj>.

10. Закон України “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року” від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://bit.ly/3cfFqIl>.

11. Зварич І.Я. Імплементация Плану дій ЄС у сфері циркулярної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 25, ч. 1. С. 93-98.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Скидан О.О.

*Науковий керівник: Сидельнікова В.К., к.п.н., доцент
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди*

Сучасний розвиток національної економіки відбувається в умовах незавершеної системної соціально-економічної та політичної трансформації, що породжує проблеми, пов'язані з оптимальним включенням економіки країни до глобальної економіки. У світлі глобалізаційних викликів, реального економічного розвитку та необхідності відновлення країни в умовах війни зростає актуальність наукового дослідження проблеми обґрунтування національних економічних пріоритетів на основі узагальнення пройденого державою шляху. Попри значну кількість наукових праць варто враховувати й те, що глобалізаційні зміни відбуваються досить активно і тому особливо важливо передбачати їхній вплив та вчасно адаптувати до цього розвиток національної економіки.

Доцільно погодитися з тим, що сучасна модель розвитку національної економіки повинна враховувати глобалізаційні виклики, на основі яких можливо сформулювати економічні, фінансові та соціальні пріоритети її розвитку [3, с.167].

Економічними пріоритетами є: створення ефективного інвестиційного механізму; визначення галузевих «точок зростання», розвиток яких сприятиме поширенню імпульсу зростання на суміжні виробництва; збільшення

виробництва доданої вартості у високотехнологічних секторах економіки та обсягів експорту проміжних і кінцевих товарів.

До фінансових пріоритетів належать: стабілізація національної валюти; утримання інфляції для зменшення знецінення потенціалу економічного зростання; запровадження податкових стимулів інвестиційної діяльності й накопичення капіталу; розвиток державного фінансування пріоритетних галузей національної соціально-економічної системи, що надасть можливість збільшити інвестиції в економіку України.

Соціальними пріоритетами є: розвиток людського потенціалу, підвищення рівня життя та соціальної захищеності населення, створення умов для зайнятості населення для зменшення відпливу трудових ресурсів з країни.

Згідно з пріоритетами економічного розвитку держави формуються пріоритетні напрями галузевого розвитку. На даний час (щоправда до повномасштабних воєнних дій в країні) відповідне бачення і пріоритети були визначені у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [1].

Підтримуємо думку, що попри відсутність інституціалізованого переліку пріоритетних видів економічної діяльності (галузей) національної економіки в Україні визначено проблемні аспекти, перешкоди, а, відтак, - пріоритети, завдання та інструментарій поступу низки видів економічної діяльності, які, вочевидь, розробники документа та уряд країни вбачають пріоритетними. Головно йдеться про інформаційно-комунікаційні технології, агросектор, промисловість (у т. ч. видобувну), енергетику, транспорт і його інфраструктуру, креативні індустрії та індустрію гостинності, сферу послуг [2, с.55].

Реалізація усіх цих пріоритетів розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів має сприяти досягненню компромісу інтересів між усіма суб'єктами національної економіки.

Для того, щоб ефективно здійснити реалізацію визначених пріоритетів розвитку економіки держава повинна в найближчу перспективу забезпечити виконання низки наступних завдань:

- забезпечення стійкого економічного зростання та прискорене подолання розриву в обсягах ВВП на душу населення між Україною та розвиненими країнами;

- забезпечення суттєвого зростання конкурентоспроможності національної економіки завдяки підвищенню продуктивності шляхом диверсифікації, технічної модернізації та інноваційної діяльності;

- підвищення рівня та якості соціальних стандартів, зокрема, здійснення державного стимулювання випереджального (порівняно з темпами ВВП) зростання заробітної плати населення, випереджального розвитку соціальних інститутів (освіти, медицини, культури тощо) та відповідного зростання соціальних інвестицій, безпосередньо спрямованих на розвиток людини;

- підвищення ефективності використання ресурсів у системах споживання і виробництва та прагнення до покращення стану навколишнього середовища;

- забезпечення повної і продуктивної зайнятості та гідної праці й рівної оплати за працю рівної цінності;

- запровадження державної політики подолання бідності, зокрема,

створення економічно-правових умов для збільшення доходів і зростання економічної активності працездатних громадян та рівня зайнятості.

Україна має потенціал дати гідну відповідь на усі виклики. Для реалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку необхідними є відновлення економіки та стрімке економічне зростання. Також важливим є формування на їх основі ефективної державної економічної політики, спрямованої на забезпечення гарантій збалансованого та гармонійного розвитку.

Література:

1. Кабінет Міністрів України. Постанова. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. № 179 від 03.03.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

2. Куницька-Іляш М.В. Пріоритети галузевого розвитку економіки України: аналіз Стратегії-2030. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 21. С.54-58.

3. Усик І.О. Структурна трансформація моделі розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Вінниця, 2019. 297 с.

ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ВПЛИВ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Тимченко Т.С.

Науковий керівник: Ковтун Е.О., к.е.н., доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету

За останні десятиліття світові інтеграційні процеси значно змінили національні економіки різних країн. У зв'язку з цим, виникли нові тенденції розвитку національної економіки, які потребують уваги та дослідження. У даній роботі ми розглянемо основні тенденції розвитку національної економіки, що впливають на неї світові інтеграційні процеси.

По-перше, світова інтеграція змінює структуру економіки. З розвитком технологій та інформаційних систем з'являються нові види бізнесу, які потребують інших підходів до організації виробництва та меншої кількості ресурсів. Це призводить до зменшення значення важких промислових галузей та збільшення важливості інноваційних технологій та інформаційної сфери.

По-друге, світова інтеграція збільшує конкуренцію на ринках товарів та послуг. Це призводить до зростання якості продукції та послуг, зниження цін та підвищення рівня життя населення. Однак, це також може призвести до відходу від виробництва певних видів продукції, які не можуть конкурувати на міжнародному ринку.

По-третє, світова інтеграція змінює міжнародну торгівлю. З'являються нові форми міжнародної торгівлі, такі як послугова торгівля, що стає все важливішою для

економіки багатьох країн. Також зростає важливість міжнародної торгівлі в рамках регіональних інтеграційних блоків, таких як Європейський союз та Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

По-четверте, світова інтеграція збільшує рух капіталу та інвестицій. Це стимулює економічний розвиток країн та забезпечує зростання рівня життя населення. Проте, це може також призвести до залежності від іноземних інвесторів та погіршення умов праці в окремих секторах економіки.

По-п'яте, світова інтеграція змінює політику держави щодо розвитку національної економіки. Держави стають більш відкритими для залучення іноземних інвестицій та технологій, а також для розвитку міжнародної торгівлі. Проте, це також може призвести до відсутності державного контролю над економікою та збільшення залежності від зовнішніх факторів.

Отже, світові інтеграційні процеси мають значний вплив на тенденції розвитку національної економіки. Для того, щоб успішно функціонувати в умовах глобалізації, країни повинні враховувати ці тенденції та пристосовуватися до них.

Література:

1. Крючкова Н. Вплив світових інтеграційних процесів на розвиток національної економіки: аналіз та прогноз. *Економіка та суспільство*. 2019. №17. С. 86-94.
2. Степаненко І. Світові інтеграційні процеси та їх вплив на розвиток національної економіки. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2020. №3 (908). С. 217-224.
3. Мельник О. Глобалізація та її вплив на розвиток національної економіки. *Науковий вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Економіка та менеджмент підприємства*. 2021. №929. С. 56-62.
4. Кравчук О. Інтеграційні процеси та їх вплив на економіку України. *Економіка і регіон*. 2018. №3(68). С.25-33.
5. Шевчук О. Вплив міжнародних інтеграційних процесів на розвиток національної економіки: досвід країн Європи та Азії. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. №2(34). С. 150-154.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Цзян Пань

*Науковий керівник: Дикань В. В., д.е.н., професор,
ННІ «Каразінська школа бізнесу»*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Сучасні дослідження свідчать, що інновації мають суттєвий потенціал в аспекті покращення якості продукції, економії витрат, зростання продуктивності праці, забезпечення інноваційно-технологічної модернізації.

Зазначене визначає доцільність формування інноваційної інфраструктури як організаційного базису для генерування, відтворення та використання інновацій для підвищення темпів інвестиційно-інноваційного розвитку територій.

Попри сказане і наявність у країні значного науково-дослідного та освітнього потенціалів, потужної промислово-виробничої бази, досвіду створення інноваційно-виробничих структур, у тому числі технологічних та індустріальних парків, нормативно-правової основи їх регулювання, нині не вдалося побудувати дієву ефективну мережу інноваційної інфраструктури. Незважаючи на значну кількість таких суб'єктів, їх ефективність залишається вкрай низькою. Свідченням низької інноваційної активності перелічених суб'єктів є динаміка реалізованих проєктів. Протягом останніх десяти років було зареєстровано лише 16 інноваційних проєктів. При цьому технологічні парки не реалізовували проєкти взагалі, а із загальної кількості наукових парків лише близько 40 % реалізовували проєкти [1].

Як свідчить світовий досвід розбудови інноваційної інфраструктури, найбільш дієвими наразі є індустріальні та технологічні парки, інноваційні центри, бізнес-інкубатори. Так, цікавим є досвід створення індустріального парку Tahoe-Reno Industrial Center (TRIC), побудованого у США. Компанії Tesla та Panasonic побудували в ньому найбільший завод з виробництва літійонних акумуляторів. Серед інших резидентів парку є такі компанії, як Google, Blockchains, Walmart та Switch. TRIC функціонує як державно-приватне партнерство, в якому приватні власники побудували необхідну інфраструктуру. Загалом у США функціонує близько 300 таких структур. Якщо для США характерним є створення саме технопарків і технополісів, то в європейських країнах поширена практика інноваційної співпраці в рамках технологічних інкубаторів та центрів. Наприклад, у Німеччині технологічні інкубатори є ключовими об'єктами технопарків і саме завдяки їх ефективній роботі створюється значна кількість стартапів. В Угорщині налічується понад 160 індустріальних парків, що продукують 25 % загальних обсягів промислового виробництва, а також 40 % промислової продукції на експорт [2].

Активна державна політика з розбудови інноваційної інфраструктури, зокрема технопарків, проводиться і в Китаї. Окрім розробленої програми «Made in China 2025» представлено напрями та інструменти розвитку національних технопарків. Завдяки державній підтримці високотехнологічних підприємств наразі близько 50 % експорту складає продукція машинобудування та електроніки. Також, створюються при залученні інвестицій з Китаю технопарки і на території інших країн. Суттєвою є інвестиційна присутність Китаю і в Україні. Зокрема відновлювані джерела енергії стали галуззю з найбільшою часткою китайського капіталу в Україні. CNBM володіє десятима сонячними електростанціями в Миколаївській та Одеській областях, а SOFCO володіє значними активами в українському сільському господарстві, а також кількома дочірніми підприємствами: Дунайська судоходно-стивідорна компанія; Маслоекстракційний завод «Сателіт»; «Белгравія» та «Юнігрейн-Базис»; Новоолексіївській елеватор. З 2008 р. компанія інвестувала в економіку України понад 200 млн дол. Розширюється співробітництво України та Китаю і

у сфері науки та освіти. Українсько-китайський центр завдяки співпраці з 15 китайськими університетами та 4 коледжами сприяє отриманню подвійних дипломів на всіх рівнях освіти серед українських студентів, здійснює програму China Study і є платформою для співпраці між студентами, підприємствами та університетами України та Китаю в галузі науки і технологій [3].

Поряд з формуванням фізичних інноваційних структур відзначають і важливість створення віртуальної інноваційної інфраструктури, у т.ч. на основі формування цифрових екосистем та платформ. Це сприятиме як покращенню інноваційних процесів та комунікації стейкхолдерів під час створення інноваційної продукції, так і стимулюванню інвестицій, наприклад шляхом використання краудфандингових майданчиків для фінансування проєктів. Застосування цифрових технологій в інвестиційно-інноваційній діяльності дозволяє підвищити адаптивність елементів інноваційної інфраструктури до зовнішніх змін і скоротити витрати на формування та розвиток таких об'єктів. Крім того, така цифрова платформа дозволить сформувати інтерактивні карти розміщення інноваційної інфраструктури та особливостей співпраці партнерів, виділити лідерів у науці та високотехнологічному бізнесі, міститиме інформацію про проведення різних заходів (ярмарок, виставок, конференцій тощо), дозволить розширити комерційне застосування результатів НДДКР і можливості для інвесторів при пошуку проєктів, відстежувати результати реалізації інноваційних проєктів, забезпечити захист інтелектуальної власності.

Література:

1 Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.12.2022).

2 Кублікова Т., Кузнєцова І. Розвиток інноваційної інфраструктури як основа процесів диверсифікації економіки України. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 1. С. 58-70.

3 Китайський економічний слід в Україні: аналітична записка. *Центр економічної стратегії* : веб-сайт. URL: <https://ces.org.ua/chinese-money-in-ukraine> (дата звернення: 05.12.2022).

РОЛЬ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Чернов І. С.

*Науковий керівник: Кононенко Я. В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Розглядаючи та вивчаючи думки вчених щодо тлумачення поняття «стратегія», можемо зробити висновок, що не існує єдиного визначення, що б повністю характеризувало термін «стратегії» та давало повноту розуміння її значення.

Пропонується звернути увагу на Сунь-Цзи, китайського стратега і мислителя, автор трактату про військову стратегію «Мистецтво війни». Сунь Цзи підкреслював важливість правильного вибору позиції у військовій стратегії. Звісно в трактаті розповідається більш про військову стратегію, але цю стратегію можна застосовувати в різних сферах життя, а також в стратегії підприємництва, тобто бізнесу. Хоча вже і минуло дуже багато років з написання цього трактату, але все ж таки вся інформація, яку хотів донести до нас автор, зберіглася і має навіть сучасне застосування, що є корисним в сучасних умовах господарювання організацій.

Отже, стратегія у військовій справі спрямована на досягнення політичної мети, її завдання – скеровувати тактику на досягнення цілей політики. Стратегію має визначати вище державне керівництво, вона має об'єднувати діяльність підлеглих лідерів. Стратегія повинна бути централізованою, а тактика – децентралізованою. Тобто ті, хто визначають стратегію, встановлюють певні «правила гри» та окреслюють ціль, яку необхідно досягнути для перемоги, даючи тактикам простір для дій. Тактики, досягаючи цілі, діють не за чіткими директивами, а відповідно до тих умов, які мають [1-4].

Термін «стратегія» використовується нині в багатьох сферах суспільного життя. Щодо терміну «стратегія підприємства», то тут існує чимало визначень. Її розуміють як:

- систему організаційно-економічних заходів для досягнення довгострокових цілей підприємства; обґрунтування перспективних орієнтирів діяльності підприємства на основі оцінювання його потенційних можливостей і прогнозування розвитку зовнішнього середовища;
- генеральний напрямок розвитку підприємства, який забезпечує узгодження його цілей і можливостей та інтересів усіх суб'єктів;
- ефективну ділову концепцію досягнення конкурентних переваг підприємством; сукупність перспективних орієнтирів для роботи підприємства;
- план дій, що визначає пріоритети розв'язання проблем і ресурси для досягнення основної мети.

Підсумовуючи все вище сказане, можна стверджувати, що стратегія підприємства – це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості організації. Отже, необхідність розробки підприємствами стратегії викликана нестабільністю ринкового середовища, неповнотою інформації про його майбутній стан і вплив на підприємство [3].

Саме за таких умов необхідно розглядати стратегічний контекст в діяльності підприємства, яка здійснюється за двома напрямками: а) поточна, операційна діяльність, спрямована на поточну прибутковість; б) стратегічна діяльність, спрямована на майбутню прибутковість.

В умовах ринку, коли зовнішнє середовище достатньо турбулентне, слабо передбачуване і переважно не залежить від зусиль підприємства, ігнорування ним стратегічного контексту діяльності може спричинити катастрофічні наслідки. Діяльність кадрів за принципом «сьогодні - на сьогодні» без заходів, які нині не дадуть віддачі, а забезпечать успіх підприємства в майбутньому, явно веде до банкрутства [5; 4].

Таким чином, стратегія розвитку підприємства – фундаментальний складник побудови та управління бізнесом. Від її правильного і вчасного вибору залежать ефективність діяльності всього бізнесу, його прибутковість та конкурентоспроможність. Застосування стратегічного управління на підприємствах дає змогу використовувати економічні, організаційні, технічні можливості виробництва, своєчасно координувати роботу з розвитку підприємства.

Література:

1. Поняття «стратегія підприємства». URL: <https://buklib.net/books/22372/> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Стратегія діяльності підприємства: її сутність, види та етапи розробки. URL: <https://buklib.net/books/23424/#:~:text=Стратегія%20підприємства%20–%20це%20процес%20формування,заходів%2C%20які%20забезпечують%20їх%20досягнення> (дата звернення: 28.02.2023).
3. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/56005/1/PI_2021_21_Brin_Stratehiia.pdf (дата звернення: 28.02.2023).
4. Чого Україну може навчити трактат «Мистецтво війни» Сунь-Дзи. URL: <https://ucu.edu.ua/news/najmogutnishi-krayiny-mozhut-prograty-vijnu-slabshym-ta-pogano-ozbroyenym-chogo-ukrayinu-mozhe-navchyty-traktat-mystetstvo-vijny-sun-dzy/> (дата звернення: 01.03.2023).
5. Стратегія підприємства, як чинник його конкурентоспроможності. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5660> (дата звернення: 01.03.2023).

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Швець К.Є.

*Науковий керівник: Мордовцев О.С., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Накопичений за останні роки досвід інноваційного розвитку показав, що регіони України переходять на інноваційний шлях розвитку нерівномірно, серед них є як лідери, так й відстаючі. Оскільки різні області розрізняються як своїми науково-технічними, так й виробничими потенціалами, включаючи рівні розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, ці відмінності повинні впливати на зміст регіональних інноваційних політик і окремих програм,

покликаних підтримати і розвинути ті чи інші компоненти регіональних інноваційних систем. Відповідно, в залежності від конкретних характеристик регіональних економік, повинні відрізнятися як механізми формування регіональної інноваційної системи (далі РІС) в адміністративно-територіальній одиниці в цілому, так і механізми її державної підтримки.

Досліджено, що типові заходи державної підтримки формування РІС в регіональних стратегіях і програмах орієнтовані переважно на розвиток пропозиції нововведень та інновацій, в той час як заходи з розвитку попиту на ринкові інновації представлені недостатньо. Існуючи зовнішні та внутрішні фактори інноваційної успішності регіональних економік включають в себе фактори, що відображають саме попит на інновації.

На сьогоднішній день практично єдиним механізмом державної підтримки стимулювання попиту на інновації виступають державне і муніципальне замовлення, а також замовлення державних підприємств. Що ж стосується стимулювання приватного попиту на них з боку суб'єктів господарювання і фізичних осіб, то відповідні механізми не входять в регіональні програми і стратегії.

Виходячи з цього, в запропоновані нові заходи і механізми державної підтримки формування РІС.

Для проміжних товарів виробничого призначення, які купуються і споживаються суб'єктами господарювання, стимули до купівлі інновацій створює високий рівень добросовісної конкуренції. Саме він спонукає суб'єкт господарювання шукати такі засоби виробництва, які дозволили б виробленої їй продукції вигравати в конкурентній боротьбі.

Отже, заходи державного впливу в цьому аспекті повинні бути націлені на підвищення рівня конкуренції. Для цього слід не тільки активізувати роботу Антимонопольного комітету України та її територіальних відділів (департаментів), а й всіляко полегшувати вихід на регіональні ринки нових учасників, що і дозволить підвищувати конкуренцію на цих ринках.

Державний вплив на приватний попит населення регіону на нововведення більш складно і опосередковано, ніж на приватний попит суб'єктів господарювання. Для домогосподарств не існує такого ринкового важеля як конкуренція. Тому стимулювання цього виду попиту на нововведення зводиться, перш за все, до полегшення доступу новинок до покупця і поліпшення його інформування про появу нововведень у продажу. Полегшення доступу новинок на споживчий ринок – це також зниження (або зняття) бар'єрів доступу на регіональний ринок, тобто підвищення добросовісної конкуренції між роздрібними торговцями.

Заходи державної підтримки формування РІС необхідно розширити також й заходами щодо підвищення рівня довіри в регіоні, як між владою і підприємцями, так і всередині бізнес-спільноти. Відповідні дії з боку регіональної влади, які могли б підвищити довіру до них, полягають, в першу чергу, в налагодженні постійного діалогу з бізнесом і, що головне, – в обов'язковому виконанні обіцянок, які будуть висловлюватися в ході такого діалогу, і укладених домовленостей. Підставою для такого розуміння проблеми

може служити відома в маркетингу система заходів з вибудовування довіри до бренду.

Таким чином, на додаток до вже здійснюваних заходів, слід розробляти такі нові напрямки державної підтримки інноваційного розвитку регіонів, як:

- заходи щодо зміцнення довіри між бізнесом і регіональною і муніципальною владою;
- заходи щодо полегшення створення нових підприємницьких інноваційних виробництв;
- заходи щодо підвищення добросовісної конкуренції на регіональних ринках.

Ці механізми розширюють число напрямків державної підтримки формування РІС в територіально-адміністративних одиницях України, а результати їх використання будуть позитивно впливати на регіональні інноваційні процеси.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA SƏNAYE MÜƏSSISƏLƏRİNİN INNOVASIYA FƏALLIĞININ MÜASİR VƏZİYYƏTİ

Mustafayeva G.X.

Elmi rəhbər: Səmədova O.M., dosent, i.f.d.

Mingəçevir Dövlət Universiteti (Azərbaycan)

Azərbaycan Respublikasında aparılan islahatların davam etdirilməsi kontekstində əsas məsələlərdən biri – müəssisələrin innovasiya fəallığının artırılmasıdır. Bu mərhələdə innovasiyanın inkişafının fərqli cəhəti daha mütərəqqi texnoloji proseslərə və çevik istehsalata tez bir zamanda keçiddir ki, bu da yeni rəqabət qabiliyyətli, dünya standartlarına cavab verən məhsul istehsal etməyə imkan verir.

Bununla belə, sənaye müəssisələrinin innovasiya fəallığının təmin edilməsi sahəsində mövcud problemlər bu prosesin ləngiməsinə gətirib çıxarıır. Belə ki, respublikada innovasiya sferasında bir sıra qanunverici aktlar qəbul edilməsinə baxmayaraq, “innovasiyalar haqqında”, “müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti haqqında”, innovasiyanın inkişafı ilə əlaqədar digər məsələlər haqqında qanunverici və normativ sənədlər qəbul edilməmişdir. Innovasiya mərkəzlərinin, texnoparkların, texnopolislərin, injiniring (elmi-konstruktor işləmələrinin istehsal mərhələsinə çatdırılması da daxil olmaqla kommersiya əsaslı mühəndis-məsləhət xidməti), lizing və digər təşkilatların normativ-innovasiya infrastrukturunun hüquqi bazasının formalaşması üzrə iş axıra kimi yerinə yetirilməmişdir.

Eyni zamanda sahibkarlar hələ də innovasiya işləmələrinin maliyyələşdirilməsinə və onların praktik tətbiq edilməsinə vəsait qoymağa tələsmirlər. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika komitəsinin məlumatlarına əsaslanaraq deyə bilərik ki, 2021-ci ildə bütün sənayedə texnoloji innovasiyalara çəkilən xərclər 5848,3 min manat məbləğində (2020-ci ildə 35919,8 min manat; əvvəlki ilə nisbətən 84% azalma) olmuşdur.

Konkret 2021-ci ildə bütün sənayedə texnoloji innovasiyalara çəkilən xərclərin

tərkib hissəsi aşağıdakı kimi olmuşdur (Cədvəl 1).

Cədvəl 1 - 2021-ci ildə bütün sənayedə texnoloji innovasiyalara çəkilən xərclərin tərkib hissəsi

Sıra №-si	Tətbiqi istiqamətlər	Xərclər, min manat	Struktur, %-lə
1.	Yeni məhsulların, xidmətlərin, yeni proseslərin tətbiqi və işlənməsi	3262,1	55,78
2.	Texnoloji innovasiyalar ilə əlaqədar maşın və avadanlığın alınması	447,0	7,64
3.	Yeni texnologiyaların alınması	39,1	0,67
4.	Proqram vəsaitlərinin alınması	108,2	1,85
5.	Yeni məhsulların buraxılışı üçün istehsal layihələşdirilməsi, digər istehsala hazırlıq növləri və ya onların istehsalı üzrə yeni xidmətlərin və ya metodların tətbiqi	1500,0	25,65
6.	İnnovasiya ilə əlaqədar işçilərin öyrədilməsi və hazırlığı	-	
7.	Marketing tədqiqatları	-	
8.	Texnoloji innovasiyalar	-	
9.	Elmi-tədqiqat və işləmələr	-	
10.	Kənar təşkilatların xidmətlərinin ödənilməsinə çəkilən xərclər	491,7	8,41
11.	Texnoloji innovasiyalara çəkilən digər xərclər	0,2	0,0034
Yekun		5848,3	100,0

2019-2021-ci illər üzrə innovasiyaların tiplərinə görə sənayedə texnoloji innovasiyalara çəkilən xərclər (min manatla) Cədvəl 2-də verilmişdir.

Cədvəl 2 - İnnovasiyaların tiplərinə görə sənayedə texnoloji innovasiyalara çəkilən xərclər (min manatla)

	2019	2020	2021
Bütün sənaye	48037,1	35919,8	5848,3
məhsul innovasiyaları	38343,5	20059,2	1986,3
proses innovasiyaları	9693,6	15860,6	3862,0
Mədənçıxarma sənayesi	378,6	1001,1	529,8
məhsul innovasiyaları	290,0	638,2	117,4
proses innovasiyaları	88,6	362,9	412,4
Emal sənayesi	47658,5	34918,7	5318,5
məhsul innovasiyaları	38053,5	19421,0	1868,9
proses innovasiyaları	9605,0	15497,7	3449,6

Bundan başqa, regional səviyyədə innovasiya potensialının möhkəmləndirilməsi məsələləri həll edilməmiş qalır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, 2021-ci ildə ölkə üzrə müəssislərdə mövcud olan 277958 kompüterdən 164450 ədədi (təqribən 60%) Bakı şəhərində cəmlənmişdir.

Respublikanın bir çox sənaye müəssislərində keçirilmiş tədqiqatlar göstərir ki, müəssisələrin zəif innovasiya fəallığının əsas səbəbləri aşağıdakılardır:

- innovasiya prosesinin təminatı üzrə qanunverici bazanın natamamlığı;

- əsas istehsal fondlarının aşınması və mənəvi köhnəlməsi;
- texniki yenidənqurma və müəssisələrin müasirləşdirilməsində amortizasiya fondunun zəif rolu;
- əsas fondların yenidən qiymətləndirilməsinin neqativ nəticələri;
- sənaye müəssisələrinin xüsusi vəsaitlərinin azlığı;
- regional səviyyədə innovasiya potensialının möhkəmləndirilməsi məsələlərinin tam həll edilməməsi;
- innovasiya infrastrukturunun inkişafdan qalması;
- innovasiya prosesinin bütün zənciri üzrə əlaqələndirən strukturun olmaması;
- innovasiya sferasında müxtəlif ölkələrlə zəif inteqrasiya və s.

Ədəbiyyat:

1. Qasımov F.H., Nəcəfov Z.M. İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişafı perspektivləri. Bakı: Elm, 2009.
2. Qasımov F.H., Əliyev T.N., Nəcəfov Z.M. Milli innovasiya sisteminin təşkili və idarə edilməsi. Bakı: Elm və təhsil, 2013.
3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet sahifəsi. URL: <https://www.stat.gov.az>

Секція 5

***Актуальні аспекти обліку, аудиту і оподаткування
господарської діяльності суб'єктів підприємництва***

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В
УКРАЇНІ**

Анненко А.В.

*Науковий керівник: Леонтєва Л. В. к.ю.н., доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Діюче законодавство в Україні досить недосконале, стосовно питань організації та здійснення фінансового контролю державними органами суб'єктів господарювання. Саме це призводить до збільшення фінансових правопорушень і не дає можливості створити діючий механізм для забезпечення фінансової стабільності і безпеки країни. Однією із цілей фінансового контролю є забезпечення ефективної державної політики реформування системи управління державними фінансами з метою підвищення рівня якості життя населення.

Під час здійснення своєї діяльності стосовно забезпечення і проведення фінансового контролю, керуються в першу чергу, Конституцією України, міжнародними договорами України, актами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та базовими Законодавчими актами, що регулюють діяльність органів виконавчої влади

На сьогоднішній день існує досить багато законодавчих актів і державних органів, які забезпечують діяльність відносно фінансового контролю. Основний Закон України закріплює у статті 85, що фінансовий контроль в першу чергу здійснюється під час прийняття Державного бюджету і його затвердженні, а також внесенні змін до нього[1]. Також Верховна рада України контролює використання іноземних кредитів (міжнародних банків, та фінансових організацій), які отримала Україна і які не передбачені Державним бюджетом України. В парламенті працюють спеціалізовані комітети: Комітет з питань бюджету і Комітет з питань фінансів і банківської діяльності.

Діяльність органів державного фінансового контролю ґрунтується на основних принципах, які зазначені в Конституції України та Законах (дотримання прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права, законності в прийнятті рішень і під час самого контролю, прозорості, відповідальності, незалежності) [2]. Ще однією з умов під час проведення фінансового контролю є незалежність державних органів та посадових осіб та заборона незаконно втручатись в їх діяльність під час здійснення своїх повноважень.

Також є можливість формування та реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю у Центральних органів виконавчої влади. Вони можуть укладати та забезпечувати міжнародні договори України з

іноземними органами державної влади і міжнародними організаціями про співпрацю та обмін інформацією.

Проаналізувавши систему законодавства, яка на сьогодні діє під час здійснення фінансового контролю, то можемо стверджувати, що досить часто спостерігається безсистемність, розбалансованість і перекладання обов'язків один на одного. Всі органи, які здійснюють контроль не пов'язані між собою, їх функції дублюються, відсутній чіткий розподіл обов'язків та повноважень, та не визначений механізм взаємодії та координації органів між собою та громадянами. Відсутні єдині підходи до структурної організації суб'єктів контролю. Таким чином, можемо з впевненістю сказати, що законодавство не в повній мірі забезпечує діяльність і організацію внутрішнього (місцевого) та громадського державного фінансового контролю.

Якщо звернути увагу на міжнародне законодавство, то можемо зазначити, що в Україні органи, які проводять фінансовий контроль опираються на наступні норми міжнародного права: основні принципи діяльності Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю та її регіональних організацій, Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю та Міжнародної федерації бухгалтерів у частині, що не суперечить Конституції України та законам України[3].

Отже можемо зробити наступні висновки, що одним із найважливіших напрямків підвищення ефективності фінансового контролю в сучасних умовах є розмежування повноважень контролюючих суб'єктів поряд із цим їх координація і взаємодія між собою.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010. №2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л.Знаменський, В.В.Хахулін, В.С.Щербина та ін.; Заг. ред. В.К.Мамутова. К.: Юрінком Інтер, 2004. 688 с.

ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ЙОГО ОЦІНКА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Грищенко Т.Ю.

*Науковий керівник: Хорошилова І.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Кожне підприємство в Україні згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» самостійно визначає облікову політику. При формуванні облікової політики визначають основну мету - забезпечення одержання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, що є свідченням про результати діяльності

підприємства, які необхідні для прийняття відповідних рішень всіма користувачами фінансової звітності. Відповідно до принципу послідовності в організації своєї діяльності підприємство постійно з року в рік застосовує обрану облікову політику. Запаси займають особливе місце у складі майна підприємства, вони призначені для виробництва товарів і послуг або для перепродажу протягом короткого періоду часу і відносяться до складу оборотних активів, оскільки можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу, тому правильна організація обліку запасів є важливою передумовою раціонального їх використання. Запаси на підприємстві визнаються активом за умови, вірогідності отримання в майбутньому певних фінансових переваг, при використанні запасів; а також за умови, що достовірності визначення справедливої вартості запасів, справедлива вартість передбачає відсутність помилок чи то упереджень за для чіткого та вірного розуміння при використанні дійсного стану речей.

Відповідно на підприємстві виробничі запаси відображаються в залежності до класифікаційних груп. А саме на підприємстві оцінку запасів відображають в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності за найменшою з двох оцінок, чи то первісною вартістю, чи то за чистою вартістю реалізації.

Отримані та вироблені запаси зараховують на баланс підприємства за первісною вартістю, яка складається з суми фактичних витрат на їх придбання та виготовлення. Первісна вартість запасів у бухгалтерському обліку не змінюється, крім випадків, передбачених НП(С)БО 9. Сума, на яку первісна вартість запасів перевищує чисту вартість їх реалізації, та вартість повністю втрачених чи зіпсованих запасів, відповідно списується на витрати звітного періоду та відображається з вказанням вартості на позабалансових рахунках.

Якщо запаси вважаються повністю втраченими чи то зіпсованими то їх вартість на підприємстві відображається на позабалансовому рахунку «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей». А в випадку розгляду уцінених раніше запасів, то чиста вартість їх як активів на дату балансу, надалі матиме тенденцію до зростання, що відповідає сумі збільшення чистої вартості реалізації, але не повинна перевищувати суми попереднього зменшення, відбувається процес сторгнації записів про попереднє зменшення вартості цих запасів.

Оцінка запасів згідно методів їх оцінки за різних умов: при списанні на підприємстві, чи то при відпуску запасів у виробництво, чи то при продажу та іншому вибутті здійснюється за одним з відомих методів:

- ідентифікованої собівартості що до одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- методу ФІФО, що в своїй основі має собівартості перших за часом надходження запасів;
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Зважимо на те, що для всіх найменувань запасів, з однаковим призначенням та однаковими умовами використання, може застосовуватися лише один метод. Отже вартість малоцінних та швидкозношуваних предметів,

переданих в експлуатацію, списується з балансу при подальшій організації обліку кількості цих предметів за місцями експлуатації і відповідальними особами протягом строку їх фактичного використання.

При дослідженні обліку виробничих запасів на підприємстві нами було зазначено, що синтетичний та аналітичний облік ведеться згідно встановлених нормативних правил. Для обліку необхідно використання первинної облікової документації, згідно діючих вимог основних положень з обліку запасів та пристосування її для автоматизованої обробки інформації, також з метою забезпечення достовірності бухгалтерського обліку шляхом їх зіставлення з фактичною наявністю майна на підприємстві кожного кварталу необхідно проводити інвентаризацію виробничих запасів.

Дослідивши облік виробничих запасів підприємства можна висунути припущення, що методологія і організація обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами потребує удосконалення. Зміни необхідні насамперед у частині підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємства, як вирішення даного питання, для удосконалення обліку виробничих запасів ми пропонуємо такі напрямки:

- модернізація АРМ бухгалтера;
- наявність та оснащення складських приміщень;
- раціоналізація форм документів, документообігу й всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів.

Література:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 22.12.2011 р. № 4224-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

2. Кудирко О., Крупельницька І., Копчикова І. Товарні запаси як об'єкт управління підприємства роздрібною торгівлі. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2020. Vol. 6. Issue 3. С. 82-87. URL: https://eujem.cz/wpcontent/uploads/2020/eujem_2020_6_3/13.pdf

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.

Дідик А.К.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Вивчення даної теми є актуальним у наш час, оскільки аудиторська діяльність безпосередньо пов'язана із соціальними зобов'язаннями, які виходять за рамки послуг, що надаються конкретному клієнту, і поширюються на всі компанії та фірми. Тому аудитор виступає як невід'ємний елемент ринкової економіки. Тому доцільно поглиблювати, розвивати та вдосконалювати знання та вміння з аудиторської діяльності.

Сучасний аудит - це систематичний процес об'єктивного отримання та

оцінки доказів, пов'язаних із заявами про економічні дії та події. Він використовується для визначення ступеня відповідності цих заяв встановленим критеріям і для повідомлення результатів зацікавленим користувачам.

Багато дослідників займалися визначенням поняття аудиту і виявили, що є три ключові аспекти, які найбільш точно передають значення аудиту.

По-перше, аудит не є діяльністю, яку можна виконувати випадково, навпаки, це систематичний процес, заснований на логіці та міркуванні.

По-друге, під час перевірки фінансової звітності аудитор отримує та об'єктивно оцінює докази, що стосуються тверджень про господарські дії та події, що містяться у фінансовій звітності. Це робиться для того, щоб з'ясувати ступінь відповідності цих тверджень встановленим критеріям.

Третій і останній ключовий аспект визначення полягає в тому, що аудит включає повідомлення результатів аудиту зацікавленим користувачам. Аудитор повідомляє про висновки процесу аудиту, видаючи аудиторський звіт. У ньому аудитор робить висновок, чи відповідає заява встановленим критеріям.

Аудит призначений для надання допомоги представникам страхових компаній, фондових бірж, акціонерних товариств, спільних підприємств, комерційних банків і різних іноземних фірм. Метою аудиту є підвищення ефективності роботи, раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів у господарській діяльності для отримання максимального прибутку

Аудиторські послуги можуть надаватися будь-якому суб'єкту господарювання незалежно від його організаційно-правової форми та форми власності, у тому числі установам та їх об'єднанням (спілкам, асоціаціям, концернам, галузевим, міжгалузевим, регіональним та іншим об'єднанням) тощо. Побудова будь-яких відносин між суб'єктами господарювання починається із заявки та переддоговірної інвентаризації. Тобто одна сторона подає заявку на надання їй певних послуг, а інша сторона висловлює згоду на надання таких послуг або відмовляється від їх надання [1].

Сьогодні в Україні існує велика кількість аудиторських фірм, і суб'єкти господарювання стикаються з проблемою самостійного вибору аудитора чи аудиторської фірми для надання аудиторських послуг чи проведення аудиту. Щоб зробити правильний вибір, компанії використовують систему критеріїв вибору аудиторської фірми.

Вибравши компанію, зацікавлена в наданні аудиторських послуг особа готує та надсилає аудитору, аудиторській фірмі, офіційній назві - пропозицію щодо проведення аудиту. Отримавши таку пропозицію, аудиторська фірма оцінює можливості виконання запропонованої роботи та, у разі згоди з прийняттям зобов'язань щодо виконання, надсилає компанії (потенційному клієнту) лист-зобов'язання для затвердження аудиту. Крім того, аудиторські фірми та аудитори приділяють велику увагу питанню відбору клієнтів.

Хоча процес аудиту отримання, оцінки доказів і повідомлення результатів зацікавленим користувачам є загальним для всіх програм аудиту, цілі аудиту змінюються залежно від потреб користувачів аудиторського звіту. У світовій практиці існує три види аудиту: внутрішній аудит, державний аудит і зовнішній

аудит, кожен з яких служить різним цілям.

Внутрішній аудит визначається як незалежна функція оцінки, створена в організації для перевірки та оцінки її діяльності як окремої служби для організації. Мета внутрішнього аудиту – допомогти членам організації ефективно виконувати свої обов'язки. З цією метою внутрішній аудит надає їм аналізи, оцінки, рекомендації, поради та інформацію про перевірену діяльність.

Державний аудит охоплює широкий спектр діяльності федеральних, державних, місцевих і численних регуляторних органів. Державні аудитори не тільки перевіряють фінансові звіти, але й визначають, чи досягаються цілі державних програм і, чи дотримуються окремі державні установи та приватні компанії чинних законів і правил.

Зовнішній аудит включає звітність про фінансову звітність, підготовлену керівництвом для зовнішніх користувачів (третіх сторін). До третіх сторін належать акціонери, кредитори, банкіри, потенційні інвестори.

Тому необхідність створення багаторівневих систем аудиту є однією з умов ефективного функціонування підприємств, установ, організацій та держави в цілому. На сучасному етапі розвитку важливо розуміти, що без контролю немає ефективного процесу управління.

Література:

1. Закон України від 22.04.93 р. "Про аудиторську діяльність", зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3125-12>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВІ

Дідик А.К.

Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

У цій роботі розглядається питання оптимізації витрат, що на протязі всієї історії виробництва є досить актуальним предметом економічних досліджень. Будь-яке підприємство може зіштовхнутися з проблемою нестачі економічних ресурсів, тому необхідно детально вивчити способи оптимізації витрат.

Протягом усієї історії промислової індустрії компанії намагаються вишукувати шляхи зниження витрат, у тому числі за рахунок покращення технологічного процесу виробництва, контролю над якістю виробленої продукції, удосконалення організаційної структури підприємства, розвитку підсобного господарства, економії на ресурсах, зменшення обсягів виробництва, застосування заощаджуючих технологій.

На даний момент проблема пошуку способів зниження та оптимізації витрат на виробництві є одним із найбільш актуальних питань для розвитку компаній. Необхідно чітко розуміти, що «оптимальний, не означає мінімальний». Скоротивши витрати до мінімально можливого рівня, можна не отримати очікуваного ефекту, а навпаки, дефіцит ресурсів у будь-якій галузі

загрожує призвести до небажаних наслідків.

В умовах сучасної економічної ситуації на перший план виходять нові вимоги до управління бізнесом, у тому числі впровадження нововведень та механізмів оптимізації витрат, пошук способів утримання ринкових позицій та переходу на якісно новий рівень розвитку. Загалом існує декілька найпопулярніших способів по оптимізації витрат:

1. Оптимізація чисельності персоналу.

Витрати на оплату праці та відрахування на соціальні потреби є значною статтею у складі собівартості продукції поряд з матеріальними витратами, амортизацією та іншими витратами. Суть цього способу полягає в тому, що під час кризи підприємства змушені скоротити структуру штату, звільнивши деяку кількість персоналу.

2. Зниження витрат за оплату труда.

Цей захід пов'язаний зі скороченням премій, доплат та надбавок до заробітної плати. Однак, якщо зовсім прибрати цей елемент заробітної плати, що виконує стимулюючу функцію, може статися зниження продуктивності праці. Тому необхідно знайти нові способи мотивації співробітників, щоб продуктивність праці не лише не погіршилася, а й зросла.[1]

3. Зменшення витрат на рекламу.

До скорочення цієї статті витрат варто підійти з обережністю, оскільки високий ризик програшу. Безумовно, організації необхідно знайти дешевші способи рекламування своєї продукції, але не варто відмовлятися від реклами повністю, оскільки, попри високий рівень витрат, реклама приносить прибуток.

4. Зниження управлінських витрат.

Насамперед необхідне зменшення витрат на відрядження співробітників апарату управління, тому що крім заробітної плати роботодавцю необхідно виплачувати добові, а також забезпечити працівника житлом на час відрядження, причому менеджери, як правило, зупиняються у дорогих та якісних готелях. З метою економії фінансових ресурсів керівництву слід оптимізувати витрати на оплату інформаційних, юридичних аудиторських послуг, консультаційних послуг нотаріусів.

Для того щоб організувати роботу з оптимізації витрат на підприємстві, спочатку початку необхідно виконати низку дій.

По-перше, необхідно проаналізувати потенціал компанії: оцінити основні фінансові показники, показати доцільність нововведень для того, щоб досягти бажаного результату.

По-друге, має бути складений план заходів щодо оптимізації витрат, якому необхідно затвердити терміни даних заходів, відповідальних осіб, перелік конкретних дій, розрахунок витрат на виконання даного проекту, а також запланований річний ефект.

По-третє, необхідний постійний моніторинг та контроль за виконанням плану оптимізації витрат та оперативний пошук резервів скорочення витрат, у разі відхилення від плану.

Практично будь-яке підприємство може мати справу з проблемою пошуку шляхів зниження витрат. Особливо гостро це питання виникає під час

кризи. Головне завдання менеджменту, в даному випадку, полягає у правильному розподілі наявних ресурсів та прийняття раціональних управлінських рішень, підприємство мало змогу не тільки утримуватися на ринку, а й приносити прибуток.

Тема оптимізації витрат буде актуальною ще багато років, оскільки кожне підприємство має самостійно визначити найліпший варіант для себе в питаннях оптимізації та чітко дотримуватися обраної концепції. Створення нових технологій призводить до виникнення нових процесів, що сприяють скороченню витрат та зростання якості життя.

Література:

1. Косинська О.В. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. С. 106-110. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2011_7_25.pdf

СТАН АНАЛІТИЧНОГО ТА СИНТЕТИЧНОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

Дуднік Д.О.

*Науковий керівник: Хорошилова І.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

За способом групування та узагальнення облікових даних бухгалтерські рахунки поділяються на синтетичні та аналітичні. Синтетичні рахунки – це балансові рахунки, що узагальнюють облік господарської діяльності підприємства. Вони містять узагальнену інформацію про економічні ресурси, джерела їх утворення, результати діяльності. Для детальної характеристики об'єктів бухгалтерського обліку здійснюється використання натуральних та грошових вимірників. Облік наявності та змін окремих видів і об'єктів господарських засобів та джерел для їх утворення з використанням різних вимірників називається аналітичним обліком. Між синтетичними та аналітичними рахунками існує нерозривний зв'язок, тобто на аналітичних рахунках відображаються ті ж зміни, що й на синтетичних, але більш докладно.

Взаємозв'язок аналітичних рахунків з синтетичними виявляється в чотирьох рівностях:

- сума початкових залишків з аналітичних рахунків дорівнює початковому залишку синтетичного рахунку;
- сума оборотів з дебету аналітичних рахунків дорівнює обороту з дебету синтетичного рахунку;
- сума оборотів з кредиту аналітичних рахунків дорівнює обороту з кредиту синтетичного рахунку;
- сума кінцевих залишків з аналітичних рахунків дорівнює кінцевому залишку синтетичного рахунку.

Для бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості на підприємстві використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та

замовниками», для обліку довгострокової дебіторської заборгованості використовується рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Відомий факт, що в бухгалтерському обліку для групування інформації про дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги призначений активний рахунок 36 „Розрахунки з покупцями та замовниками”, до якого відкривають такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Стосовно обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка ведеться на 18 рахунок «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» передбачений рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», який в відповідності до Плану рахунків має наступні субрахунки, призначені для обліку заборгованості:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» - відображаються чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду;
- 182 «Довгострокові векселі одержані» - призначений для обліку векселів одержаних у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості;
- 183 «Інша дебіторська заборгованість» - призначений для обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка не відображається на інших субрахунках рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», зокрема розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позиками». Облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором та видами заборгованості, на підприємстві є реєстр дебіторів. Документом, що засвідчує заборгованість є контракт, який складається за кожним окремим покупцем. Проаналізувавши розрахунки спостерігаємо що найчастіше вони здійснюються в безготівковій формі, але й є випадки готівкової сплати, ну наприклад коли на рахунку покупця недостатньо коштів для погашення заборгованості, то він може різницю сплатити готівкою.

Стосовно заборгованості за майно, яке підприємство передало у оренду, то аналітичний облік ведеться за договорами оренди відповідно. На підприємстві також є інша дебіторської заборгованості, оскільки в статуті передбачена видача позик працівникам. Даний вид діяльності оформляється договором у письмовій формі, форми здійснення передбачені як в готівковій так і безготівковій формі, відповідно до заяви працівника. При наявності ведуться розрахунки з іноземними покупцями які відображаються в аналітичному плані: «Розрахунки з іноземними покупцями по наданому комерційному кредиту». Відповідно аналітичний облік на субрахунок ведеться за країною, постачальниками або контрактами. В даному випадку передбачено відображення сум розрахунків в іноземній валюті, а також її національний еквівалент, конвертацію в грошову одиницю України згідно з курсом валюти НБУ на дату заборгованості. Виходячи з класифікації заборгованості, при складанні звітності підприємство відповідно повинно аналізувати стан дебіторської заборгованості з метою поділу її на поточну і довгострокову.

На нашу думку, досить значним недоліком в обліку дебіторської заборгованості є невикористання аналітичних відомостей, у яких повинно здійснювати групування різних видів заборгованості на підприємстві, адже за їх допомоги здійснюється співставлення даних аналітичного та синтетичного обліку. Тобто, на підприємстві буде виникати більша кількість помилок, що спричинятиме ускладнення розрахунків.

Література:

1. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. №5(29). С.161-165.

2. Пасінович І.І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_65

ПРО ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Єфімова А.В.

*Науковий керівник: Маліков В.В., д.держ.упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У наукових роботах багатьох дослідників [1-9] викладено основні положення, проблеми та методичні розробки щодо здійснення управління та проведення аналізу грошових потоків підприємства.

Вважаємо, що в якості підсумування розглянутих у наведених наукових розробках положень необхідно розробити рекомендації щодо здійснення управління грошовими потоками підприємства у розрізі практичного аспекту застосування.

Основним інструментом обліку руху грошових коштів задля правильного управління ними розглядаємо Інформаційний звіт про рух грошових коштів.

Такий звіт являє собою просту таблицю, в якій відображається щоденне надходження і витрачання грошових коштів, а також залишки грошових коштів на банківських рахунках і в касах підприємства.

Пропонуємо наступну форму Інформаційного звіту про рух грошових коштів (таблиця 1).

Таблиця 1 – Форма Інформаційного звіту про рух грошових коштів

Дата	Залишок грошових коштів на початок дня	Надходження грошових коштів	Грошові платежі	Різниця (надлишковий грошовий потік або дефіцит грошових коштів)	Залишок грошових коштів на кінець дня

Автор виділяє наступні рекомендації щодо складання Інформаційного

звіту про рух грошових коштів:

- такий Звіт складається на період часу рівний одному місяцю;
- по закінченню кожного робочого дня визначається загальна сума (підсумок) надходжень і витрачання грошових коштів, зокрема нарастаючим підсумком з початку місяця;
- відомості про щоденні надходження можуть зазначатися однією сумою. Але якщо підприємство досить часто отримує грошові кошти не тільки від операційної діяльності, то в графі «Надходження грошових коштів» слід додатково окремо наводити відомості за видами джерел надходження;
- відомості про витрати повинні наводитись за кожним платежем із зазначенням його призначення і суми;
- Інформаційний звіт про рух грошових коштів за всіма суб'єктами (представництвами, підрозділами тощо) повинен складатися на підставі даних бухгалтерії кожного суб'єкту, що входить до складу бізнесу.

Складання Інформаційного звіту про рух грошових коштів передбачає такі етапи:

- визначення суми залишку грошових коштів на початок місяця;
- складання графіку платежів;
- складання плану надходження грошових коштів, виходячи з недопущення касових розривів.

Література:

1. Бланк І.О. Управління грошовими потоками. К.: Ніка–Центр: Ельга – Н, 2002. 736 с.
2. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками. К: КНТЕУ, 2005. 255 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: навчальний посібник. Житомир: Рута, 2003. 680 с.
4. Піскунова Н. Пошук оптимальної моделі управління грошовими потоками. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5454>
5. Іващенко А. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 2. С. 51–56.
6. Ковальчук Н. Управління рухом грошових коштів вітчизняних підприємств: окремі теоретичні та практичні аспекти. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 786–791.
7. Майборода О. Напрями управління грошовими потоками підприємства. *Збірник “Економіка і суспільство” Мукачівського державного університету*. 2017. № 10. С. 305–309.
8. Сергеева О. Сутність та основні аспекти управління грошовими потоками підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 12. С. 107–110.
9. Лебедева А. Особливості аналізу руху грошових потоків підприємства. *Вісник ОНУ ім. Мечникова*. 2016. С. 189–192.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Іванова К.В.

*Науковий керівник: Зябченкова Г.В., ст. викладач
Державний торговельно-економічний університет*

За останні роки бухгалтерський облік став більш складним на всіх ділянках. Це пов'язано зі змінами в законодавстві, впровадженням нових стандартів та регуляторних вимог, а також з впровадженням нових технологій та програмного забезпечення.

Сучасна економіка переживає не найкращі часи. Це викликано ще за часів пандемії COVID-19, а зараз великий вплив на економіку загалом, і звичайно, на облік та оподаткування впливає повномасштабне вторгнення, яке відчуває вся територія України. Багато підприємств змушені зменшувати обсяги виробництва, а це призводить до зменшення обсягів фінансових операцій, складнішого планування бюджету та ускладнення роботи бухгалтерів.

За таких обставин управління підприємством стає ще більш складним процесом, що потребує взаємодії усіх управлінських ланок та системи обліку як основної інформаційної бази, регламентованої законодавчо. Європейський світогляд на систему управління підприємством суттєво відрізняється від традиційного вітчизняного через можливості її реалізації та систему фінансування як зовнішніми ресурсами, так і внутрішніми. Тому дослідження питання розвитку сучасної системи обліку в управлінні підприємством є досить актуальним.

Головними чинниками, які зумовлюють розвиток податкової системи у будь-якій країні, передусім є:

- зміна форм власності, умов економічного розвитку та соціально-економічної організації суспільства, що створює об'єктивну основу для реформування податкової системи, визначає основні напрями та цілі податкової реформи, її глибину з урахуванням досягнутого рівня соціально-економічного розвитку країни, формує можливості реалізації наявного потенціалу її продуктивних сил;

- закономірний суспільний розвиток, що проявляється в постійному намаганні суспільства оптимізувати податкову систему і неможливості досягнути цього оптимуму. З розвитком суспільства змінюються критерії оптимальності податкової системи, що зумовлює необхідність постійного її вдосконалення;

- зміна концепції оподаткування, яка, як правило, має відображати об'єктивну економіко-політичну ситуацію в країні, соціально-економічний стан її населення та зміну пріоритетів держави. Податкова система формується під впливом цілого спектру політичних інтересів і поглядів різних структурованих груп населення, теоретичних шкіл і течій [1].

Бухгалтерський облік у нинішніх умовах не може лише здійснювати контроль за збереженням засобів у системі розширеного відтворення,

раціональне використання всіх видів ресурсів, посилення боротьби з безгосподарністю і марнотратством, забезпечувати сприяння вирішенню проблеми уповільнення темпів інфляції та попередження її хронічного характеру, здійснювати пошук і мобілізацію резервів підвищення ефективності виробництва, прискорення темпів економічного розвитку, а й прогнозувати перспективи функціонування підприємства в умовах ринкових відносин, бути оперативнішим та більш аналітичним.

Теорія і практика бухгалтерського обліку змінюється в сучасних умовах для інтеграції з ІТ-технологіями. Розвиток бухгалтерського обліку у зв'язку з оцифруванням соціально-економічних відносин пов'язаний, насамперед, із впровадженням ІТ-засобів та технологій, що прагнуть подолати недоліки існуючої системи бухгалтерського аналізу та контролю [2].

Сучасний ринок автоматизованих облікових програм має великий асортимент, і кожне підприємство може підібрати собі за відповідними розмірами, спеціалізацією чи фінансовими можливостями.

Враховуючи сучасні технологічні зміни та характер глобалізаційних процесів, можемо стверджувати про перспективи запровадження блокчейну, що зберігає впорядкований ланцюжок записів і штучного інтелекту в систему бухгалтерського обліку та переваги використання хмарних технологій. Вищезазначене свідчить про необхідність розробок організаційно-методичних положень для застосування зазначених технологій на практиці з метою вирішення конкретних облікових завдань, зокрема створення віртуальних офісів з відповідними централізованими сховищами первинної і звітної документації [3].

Література:

1. Радова О.В. Оподаткування в Україні: нововведення, тенденції та проблеми розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(3). С. 11-14.
2. Шендригоренко М., Лядська В. Проблеми та перспективи розвитку обліку в умовах цифрової економіки. 2022.
3. Осмятченко В.О., Олійник В.С. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в контексті зміни технологічних укладів. *Економічний вісник*. 2018.

ОБЛІК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Калюжний В.Ю.

*Науковий керівник: Ковальова Т.В., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Війна поділила господарську діяльність підприємства на до і після. До війни їх діяльність, в основному, була направлена на отримання прибутку при

мінімальних витратах. З початком війни значно зросли ризики, які пов'язані з неможливістю здійснювати «діяльність у зонах з найбільшої військової небезпеки», «виникли проблеми з логістикою та сировинними ринками» [1]. Воєнний стан спричинив зміни і у функціонуванні системи бухгалтерського обліку. Ці зміни, перш за все, пов'язані зі зміною законодавства, враховуючи, що облік у нашій країні є унормованим і врегульованим. За словами *Н. Костишин, Т. Яковець* : «Запроваджені зміни до законодавства пом'якшили перший удар та запобігли паніці у фінансовому секторі». Далі вони пишуть, що «нововведення призначені для оптимізації вимог ведення бізнесу: покращення умов кредитування, можливість релокації, зменшення податкового тиску та інші покращання, які дадуть змогу бізнесу продовжувати діяльність [2].

Основним завданням обліку стало зменшення впливу ризиків на діяльність підприємств. Безумовним при веденні обліку під час війни є дотримання виконання принципів, закладених у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», серед яких: безперервності і послідовності. Микола Клименко звернув увагу на необхідність виконання цих принципів: «В разі не ведення бухгалтерського обліку на безперервній основі певний час відбувається накопичення здійснених господарських операцій, проведення яких потім буде тривалим і коштовним, що вкладається в ємний термін – відновлення бухгалтерського обліку. Тому радимо завжди, і під час воєнного стану, в разі здійснення навіть незначної кількості операцій на підприємстві, не зволікати і все ж таки вести бухгалтерський облік, що дасть змогу об'єктивного контролю над активами і зобов'язаннями підприємства в реальному часі» [3].

З початком війни науковці та практики окреслили основні проблемні моменти в обліку господарюючих суб'єктів з метою розгляду пропозицій для їх вирішення. Це, окрім, питань оподаткування, питанням оцінки активів, облік оплати праці та утримань з неї, питання складання та оприлюднення звітності та ін.. Війна вплинула на зовнішньо-економічну діяльність в частині заборони розрахунків за російські та білоруські рублі, бізнес повинен був у стислі терміни переорієнтувати свою господарську діяльність і бухгалтери допомогли йому в цьому, шляхом дотримання положень НБУ і здійснення правомірних облікових записів.

Адаптація обліку до воєнного стану забезпечує більшу ризикостійкість підприємств і стане запорукою стабільного розвитку підприємства після перемоги.

Література:

1. Толмач А.А. Застосування облікових оцінок в умовах воєнного стану. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTI1OTk=/d0ac6c799ad01ccdbfe6128728cbbfda.pdf> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Костишин Н., Яковець Т. Обліково-податкова система в умовах воєнного стану: як діяти та, які наслідки. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1365>. (дата звернення: 03.03.2023).

3. Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення: 04.03.2023).

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК НА ПІДПРИЄМСТВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

*Кисіль В.В.,
Болорхуу Т.*

*Науковий керівник: Болдовська К.П., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Формування системи управлінського обліку як цілісної системи збору, аналізу, інтерпретації і надання інформації користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень є одним з основних і вкрай необхідних заходів у контексті забезпечення ефективного менеджменту господарюючого суб'єкту, оскільки релевантне забезпечення його такою системою створює додаткові конкурентні переваги в ринковому середовищі.

Загалом, «управлінський облік – це процес, який прибавляючи цінність, безперервно вдосконалює планування, проектування, вимірювання і функціонування систем фінансової і не фінансової інформації, який направляє дії менеджменту, мотивує поведінку, підтримує і створює культурні цінності, необхідні для досягнення стратегічних, тактичних і оперативних цілей організації» [1]. Його сутність і призначення «можна коротко передати визначенням: «виробництво» інформації для здійснення ефективного управління» [2].

Як інструмент сучасного менеджменту управлінський облік впорядковує витрати підприємства за об'єктами і процесами, притаманними саме цьому суб'єкту господарювання, що робить їх структуру прозорою та доступною для подальшого аналізу. Відтак, ведення управлінського обліку дає можливість відображення реального стану підприємства.

Основні заходи з організації управлінського обліку в обліковій системі підприємства можуть бути узагальнені (за результатами вивчення наукових праць [1, 3-7]) у три складові етапи, що представлені такою послідовністю:

– перший етап (методологічний): визначення основних завдань управлінського обліку і порядку їхнього вирішення; визначення системи збирання і подання управлінської інформації для прийняття рішень; визначення складу і змісту інформації для прийняття управлінських рішень, переліку необхідних даних;

– другий етап (технічний): розробка системи збирання даних та схеми і правил документообігу; розробка форм внутрішньої звітності, визначення періодичності і послідовності її складання; установлення порядку записів у

регістрах та відображення їх даних в управлінській звітності, вибір програмного забезпечення;

– третій етап (організаційний): проектування організаційної структури відділу управлінського обліку з його функціями, завданнями та виконавцями; розподіл обов'язків між працівниками відділу управлінського обліку і центрів відповідальності та встановлення взаємозв'язків між ними; розроблення внутрішніх положень щодо організації управлінського обліку – розробка і затвердження облікової політики управлінського обліку.

Таким чином, у сучасних економічних умовах управлінський облік поступово займає першочергові позиції в інструментарії підвищення ефективності діяльності підприємства, а його наявність стає невід'ємною частиною успішного розвитку суб'єкта господарювання.

Література:

1. Лебедик Г. В., Іващенко К. Ю., Світловська А. М. Проблеми організації управлінського обліку на підприємствах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 15. С. 137–140.

2. Розіт Т. В. управлінський облік: навч.-метод. посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. 80 с.

3. Безверхня Ю. В. Об'єктивна необхідність управлінського обліку у системі керування підприємством. *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2010. № 2. С. 86–90.

4. Коблянська Г., Вікулова А. Актуальні аспекти впровадження управлінського обліку на підприємствах України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2011. Вип. 130. С. 45–47.

5. Левицька С. Практичні аспекти впровадження управлінського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 6. С. 34–44.

6. Правдюк Н. Л., Бурко К. В., Лепетан І. М. Управлінський облік у схемах і таблицях: навч. посіб. Вінниця: ОЦ ВДАУ, 2009. 125 с.

7. Управлінський облік: підручник / Г. О. Партин, А. Г. Загородній, Т. І. Свідрик та ін. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 280 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОНСЕРВАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Паніматченко К.І.

*Науковий керівник :Зябченкова А.В., ст. викладач
Державний торговельно-економічний університет*

На тлі повномасштабної війни між Росією та Україною деякі вітчизняні підприємства були змушені призупинити свою діяльність. До них належать юридичні особи, розташовані на тимчасово окупованих або прилеглих територіях, компанії, евакуйовані за кордон, а також підприємства, які

перенесли виробництво в більш безпечні райони України. Це створює проблеми для експлуатації основних фондів, які не можуть бути переміщені, що робить їх використання неможливим або недоцільним. Інколи підприємства розглядають питання часткового використання виробничих потужностей, а решту— консервують. Тому збереження основних фондів набуває дедалі більшого значення.

Під консервацією основних фондів слід розуміти комплекс заходів щодо тривалого (але не більше трьох років) зберігання основних фондів з можливістю подальшого відновлення їх функціонування після припинення виробничої або іншої господарської діяльності [1].

Основними причинами консервації основних засобів є тимчасове припинення підприємством виробничої або іншої господарської діяльності, зниження обсягів виробництва та недоцільне використання основних засобів [2].

Метою консервації основних фондів у воєнний час є забезпечення збереження і можливого використання об'єкта в майбутньому. Іншими словами, консервація основних засобів передбачає фактичне переведення основних засобів на інші субрахунки бухгалтерського обліку за рішенням керівництва організації. Наприклад, може виникнути ситуація, коли суб'єкт господарювання або його відокремлений підрозділ тимчасово не працює на території, контрольованій Україною, через близькість до лінії фронту, але бажає зберегти своє обладнання і має намір перемістити його в безпечне місце.

Якщо ж установа перебуває на території, контрольованій Україною, а основний засіб залишається на тимчасово окупованій території, то безпечний доступ до нього неможливий. Оскільки низка заходів зі збереження неможлива, пропонується перевірити такі основні засоби на знецінення [3].

Рішення про консервацію основних засобів приймається на рівні керівництва підприємства. У випадку з державними підприємствами необхідний закон, затверджений Кабінетом Міністрів України. Строк консервації основних засобів на підприємствах державної та комунальної власності становить не менше одного року і не більше трьох років.

Для документального оформлення робіт з технічного обслуговування основних засобів рекомендується складати такі документи: акт про тимчасове вибуття основного засобу з виробничого процесу та його технічне обслуговування; документи, що підтверджують виконані роботи (акт про виконання робіт сторонньою організацією, акт про списання запасів, наказ про відрядну оплату праці); технічне обслуговування відповідальною за обслуговування особою. Акт приймання-передачі об'єкта основних засобів.

Алгоритм процедури консервації основних засобів в умовах воєнного стану має здійснюватися на основі таких етапів:

1. Створення комісії з консервації основних засобів.
2. Комітет готує техніко-економічне обґрунтування необхідності консервації основних фондів. На цьому етапі складається акт про проект консервації та технічний стан основного засобу на момент консервації.
3. Підготовка рішення про доцільність консервації

4. Проведення робіт з консервації та їх документальне оформлення (підготовка акта про прийняття основного засобу на консервацію).

Операції з переведення основних засобів на консервацію пропонується відображати в аналітичному обліку. При цьому інвентарні картки тимчасово вибулих основних засобів пропонується виділити в окрему групу. Одне із бухгалтерських питань, на яке безпосередньо накладає свій відбиток воєнний стан – нарахування амортизації основних засобів. У період консервації нарахування амортизації за основними засобами має бути призупинено [4].

Рекомендується вести облік законсервованих основних засобів на окремому субрахунку, а витрати на консервацію відображати як інші витрати на рахунку 97 "Інші витрати". У фінансовій звітності інформація про залишкову вартість виведених з експлуатації основних засобів має бути розкрита окремим пунктом у формі № 5 "Примітки до річної фінансової звітності".

Таким чином, на тлі війни підприємства зіткнулися з низкою проблем, як у виробничому аспекті, так і в організаційному. Тому збереження основних фондів набуває дедалі більшого значення. Саме вивчення бухгалтерського обліку операцій зі збереження основних засобів у воєнний час пролило світло на характер і причини збереження основних засобів, їх документальне оформлення та порядок обліку.

Література :

1. Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств: Постанова КМУ від 15.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97-%D0%BF#Text>

2. Про порядок погодження в Мінпромполітики України питань, пов'язаних з відчуженням основних засобів підприємств та з інших питань: Наказ Мінпромполітики України від 25.04.2008 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274581-04#Text>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ МФУ від 29.07.2022 №92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.

4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ МФУ від 18.10.2022 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ З МЕТОЮ ЙОГО ОБЛІКУ

Пономаренко В.О.

*Науковий керівник : Вербицька В.І., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Економіка України все більше інтегрується у світову систему господарювання. Цьому сприяють сформовані у країні ринкові відносини та постійні глобалізаційні зміни, що відбуваються. Вказані обставини спричиняють

необхідність переосмислення та перегляду використовуваних раніше економічних визначень деяких категорій, що є загальноприйнятими у країнах з розвинутою економікою.

Головний довідник країни трактує поняття капітал як таке, що походить від латинського або прото-індоєвропейського «головний» та означає «ресурси, які використовують у виробництві товарів або при наданні послуг» [1]. Протягом всієї економічної історії навколо цього поняття точаться суперечки, а слово капітал продовжує нарощувати кількість своїх визначень.

Наукова література розглядає капітал з двох позицій: одна з них відображає його форму, інша – сутність. Спочатку дослідники звертали увагу на його форму і сутність основних дискусій зводилась до того, які з матеріальних благ можна вважати капіталом, а які – ні. Одні вчені розглядали капітал як сукупність різноманітних засобів виробництва, інші – в якості суми грошей, яка використовується підприємствами задля отримання доходу.

Проаналізувавши погляди безлічі економістів, Дж.Хікс схилився до думки, що природу капіталу повніше віддзеркалює зростання його вартості у грошовій формі. Свою позицію він пояснив тим, що «для індивідуального підприємця поняття «капітал» пов'язане з грошовою вартістю, що має своє відображення у бухгалтерських рахунках. Саме таке трактування капіталу присутнє у планових розрахунках підприємця, що спрямовані у майбутнє» [2].

Найбільш цікавим, на наш погляд, є дослідження не форми, а сутності поняття «капітал», що його найбільш повно розглянув К.Маркс. В його роботах капітал представлений як громадські відносини, самозростаюча вартість, засіб експлуатації найманої праці.

З позицій бухгалтерського обліку найбільш важливим є поняття капіталу як вартості, що постійно зростає.

Розгляд капіталу в якості джерела доходу також присутнє в працях Ф.Енгельса, де відзначений розподіл капіталу на первісний капітал та прибуток.

Слід відзначити, що наведені дефініції досить точно відображають тенденції ц визначення капіталу серед вчених з СНД. Деякі з них дотримуються уявлень традиційної радянської школи і трактують поняття капіталу згідно поглядам К.Маркса, виключаючи слова стосовно експлуатації робітників. Інші навпаки, беруть за основу західні підручники та розглядають капітал з точки зору його можливостей приносити дохід.

Багато переведених на українську мову наукових видань використовують термін «капітал» для визначення власного капіталу. Ми ж вважаємо, що дані поняття не є тотожними. Капітал можна поділити на власний та позиковий, також розглядаючи його в якості джерела засобів підприємства.

Визначення поняття «власний капітал» не викликає такої значної кількості суперечок, як визначення дефініції «капітал». Однак більшість економістів трактують власний капітал або з очки зору його складових (Д.Сігал, Д.Кім, Р.Шпитнцер та ін..) або з точки зору його розрахунку (К. Макконел, С. Брю, І. Бетге).

Швейцарський економіст І.Шер вперше запропонував розрахунок власного капіталу, виходячи з рівності активів та пасивів підприємства, але таке

визначення також зазнає багато критики через різні погляди та неврахування особливостей деяких показників, наприклад, цільового фінансування та доходів майбутніх періодів, що в силу своєї економічної природи не можуть в певні моменти до нього відноситись

Український економіст І.Бланк найбільш точно, на нашу думку, наблизився до визначення власного капіталу, охарактеризувавши його як «загальну вартість засобів підприємства, які належать та використовуються ним для формування визначеної частки активів» [3].

Автор схильний до визнання вірними міркування І. Бетге, який зазначив, що еквівалент власного капіталу з одного боку повинен бути спрямованим на інвестиції та безпосередньо пов'язуватись з будь-якими об'єктами з активу балансу, а з іншого боку - відображені в пасиві балансу рахунки свідчать про засоби, надані у розпорядження підприємства її засновниками при її утворенні в грошовій формі або у вигляді інших об'єктів майна, або ж в їх основі присутній нерозподілений прибуток організації.

Таким чином, ми пропонуємо наступне власне визначення власного капіталу – це початкові та накопичені джерела інвестування в господарську діяльність підприємства, які належать власнику та використовуються ним на свій розсуд з метою отримання прибутку.

Література:

1. Капітал. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/arfqy> (дата звернення 2.03.2023)
2. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності. URL: <https://library.if.ua/book/64/4649.html> (дата звернення 4.03.2023)
3. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу. Київ. Ніка-центр. 2012. 512 с.
4. Бетге І. Балансоведення / пер. з нім. під ред. В. Д. Новодворського. Лівів. Бухгалтерський облік. 2010. 454 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І ПІДРЯДНИКАМИ

Тонконог К.Г.

*Науковий керівник: Болдовська К.П., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Численні розрахунки суб'єкта господарювання з постачальниками і підрядниками займають особливе місце в його кредиторський заборгованості. Відтак, правові засади щодо порядку їх документального оформлення, обліку і контролю визначаються тими ж нормативно-правовими актами, що регламентують відповідні питання у частині кредиторської заборгованості підприємства, а саме: законодавством України, постановами Кабінету міністрів України, Національного банку України, національними і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, методичними рекомендаціями та інструкціями міністерств, державних служб тощо та іншими нормативно-правовими актами, а також

внутрішніми організаційними положеннями суб'єктів господарювання (таблиця 1).

Таблиця 1 – Основні нормативні документи, які регламентують питання обліку кредиторської заборгованості підприємства

Нормативно-правовий акт	Стисла характеристика
Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436	встановлюються правові основи господарської діяльності (господарювання); зокрема у розділі IV визначається поняття господарського зобов'язання (ст. 173), підстави їх виникнення (ст. 174), загальні умови укладання договорів, що їх породжують (ст. 179) тощо
Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-IV	регулюються відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів; зокрема, висвітлюються аспекти обліку кредиторської заборгованості в контексті сплати податків
ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV	визначаються «правові засади організації, регламентування і ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні» [1], в т.ч. щодо кредиторської заборгованості, зокрема, визначається сутність поняття «зобов'язання»
НП(С)БО 11 «Зобов'язання» (завт. наказом Мінфіну України від 31.01.2000 р. № 20)	визначаються «методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності» [2]
План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та розроблена до нього Інструкція із застосування (затв. наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291)	визначаються «призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств ...» [3,4], зокрема, визначаються основні рахунки та субрахунки для систематизації інформації про кредиторську заборгованість, порядок відображення розрахункових операцій на бухгалтерських рахунках та кореспонденція рахунків
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (завт. наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73)	визначаються мета, склад і принципи складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів; зокрема, особливості відображення кредиторської заборгованості у фінансовій звітності

Нормативно-правовий акт	Стисла характеристика
Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (затв. наказом Міністерства України від 24.05.1995 р. № 88)	встановлюється порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської та іншої звітності, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку
Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства (затв. наказом Міністерства України від 27.06.2013 р. № 635)	визначається порядок формування облікової політики підприємства, у т.ч. щодо кредиторської заборгованості

Таким чином, основними нормативними документами що регламентує організацію розрахунків з постачальниками і підрядниками та порядок їх відображення в бухгалтерському обліку в Україні, вимог яких повинно дотримуватись кожне підприємство, є НП(С)БО 11 «Зобов'язання», а також Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та розроблена до нього Інструкція із застосування». При цьому зауважимо, що насьогодні нормативно-законодавча база досить повно регулює вказані питання і в цілому відповідає потребам господарюючих суб'єктів.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затв. наказом М-ва фінансів України від 31 іч. 2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 02.03.2023).
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 03.03.2023).
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 03.03.2023).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ І ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тросюк К.О.

*Науковий керівник: Ковтун Е.О., к.е.н., доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*

Малі підприємства відіграють важливу роль у розвитку країни та займають важливі сектори економіки. Актуальним питанням сьогодення є державна підтримка суб'єктів малого підприємництва щодо організації бухгалтерського обліку, процесу оподаткування, формування фінансової звітності. Адже від того, наскільки легко організувати бізнес, залежить кількість підприємств такого рівня в державі. Саме малий бізнес забезпечує існування вузьких галузей економічної діяльності завдяки здатності швидко реформуватися та модернізувати свою діяльність.

Суб'єкти малого підприємства являють собою особливий механізм організації бізнесу. Це призводить до необхідності організації спеціального обліку, оподаткування та звітності. Правильний вибір форм бухгалтерського та податкового обліку, процес формування та подання звітності відіграють важливу роль у налагодженні господарської діяльності підприємства.

Переглянувши наукові основи бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва, можна відзначити, що вчені вважають бухгалтерський облік основною складовою діяльності малого бізнесу. На їхню думку, бухгалтерський облік є механізмом, за допомогою якого підприємство формує повну та правдиву інформацію про свої фінансово-економічні процеси. Науковці зазначали, що правильність розробки облікової політики малого підприємства визначає весь подальший обліковий процес.

Розроблено та впроваджено методичні пропозиції щодо організації бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва, що дозволяють організувати облікові процеси з урахуванням розміру підприємства, кількості господарських операцій, рівня доходу, створено умови для полегшення ведення бухгалтерського обліку для всіх суб'єктів малого підприємництва. . Тому малі підприємства можуть використовувати «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарської діяльності малого підприємства», який має невелику кількість суб'єктів, тому облікова інформація є недостатньо деталізованою [1].

На прикладі ТОВ «Кристал-2008» розгляд практичних аспектів ведення бухгалтерського обліку для суб'єкта малого підприємництва показує, що облік ведеться вручну штатним працівником на посаді головного бухгалтера. Для комплексного обліку використовуються облікові реєстри у формі журналів-ордерів для сільськогосподарських підприємств. Аналітичний облік різних видів активів, капіталу та зобов'язань з використанням звичайного плану рахунків. Оригінальний формат файлу, сформульований державним органом, та вихідний формат файлу, сформований і прийнятий підприємством для

первинного обліку.

На основі даних дослідження можна запропонувати удосконалити внутрішню документацію щодо правил ведення бухгалтерського обліку на підприємствах з метою покращення облікового процесу, тобто переглянути прийняті на підприємствах накази про облікову політику, оскільки існуючі не в повній мірі охоплюють всі вимоги до ведення бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах. Удосконалити документообіг та визначити особу, відповідальну за контроль правильності записів у документах для підвищення достовірності та повноти облікової інформації. Це скоротить час на обробку інформації та заповнення необхідних форм, дозволить керівникам більш ретельно контролювати обліковий процес та зменшить ймовірність облікових помилок [3].

Розглянувши методологічні засади оподаткування малих підприємств, можна зазначити, що ці підприємства можуть перебувати як на загальній системі оподаткування, так і на спрощеній системі оподаткування, за якою сплачується єдиний податок. Українське податкове законодавство класифікує платників податків малих підприємств на чотири групи. Кожна з цих груп має власний набір критеріїв для отримання права на спрощену систему оподаткування. Ці вимоги стосуються кількості найманих працівників, обсягу доходу та виду діяльності. До кожної групи платників єдиного податку застосовується певна ставка податку. Так, для першої групи платників застосовується ставка податку до 10% прожиткового мінімуму, для другої групи - до 20% мінімальної заробітної плати. Третя група поділяється на юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Ставка податку для цієї групи встановлена на рівні 3% від доходу з урахуванням ПДВ та 5% без урахування ПДВ. Четверта група відокремлює платників єдиного податку. Сюди входять юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які займаються сільським господарством. Ставка податку для цієї групи встановлюється залежно від площі землі та її розташування, кількості водних ресурсів та розташування багаторічних насаджень. Базою оподаткування є гектар землі, до якого застосовується ставка [2].

Отже, виходячи з практичних міркувань, пов'язаних з підготовкою та поданням звітів, рекомендується вдосконалити спосіб управління звітами. З цією метою пропонується проводити щорічний зовнішній аудит фінансової звітності. Хоча компанія проводить інвентаризацію, більш ефективною процедурою є зовнішній аудит, який дозволяє компанії отримати незалежну думку аудитора про стан фінансової звітності. Оскільки підприємство є невеликим, воно може безвідповідально поставитися до проведення інвентаризації. Власникам рекомендується проводити такий аудит раз на рік, оскільки аудитор не любить робити помилкові висновки. Компанії, які мають аудиторський звіт, також мають більше шансів на довіру з боку клієнтів.

Проведене дослідження дозволяє компаніям покращити свій бухгалтерський облік, оподаткування та, як наслідок цих процесів звітності, свою господарську діяльність у складному ринковому середовищі, впровадивши запропоновані вдосконалення [4].

Література:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. N 436-IV.: за даними Верховної Ради України № 436-15. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.: за даними Верховної Ради України № 2755-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
4. Макаревич Г.В. «Сучасний стан та шляхи удосконалення обліку, оподаткування і звітності суб'єктів малого підприємництва». Матеріали дипломної роботи. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2018. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/26452/1/071_Macarevich_Anna_Volodimerivna1.docx

ПРО ОДИН З ПІДХОДІВ ДО АЛГОРИТМУ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Уламбаяр Ц.

*Науковий керівник: Маліков В.В., д.держ.упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Проблеми управління фінансами підприємства - предмет наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. В їх числі можна привести таких, як А. Сміт, Дж. Тобін, Д. Рікардо, Ю. Фама, У. Шарп, Ф. Блек та інших авторів. У наукових роботах розглядаються сутність фінансів, основна проблематика наукових досліджень у сфері фінансів та управління ними.

На нашу думку, з оглядом на існуючі напрацювання в питаннях вдосконалення та підвищення ефективності системи управління фінансами на підприємстві, необхідно розробити рекомендації щодо алгоритму побудови такої системи.

Пропонуємо побудову системи управління фінансами на підприємстві проводити з виконанням дій за такими етапами :

- формулювання цілей підприємства у сфері фінансів;
- визначення підсистем управління ними;
- встановлення джерел інформаційного забезпечення її функціонування ;
- визначення сукупності правил управління фінансами підприємства.

Згідно теорії управління його здійснення повинно передбачати визначення системи цілей.

Пропонується у складі фінансових цілей підприємства наступне: отримання надлишкового грошового потоку та прибутку, забезпечення платоспроможності, збільшення вартості та прибутку підприємства для його капіталізації.

Для досягнення цих цілей автор пропонує три підсистеми управління фінансами на підприємстві: управління грошовими потоками; управління платоспроможністю; управління доходами, витратами і прибутком.

Для прийняття ефективних управлінських рішень лише даних фінансової звітності недостатньо. Інформаційне забезпечення системи управління фінансами підприємства пропонуємо будувати з використанням інформаційних звітів за такими рівнями:

- оперативний - звіти, які використовуються для щоденного управління підприємством;
- поточний - щомісячні звіти, які відображають доходи і витрати за видами діяльності підприємства та його платоспроможність;
- результативний - річні звіти, що відображають фінансовий стан підприємства на кінець звітного періоду.

Система управління фінансами на підприємстві передбачає дотримання певних правил. У переліку таких основних правил автор пропонує наступні:

- створення матеріальних і фінансових резервів;
- забезпечення прибутковості підприємства як головної мети любого господарюючого суб'єкту;
- постійне використання ефекту фінансового важеля;
- поточне планування, контроль та аналіз балансу грошових надходжень і платежів підприємства;
- контроль та ліквідація виникаючих касових розривів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОБЛІК ПОСЛУГ З ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ

Христенко А.О.

*Науковий керівник: Хорошилова І.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Вивченням питань, пов'язаних з обліком готової продукції, займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. З огляду на їх дослідження питання обліку готової продукції на підприємствах і досить залишається актуальним і потребує вирішення. Відмічаємо, що відсутність системних і комплексних підходів в обліку продукції не дає нам змогу отримати інформацію, необхідну для прийняття рішень. Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» ми знаємо, що готовою вважається та продукція, що пройшла процес виготовлення на підприємстві, призначена для продажу і відповідає певним технічним та якісним характеристикам, це х стосується наданої послуга, передбаченої договором.

Отже, в своїй діяльності крім випуску продукції, підприємство може виконувати роботи та надавати послуги для підприємств або фізичних осіб. Тобто на відміну від речовинної продукції, цей вид продукції називають «виконані роботи та послуги». Таким чином, продукція підприємства складається з наданих послуг, як на нашому підприємстві. Отже, бухгалтерський облік наданих послуг повинен забезпечити контроль за

виконанням завдань згідно договорів з замовниками послуг; своєчасною випискою документів; поданням розрахункових документів замовникам та контролем за здійсненням платежів; використанням матеріальних і фінансових ресурсів що здійснюються за допомогою складання планових і фактичних калькуляцій собівартості послуг.

Підприємство відповідно до виду діяльності здійснює перевезення на договірних підставах дотримуючись цивільного кодексу, податкового кодексу, закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність», та правил перевезення вантажів, затверджених наказом Міністерства транспорту України. Транспортні засоби для перевезень мають технічну й комерційну придатність. Технічна придатність, це їх справність, а комерційна включає в себе інші властивості транспортних засобів. Наприклад, якщо транспортні засоби мають забруднення, стійкий запах, не продезінфіковані, що може під час транспортування негативно вплинути на якість вантажу. Зазначаємо, що якщо є порушення зобов'язань, які впливають з договору перевезення, в такому разі сторони несуть відповідальність, встановлену за домовленістю між ними, якщо інше не передбачено законом. Оскільки Цивільний Кодекс України визначає лише загальні умови відповідальності відправника, перевізника та одержувача вантажу за порушення що впливають з договору перевезення. Більш детальніше питання відповідальності на піддослідному підприємстві регулюються транспортними кодексами. Договірні відносини на підприємстві передбачають що одна сторона несе зобов'язання з доставки довіреного їй другою стороною (відправником) вантажу до пункту призначення та видачі його особі, яка має право на одержання цього вантажу, а відправник зі свого боку зобов'язаний сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Згідно чинного законодавства наше підприємство має право:

- застави на вантаж який йому передано або ж має право притримати його для здійснення внесення провізної плати чи інших платежів, якщо інше не встановлено законом та іншими нормативно-правовими актами або не впливає із суті зобов'язання (ч. 4 ст. 916 ЦК України);
- якщо вантаж подано у тарі чи упаковці, що не відповідають встановленим нормам та вимогам, відмовитися від прийняття такого вантажу, або, якщо він поданий з відсутністю або ж неналежного маркування вантажу (ч. 3 ст. 917 ЦК України).

Зазначаємо, що якщо є порушення зобов'язань, які впливають з договору перевезення, в такому разі сторони несуть відповідальність, встановлену за домовленістю між ними, якщо інше не передбачено законом. Оскільки Цивільний Кодекс України визначає лише загальні умови відповідальності відправника, перевізника та одержувача вантажу за порушення що впливають з договору перевезення. Більш детальніше питання відповідальності на піддослідному підприємстві регулюються транспортними кодексами.

Відповідальність підприємства настає у разі:

- ненадання транспортного засобу;
- нестачі, пошкодження або втрати вантажу;

- прострочення терміну доставки вантажу;
- надання під навантаження непридатного транспортного засобу тощо.

Існує думка, що відповідальність перевізника завжди обмежена, бо відшкодуванню підлягає лише фактичне заподіяння збитків. Тобто у будь-якому випадку сума збитків не може бути за більшою ніж вартість втраченого вантажу. Однак все ж таки в разі втрати вантажу перевізник має відшкодовувати не лише збитки, а й стягнуту за цей вантаж плату, за умов що вона не була включена у вартість втраченого вантажу. Але витрати і збитки, що не передбачені договором перевезення, не підлягають відшкодуванню.

Література:

1. П(С)БО 16 «Витрати», затверджене наказом Мінфіну України від 31.12.1999 р. № 318 : за станом на 11.11. 2021 р. URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standartbuhgalterskogo-obliku-21>.

2. Коляда А. Л. Сучасні аспекти аналізу реалізації продукції *Актуальні проблеми обліку, контролю та економічного аналізу в Україні*. Одеса: ОНЕУ, 2017. С. 129-130.

3. Лютова Г. М. Методичні аспекти обліку готової продукції *Фінансовий простір*. 2017. № 1 (25). С.81.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ

Ярошенко Б.В.,

*Науковий керівник : Вербицька В.І., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Усі працівники, які працюють на підприємствах на умовах найму, отримують за здійснену роботу від роботодавця зарплату - кошти у вигляді певної суми, що компенсують його витрати праці та забезпечують йому певний рівень задоволення особистих, а також потреб членів його сім'ї, яка може приймати дві форми - матеріальну та грошову (зазвичай найприйнятніша).

Вчені та дослідники вважають, що заробітна плата є складним економічним явищем, оскільки:

1. Заробітна плата являє собою витрати виробництва для роботодавця, і він намагається їх максимально зменшити, особливо якщо вести розрахунки на одиницю виробу.

2. Заробітна плата для працівника є доходом, який він прагне максимально збільшити, обумовлюючи досить високий рівень оплати.

3. Заробітна плата тісно пов'язана з цінами, перш за все на споживчі товари та послуги. Чим більша ціна на споживчі товари та послуги, тим менше можна купити на виплачену співробітнику заробітну плату, тим нижчий рівень задоволення його потреб, тим більший розрив між номінальною та реальною заробітною платою. І працівник, і роботодавець, обов'язково враховують динаміку та рівень цін на споживчі товари обмовляючи умови оплати.

4. Заробітна плата тісно пов'язана з відмінностями у складності виконуваної роботи. Чим складніше виконувана робота, тим більше вона вимагає знань, досвіду, кваліфікації, розумових і фізичних зусиль, з тим більшим правом робітник (за інших рівних умов) може претендувати на підвищену оплату своєї праці.

Таким чином, заробітна плата вимагає порівняння різних видів робіт з точки зору їх складності та визначення рівня кваліфікації працівника.

Ефективну організацію обліку оплати праці та зв'язаних з цим процесом її розрахунків вважають чинниками, що сприяють зростанню продуктивності праці, збільшенню обсягів виробленої продукції, підвищенню якісних характеристик виробів, позитивним змінам у асортименті та конкурентоспроможних якостях продукції.

Існує багато поглядів та уявлень про таку форму вартості робочої сили як заробітна плата. Вона є основною часткою фонду життєвих коштів працівників, а водночас частиною доходу підприємства, яка розподілена між співробітниками відповідно до якості та кількості витраченої праці. У ході історії економічної науки виробилось уявлення про заробітну плату в якості суми коштів, що має бути виплачена роботодавцем своїм найманим працівникам. А от стосовно визначення рівня та динаміки заробітної плати, за яку кількість та скільки слід виплатити різним категоріям робітників, точної відповіді наука не дає. В різні часи поняття заробітної плати було також різним. Англійський економіст А. Сміт говорив, що це вартість праці, яка необхідна для існування працівника та його сім'ї, тобто винагорода за працю, яку продає співробітник наймачу. Інший економіст Д. Рікардо ділив працю на дві складові: природню та ринкову вартість. Під природньою вартістю праці розумілись потреби працівника та його сім'ї, під ринковою вартістю розумілася природня вартість праці, яка визначалася взаємодією попиту і пропозиції. І звичайно не можна не згадати відомого економіста К. Маркса, який висунув цілу концепцію заробітної плати, в основі якої лежить розмежування поняття праці та робочої сили. За його вченням, робоча сила є товаром, який має вартість і споживчу вартість. Вартість робочої сили - це ціна заробітної плати, а її джерело – це робочий час. Заробітна плата - це оплата за всю працю найманого робітника, і чим більшим є час роботи, тим оплата вище [1].

Зазвичай суть заробітної плати розглядають в декількох напрямках:

1. Як економічну категорію, в котрій відображаються відносини між підприємством чи організацією та найманим робітником з причини розподілу доходу.

2. Як винагорода, що обчислена в грошовому вимірі, яку за трудовим договором сплачують працівнику за виконану ним роботу, розміри якої відображають складність та умови праці, професійні якості працівника та результати його праці.

3. Як аспект ринку праці, тобто працівник продає свою робочу силу за певною, обґрунтованою ціною.

4. Для працівників заробітна плата виступає як трудовий дохід за виконану роботу, який у майбутньому забезпечує необхідне відтворення

робочої сили.

5. Для роботодавців заробітна плата виступає як один з складових елементів витрат діяльності, який включається в собівартість продукції (товарів, робіт, послуг) та одночасно з цим є основним фактором зацікавленості та стимулювання працівників для досягнення високих кінцевих результатів.

Будучи в так званому місці, де перетинається інтерес роботодавця, найманого працівника, податкової служби, банку та страхової компанії, заробітна плата відіграє важливу роль у цих стосунках, оскільки всі перераховані суб'єкти розглядають оплату праці в якості найважливішого показника, що забезпечує стабільне функціонування виробничих процесів. Внаслідок цього сфера обліку праці досить складна та найбільш трудомістка. У зв'язку з цим її облік завжди знаходиться в центрі уваги системи бухгалтерського обліку у будь-якому суб'єкта господарювання.

Література:

1. Вербицька В. І., Бредіхін В. М., Горелов Д. О. Економічна сутність заробітної плати як ціни товару на ринку праці. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. Національний аерокосмічний університет імені М. С. Жуковського Харківський авіаційний інститут. 2009. №3. С. 5-11.

MÜHASIBAT UÇOTUNUN, AUDITIN VƏ VERGITUTMANIN AKTUAL ASPEKTLƏRİ

*Xəlilov Nihad
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

İqtisadi fəaliyyət göstərən şirkət və müəssisələr üçün mühasibat uçotu, audit və vergitutma vəzifələri son dövrlərdə daha da mühüm hala gəlmişdir. Bu proseslər şirkətlər üçün iqtisadi fəaliyyətlərinin nəzarətdə saxlanılması və qanuni tələblərin yerinə yetirilməsi üçün vacibdir. Bu məqalədə mühasibat uçotunun, auditin və vergitutmanın aktual aspektlərini ətraflı şəkildə araşdıracağıq.

Mühasibat uçotu, şirkətin maliyyə vəziyyətinin nəzarət edilməsi üçün vacibdir. Bu proses şirkətin gəlirlərini, xərclərini və maliyyə qaydalarına uyğunluğunu yoxlamaq üçün aparılır. Həmçinin, mühasibat uçotu şirkətin maliyyə sənədlərini tərtib etmək, vergi tələblərinə cavab vermək və idarəetmə qərarlarının verilməsində kömək edir. Son dövrlərdə isə, mühasibat uçotu prosesləri digər məlumatlarla birgə işləməyə, məlumatların avtomatik işlənməsinə, analiz edilməsinə və raportlaşdırılmasına imkan verən müasir avadanlıqlarla əvəz olunur.

Audit, şirkətin maliyyə sənədlərinin nəzarət edilməsi və şirkətin finansal fəaliyyətində qanuni tələblərin yerinə yetirilməsinin yoxlanılması üçün aparılan prosesdir. Audit şirkətin mühasibat uçotu sistemlərinin effektivliyinin, əsas sənədlərinin doğruluğunun və maliyyə hesabatlarının doğruluğunun yoxlanılması üçün təklif olunur. Audit, şirkətin maliyyə sənədlərinin üçüncü tərəf müfəttişlər tərəfindən yoxlanılması ilə həyata keçirilir. Audit prosesində məqsəd, şirkətin

maliyyə hesabatlarının doğru, ədalətli və tam olaraq təqdim edilməsidir. Audit zamanı təyin edilən məsələlər şirkətin mühasibat uçotu prosesi ilə bağlı ola bilər, məsələn, hesabatların doğruluğu və səlahiyyətlilərin tərəfindən təsdiq edilməsi, hər hansı bir maliyyə qaydasına uyğunluq və ya vergi tələblərinin uyğunluğu.

Auditin aktual aspektləri arasında məsələn, koronavirus pandemiyası ilə bağlı səhmlərin, istifadə edilmiş təlimatların və ya mənimsənmələrin audit edilməsi, məlumatların digər müxtəlif layihələrə uyğunluğunun yoxlanılması, müştərilərin və təchizatçıların şərtlərindəki dəyişikliklərin audit edilməsi, mühasibat və audit layihələrinin təşkili və audit prosesinin nəzarət olunması kimi məsələlər yer alır.

Vergitutma, şirkətin vergi ödəmələri və vergi bəyanatlarının hazırlanması üçün aparılan prosesdir. Vergitutma məqsədi, şirkətin vergi qaydalarına uyğunluğunun təmin edilməsidir. Vergitutma zamanı, vergi qaydalarına uyğunluq yoxlanılır və vergi bəyanatları hazırlanır. Vergitutma zamanı, ən mühüm məsələlərdən biri, şirkətin vergi ödəmələri və ya vergi qaydalarına uyğunluğu ilə bağlı problemlərin müəyyənləşdirilməsidir. Bu məsələlər audit prosesindən fərqli olaraq, əsasən şirkətin özünün nəzarətindədir.

Sonuç olaraq, mühasibat uçotu, audit və vergitutma, sahibkarlıq subyektlərinin iqtisadi fəaliyyətinin nəzarət edilməsi, qanuni tələblərinin yerinə yetirilməsi və vergi ödəmələrinin doğru hesablanması üçün vacibdir. Mühasibat uçotu prosesləri, digər məlumatlarla birgə işləməyə, məlumatların avtomatik işlənməsinə, analiz edilməsinə və raportlaşdırılmasına imkan verən müasir avadanlıqlarla əvəz olunur. Auditin aktual aspektləri arasında koronavirus pandemiyası ilə bağlı məsələlər və müştərilərin digər fəaliyyətlərinin şirkətə təsirinin dəyərləndirilməsi sayılabilir. Vergitutma isə şirkət üçün vergi yükünün minimuma endirilməsi və qanuni tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün vacibdir. Vergitutma prosesləri zamanı şirkətlərə vergi cədvəlləri, həftəlik və aylıq məlumatlar və müvafiq şəxslərlə əlaqə saxlanılması məsləhət görülür.

Sahibkarlıq subyektləri üçün mühasibat uçotu, audit və vergitutma məsələləri birgə əhəmiyyətli olaraq nəzərə alınmalıdır. Mühasibat uçotu sistemi, şirkətin maliyyə sənədlərinin doğruluğunun və qanuni tələblərinin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi üçün önəmli bir vasitədir. Audit prosesi, şirkətin maliyyə hesabatlarının doğruluğunun yoxlanılması üçün əhəmiyyətli bir mərhələdir və şirkətin maliyyə hesabatlarının doğru, ədalətli və tam olaraq təqdim edilməsini təmin edir. Vergitutma isə şirkətin vergi yükünün minimuma endirilməsi və qanuni tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün vacibdir.

Mühasibat uçotu, audit və vergitutma sahibkarlıq subyektləri üçün vacibdir və bu proseslərin doğru bir şəkildə yerinə yetirilməsi şirkətin müvəffəqiyyəti üçün əhəmiyyətli rol oynayır. Ən son audit və vergitutma standartları və qaydaları ilə bərabər olmaq və mühasibat uçotu proseslərində müasir avadanlıqlardan istifadə etmək əhəmiyyətli faktorlardandır. Bu sayədə şirkət müvəffəqiyyətli, effektiv və qanuni olaraq fəaliyyət göstərə bilər.

Ayrıca, mühasibat uçotu, audit və vergitutma prosesləri şirkətin fəaliyyətində hər hansısa bir problemin tapılması və həll edilməsi üçün də vacibdir. Bu proseslər sayəsində, şirkət sahibləri və rəhbərliyi fəaliyyətə daha yaxın nəzarət edə bilərlər və mövcud problemləri müəyyən edərək həll etmək üçün tədbirlər götürə bilərlər.

Son zamanlarda, koronavirus pandemiyası ilə bağlı məsələlər audit və vergitutma proseslərini də dəyişdirib. Şirkətlər pandemiya ilə bağlı qanuni tələblər və dəyişikliklərə uyğun olmaq üçün audit və vergitutma proseslərini müəyyən dəyişikliklərə uğurlar. Ən son vergi və audit qaydaları ilə yaxından tanış olmaq və bu qaydaları şirkət fəaliyyətinə uyğun şəkildə tətbiq etmək çox önəmlidir.

Mühasibat uçotu, audit və vergitutma sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyəti üçün vacib və əhəmiyyətli proseslərdir. Bu proseslərin doğru şəkildə yerinə yetirilməsi şirkətin maliyyə və qanuni proseslərində daha yaxın nəzarət edilməsinə, problemlərin müəyyən edilməsinə və həll edilməsinə imkan verir. Bu prosesləri müasir avadanlıqlardan istifadə edərək tətbiq etmək və ən son audit və vergitutma qaydaları ilə yaxından tanış olmaq şirkətin müvəffəqiyyəti üçün əhəmiyyətli rol oynayır.

Mühasibat uçotu, şirkətin finansal sənədlərinin hazırlanması və idarə edilməsi üçün vacibdir. Mühasibat uçotu prosesləri, şirkətin maliyyə fəaliyyətini idarə etməyə və maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına kömək edir. Bu proseslər, vergi ödənişi ilə bağlı sənədlərin hazırlanması, gəlir və xərclərin izlənməsi, məhsuldarlığın qiymətləndirilməsi və digər maliyyə informasiyasının toplanması və idarə edilməsi üçün də vacibdir.

Audit, şirkətin maliyyə sənədlərinin doğruluğunun yoxlanılması və qanuni tələblərin yerinə yetirilməsinin yoxlanılması üçün aparılan prosesdir. Bu proses, şirkətin maliyyə hesabatlarının doğru, ədalətli və tam olaraq təqdim edilməsini təmin edir. Audit zamanı, əsasən, şirkətin mühasibat uçotu sistemlərinin effektivliyinin, əsas sənədlərinin doğruluğunun və maliyyə hesabatlarının doğruluğunun yoxlanılması üçün təklif olunur.

Vergitutma, şirkətin vergi ödənişi ilə bağlı qanuni tələblərin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi üçün aparılan prosesdir. Vergitutma zamanı, şirkətin vergi ödənişi ilə bağlı sənədlərin hazırlanması və təqdim edilməsi üçün lazım olan məlumatların toplanması və təqdim edilməsi təmin edilir.

Bu proseslərin doğru şəkildə yerinə yetirilməsi, şirkətin maliyyə və qanuni proseslərində daha yaxın nəzarət edilməsinə, problemlərin müəyyən edilməsinə və həll edilməsinə imkan verir. Müasir avadanlıqların tətbiqi və ən son audit və vergitutma qaydaları ilə yaxından tanış olmaq şirkətin müvəffəqiyyəti üçün əhəmiyyətli rol oynayır. Bunlar, şirkətin daha effektiv, təsirli və qanuni olaraq fəaliyyət göstərməsini təmin edir.

Ədəbiyyat:

1. Adianu F.F. İstehsalın idarə edilməsində elmi qərarların qəbulu üsulları. M.: İqtisadiyyat, 1974

2. Aksenenko A.F. Sənaye nəzəriyyəsi, praktikasi və tikinti perspektivlərində mühasibat uçotunun normativ metodu. - M.: Maliyyə və statistika, 1983 3. Antonin R. Mühasibat uçotunun əsasları: Per. İngilis dilindən M. BM "Triada" HTT 1992.

3. Barkova T.A. Mühasibat uçotu və təşkili əsasında maliyyə nəticələrinin təhlilinin idarəetmə aspektləri. Jurnal. İdarəetmə uçotu №4, 2006 s. 27-36 5. Abbasov Q.O. Muhasibat uçotu. Bakı: Apostrof, 2019.

Секція 6
***Управління та адміністрування діяльності
суб'єктів підприємництва***

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Аділов Е.К.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Розвиток блокчейн-технології залишається актуальним нині з кількох причин: збільшення безпеки; збільшення ефективності; нові можливості; розподілена природа; нові бізнес-моделі; інтеграція з іншими технологіями. Усі ці фактори роблять розвиток блокчейн-технології актуальним і перспективним нині.

Блокчейн (Blockchain) - це децентралізована база даних, яка зберігає інформацію в блоках, з'єднаних у ланцюжок. Кожен блок містить деяку інформацію, наприклад, транзакції або дані, і має унікальний ідентифікатор, званий хешем. Ланцюжок блоків утворює нерозривний ланцюг, оскільки кожен новий блок містить хеш попереднього блоку.

Завдяки своїй децентралізованій природі, блокчейн дає змогу учасникам мережі підтверджувати транзакції та обмінюватися інформацією без необхідності довіряти один одному або центральній владі. Це робить блокчейн дуже безпечним і надійним для зберігання конфіденційної інформації та здійснення фінансових транзакцій.

Однією з найвідоміших реалізацій блокчейну є криптовалюта Біткоїн, яка використовує технологію блокчейн для забезпечення безпеки та прозорості фінансових транзакцій. Однак блокчейн може бути використаний не тільки для криптовалют, а й для інших цілей, як-от запис медичних даних, голосування або навіть управління енергосистемами.

Блокчейн - це технологія розподіленого реєстру, яка дає змогу зберігати дані в зашифрованому вигляді та забезпечує безпеку, прозорість і децентралізацію. Завдяки цим властивостям, блокчейн має широкий спектр застосувань у різних галузях.

Наприклад, у фінансовій сфері блокчейн використовується для створення криптовалют, смарт-контрактів і цифрових платежів, що дає змогу прискорити процес здійснення транзакцій, зменшити їхню вартість і підвищити безпеку. Блокчейн також знайшов застосування в управлінні ланцюгами поставок, медичній сфері, урядових службах та інших сферах.

Таким чином, блокчейн залишається актуальною технологією і має потенціал для подальшого розвитку та інновацій. Однак, як і будь-яка інша технологія, блокчейн має свої обмеження і проблеми, на які потрібно зважати під час його застосування.

Блокчейн - це технологія, яка має низку переваг:

- децентралізація - не має центральної точки контролю, що дає змогу зменшити ризики централізованих систем і підвищити безпеку даних.
- прозорість - дає змогу переглядати всю історію транзакцій, що робить його надійним інструментом для перевірки автентичності даних та усунення шахрайства.
- надійність - використовує криптографічні методи для захисту даних, що робить його надійнішим за традиційні методи зберігання і передачі інформації.
- ефективність - може прискорити процес виконання транзакцій і зменшити їхню вартість, що дає змогу заощадити час і ресурси.
- стійкість до злому - використовує розподілений підхід до зберігання даних, що робить його стійким до злому та атак.
- низькі витрати на обслуговування - не вимагає великої кількості ресурсів для підтримки своєї роботи, що дає змогу знизити витрати на його обслуговування.

Ці переваги блокчейн є привабливими для багатьох компаній і організацій, які шукають способи підвищення ефективності, усунення ризиків і поліпшення безпеки у своїй діяльності.

Незважаючи на багато переваг, у блокчейн також є деякі недоліки:

- висока вартість - при використанні блокчейн-технології необхідно розуміти, що це дороге рішення, яке може не виправдати своїх витрат.
- масштабованість - має обмеження за швидкістю обробки транзакцій, що може бути проблемою для великих систем.
- складність розробки - створення та підтримка блокчейн-систем вимагає високої кваліфікації та досвіду розробників.
- відсутність регулювання - не має єдиного регулювання і законодавства, що може бути проблемою в деяких випадках.
- неможливість виправлення помилок - транзакції, записані в блокчейн, не можна змінити або скасувати, що може призвести до серйозних наслідків у разі помилок.
- низька продуктивність - використання блокчейн-технології може призвести до збільшення часу виконання операцій, що може бути неприйнятним для деяких систем.

Ці недоліки блокчейн слід враховувати під час ухвалення рішення про використання цієї технології в конкретній сфері.

Література:

1. Soni N. Evolution of Blockchain. 2020. URL: <https://medium.com/@nehasoni1812/evolution-ofblockchainf243f7509fe6#:~:text=Stefan%20Konst%20published%20his%20theory linked%20together%20using%20cryptographic%20methods>.
2. How Walmart used blockchain to increase supply chain transparency. *The Leadership Network*. 2020. URL: <https://theleadershipnetwork.com/article/how-walmart-used-blockchainto-increase-supply-chain-transparency>.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Бабій В.С., аспірант

*Науковий керівник: Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Економічна безпека підприємства – це стан, коли воно може успішно функціонувати та захищати свої інтереси в умовах ринкової конкуренції та економічних ризиків.

Основними складовими економічної безпеки підприємства є:

- фінансова безпека - це можливість для підприємства задовольнити поточні та довгострокові потреби в грошових коштах, розрахуватися за своїми зобов'язаннями та мати достатній рівень ліквідності;
- виробнича безпека - це здатність підприємства підтримувати ефективність свого виробництва, забезпечувати якість продукції, контролювати власні виробничі ресурси та знижувати витрати;
- кадрова безпека - це здатність підприємства залучати, утримувати та розвивати кваліфікованих і компетентних працівників, формувати ефективну систему управління персоналом та забезпечувати соціальні гарантії та пільги для своїх працівників;
- ринкова безпека - це здатність підприємства адаптуватися до змін ринкових умов, адекватно реагувати на конкуренцію та вміти відстоювати свої позиції на ринку;
- інформаційна безпека - це здатність підприємства забезпечувати конфіденційність, цілісність і доступність інформації, у тому числі інтелектуальної власності та комерційної таємниці;
- правова безпека - це здатність підприємства дотримуватись законодавства та правил ведення бізнесу, запобігати правовим ризикам та мінімізувати можливі правові наслідки.

В сучасних умовах все більшого переліку загроз зазнають питання управління підприємством, пов'язані з персоналом та кадровою політикою. Розглянемо відповідну складову економічної безпеки підприємства більш докладно.

Управління кадровою безпекою - це комплекс заходів, спрямованих на гарантування безпеки та захисту персоналу підприємства від можливих загроз із зовнішнього або внутрішнього середовища.

Для успішного управління кадровою безпекою на підприємстві необхідно враховувати наступні аспекти:

- визначення загроз та ризиків: проведення аналізу загроз щодо персоналу та можливих ризиків, які можуть виникнути на підприємстві;
- розробка стратегії безпеки: розробка плану дій, який дозволить мінімізувати ризики та боротися із загрозами;
- проведення профілактичних заходів: навчання працівників правилам техніки безпеки, проведення антикорупційних програм, а також

контроль за виконанням правил безпеки на підприємстві;

- робота з кадрами: підбір, оцінка та навчання персоналу, а також контроль за поведінкою співробітників;

- безпека інформації: захист конфіденційної інформації підприємства, контроль доступу до інформації та використання засобів шифрування;

- розробка планів евакуації та заходів по ліквідації наслідків наслідків ситуації: створення готовності до аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій, а також розробка заходів щодо ліквідації наслідків.

Таким чином, управління кадровою безпекою є невід'ємною частиною загальної стратегії безпеки підприємства і включає багато аспектів. Її ефективність залежить від правильного визначення загроз і ризиків, розроблення та впровадження відповідних заходів та контролю за їх виконанням.

ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Безсонов В. Є.

Науковий керівник: Непран А. В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах макроекономічної кризи, погіршенням умов діяльності підприємств важливого значення набуває впровадження механізмів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. Таким інструментом, як засвідчив досвід розвинених країн, може бути венчурний капітал.

Венчурний капітал є одним із найбільш динамічних та перспективних методів фінансування інвестиційної діяльності. Відрізняючись високим ризиком, венчурний капітал дозволяє прискорити науково-технічний прогрес завдяки новим формам взаємовідносин між учасниками ринку, нетрадиційним джерелам фінансування в умовах обмеженості залучення банківського кредиту. Особливістю венчурного капіталу є комерціалізація результатів наукових досліджень. Створення сприятливих умов для розвитку венчурного капіталу сприятиме прискоренню інноваційного розвитку вітчизняної економіки, а також виходу економіки України на новий рівень.

Венчурний капітал має досить стійкий зв'язок із інноваціями, у багатьох випадках він є критичним фактором розвитку інноваційних процесів, трансформації галузей вітчизняної економіки. Важлива його роль у процесі відтворювальних процесах, особливо при відтворенні інтелектуальної праці. Венчурний капітал націлює його власників на ті інвестиційні проекти, які характеризуються високим ризиком. Однак, окупність цих проектів також є досить високою.

На жаль, в Україні ринок венчурного фінансування не набув широкого поширення. Правова база венчурного фінансування регламентується Законом України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні) [1]. Як

відомо, ринок венчурного капіталу поділений на два сегменти: венчурні фірми та ринок неформального капіталу. Основою венчурного фінансування є компанії з управління активами, інститути спільного інвестування, венчурні та пайові фонди. Венчурний капітал дозволяє перерозподілити ризики між окремими учасниками венчурного фонду.

Для стимулювання розвитку венчурного фінансування в Україні доцільно, на нашу думку ввести податкові пільги з податку на прибуток. Ці пільги доцільно ввести для обмежених видів економічної діяльності, зокрема, мікроелектроніка, розробка комп'ютерних програм, медичного устаткування тощо. Це дало б можливість зменшити податкове навантаження та підвищити привабливість інвесторів щодо вкладення коштів у венчурні фонди.

Література:

1. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення 18.10.2021 р.).

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ

Білоконь Є.Р., Сімоненко К.Є.

*Науковий керівник: Шершенюк О.М., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Прийняття управлінських рішень – визначальний процес управлінської діяльності, він створює напрямки діяльності підприємства та окремих її працівників. Процес прийняття управлінських рішень потребує від менеджерів високого рівня компетентності, значних затрат часу, енергії, досвіду, а також передбачає високий рівень відповідальності, оскільки для впровадження прийнятих рішень у життя необхідно забезпечити ефективну та злагоджену роботу всього організаційного механізму.

Процесу прийняття інвестиційного рішення на теоретичному рівні присвячені праці І. Бланка, М. Білик, О. Болховітінової, О. Василика, А. Гойко, А. Загороднього, І. Зятковського, В. Ключко, М. Олексієнка, С. Онишко, В. Панченка, А., Пересади, О. Підхомного, А. Фукса. Серед зарубіжних економістів необхідно виділити В. Будаєва, А. Гінзбурга, Є. Кантора, Є. Брігхема, Р. Брейлі, О. Ланге, М. Міллера, В. Солтера, Р. Дж. Хікса, У. Шарпа та ін.

Ефективна діяльність підприємства в умовах ринкової економіки вимагає зміцнення і розширення конкурентної позиції. Підвищити конкурентоспроможність виготовленої продукції та вдосконалити виробництво можливо тільки за умов залучення необхідного обсягу інвестицій.

Інвестиційна діяльність – основа будь-якої підприємницької діяльності. Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1], інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти

підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

Вітчизняні підприємства відчують гостру нестачу інвестиційних ресурсів для забезпечення сталого економічного зростання. Інвестиційні рішення на підприємстві фінансуються, частіше за все, власними коштами. Обмеженість таких коштів є очевидною, тому тільки раціональне їх використання завдяки прийняттю оптимальних інвестиційних рішень дасть змогу вітчизняним підприємствам забезпечити стійку життєдіяльність.

Прийняття рішень про інвестування ґрунтується на принципах оцінки ефективності інвестиційного рішення [2]:

- аналіз інвестиційного проекту всього життєвого циклу;
- моделювання грошових потоків, включаючи всі пов'язані із реалізацією інвестиційного проекту грошові надходження та витрати;
- оцінка всіх можливих альтернатив інвестування;
- принцип позитивності та максимуму ефекту;
- урахування чиннику часу при оцінці інвестиційного проекту (дисконтування);
- урахування всіх можливих наслідків інвестиційного рішення (економічні, екологічні, соціальні);
- багатоетапність оцінки на різних стадіях життєвого циклу проекту.

Вибір інвестиційного рішення з множини альтернативних рішень полягає у пошуку найкращої для даного підприємства альтернативи.

Дослідники поділяють інвестиційний процес на три стадії [3, 4]:

1) передінвестиційна, в процесі якої розробляються варіанти альтернативних інвестиційних рішень, проводиться їх оцінка і приймається до реалізації конкретний їх варіант;

2) інвестиційна, у процесі якої здійснюється безпосередня реалізація ухваленого інвестиційного рішення;

3) постінвестиційна, у процесі якої забезпечується контроль за досягненням передбачених параметрів інвестиційних рішень у процесі експлуатації об'єкта інвестування.

На наш погляд, можна виділити наступні напрямки покращення процесу прийняття інвестиційних рішень: використання наукових методів і підходів прийняття управлінських рішень; забезпечення багатоваріантності при прийнятті управлінського рішення; формування якісної інформаційної бази розробки та прийняття управлінських рішень; залучення капітальних вкладень та приватного капіталу вітчизняних та іноземних інвесторів; запровадження механізмів довгострокового пільгового кредитування інвестицій; переоцінка основних фондів та запровадження механізму прискореної амортизації; розробка системи відповідальності та мотивації при прийнятті якісного та ефективного рішення.

Для ефективної діяльності та прийняття раціональних інвестиційних рішень на підприємствах необхідно не тільки створювати сильну управлінську команду, а й розглядати кожне прийняття рішення як унікальний процес, керуючись при цьому певними принципами.

Література:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність». Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Леось О.Ю., Семенова К.Н. Особливості прийняття інвестиційних рішень та формування інвестиційного портфелю на промислових підприємствах України. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2013/21.pdf (дата звернення: 25.02.2023).
3. Інвестиційний аналіз: навч. посіб. / Мойсеєнко І., Ревак І., Миськів Г., Чапляк Н. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 276 с.
4. Формування інвестиційного механізму розвитку територій: індикатори та стратегічні імперативи: монографія / А.Г. Ахламов, Л.М. Карпенко, С.М. Козинський, І.В. Швець; за заг. ред.: А.Г. Ахламов, Л.М. Карпенко. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2020. 236 с.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Брахім Ель Ібурки

*Науковий керівник: Близнюк А.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Становлення ринкових відносин в Україні відбувається на тлі кардинальних змін у суспільстві та свідомості кожної людини. За командно-адміністративної економіки поняття конкуренції між виробниками не було. При переході до ринкових відносин все більше уваги приділяється конкурентним взаєминам між товаровиробниками.

Розрив старих зв'язків, спад виробництва, втрати колишніх ринків збуту загрожують бідь-яке підприємство у безвихідь. Одним з можливих шляхів виходу із ситуації є підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства. Саме ця економічна характеристика дасть відповідь на питання – чи зможе підприємство повернути колишні та знайти нові ринки збуту. Для цього, насамперед, необхідно визначити, яке місце в системі організації підприємства займає конкурентоспроможність його продукції, як вона впливає на збут та прибуток підприємства та чи відповідає вона світовим стандартам. Кожне підприємство має постійно порівнювати свої товари, ціни, канали розподілу, заходи щодо просування та рекламні компанії з продукцією та маркетинговою політикою конкурентів та визначати свої конкурентні переваги та недоліки.

Оцінка конкурентного середовища на товарних ринках чи галузях народного господарства одна із методів оцінки конкуренції. За рівнем конкурентного середовища можна судити про привабливість того чи іншого товарного ринку або для потенційних інвесторів, або для нових суб'єктів господарювання. Таким чином, оцінка конкурентного середовища є одним із найважливіших процесів розвитку ринкових відносин в Україні.

В умовах зростання вартості розробки нових виробів і високого ризику,

пов'язаного з їх створенням і реалізацією, для оновлення та вибору номенклатури запропонованої до випуску продукції необхідно постійно аналізувати основні причини успіху або невдачі продукції, фактори її конкурентоспроможності. Економічна ненадійність підприємств викликана багато в чому тим, що лише відносно невелика частка їхньої продукції має комерційний успіх на ринку збуту завдяки високій якості цієї продукції.

Конкурентоспроможність пов'язана не з відмінними характеристиками товару, як такими, а з його привабливістю для клієнтів, що роблять покупку. Так проявляється у цій сфері суверенітет споживача. Як споживачів товарів і послуг, що випускаються фірмою, можуть виступати або приватні особи, або інші фірми (інакше їх називають інституційними споживачами). Простіше і наочно цінність товарів для споживача виступає у другому випадку. Річ у тім, що фірма-покупець, як і фірма-виробник є комерційною, тобто діючою задля отримання прибутку підприємством. Цінність будь-якого товару, що купується підприємством, тому, прямо залежить від прибутку, яку його використання може їй принести, і може бути точно виражена в грошових одиницях.

Для забезпечення виживання вітчизняної промисловості необхідно знайти ті важелі та фактори, які вже сьогодні наша промисловість змогла б задіяти і використовувати для випуску конкурентоспроможної продукції.

Чинники, що визначають конкурентоспроможність продукції, також умовно поділяються на дві групи – суб'єктивні та об'єктивні.

Підприємство може і має регулювати певною мірою та контролювати ці фактори у системі розробки його маркетингової стратегії. При цьому слід спиратися на інформацію, яку можна отримати під час проведення маркетингових досліджень ринку.

Чинники, пов'язані з урахуванням вимог ринку, є другою складовою конкурентоспроможності продукції. Підприємство, перш ніж виробляти, має провести ретельне дослідження вимог ринку, та, відповідно до отриманих даних, доопрацювати та вдосконалити товар. Якщо такої можливості підприємство не має, не виключено, що випустивши товар на ринок, воно буде змушене незабаром шукати інші ринки збуту або припинити виробництво цього товару, тому слід планувати проведення маркетингових досліджень ринку.

Коли товар вже вироблено і у ньому враховані перші дві групи чинників, підприємство задля забезпечення конкурентоспроможності цього товару має звернути увагу до третю групу чинників, яких залежить конкурентоспроможність, тобто. на організаційні чинники.

Під організаційними чинниками слід розуміти діяльність підприємства з ефективного просування товару ринку, тобто діяльність підприємства у сфері обігу.

Організаційними факторами можна вважати рекламу, гарантії продавця (фінансова відповідальність, імідж, престиж тощо), умови оплати (розстрочка, вид валюти і т.д.), термін постачання, умови транспортування (за рахунок покупця чи продавця, транспортування цілком або комплектуючими виробами з подальшим збиранням на місці прибуття тощо), податки на продаж, сертифікацію.

Щоб передбачити вплив різних чинників на конкурентоспроможність продукції підприємство змушене вжити заходів, спрямованих на вивчення конкретного ринку України і вдосконалення збуту виробленої продукції. Як неважко помітити, йдеться про застосування ринкової концепції управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства, тобто маркетингу.

Таким чином, треба зазначити, що досягнення належного рівня конкурентоспроможності продукції на певному ринку можливе при активному використанні підприємством маркетингу, що дозволяє, з одного боку, враховувати вплив факторів, від яких залежить конкурентоспроможність, а з іншого – можливість впливати на фактори, використовуючи методи та важелі маркетингових досліджень.

РОЗГЛЯД ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЯК ОКРЕМОГО ВИПАДКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Бутенко М.О.

Науковий керівник: Прокопенко М.В., ст. викл.

Харківський національний автомобільно – дорожній університет

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив, поза всяким сумнівом, виникнення величезної кількості явищ у різних галузях життєдіяльності сучасного людства. Для економічної галузі таким феноменом стала електронна комерція.

Поява та розвиток мережі Інтернет, удосконалення інформаційних технологій, систем та стандартів їх взаємодії призвели до створення нового напрямку сучасної комерції - електронної товарообігу, як особливої форми бізнесу, що реалізується значною мірою за допомогою впровадження інформаційних технологій у процеси виробництва, продажу та розподілу товарів та послуг .

Незважаючи на очевидний для дослідників факт, що різні соціально-економічні ідеї та погляди на проблеми комп'ютеризації та інформатизації суспільства по суті остаточно не узгодилися в єдину струнку теорію, і понятійно - категоріальний апарат електронної комерції в повному обсязі не сформований ні в вітчизняній , ні в зарубіжній науці та практиці, більшість сучасних вчених та фахівців схильні пов'язувати електронну комерцію не із застосуванням інформаційних технологій в цілому, а з використанням Інтернету зокрема [1].

Інтернет-торгівля (електронна комерція, e-commerce) – термін, який використовується для позначення комерційної активності в мережі Інтернет. Забезпечує можливість здійснення покупок, продажів, сервісного обслуговування, проведення маркетингових заходів шляхом використання комп'ютерних мереж. У широкому сенсі електронна комерція - це підприємницька діяльність із здійснення комерційних операцій з використанням електронних засобів обміну даними.

У той же час електронна комерція включає не тільки on-line транзакції. В

область, що охоплюється цим поняттям, необхідно включити і такі види діяльності, як проведення маркетингових досліджень, визначення можливостей партнерів, підтримка зв'язків із постачальниками та споживачами, організація документообігу та ін.

Таким чином, електронна комерція є комплексним поняттям і включає в себе електронний обмін даними як одну зі складових.

Електронна комерція - це мережева модель ведення бізнесу, яка використовує електронні мережі як основний засіб комунікації. Таким чином, будь-яка господарська операція, вчинена через комп'ютерну мережу, внаслідок якої право власності на товар або право користування ним передається від однієї особи до іншої, може бути подана як електронна комерція. Електронний бізнес можна визначити як процес, який також здійснюється через електронні мережі, але може не супроводжуватися передачею права власності або користування товаром. Отже, електронна комерція - окремий випадок електронного бізнесу. Ми вважаємо, що електронний бізнес є основою поступової глобалізації економічних відносин, зокрема розрахунків та платежів, що здійснюються за допомогою електронних технологій.

Одним з перших авторів, які розглянули теоретичні аспекти даного явища, і який дав характеристику електронній комерції, є американський економіст Девід Козьє. Він належить до дослідників які розглядають електронну комерцію як електронну торгівлю. Основою електронної комерції Козьє вважає структуру традиційної торгівлі, уточнюючи що використання електронних мереж надає їй гнучкості [2].

Розглянемо переваги та можливості постачальників товарів та послуг та їх потенційних замовників під час роботи в мережі.

Можливості постачальників та замовників:

- глобальна присутність;
- підвищення конкурентоспроможності;
- більш повне задоволення потреб замовника;
- скорочення часу на обробку інформації та шляхи товару до замовника;
- нові можливості ведення бізнесу [3].

Розвиток інтернет - торгівлі безпосередньо пов'язаний з поширенням мережі Інтернет на території країни, розвитком опцій онлайн-оплати банківськими картами, появою електронних грошей, а також мережевих сервісів, що агрегують різні способи оплати.

Важливу роль в появі електронної торгівлі відіграла реклама в Інтернеті. Спочатку з'явилися сайти компаній, які рекламувалися в пошукових системах, потім виникли форми замовлення на сайтах, після з'явилися інтернет-магазини, які, в більшості випадків не маючи роздрібних точок продажу, вигравали за термінами (часом) та зручністю отримання товару. Таким чином, сформувався сегмент роздрібного ринку, який об'єднав організації що реалізують свою продукцію лише через Інтернет.

Сьогодні в Інтернеті можна купити практично все: від продуктів до квитків на літак. Споживачу не потрібно їхати на інший кінець міста, щоб

придбати товар, достатньо зайти на сайт інтернет-магазину, та натиснувши кілька кнопок, зробити замовлення. Причому дедалі більше людей не лише купують, а й продають через Інтернет.

Література:

1. Береза А.М., Козак І.А., Левченко Ф.А. Електронна комерція : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2018. 326 с.
2. Дrajниця С.А. Електронна комерція : навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2017. 184 с.
3. Тардаскіна Т.М., Стрельчук Є.М., Терешко Ю.А. Електронна комерція : навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2019. 244 с.

РИЗИК-УПРАВЛІННЯ АБО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ?

Ветчинкін О. С.

*Науковий керівник: Бабайлов В.К., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Ризики, управління ризиками – виключне розповсюджені терміни і поняття сучасних досліджень у самих різних сферах: в економіці, інженерії, адміністрації, виробництві, у підприємництві [1].

Однак існують деякі суттєві розбіжності у їх трактовки і, як наслідок, невірні й навіть помилкові дії у практиці.

На думку авторів даній доповіді, строго кажучи, ризиками ми не управляємо, ми управляємо не ризиками, а своєю поведінкою в умовах ризиків.

Метою доповіді й стало доведення або спростування даної гіпотези.

Перш за все, можна впевнено стверджувати, що практика управління в умовах ризику реалізується у двох протилежних варіантах: або ризикувати, або не ризикувати.

Ризикуєш тоді, коли не приймаєш мір, не борешся проти можливих саме втрат, і тільки проти втрат, але не проти придбань, прибутків в економіці в умовах ризику.

Втрати і придбання – рівновірогідні у будь-яких ризиках. Але саме втрати (а не прибутки) – є проблемою, предметом управління в умовах ризику.

Й навпаки, менше ризикуєш тоді, колиобираєш менший ризик, або зовсім не ризикуєш, коли страхуєшся від втрат (і тільки від втрат) в умовах ризику.

При цьому страхуєшся не від обох важливих явищ – втрат і прибутків, тобто, не від ризику (тому, що при ньому можливі не тільки втрати, але й прибутки), а страхуєшся саме тільки від втрат в умовах ризику.

Тому, можна лише наполовину погодитися з лукавим прислів'ям «Не ризикуєш – не п'єш шампанське», тому що при цьому і не п'єш гірку чашу втрат.

Звичайно при страхуванні зменшується й прибуток, як вимушений наслідок. Але не прибуток і навіть не його коливання є проблема, а тому не він

є предмет управління в умовах ризику, а тільки втрати.

У зв'язку з вищесказаним встає питання – а як же називати поведінку в умовах ризику, якщо управління ризиками відсутнє.

На думку авторів доповіді замість управління ризиками, яке у дійсності не існує, логічне використати зовні значно схожий, але реальний за сенсом термін «ризик-управління (Р-У)».

Й справді, – це звичайний різновид управління, тому що вже давно відоме, - будь-яке управління складається з двох елементів: менеджменту плюс виробництва. Тому сутність управління в умовах ризику, тобто, сутність Р-У – це організація поведінки людини в умовах ризику.

Зміст Р-У, як й будь-яке управління, логічне складати з ризик-менеджменту (Р-М) і ризик-виробництва (Р-В).

Висновок. Отже, основним результатом доповіді є обґрунтування необхідності використовувати не термін «управління ризиками», а «ризик-управління». Це буде сприяти не тільки більш глибокому розумінню управління в умовах ризику, але й самого ризику.

Література:

1. Система управління ризиками: веб-сайт. URL: <https://www.csd.ua/index> (дата звернення: 05.03.2023).

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПСИХО-ЕМОЦІЙНИМ СТАНОМ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Волобуєв Б.В.

*Науковий керівник: Яковенко В.Г. к.е.н, доцент
Український державний університет залізничного транспорту*

Війна є складним випробуванням не лише для армійських військових, але й для менеджерів та керівників підприємств, які знаходяться в зоні конфлікту. Менеджмент та управління персоналом під час війни є важливим елементом успішного ведення війни та забезпечення безпеки населення та військових. У даній науковій роботі будуть розглянуті проблеми та вирішення з питань менеджменту та управління персоналом під час війни.

Актуальність теми полягає в тому, що війна є найбільш складною ситуацією для менеджменту та управління персоналом. Під час війни підприємства та організації повинні працювати в умовах, коли їхні ресурси та працівники можуть бути під загрозою. Крім того, війна може мати серйозний вплив на економіку та інфраструктуру, що може вплинути на роботу підприємств та організацій.

Проблеми менеджменту та управління персоналом під час війни можуть бути різними. Основні проблеми полягають у забезпеченні безпеки для персоналу та забезпеченні належних умов для продовження роботи. Нижче будуть розглянуті деякі проблеми та вирішення їх.

Проблема 1: Брак кваліфікованого персоналу

Під час війни, брак кваліфікованого персоналу може бути серйозною проблемою для військових операцій. Наприклад, брак лікарів та медичних працівників може призвести до того, що поранені військові не отримають належної медичної допомоги, що знижує їх шанси на виживання.

Проблема 2: Забезпечення безпеки персоналу

Під час війни одним з основних завдань менеджменту та управління персоналом є забезпечення безпеки для своїх працівників. Це може включати захист від можливих обстрілів, підливних пристроїв, терористичних актів тощо.

Проблема 3: Психічний стан працівників

Під час війни, працівники підприємств знаходяться в особливо напруженій ситуації, яка може сильно вплинути на їх психічний стан та працездатність. Тому, менеджмент та управління персоналом повинні враховувати цю проблему та вживати заходів для забезпечення психологічної підтримки працівників.

Одним зі способів забезпечення психологічної стабільності працівників є проведення тренінгів та семінарів з питань психологічного здоров'я, взаємодії зі стресом та відновлення після стресу. Такі заходи допоможуть підвищити свідомість працівників про важливість дбайливого ставлення до свого психологічного здоров'я та навчити їх ефективним стратегіям подолання стресу.

Крім того, можна розглянути забезпечення додатковими відпустками для працівників, які перебувають в напруженій ситуації або дозволити роботу з дому (при можливості організувати виконання поставлених задач дистанційно). Також важливо мати відкрите спілкування з працівниками, щоб дізнатися про їх потреби та проблеми та вчасно реагувати на них.

Отже, забезпечення психологічної стабільності працівників під час війни – це важлива складова успішного менеджменту та управління персоналом. Врахування цієї проблеми та вжиття заходів для її вирішення допоможуть не тільки підтримати працівників в складній ситуації, але й підвищити продуктивність та ефективність роботи підприємства.

Література:

1. Вітковська О. HR менеджмент під час війни: як піклуватися про персонал. 2022. URL: <https://hurma.work/blog/hr-menedzhment-pid-chas-vijny-yak-pikluvatysya-pro-personal/> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Костюк М. HR-менеджмент під час війни: як Скандинавська модель допомагає комунікувати. 2022. URL: <https://dou.ua/forums/topic/37615/> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Ярмолюк А. Ринок праці під час війни: як організувати HR процеси у компаніях? 2022. URL: <https://eba.com.ua/rynok-pratsi-pid-chas-vijny-yak-organizuvaty-hr-protsesy-u-kompaniyah/> (дата звернення: 01.03.2023).

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ОБРОБЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Говоров А.С.,

Стогул К.М.

*Науковий керівник: Дмитрієв І.А., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Безпека автоматизованих систем обробки інформації (АСОІ) - це її здатність протидіяти негативним впливам, що порушують її нормальне функціонування [1]. Іншими словами, під безпекою системи розуміється її захищеність від випадкового або навмисного втручання в нормальний процес її функціонування, а також спроба розкрадання, модифікації або руйнування її компонентів. Природа впливів може бути різною: це і спроба проникнення зловмисника, і помилки персоналу, природні стихійні лиха, техногенні катастрофи та аварії (пожежі, землетруси, вимкнення електроживлення), вихід з ладу складових частин системи обробки інформації.

Вимоги щодо забезпечення безпеки обчислювальних мереж, включно із захистом інформації, що зберігається та обробляється в них, спрямовані на розв'язання потрійної задачі, яка полягає в досягненні певного поєднання трьох властивостей: конфіденційності оброблюваної інформації, цілісності та доступності компонентів і ресурсів системи.

Конфіденційність інформації - це властивість інформації бути відомою тільки тим, кому вона призначена, допущеним суб'єктам системи, які пройшли перевірку. Для інших суб'єктів системи ця інформація ніби не існує.

Цілісність компонента (ресурсу) системи - це його властивість бути коректним під час функціонування системи, тобто задовольняти деяким правилам узгодженості для інформації або вимогам безпеки для програмного забезпечення.

Доступність компонента (ресурсу) - це його властивість бути готовим для використання санкціонованими суб'єктами системи в будь-який час.

Загальна модель системи забезпечення безпеки АСОІ містить у собі такі компоненти:

- об'єкти захисту, тобто компоненти АСОІ та пов'язаних з нею систем, що потребують захисту;
- загрози, потенційно можливі впливи на АСОІ, здатні порушити нормальний процес її функціонування;
- засоби захисту.

Компоненти АСОІ, які можуть бути підтверджені загрозам і робота яких може бути порушена, називаються також уразливими місцями. Один із варіантів класифікації системи на компоненти, які можуть бути піддані загрозам, включає: апаратні засоби обчислювальної техніки; програмні засоби; інформаційне забезпечення; системи зв'язку.

Уразливим місцем АСОІ можна вважати персонал, який може бути підданий впливу з боку злочинних угруповань для отримання доступу до цінної

інформації.

Залежно від завдань, що стоять перед АСОІ, і вимог до системи безпеки можуть бути використані більш детальні поділ системи на компоненти або взагалі інші варіанти класифікації.

Безліч усіх загроз безпеці може бути розділено на три групи: природні; техногенні; з боку людини.

Найпоширеніші природні загрози - це: холодна погода, землетрус, повінь, спекотна погода, снігопади, польові бурі, проливні дощі, урагани.

До типових техногенних загроз належать: пожежі, вимкнення електроживлення, витoki газів і нафтопродуктів, вихід з ладу апаратних засобів АСОІ, радіоактивні опади, затоплення.

Загрози, пов'язані з людьми, можна розбити на дві підгрупи: загрози, зумовлені помилками персоналу; загрози, пов'язані з діями зловмисників.

Багато засобів, спрямованих на захист від загроз, пов'язаних із людським фактором, можна застосувати і для захисту від природних і техногенних загроз, але перші істотно різноманітніші, їх важко виявити і вони потребують істотно складніших засобів захисту. Це пов'язано з маскуванню порушниками своїх дій, складності їхніх дій, які можуть являти собою досить довгу і неочевидну, не пов'язану прямо з передбачуваною метою, послідовність операцій.

Під час побудови захисних механізмів АСЗІ досліджується, розробляється і впроваджується:

- спеціальні програмно-технічні компоненти системи, призначення яких забезпечення її безпеки;
- дії персоналу, який безпосередньо відповідає за забезпечення безпеки системи;
- методи проектування, розроблення та експлуатації, орієнтовані на забезпечення безпеки.

Для забезпечення безпеки АСЗІ потрібне застосування цілісного комплексу засобів захисту, що включає дві групи: механізми і перешкоди. Рівень захищеності в системі визначається рівнем слабкої ланки в системі захисту.

Література:

1. Системи забезпечення інформаційної безпеки. Огляд. URL: <https://valtek.com.ua/ua/system-integration/security-control-system/integrated-security-systems/information-security-system-review>
2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» № 1089-IX від 16.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Горбуненко А.Б., здобувач PhD

Науковий керівник: Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Досягнення економічної безпеки підприємства передбачає стійкий та динамічний розвиток його як системи з урахуванням цифровізації, формування комфортних умов для підвищення рівня та якості життя його працівників.

Однією з визначальних особливостей сучасного етапу соціально-економічного розвитку України є нестабільність економіко-правового бізнес-середовища з такими негативними виявами, як монополізація і складність доступу до ресурсів та ринків, надмірна зарегульованість адміністративно-господарських процедур, високий рівень трансакційних витрат, вияви дискримінаційної поведінки та рейдерства [1].

Нові загрози та ризики, що формуються у процесі переходу до цифрової економіки та нових механізмів управління, що базуються на широкому застосуванні сучасних комп'ютерних технологій, роблять своєчасним проведення фундаментальних системних досліджень, спрямованих на виявлення зазначених ризиків та створення механізмів їх відображення.

Тому можна безперечно стверджувати, що перехід до цифрової економіки вимагає суттєвих змін та присутності певної довіри у системі відносин «держава – суспільство – освіта – бізнес».

Виражений характер посилення загроз економічній безпеці реального сектору економіки має деформація системи суспільного відтворення, яка виникає за умови відсутності належних структурних та інституціональних змін на різних рівнях державного управління [1].

Важливою складовою в системі економічної безпеки підприємства мають стати діагностика його стану, виявлення слабких та сильних сторін, а також своєчасне запобігання та протидія кризовим ситуаціям.

Це дозволить компанії швидко реагувати на умови, що змінюються як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі і вживати заходів щодо виведення її з кризи.

В умовах цифрової економіки в період, коли підприємство перебуває на межі банкрутства, компанії слід організувати команду, яка розроблятиме заходи для вирішення проблем у сфері економічної безпеки, зокрема такі: усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової стійкості, зміна маркетингової політики, перепланування виробництва та ін.

Проте система економічної безпеки може бути ефективною та дієвою за наявності дотримання певних вимог:

- формування команди, відповідальної за управління компанією в період спаду виробництва та наближення до банкрутства;

- розробка внутрішніх документів, у яких зазначено порядок дій працівників у надзвичайних ситуаціях; створення системи взаємодії з представниками влади регіону для забезпечення підтримки у разі кризи;
- створення групи швидкого реагування, яка потрібна на швидку розробку заходів для ліквідації наслідків кризи підприємства.

За таких умов широкомасштабне вирішення проблем економічної безпеки цифрового суспільства дозволить забезпечити цілеспрямоване формування процесу економічного зростання та підвищення економічного добробуту всього суспільства.

Література

1. Васильців Т.Г., Лупак Р.Л., Зайченко В.В. Загрози економічній безпеці реального сектору економіки в процесі посилення імпортозалежності. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : колективна монографія. / За заг. ред. д.е.н., доц. Вівчар О. І. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 395 с.

ТЕНДЕНЦІЇ В HR МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Грабовська Н.В.

*Науковий керівник: Жуковська В.М., д.е.н, доцент
Державний торговельно-економічний університет*

2023 рік приносить нові тренди в HR та рекрутингу. Цифрова трансформація роками прискорювалася через пандемію коронавірусу та війну в Україні, а HR-менеджмент трансформується з шаленою швидкістю завдяки технологіям. Сучасний етап розвитку економіки характеризуються відносно високим рівнем нестабільності, що провокується численною сукупністю глобальних викликів.

Головним трендом в умовах повномасштабної війни 2022-2023 роках в українському HR-сегменті стала турбота про співробітників. До тих із них, що стосуються, зокрема, сфери управління персоналу можна віднести :

- нестабільність бізнесу: частина компаній релокує виробництво своєї продукції з прикордонних територій країни в менш ризиковані місця (західні області) [1, с. 126]

- активізація зовнішніх та внутрішніх міграційних процесів в результаті чого якість робочої сили істотно знижується як на національному так і окремих регіональних ринках праці та частина висококваліфікованих кадрів виїждить за кордон і працює на іншу країну [1, с. 127];

- убезпечення життя працівників під час виконання професійних завдань та представлення можливостей працювати дистанційно, розвивати комунікаційні здібності, бути гнучкими за будь-яких обставин,

- використання віртуальних технологій, вміти вирішувати багатоаспектні проблеми.

Саме технології управління персоналом, його методи та інструменти здійснюють виключно важливий вплив на результативність діяльності суб'єктів господарювання, а їх дієвість і гнучкість впливають на результативність інших підсистем менеджменту. Серед таких інструментів, враховуючи думку експертів, набувають подальшого розвитку hr-гейміфікація, аналітика кадрових процесів на базі штучного інтелекту, розвиток бренду роботодавця, забезпечення працівників необхідними технічними засобами під час дистанційної роботи [2, с. 15, 3]. Керівництво підприємств має адаптуватись до нових умов та змінити свій погляд на працівників похилого віку й тимчасових працівників. В полі зору діяльності підприємств більше залишаються питання підвищення ефективності управління персоналом в умовах воєнного стану серед яких слід зазначити нагальні заходи hr менеджерів як підтримка психологічного стану працівників, розвиток співробітників. Використання Штучного інтелекту у підборі персоналу (табл.1)

Таблиця 1 - Актуальні HR завдання підприємств в умовах воєнного стану

Назва заходу	Переваги у взаємодії з персоналом
1.Підтримка психологічного стану працівників	- контроль отримання перевіреної інформації від працівників - відкрите та активне надання інформації керівниками співробітникам - контактування з волонтерськими центрами - забезпечення товарами першої необхідності в окупаційних регіонах працівників тощо - налагодження стосунків зі співробітниками та переконання що вони почуваться почутими та оціненими за їх внесок - створення telegram каналу для поточної ситуації на підприємстві та/або повідомлень (у тому числі чату) працівників щодо операційних завдань - створення каналу для спілкування керівництва для великих територіально віддалених компаній - неповний робочий день - визначення пріоритетних завдань для структурного підрозділу та підприємства в цілому - мобільність, гнучкість - економія на витратах на оренду та утримання офісу, - взаємодію з віддаленими співробітниками через віртуальні платформи, - зниження витрат на оплату лікарняних. . - можливість залучати до роботи у компанії працівників з інших міст чи країн. - рекрутери матимуть змогу автоматизувати рутинні та повторювані завдання. - можливість пошуку кандидатів, налізу резюме та реєстрації кандидатів з більшою легкістю і Точністю - розробка індивідуальних планів розвитку співробітників через систему наставництва. - проведення корпоративних тренінгів
2. Створення загального каналу	- створення Telegram каналу для поточної ситуації на підприємстві та/або повідомлень (у тому числі чату) працівників щодо операційних завдань

Назва заходу	Переваги у взаємодії з персоналом
спілкування	- створення каналу для спілкування керівництва (для великих територіально віддалених компаній)
3. Продовження гібридної та віддаленої роботи	- Неповний робочий день , скорочення плану дій - визначення пріоритетних завдань для структурного підрозділу та підприємства в цілому - Мобільність, гнучкість - Економія на витратах на оренду та утримання офісу, - Зниження витрат на оплату лікарняних. . - Можливість залучати до роботи у компанії працівників з інших міст чи країн. - Стабільна робота бізнесу в умовах війни чи локдауну.
4. Використання Штучного інтелекту у підборі персоналу	- Рекрутери матимуть змогу автоматизувати стомлюючі та повторювані завдання. - Можливість пошуку кандидатів, налізу резюме та реєстрації кандидатів з більшою легкістю і точністю
5. Постійний розвиток співробітників	- Особисте професійне вдосконалення - розробка індивідуальних планів розвитку своїх співробітників. - Проводження зовнішніх та внутрішніх корпоративних тренінгів. - Внедрення у свою компанію систему наставництва.

Джерело: узагальнено авторами на основі [2-3]

Як ми можемо помітити, основна увага в 2023 буде приділятися благополуччю співробітників, забезпеченню безпеки та використанню технологій для забезпечення найкращого досвіду співробітників.

Таким чином, головною умовою ефективного та успішного HR управління на підприємстві є дотримання вищим керівництвом сучасних викликів, враховування інтересів та цінностей працівників завдяки чому працівники будуть краще розуміти цілі та стратегію підприємства.

Література:

1.Захарчин Г., Поплавська Ж. Управління персоналом в контексті сучасних викликів. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 4. С. 125–133.

2. Жуковська В.М. Цифрові виклики кадрового забезпечення підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Том 1, № 2. С. 10–17.
<https://doi.org/10.23939/smeu2019.02.010>

3. HR-тренди 2023. URL: <https://blog.liga.net/amp/user/iillienko/article/hr-trendi-2023>

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ОПЕРАТОРА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Грузда А.Ю.

*Науковий керівник: Тардаскіна Т.М., к.е.н., доцент
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку*

Ринок телекомунікацій розвивається і вже давно вийшов за межі традиційної телефонії, надання Інтернет-послуг та послуг мобільного зв'язку.

Цифрова трансформація для операторів телекомунікацій сьогодні це питання можливості існування в сучасних реаліях. Оператор телекомунікацій ПАТ «Укртелеком», як вагомий гравець ринку телекомунікацій пропонує своїм клієнтам сукупність послуг для задоволення різного роду потреб споживачів. Розбудова та розширення власної технологічної інфраструктури та послуг разом з досить розгалуженою мережею партнерів буде сприяти безперервній появі нових сучасних послуг для клієнтів.

На сьогодні ПАТ «Укртелеком» надає наступні послуги: телебачення, інтернет, Інтерактивне TV, хмарні АТС, інтернет-телефонія, організація віртуальних приватних мереж (VPN) тощо.

Топ-менеджерам оператора телекомунікацій сьогодні необхідно прийняти два рішення одночасно. По-перше, оновити операційну діяльність компанії. По-друге, переосмислити стратегічну цінність компанії з урахування процесів діджиталізації та інноваційних форм ведення бізнесу.

В рамках «Національної стратегії Індустрії 4.0» в Україні найчастіше застосовуються хмарні технології з елементами штучного інтелекту, Big Data з розширеними інструментами аналітики та розумні датчики IoT. Саме дані сервіси є досить актуальними сьогодні і сприяють більш швидкому процесу цифрової трансформації бізнесу [1].

Основними конкурентними перевагами ПАТ «Укртелеком» є: оператор має найбільш розгалужену мережу філій та власну технологічну інфраструктуру; має власну розгалужену транспортну телекомунікаційну мережу, що охоплює всю Україну та використовується, як для власних потреб, так і для надання послуг іншим операторам; має власну мережу сервісних центрів з обслуговуванням споживачів; має ліцензію на надання послуг мобільного зв'язку, має сучасне обладнання, що дозволяє нарощувати та поліпшувати якість надання додаткових послуг.

Зважаючи на тенденції розвитку технологічної інфраструктури та процеси діджиталізації, ПАТ «Укртелеком» повинен перенести телекомунікаційні послуги та продукти в хмару. Сформулювати їх в залежності від своїх конкурентних переваг та стати оператором телекомунікацій з бездоганним сервісом, найкращим рівнем кіберзахисту, найпередовішими ІТ-технологіями. Головним двигуном розвитку оператора телекомунікацій є споживач, саме завдяки йому бізнес змінюється під впливом нових факторів. ПАТ «Укртелеком» мусить впроваджувати усі технологічні інновації.

Оператор телекомунікацій ПАТ «Укртелеком» повинен визначити стратегію подальшого розвитку в умовах цифрової трансформації бізнесу. Продовжувати розвивати телеком-сервіс, а також розширювати спектр послуг та продуктів у напрямку цифрової трансформації.

В умовах діджиталізації оператори телекомунікацій перестають бути просто компаніями, які надають традиційні телекомунікаційні послуги, вони змушені постійно шукати нові шляхи розвитку. ПАТ «Укртелеком» повинен поєднати у собі класичні телекомунікаційні послуги та цифрові продукти та поступово трансформуватися від оператора телекомунікацій ПАТ «Укртелеком» до цифрової ІТ-компанії з широким асортиментом сучасних послуг.

Література:

1. Офіційний сайт Digital Transformation Institute of Ukraine. URL: <http://www.dti.org.ua>

РИЗИК: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І НАСЛІДКИ

Гудков О. О.

*Науковий керівник: Бабайлов В.К., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Існують різні гіпотези походження терміну «Ризик» [1, 2]. Автор вважає, що найбільш коректне походження терміну «ризик» від французького «risqué» - «небезпека». Однак небезпека – це все ж таки не сутність ризику, а його наслідок.

Наслідок ризику – це вірогідність втрат ресурсів різного характеру від невірної їх використання в умовах вже існуючого ризику: економічного ресурсу (від невірно обраної величини ціни товару на продаж); інженерного ресурсу (від невірно обраного запасу міцності технік); адміністративного ресурсу (від невірно обраної величини часу і засобу мотивації персоналу); виробничого ресурсу – технік і самих робітників (від невірної експлуатації технік і поведінці робітника – втрати через порушення техніки безпеки або технології, через брак і навіть аварії).

Отже, небезпека, вірогідність втрат ресурсів – це не ризик, а можливий негативний наслідок поведінки людини в умовах вже існуючого ризику. Тобто, небезпеку створюють тільки втрати, а не можливі прибутки, з втратами і необхідне боротися, але не з придбаннями, прибутками.

Звичайне, чим менше ризик, тим менше вірогідність втрат, але це все ж таки не повне їх усунення, якщо відсутня боротьба з ними. Але й такі менші втрати становлять небезпеку навіть при всіх можливих прибутках: прибутки при ризику не усувають втрати; тому роль ризиків тільки негативна – це найважливіший висновок! Тому ніякої позитивної ролі ризиків не існує!

Однак, зменшення можливих втрат за рахунок вибору меншого ризику – це лише одна умова: й при меншому ризику можливі втрати, які є вже

наслідком невірного управління в умовах ризику. Такі первинні втрати у подальшому можуть привести до ще більших, навіть катастрофічних вторинних втрат: наприклад, до невиконання договорів, що приведе до штрафів та інших санкцій. Тому необхідне боротися, перш за все, зі первинними втратами, тоді не буде й вторинних. Але для цього необхідне правильне розуміння самого ризику, його сутності і змісту.

Сутність ризику не залежить від поведінки людини: ризик реальне, об'єктивне явище. Сутність ризику простіше визначається через визначання спочатку зміст у ризику. Зміст ризику включає два основні елементи – це: невизначеність (коливання) величини події (напрямку діяльності) і визначеність типу події.

Тому зі змісту ризику й можлива дефініція сутності ризику – це суміщення невизначеності і визначеності відповідне величини і типу події.

Ще ясніше сутність ризику впливає з визначення протилежного – того, що не є ризиком - це:

- суміщення визначеності величини і типу події (це не ризик, а повна визначеність);
- суміщення невизначеності величини і типу події (це теж не є ризиком, а повна невизначеність);
- суміщення визначеності величини і невизначеності типу події (це взагалі щось не реальне, й неважливе що: головне те, що це теж – не ризик).

Висновок. Визначення сутності, змісту і наслідків ризику сприятиме підвищенню ефективності підприємництва в умовах ризиків.

Література:

1. Циба Я.В. Підходи до розуміння поняття «ризик». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 05.03.2023).
2. Бортнікова Є.В. Історія походження та сутність понять «ризик», «ризик-менеджмент» та «операційні ризики». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 05.03.2023).

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ЯКОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Даниленко К.О.

Науковий керівник: Бочарова Н.А., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Корпоративне управління заслужило своє місце як важливий інструмент в управлінні та росту компаній, і продовжує збільшувати свою важливість, оскільки вимоги інвесторів до прозорості зростають. Майже всі компанії отримують вигоду можуть, підвищивши якість своїх систем корпоративного управління.

Якістю корпоративного управління називають показник, що дає визначення ступеню чесності і прозорості в процедурах корпоративного

управління, які введені в компанії, та мають спільні інтереси з акціонерами. Якість – створення результату задовольняючого або навіть перевищують очікуваний споживачем результат.

Якість корпоративного управління допомагає у визначенні того, яку якість управління мають фірми. У дослідженні Daily & Dalton (2004) і Khanchel (2007) зазначено, що якість корпоративного управління допомагає розрізнити фірми від найкращих до найгірших.

Наступне дослідження Khanchel (2007) показує, що якість корпоративного управління є важливою, оскільки інвестори надають якості вирішальної ролі на ринку капіталів. Це дослідження виявило, що якість корпоративного управління має різні назви, серед них: рейтинг корпоративного управління, оцінка корпоративного управління, індекс корпоративного управління, якість корпоративного управління у відсотковій формі, рейтинг корпоративного управління, тощо, хоча основу вони мають однакову.

Дослідження Баруччі та Фаліні (2005) вивчало якість корпоративного управління через використання 277 компаній у 2002 році та 275 компаній у 2003 році в зареєстрованому фінансовому ринку Італійської фондової біржі. За атрибути якісного корпоративного управління вони взяли склад та вибір ради директорів, їх діяльність та діяльність аудиторської ради.

Вони зробили висновки, що якість корпоративного управління, в цілому, є високою, але знижується в деяких місцях, таких як повноваження ради директорів, роль незалежних директорів та їх призначення. Ними також було виявлено, що в деяких компаніях має місце непрозорість призначення на посаду директора та те, що лише деякі компанії мають незалежні комітети.

Дослідженнями було виявлено варіації загальних та індивідуальних атрибутів корпоративного управління; категорії або під індекси корпоративного управління; шкалу балів; зважений і незважений методи; статистичний метод; період часу; фінансові та не фінансові компанії; вимоги до лістингу; практики розкриття; правове середовище, характеристики фірм і перспективи країни, тому можна сказати, що єдиного вимірювання чи процесу для оцінки якості корпоративного управління не існує.

Якість корпоративного управління в фірмах навіть має відмінності в межах одної країни. Також помітно, що якість корпоративного управління має доволі низький показник в більшості проведених досліджень, навіть при різних методах вимірювання.

Управління якістю здійснювалося в динамічному середовищі з великою кількістю невизначеностей, різними інтересами, побажаннями та ідеями внутрішніх та зовнішніх зацікавлених сторін.

Література:

1. The Nature of Controlling Shareholders, Political Background and Corporate Anti-Corruption Practice Disclosure vol.6, pp.1, 2017. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2019.vol6.no1.47>

2. The Impact of Audit Characteristics on Firm Performance: An Empirical Study from an Emerging Economy vol.6, pp.1, 2019. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2019.vol6.no1.59>
3. Efficiency of Board Composition on Firm Performance: Empirical Evidence from listed Manufacturing Firms of Bangladesh vol.5, pp.2, 2018. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2018.vol5.no2.53>
4. Impact of macroeconomic cyclical indicators and country governance on bank non-performing loans in Emerging Asia vol.10, pp.4, 2017. <https://doi.org/10.1007/s40822-020-00156-z>
5. Do Firms with Historical Loss Disclose Less Social Responsibility Information? vol.11, pp.1, 2017. <https://doi.org/10.13106/jidb.2020.vol11.no1.19>
6. Determinants of Quality of Financial Information: Empirical Evidence from Cement Sector of Bangladesh vol.9, pp.1, 2017. <https://doi.org/10.13106/eajbm.2019.vol9.no1.13>
7. Impact of macroeconomic cyclical indicators and country governance on bank non-performing loans in Emerging Asia vol.10, pp.4, 2017. <https://doi.org/10.1007/s40822-020-00156-z>
8. Г.Ю. Штерн. Корпоративне управління: навч. посіб.. Харків: ХНАМГ, 2009. 278 с.
9. Conti T. (2005) A Set of Quality Assessment aimed at Improving Corporate Governance, The Impact of Corporate Governance On the Quality of Management, “International Academy for Quality”, June, P. 39–52.
10. Dyllick, T and Hockerts, K. (2002) Beyond the Business Case for Corporate Sustainability. “Business Strategy and the Environment” 11, P. 130–141.
11. Elkington J. (1997) Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business, Capstone: Oxford.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНІВ «HARD SKILLS» ТА «SOFT SKILLS»

Дегтярьов М.С.

*Науковий керівник : Водолажська Т.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

На сьогоднішній день ми часто зіштовхуємось з тим, що підприємці ретельно обирають нового кандидата на певну посаду. При цьому, переважна кількість керівників для оцінки основних якостей та навичок нової кандидатури використовують концепцію «hard&soft skills», або «оцінювання скілів персоналу». Для чіткого усвідомлення змісту цих понять доцільно розглянути еволюцію зазначених термінів та встановити основні відмінності між ними.

Назви термінів є іншомовними, зокрема : в перекладі з англійської мови «Hard skills» – «Жорсткі навички», «Soft skills» – «М'які навички».

Вперше терміни були використані у 1950-х роках американськими вченими Міністерства Оборони США, при підготовці американських військових. Після проведення певних спостережень та дослідів науковці дійшли висновку щодо необхідності розмежування здібностей і навичок, які були

проявлені солдатами під час тренувань, на «жорсткі» та «м'які», що згодом дало змогу більш ефективно застосовувати потенціал військовослужбовців.

Згодом, у 1968-у році було започатковано роботу під назвою «Система проєктування військової підготовки», у якій було зазначено тлумачення сутності термінів «hard» та «soft» skills відповідно як «навички роботи з обладнанням, технікою та іншими механізмами» («hard skills») та «навички роботи з людьми і документацією» («soft skills»), тим самим означивши базові відмінності між ними [1-2].

У сучасному ж світі концепція «hard та soft skills» набуває дещо іншого значення. У 21-му столітті зі швидким всебічним розвитком та неперервним удосконаленням технологій, нових професій, освоєнням значного обсягу інформації за короткі строки, більш затребуваними починають бути саме «soft skills». Такі обставини пояснюються тим, що серед вимог керівників підприємств зростає потреба не лише в досвідчених фахівцях у своїй сфері діяльності, але й у спеціалістах з розвиненими ораторськими здібностями, вмінням працювати у команді, бути відповідальним та комунікабельним.

Через швидкий розвиток науки і техніки нині часто виникають ситуації, коли «сьогодні ти досконало володієш однією спеціальністю, проте через деякий час, повинен опанувати нову». Тому разом з сучасною концепцією «hard&soft skills» у світ потрапляє компетентність «Lifelong learning» – в перекладі з англійської мови «Освіта протягом життя».

Компетентність «Lifelong learning» пов'язують із концепцією напіврозпаду знань. Її у 20-му столітті запропонував австрійсько-американський економіст Фріц Махлуп. Суть концепції полягала в тому, що «світ змінюється так динамічно, а нова інформація поширюється так швидко, що деякі знання перестають бути актуальними ще до того, як ми їх здобудемо».

У ході проведення множини досліджень, зокрема у дослідженні Гарвардського університету та університету Стенфорда, сумісно з дослідниками Фонда Карнегі було підсумовано, що успіх в роботі на 85 % залежить саме від «soft skills» і лише 15 % доводяться на «hard skills». При цьому, чим вище ви піднімаєтеся кар'єрними сходами, тим більшу роль відіграють соціальні навички у вашому житті; водночас професійні якості стають другорядними (відходять на другий план) [3].

Проте, попри численні дослідження на сьогоднішній день не можливо чітко визначити та стверджувати, які з цих двох видів компетенцій є базовими, більш важливими чи кращими, і які слід використовувати у своїй професійній діяльності. Саме тому було розроблено три категорії «hard&soft skills», взаємне співвідношення в яких залежить від типу професій :

1. Коли професійні навички і знання важливіші – до них належать переважно спеціалісти теоретичних спрямованостей, а також розробники, проєктувальники, інженери. Від їх професійних навичок часто залежить успіх роботи загалом. А от здатність до комунікацій іноді зовсім не важлива.

2. Певні професії вимагають балансу «hard і soft skills» – це юристи і економісти, вчителі і лікарі. Те, як вони взаємодіють з оточенням, важливо не менше за їх професійні компетенції.

3. Професії, в яких провідну позицію займають soft skills – продажі, маркетинг, творчість. Від вміння спілкуватися та вибудовувати стосунки в цих галузях залежить загальний успіх. Вміння слухати, говорити, привертати увагу гарантують співробітникам 90 % успіху.

Отже, «Hard skills» допомагають освоїти конкретну професію; у свою чергу розвиток «Soft skills» дозволяє працівнику стати гнучким, добре соціалізованим і дипломатичним фахівцем.

У сучасному світі на перший план вийшли «soft skills» («м'які навички»), тобто основою вважається «адаптивність» - вміння пристосовуватись до змін, що у свою чергу буде в більшій мірі впливати на розвиток кар'єри. Проте найвигіднішим способом досягнення кар'єрного росту є «баланс» між «hard&soft skills», адже перші допомагають людині знайти роботу та якісно її виконувати, а другі – стати успішним спеціалістом у своїй справі.

Література:

1. Charles R.M. A study of engineering education. Bulletin number eleven. New York, 1918. 139 p. URL : https://www.nationalskills.org/downloads/Mann-1918-Study_of_Engineering_Educ.pdf

2. Karen R. Lawson. Design and Development of training devices/systems for emerging military tactical systems. [Journal of Educational Technology Systems. Volume 12, Issue 4.](https://journals.sagepub.com/doi/reader/10.2190/8TKJ-YT4R-KCFK-L3CM) P. 319-326. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/reader/10.2190/8TKJ-YT4R-KCFK-L3CM>

3. David Deming, Lisa B. Kahn. Skill requirements across firms and labor markets : evidence from job posting for professionals. URL : <https://scholar.harvard.edu/files/ddeming/files/w23328.pdf>

ФАКТОРИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дідик А.К.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

В умовах світової глобалізації, залучення та збереження перспективних співробітників є одним з основних завдань для організацій, особливо в умовах високої плинності кадрів. У багатьох випадках, навіть коли співробітники працюють у компанії давно і стали її частиною, вони можуть бути незадоволені результатами організаційної діяльності фірми, що може спричинити бажання змінити місце роботи. Тому процес утримання персоналу є безперервним. Дане питання у наш час є досить актуальним, адже від того, наскільки високо мотивований персонал, залежать кінцеві результати діяльності підприємства.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки збереження та залучення співробітників стало одним із найважливіших питань, що стоять перед організацією, оскільки саме працівники є рушійною силою для розвитку

та досягнення її основних цілей. Процес утримання потрібно починати ще на ранніх етапах підбору персоналу. Це безперервний процес, оскільки він впливає майже на всі аспекти бізнесу і безпосередньо зачіпає як роботодавця, так і самого співробітника.

Більшість працівників довгий час залишаються на своїх посадах, якщо вони одержують так звані бонуси. Нині зарплата не єдине, що може мотивувати співробітників, щоб залишитися у тій чи іншій компанії. Багато фахівці вважають, що не грошові мотиватори можуть бути більш ефективними в довгостроковій перспективі, ніж фінансові стимули.

До негрошових мотиваторів, як правило, відносять: пільгові програми, гнучкий графік роботи. Одним з важливих факторів залучення та утримання співробітників є корпоративна культура та цінності компанії. Працівникам важливо відчувати, що вони є частиною команди, потрібно підключати їх до участі у прийнятті рішень, що стосуються подальшого напрямку у розвитку діяльності підприємства.

В результаті багатьох досліджень було виявлено, що існує кілька факторів, що визначають здатність організації залучати та утримувати співробітників:

1. Фінансова винагорода

У нинішній економічній ситуації, фінансова винагорода, як і раніше, є основним стимулом, який змушує співробітників працювати краще. Для співробітників важливо розуміти, яким чином організовано систему оплати праці, як вони можуть збільшити свої прибутки. Коли бажаний рівень заробітної плати, досягнуто, таке зазвичай відбуватиметься на позиціях вищого керівництва, інші мотиваційні інструменти набирають чинності.

2. Розвиток кар'єри

На сьогоднішній день, розвиток розглядається як можливість придбання нових навичок та використання різних методів навчання. У результаті цього процесу виграють не лише самі працівники, а й організація загалом. Фахівці вважають, що підприємство, яке хоче зміцнити свій зв'язок зі співробітниками має інвестувати у розвиток цих співробітників.

3. Визнання

Передбачається, що організація має визначити визнання працівника як один із пріоритетних напрямів для створення позитивного, продуктивного клімату на підприємстві. Люди, які відчують, що їхню діяльність оцінено, працюють найбільш продуктивно, прагнуть зробити більший внесок у досягнення цілей організації.

4. Менеджмент

Керівник відіграє значну роль у визначенні рівня прихильності працівника. Прийнято вважати, що один із факторів, що впливають на рішення працівника покинути організацію, це саме вірно сформовані довірі відносини у керівника з підлеглим.

5. Психологічний чинник

Існує ще одна, важлива група факторів, що надають безпосередній вплив на мотивацію співробітників – психологічні чинники. Психологічний контракт

є неписаним набором очікувань, який існує між працівником та роботодавцем, але, на жаль, ці очікування важко зрозуміти у загальному плані. Вони можуть розглядатися скоріше як кілька колективних, різноманітних та відмінних очікувань. Тому, коли ці очікування стають невинновданими, співробітник відчуває почуття розчарування і, зрештою, відбувається зниження мотивації до праці.[1]

Однією з головних завдань будь-якої організації є її здатність до залучення та утримання потрібного співробітника. Деякі фактори мають ключове значення до ухвалення рішення працівника піти чи залишитися в організації. Організація має надати низку стратегій, спрямованих на підвищення лояльності співробітників, таких як: формування ціннісної пропозиції співробітнику; розробка загальної системи винагороди; реалізація гнучкої програми щодо роботи та особистого життя; формування культури взаємодії.

Необхідно враховувати всі фактори, що впливають на рівень мотивації співробітників. Саме цілісний системний підхід до цього питання допоможе понизити плинність кадрів в організації.

Література:

1. Шутенко А.Л, Торкатюк В.І, Коненко В.В. Менеджмент персоналу: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2012. 25 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СЕРЕДНІХ ТА РОЗМАХІВ ДЛЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Довгопол О. Ю.

Науковий керівник: Непран А. В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Статистичні методи набули широкого поширення для оцінки стабільності технологічних процесів на промислових підприємствах. За допомогою статистичних методів здійснюється корегування технологічного процесу в ході процесу виробництва за допомогою вибіркового контролю виготовленої продукції. Головна мета – досягти необхідної якості та попередити виникнення браку.

Один із найбільш поширених методів – метод середніх значень та розмахів. За допомогою даного методу якість продукції оцінюється за середніми арифметичними значеннями і розмахами у миттєвих вибірках або пробах.

Розмахом R називається різницю між найбільшим їм найменшим значеннями контрольованого параметра у вибірці, тобто [1, с. 124]

$$R = x_{\max} - x_{\min}. \quad (1)$$

За даним методом обсяг контрольної вибірки продукції залежить від темпу та стабільності виробничого процесу і складає $n=3\div 10$ одиниць продукції. Період відбору вибірки визначають переважно за досвідом, виходячи із інтервалу, зазвичай він становить 1-2 години. Як правило, кількість одиниць становить 5 ($n=5$).

Для контролю технологічного процесу складають контрольну карту. Для її розробки на основі даних визначають середнє арифметичне значення вимірювальної ознаки $\tilde{x}$. Величину вимірювальної ознаки якості продукції відкладають на контрольній карті і зазначають час. За умови, якщо значення вимірювальних величин відповідають нормальному розподілу випадкової величини, то з ймовірністю 0,9973 можна стверджувати, що значення помилок буде знаходитися в межах:

$$\tilde{x} - 3\sigma_{\tilde{x}} \leq \bar{x} \leq \tilde{x} + 3\sigma_{\tilde{x}}, \quad (2)$$

де $\bar{x}$ — генеральна середня (центр розподілу);

$\sigma_{\tilde{x}}$ — середнє квадратичне відхилення вибіркової середньої арифметичної $\tilde{x}$.

На контрольній карті відкладають значення фактичних показників якості продукції, які потребують контролю. У верхній частині дві межі – верхня межа допуску (Тв) і верхня межа допустимих значень (Рв), а внизу – нижня межа допуску (Тн) і нижня межа допустимих значень (Рн). Вихід значень за верхні межі (Тв і Тн) буде означати, що технологічний процес необхідно корегувати.

Література:

1. Горкавий В. К. Статистика : Підручник. Третє вид., переробл. і доповн. Київ: Алерта, 2019. 644 с.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ У ПРАЦІВНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Заєць Д.Д., Дорош А.Г.

Науковий керівник: Бочарова Н.А., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Правильне управління часом в роботі будь-якого підприємства відіграє ключову роль при виконанні завдань у встановлені терміни, а також підвищує продуктивність роботи працівників. Вони повинні навчитися добре управляти часом на робочому місці, щоб досягти цілей, що ставить перед собою підприємство, ще й раніше встановленого терміну для того, щоб залишити власний слід в виконанні завдань, що поставлені.

Кожний працівник повинен розуміти:

- кожне підприємство працює у встановлені терміни;

- тайм-менеджмент допомагає працівнику розставити власні пріоритети;
- ефективне управління часом робить працівника найкращім для власного керівництва, клієнтів, навіть колег;
- правильне управління часом допомагає працівнику ефективно планувати власний кар'єрний шлях;
- управління часом робить працівника організованою особистістю;
- ефективне управління часом допомагає працівнику виявити марнотратників часу на робочому місці;
- тайм-менеджмент робить працівника дисциплінованим та пунктуальним.

Менеджери відіграють дуже важливу роль у прищепленні працівникам навичок тайм-менеджменту:

- менеджери повинні показувати приклад власною поведінкою;
- керівники мають попросити працівників тримати робочі місця в порядку, бути дисциплінованими й організованими;
- адміністратори повинні забезпечити працівників журналами, блокнотами, канцелярськими виробами, усім необхідним для продуктивної праці співробітників;
- завданням менеджера є делегування обов'язків серед працівників, відповідно до їхньої спеціалізації, фаху, освіти, досвіду;
- менеджеру необхідно знаходити час, щоб вислухати кожного працівника, бути уважним слухачем, відповідально відноситись до інформації, що отримана.

Управління часом означає призначення конкретних часових інтервалів для діяльності відповідно до їх важливості та терміновості, щоб якнайкраще використовувати час.

Основні поради працівникам щодо ефективного управління часом на підприємстві:

- добре знати власні цілі;
- змога радитися з співпрацівниками щодо цілей підприємства та робочих завдань;
- вміння організовувати себе;
- необхідність бути лояльним до власного підприємства;
- потреба планування власні справи заздалегідь;
- наявність органайзеру та ручки в безпосередньому доступі;
- перерви на обід у встановлений час;
- пунктуально відноситесь до усіх зустрічей;
- не тримайте справи в очікуванні (матриця Ейзенхауера).

Управління часом допомагає працівникам призначати правильні часові інтервали для діяльності відповідно до її важливості. Правильний розподіл часу для виконання правильного завдання з метою найкращого використання часу відноситься до управління часом. Час обмежений, і його не можна втрачати. Одного разу втрачений час ніколи не повертається, скільки б зусиль ви не

докладали. Працівник, який витрачає час на роботі, нікому не подобається, і йому важко досягти цілей у встановлені терміни. Його робота ніколи не закінчується вчасно і часто критикується колегами та начальством.

Література:

1. Бутиліна О., Євдокимова І. Самоменеджмент соціального працівника як управлінське завдання. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 1 (6). С. 5-13. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234056](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234056).
2. Водянка Л.Д., Тодорюк С.І., Карп А.Г. Тайм-менеджмент як техніка планування робочого часу персоналу. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 119-123. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.119.
3. Губар О., Якушев О. Тайм – менеджмент в системі управління закладом вищої освіти. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 3. С. 47-56. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2021-3-47-56>.
4. Калакура Я. Персональний менеджмент архівіста: теоретичні засади і сучасна практика. *Архіви України*. 2020. Вип. 1 (322). С. 84-103. DOI 10.47315/archives2020.322.084.
5. Крикун О. Ключові моменти тайм-менеджменту для досягнення успіху в бізнесі. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 4 (59). С. 90–97.
6. Любченко Н.В. Самоменеджмент і тайм-менеджмент як Soft Skills керівників і педагогів закладів освіти. *Неперервна освіта*. 2022. № 5 (206). С. 37-44. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-37-44](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-37-44)
7. Примак Т.Ю., Васильчук О.В. Тайм-менеджмент як інструмент підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. Вип. 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.70 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7495>

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК КЛЮЧ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Запорожець А.Д.

*Науковий керівник: Федотова І.В., д.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Проблема забезпечення сталого розвитку є актуальною завжди. Через шалену швидкість економічного та демографічного зростання зростає й вплив людства на навколишнє середовище. Через надмірну експлуатацію природних ресурсів було і запропоновано концепцію сталого розвитку.

Поняття «сталий розвиток» вперше згадано 1987 року в доповіді Г.Х. Брунтланда «Наше спільне майбутнє», де зазначено, що серед головних механізмів забезпечення змін є: створення перспектив для покращення існування населення та навколишнього середовища, а також розв'язання

проблем енергетики, розвитку промисловості, регіональних та міжнародних відносин. Тобто головною метою є – розвиток, що задовольняє потреби суспільства в наш час і не становить загрози для майбутніх поколінь [1].

Суть сталого розвитку полягає у тому, що враховуються економічні, соціальні та екологічні аспекти людської діяльності, ухвалюються рішення громади, компанії та громадян враховуючи перспективо не для 10-20 років, а й на далеке майбутнє. Концепція є набагато ширшою ніж думка про турботу за екологію, вона торкається усіх сфер причетних до життя, а саме: економічну, екологічну та соціальну. Основне місце концепції займає людина, а саме сучасне і її майбутнє. Освіта, здоров'я, боротьба з голодом, її зайнятість та все, що пов'язано з людиною є основною суттю сталого розвитку і це розглядається не для сьогодення, а разом з майбутніми потребами .

Не завжди концепція сталого розвитку розглядається з позитивної точки, інколи визиває критику. А саме її звинувачують через відсутність конкретики в рішеннях . Через відсутність практики для реалізації ідей, багато з них не були ухвалені для реалізації.

Через деякі сумніви у правильності написання концепції сталого розвитку, саме сьогодні вона є на часі. Сталий розвиток є універсальним, його можна застосовувати як у місцевому бізнесі, так і в міжнародній організації . Зусиллями звичайних людей та організацій можна значно посприяти у досягненні ідей сталого розвитку [2].

Основні цілі сталого розвитку були сформульовані на саміті ООН у 2015 році, а саме 17 цілей. Документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку до 2030 року» був узгоджений лідерами біля двох сотень країн, однією з них є Україна [3]. Тобто це стало загальною ідеєю за якими світ домовився жити і разом змінюватися до 2030 року. У документі складено 17 цілей та 169 задач, які країни повинні виконати для досягнення глобальних цілей, а держави повинні самостійно вирішити, як саме їх виконати.

Найбільшим страхом підприємства є – інвестування у невідомість. Наразі в суспільстві немає чіткого уявлення про «сталий розвиток», тому часто до нього відносять лише екологічні акції та проекти. Дуже часто підприємці не розуміють з чого розпочати та найголовніше це – зробити вагомий внесок у досягнення цілі сталого розвитку, і не обов'язково масштабними проектами, достатньо маленьких, але усвідомлених [4]. Сталий розвиток – це ключовий двигун операційної ефективності та інновацій, де більш сталі конкуренти завжди будуть на крок попереду. Зміни не відбудуться, якщо не почати щось змінювати. Розробка заходів орієнтованих на покращення сфер життєзабезпечення, може мати комплексний позитивний ефект на діяльність підприємства в перспективі. Впровадження цілей сталого розвитку передбачає повне оновлення підприємства, перекваліфікацію співробітників та більшу обізнаність екологічної сфери. Для оцінки результатів діяльності і порівняння необхідно розробляти звіти.

Отже, в сучасному світі забезпечення сталого розвитку є одним із пріоритетів, що передбачає ефективну бізнес-діяльність. Це пов'язано з тим, що сталість надає ряд переваг для розвитку майбутніх поколінь за рахунок

раціонального і розумного розподілу використання ресурсів.

Література:

1. Drexhage J., Murphy D. Sustainable development: from Brundtland to Rio 2012. United Nations Headquarters, New York. 2010. 1-26 pp.
2. Васюткіна Н.В. Сталий розвиток як основа зростання національної економіки: проблеми, шляхи вирішення. *Економічний вісник університету*. 2017. №34/1. С. 150-164.
3. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку до 2030 року. United Nations Development Programme. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
4. Васюткіна Н.В. Теоретичні аспекти розуміння категорії "Розвиток підприємства". *Проблеми економіки*. 2014. №2. С. 236-242.

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ РЕСУРСОМ ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Іванова К.В.

*Науковий керівник: Жуковська В. М., д.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Харчова промисловість в Україні є важливою галуззю для національної економіки. Зараз перспективи її розвитку зумовлені частіше людським ресурсом, раціональне використання якого може забезпечити провідне місце на світовому продовольчому ринку. Компетенції, знання, навички, досвід, мотивація та емоційний інтелект працівників – розвиток цих понять серед працівників дозволить покращити загальну картину харчової промисловості України у світі.

Управління людським ресурсом є ключовим елементом діяльності суб'єктів підприємств харчової промисловості. Ця діяльність охоплює комплекс заходів, спрямованих на управління всіма аспектами відносин між підприємством та працівниками.

При відсутності чітко відпрацьованого механізму підбору персоналу і відбору кадрів підприємства харчової промисловості не завжди забезпечують себе саме тими працівниками, які будуть найбільш ефективно працювати. Основним фактором, що знижує рівень розвитку підприємства, є некоректне використання керівництвом заходів адміністративного впливу, а фактором, який його підвищує – моральне і матеріальне стимулювання, а також можливість професійного розвитку. [1].

Для подальшого розвитку та удосконалення слід визначити головні етапи управління людськими ресурсами, які включають наступні елементи:

- визначення майбутніх потреб у термінах, кваліфікації, здібностях та інших вимог;
- виваженість майбутніх потреб стосовно рівня наявного штату персоналу;

- здійснення набору нових працівників або скорочення штату для зрівноваження запланованих потреб;
- планування підвищення кваліфікації та перекваліфікація для заповнення будь-яких прогалин, що виникають у кадровій політиці організації. [2].

Формування кадрової політики має починатися з аналізу потреб підприємства у кадрах, визначення рівня кваліфікації та навичок працівників, а також їхніх потреб у навчанні та розвитку. Необхідно також враховувати демографічні та економічні тенденції, що впливають на кадрову політику підприємства.

Результативна діяльність підприємства пов'язана з впливом економічного аспекту в управлінні персоналом. Саме з ним пов'язане формування чисельності персоналу, його професійно-кваліфікаційного складу (у взаємозв'язку з технікою, яка застосовується, технологією, організацією виробництва і праці), ефективне використання персоналу у часі, відповідно до кваліфікації та рівня освіти. Формування, розвиток та використання працівників підприємства повинні будуватись на основі планування. [3].

Підприємство повинно працювати над залученням нових працівників, зокрема молоді та випускників профільних навчальних закладів, і забезпечувати їхнє навчання та розвиток, щоб вони могли швидко адаптуватися до вимог робочого місця та внести вклад у розвиток підприємства.

Підвищення кваліфікації та навчання працівників є важливим елементом управління людським ресурсом. Підприємство повинно забезпечувати своїх працівників можливістю проходження курсів підвищення кваліфікації та навчання новим технологіям та стандартам.

Для досягнення результату і подальшого покращення розвитку підприємства, потрібна серйозна мотивація. Як її досягти суб'єкти підприємств вирішують самі, виходячи зі своїх міркувань про ефективність цих методів і ситуації, що склалася в колективі. Треба сформулювати цілі і місію організації, довести їх до співробітників, проводити заходи, які посприяють зміцненню внутрішнього духу компанії, відкрити перед кожним працівником його перспективи на посаді. [4].

Управління людським ресурсом дозволяє підприємству харчової промисловості досягти більшої продуктивності та ефективності роботи, збільшити якість продуктів та послуг, знизити витрати на персонал та підвищити задоволеність працівників.

Література:

1. Черчата А.О., Тарасова Т.О. Управління персоналом на підприємствах харчової промисловості. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки.* 2019. №4. Т.1. С. 407-414.
2. Зайченко О. І., Кузнецова В. І. Управління людськими ресурсами: навч. пос. /за наук. ред. О. І. Зайченко. Івано-Франківськ: «Лілея НВ», 2018. 232 с.

3. Планування та формування персоналу. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F%20%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/page10.html (дата звернення 02.02.2023)

4. Бехтер Л. А., Гельман В. М. Основи кадрової політики та кадрового планування : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності "Економіка" освітньо-професійної програми "Управління персоналом та економіка праці". Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 103 с.

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ісміханов Г.І.,

Стогул К.М.

Науковий керівник: Дмитрієв І.А., д.е.н., професор

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Наукові досягнення у сфері техніки і технологій є визначальним чинником успішного соціального та економічного розвитку як національної економіки, так і окремих галузей і підприємств. Конкурентоспроможну продукцію, що має високий ступінь наукомісткості та новизни, неможливо виробляти без застосування інновацій. В економіці, що ґрунтується на ринкових відносинах, інновації сприяють створенню нових товарів і послуг, відкриттю і захопленню нових ринків, збільшенню ринкової вартості підприємств, зниженню витрат на виробництво товарів, є основним ефективним інструментом конкурентної боротьби.

Дослідження концептів "інновація" та "інноваційна діяльність" мають важливе значення для кількісного та якісного аналізу рівня інноваційної активності підприємницьких суб'єктів.

Відомий австро-американський економіст Й. Шумпетер увів в обіг термін "інновація" на початку XX століття. За його визначенням інновація - це зміна з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості.

Надалі питання розвитку та дослідження інновацій розглядалися в багатьох працях зарубіжних і вітчизняних учених. Надалі інновації розглядаємо як створення, впровадження та використання нового продукту або послуги, способу їхнього виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, комерційній, науково-дослідній та інших сферах людської діяльності. Інновації є результатом творчої діяльності людини, що призводять до підвищення ефективності соціальних та економічних процесів, поліпшення умов праці, підвищення конкурентоспроможності товару.

Вид людської діяльності, пов'язаної з трансформацією ідеї в новий або досконаліший продукт, у новій або вдосконалений технологічний процес, що використовується в господарській діяльності, являє собою інноваційну діяльність. Важливою характеристикою цієї діяльності є інноваційна активність.

Здійснюючи інноваційну діяльність, суб'єкти підприємництва мають юридичну свободу та економічну самостійність. Суб'єкти підприємництва несуть повну самостійну відповідальність за всі свої рішення, самостійно визначають обсяг виробленої продукції, встановлюють ціни, вирішують, які ресурси використовувати.

Створення та впровадження інновацій не повністю характеризує інноваційну діяльність. Вона також передбачає цілий комплекс науково-дослідних, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, які в остаточному підсумку, в сукупності, призводять до інновації.

Інноваційна активність характеризує готовність до оновлення основних елементів інноваційної системи - своїх знань, технологічного оснащення, інформаційних технологій, комунікації та умов їх ефективного використання. Оцінка рівня інноваційної активності суб'єктів підприємництва здійснюється з використанням безлічі кількісних і якісних критеріїв, до яких належать:

- відповідність сфери діяльності підприємства пріоритетним напрямкам інноваційного розвитку регіону та країни загалом;
- перевищення обсягу технологічних інновацій щодо обсягу організаційних і маркетингових інновацій;
- частка інноваційної продукції в загальному обсязі продукції підприємства.

Для оцінки інноваційної активності організації може бути використана система показників, що включають:

- частка витрат на наукове дослідження і дослідно-конструкторські розробки в загальному обсязі витрат;
- ефективність витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- показники комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності;
- частка науково-технічного персоналу в загальній кількості працівників;
- співвідношення придбаних і проданих нових технологій тощо.

Поняття інноваційна активність поширюється на всіх учасників інноваційного процесу. Вимірювання інноваційної активності проводиться для кожного учасника окремо. Оцінюється інноваційна активність як суб'єкта підприємництва, так і його споживачів, постачальників і конкурентів.

Література:

1. Гриньова В.М., Бутенко Д.С. Оцінка результативності інноваційної діяльності підприємства: монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013.

2. Завальнюк В. В. Методика проектування підсистеми інформаційного забезпечення стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2016. Вип. 8(1). С. 82–85.

3. Завальнюк В. В. Принципи управління інноваційною діяльністю. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 2013. Вип. 5(1). С. 182–185.

4. Лихолет С. І. Сучасні підходи оцінки ефективності економічного стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. Вип. 1. С. 9–14.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Ковальов А.Ю.

*Науковий керівник: Кірдіна О.Г., д.е.н., професор
Український державний університет залізничного транспорту*

Економічні аспекти цифрових трансформацій залізничного транспорту охоплюють різноманітні напрями використання цифрових технологій та інновацій для покращення ефективності, конкурентоспроможності, продуктивності залізничного транспорту та можуть мати значний вплив на його економічний розвиток, наприклад:

1. Оптимізація ресурсів. Застосування цифрових технологій, таких як системи автоматизації та диспетчеризації, може допомогти підприємствам залізничного транспорту ефективніше використовувати ресурси, такі як персонал та матеріали.

2. Зменшення витрат на технічне обслуговування. Цифрові технології, такі як інтернет речей (IoT) та датчики стану, можуть сприяти визначенню потенційних проблем залізничного обладнання раніше, тим самим зменшуючи витрати на його технічне обслуговування.

3. Підвищення безпеки. Цифрові технології, такі як системи контролю за безпекою руху поїздів, можуть допомогти зменшити кількість аварій та збільшити безпеку пасажирів та персоналу.

4. Підвищення якості обслуговування. Цифрові технології, такі як системи електронного квиткування та інформаційні портали, можуть забезпечити пасажирів більш зручним та швидким доступом до інформації про розклади та маршрути.

5. Підвищення конкурентоспроможності. Цифрові технології, такі як системи управління логістикою та транспортно-логістичні платформи, сприятимуть підприємствам залізничного транспорту підвищити продуктивність та ефективність своєї роботи. Так, оптимізація логістики і зниження витрат дозволить за допомогою цифрових технологій зменшити час доставки, знизити витрати на паливо, підвищити ефективність використання

рухомого складу і скоротити кількість порожніх пробігів.

Цифрова трансформація транспортних систем у новому технологічному укладі - це процес впровадження цифрових технологій і інновацій в транспортну інфраструктуру та послуги з метою покращення ефективності та безпеки транспортних систем.

Виділимо основні напрямки цифрової трансформації транспорту:

1. Розробка інтелектуальних транспортних систем (ITS), які забезпечують більш ефективне керування рухом транспорту та покращення безпеки дорожнього руху за допомогою сучасних технологій, таких як мережі зв'язку, датчики, системи навігації та інші.

2. Розвиток розумних міст та залізничної інфраструктури. По-перше, розвиток розумних міст передбачає застосування технологій Інтернету речей (IoT) та інших інноваційних рішень, що забезпечують підвищення ефективності та зручності використання міського транспорту. Наприклад, системи моніторингу транспорту та розумні зупинки можуть покращити розклади руху транспорту, скоротити час очікування на зупинках та сприяти зменшенню заторів на дорогах. По-друге, транспортна залізнична інфраструктура може відігравати важливу роль у створенні ефективних систем міського транспорту. Наприклад, залізниця може бути використана як засіб масової транспортної системи, що забезпечує швидкий та зручний доступ до міста для жителів околиць. Також можливе використання залізниці для транспортування вантажів та пошти, що дозволяє зменшити навантаження на автотранспорт та покращити екологічну ситуацію в місті

3. Використання великих даних (Big Data) та аналітики для оптимізації транспортних систем та вдосконалення послуг для користувачів, що може бути корисними для оптимізації залізничних транспортних систем та вдосконалення послуг для користувачів у багатьох різних аспектах, наприклад: через аналіз великих даних можна визначити попит на залізничні перевезення на певні дати та часи; аналіз великих даних дозволяє залізничним компаніям знайти найкоротший та найоптимальніший маршрут для перевезення товарів; дозволяють залізничним компаніям відстежувати рух вантажних поїздів та знати, де знаходяться вантажі на кожному етапі перевезення.

4. Використання блокчейн-технологій для підвищення безпеки залізничного транспорту, зокрема для забезпечення безпечності руху поїздів, визначення стану і місцезнаходження вагонів, а також для забезпечення надійності та цілісності даних про вантажі та перевезення. Одним з застосувань блокчейн-технологій може бути створення цифрового реєстру вагонів та контейнерів, що буде зберігатись у розподіленій мережі. Кожен вагон або контейнер буде мати унікальний ідентифікатор, який буде записаний у блокчейн. Це дозволить контролювати місцезнаходження та стан кожного вагона або контейнера протягом усього транспортування. Також блокчейн може бути використаний для забезпечення безпеки руху поїздів. Наприклад, можна створити систему контролю за маршрутом руху поїзда з використанням сенсорів та розумних контрактів, що будуть зберігатись у блокчейні. Якщо поїзд буде рухатись за маршрутом, який не відповідає заданому, система

автоматично зупинить його рух. Це дозволить уникнути аварій та небезпечних ситуацій на залізничному транспорті. Щодо забезпечення надійності та цілісності даних про вантажі та перевезення, блокчейн може допомогти забезпечити їх відстеження протягом усього транспортування. Кожен запис про вантаж або перевезення буде мати унікальний ідентифікатор та детальну інформацію про нього.

Література:

1. Токмакова І. В., Чередниченко О. Ю., Войтов І. М., Паламарчук Я. С. Цифрова трансформація залізничного транспорту як фактор його інноваційного розвитку. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2019. №68. С. 125-134.
2. Обруч Г. В. Цифрова трансформація підприємств залізничного транспорту в умовах розбудови глобального цифрового транспортно-логістичного простору. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 74. С. 91-101.

ТРУДОВИЙ ТА КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

*Котелевець Є.К.,
Засць Д.Д.*

*Науковий керівник: Водолажська Т.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У наш час, коли економіка України і так перебувала у непростих умовах, ці обставини багаторазово ускладнилися як наслідками пандемії COVID, так і тривалим воєнним станом у країні. Передусім, це стосується наявності трудових ресурсів, здатних як мінімум забезпечити безперешкодну діяльність підприємств, оскільки частка працездатного населення значно зменшилася : працівники виїхали за кордон, змінили на цей час вид діяльності, перемістилися в інші регіони всередині держави тощо.

Зазначені події в цілому зумовили послаблення потенціалу господарств та підприємств України, та його складових, зокрема. Так, зниження зазнав і один із фундаментальних складових елементів потенціалу підприємств - трудовий чи кадровий потенціал. Наразі досить важливим та невідкладним завданням для організацій є його відтворення, посилення та, за можливості, забезпечення подальшого розвитку.

Для того, щоб реалізувати такі наміри, насамперед, слід встановити сутність та співвідношення термінів : «трудовий потенціал» та «кадровий потенціал» підприємства.

Станом на сьогодні, у провідній сучасній літературі [1-7] та в практичній діяльності підприємств має місце застосування обох зазначених термінів. Наприклад, В.В. Бугас та О.М. Науменко застосовують термін «трудовий потенціал підприємства» і тлумачать як «наявні та перспективні можливості

трудового колективу підприємства кількісно й якісно задовольняти потреби підприємства та реалізовувати його цілі найефективнішим чином за наявності відповідного ресурсного забезпечення» [1].

Таку ж назву терміну – «трудовий потенціал» підприємства у своїй науковій статті застосовують і Л.В. Шостак та В.А. Петріні [2], К.Є. Корбут [3], І.Т. Райковська [4] тощо.

Водночас, в наукових колах зустрічається і використання назви «кадровий потенціал» підприємства. Наприклад, у праці К.В. Дядюри та Н.С. Іванової [5] вчені, погоджуючись із думкою Н.С. Краснокутської [6], застосовують термін саме «кадровий потенціал», під яким розуміють «сукупність здібностей і можливостей кадрів забезпечувати досягнення цілей довгострокового розвитку підприємства» [6].

На думку авторів, обидва тлумачення змісту зазначених понять є досить подібними. Основна ж відмінність полягає у об'єкті, відповідно якому досліджуються, оцінюються та взагалі розглядаються ті ж здібності і можливості співробітників. Так, при дослідженні кадрового потенціалу підприємства об'єктом розгляду є саме здібності та можливості кадрів підприємства - основного (постійного, штатного), зазвичай, кваліфікованого складу працівників підприємства.

При цьому кадри є лише тільки частиною усього персоналу підприємства, оскільки до складу останнього, окрім кадрів, включають ще сукупність інших співробітників (тимчасових, некваліфікованих, сезонних тощо), що також мають трудові відносини з господарством як працедавцем. Тому при дослідженні потенціалу всього персоналу підприємства слушно застосовувати саме термін «трудовий потенціал» підприємства [7].

Підсумовуючи вичерпане, можна стверджувати, що терміни «трудовий» та «кадровий потенціал» підприємства не є взаємозамінними (синонімами), тому їх слід розрізняти та застосовувати при розгляді певного об'єкту (кадрів – термін «кадровий потенціал»; персоналу – «трудовий потенціал» підприємства).

То ж в цілому можна зробити висновок, що поняття «трудовий потенціал» підприємства є більш широким, ніж термін «кадровий потенціал», тобто останній є складовою його частиною.

Література:

1. Бугас В.В., Науменко О.М. Трудовий потенціал підприємства : сутність та структура. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=1&y=2018>

2. Шостак Л.В., Петріні В.А. Трудовий потенціал як рушійна сила ефективного розвитку підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 450–454. URL : <http://global-national.in.ua/issue-21-2018/29-vipusk-21-lyutij-2018-r/3800-shostak-l-v-petrini-v-a-trudovij-potentsial-yak-rushijna-sila-efektivnogo-rozvitku-pidpriemstva>

3. Корбут К.Є. Трудовий потенціал підприємства: поняття, складові та методи оцінювання. *Вісник Житомирського державного технологічного*

університету. 2017. № 2 (80). С. 102–108. URL : [https://doi.org/10.26642/jen-2017-2\(80\)-102-108](https://doi.org/10.26642/jen-2017-2(80)-102-108)

4. Райковська І.Т. Визначення змісту компонентів трудового потенціалу для підвищення ефективності управління підприємством. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. № 3. С. 87-95. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2019_3_10 .

5. Дядюра К.В., Іванова Н.С. Кадровий потенціал підприємства. *Бізнес, інновації, менеджмент : проблеми та перспективи* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. 22 квіт. 2021 р. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, вид-во «Політехніка», 2021. 288 с. С. 66-67. URL : <http://confmanagement.kpi.ua/proc/issue/view/13896>

6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства : формування та оцінка : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 352 с.

7. Криворучко О.М., Водолажська Т.О. Управління персоналом підприємства: навч. посібн. Харків : ХНАДУ, 2016. 200 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Красиля Д.О., здобувач вищої освіти на рівень PhD
Науковий керівник: Деділова Т.В., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сутність стратегічного розвитку торговельного підприємства полягає у забезпеченні своєчасної реакції на зміни, які відбуваються у його зовнішньому середовищі, з орієнтацією на виконання завдань щодо побудови успішної корпоративної, конкурентної (ділової) стратегії та відповідних до них стратегій за функціональними напрямками. Складові таких стратегій повинні якомога повніше відповідати ринковим вимогам на усіх етапах їх розробки та впровадження. Для торговельного підприємства особливої важливості набувають такі функціональні стратегії, як маркетингова, товарно-ринкова, фінансова, інвестиційна стратегії, стратегія загального управління та соціального розвитку [1].

В своєму стратегічному розвитку торговельні підприємства ґрунтуються на наступних принципах (рис. 1).

Особливістю стратегічної діяльності торговельного підприємства є те, що воно розмежовує сфери своєї діяльності за окремими стратегічними зонами господарювання (СЗГ), зазвичай ринками, на яких підприємство вже функціонує чи має бажання функціонувати у найближчому стратегічному періоді. Така діяльність зводиться, переважно, до позиціонування підприємства за характеристиками, що максимально забезпечують йому стійке конкурентне становище у даній СЗГ. Такий набір формує його ключові фактори успіху, що є унікальними для кожного торговельного підприємства й враховує географію торговельної діяльності, цільову аудиторію, технологію збуту і просування, ціноутворення, ємність ринку та рівень попиту на ньому тощо.

Рисунок 1 – Принципи діяльності торговельного підприємства щодо забезпечення стратегічного розвитку (адаптована авторська розробка за [2])

Література:

1. Бутитер А. Р. Стратегічний підхід до розвитку діяльності торговельних підприємств. *«Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України»*. Збірник науково-технічних праць. 2005. Вип. 15.4. С. 354-357.
2. Рогоза М. Є., Кузьменко О. К. Моделювання процесу вибору стратегії розвитку торговельними підприємствами системи споживчої кооперації. *Вісник економічної науки України*. 2012. №1. С. 142-145.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Кривокінь О.С., аспірант

Науковий керівник: Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Коновалов Р.Ю., аспірант

Науковий керівник: Юхнов Б.Ю., к.е.н., доцент

Українська інженерно-педагогічна академія

Антикризове управління підприємством – це комплекс заходів, спрямованих на попередження або подолання кризових ситуацій на підприємстві.

У рамках антикризового управління необхідно проаналізувати поточну ситуацію, визначити причини кризи, розробити плани дій і вжити заходів щодо усунення проблем.

Основними завданнями антикризового управління є:

- зниження витрат підприємства та підвищення його ефективності;
- залучення додаткових коштів для фінансування підприємства;
- оптимізація структури підприємства;
- пошук нових ринків збуту та продукції;
- оцінка та управління ризиками;
- надання своєчасної інформації про стан підприємства та його діяльність;
- мотивація персоналу, тощо.

В переліку заходів антикризового управління підприємством важливим елементом є моніторинг та аналіз економічної ситуації, як всередині підприємства, так і на ринку в цілому. Для успішного подолання кризової ситуації необхідно приймати рішення на основі великих обсягів інформації, враховуючи всі фактори, що впливають на успіх підприємства.

Одним із найважливіших аспектів антикризового управління підприємством є економічна безпека. Він визначає ступінь захищеності фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства від можливих економічних ризиків і загроз.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства в рамках антикризового управління можуть бути вжиті такі заходи:

- аналіз фінансового стану підприємства та його конкурентоспроможності на ринку. Це дозволить визначити можливі ризики та загрози та вжити заходів щодо їх усунення;
- розробка стратегії розвитку підприємства, що включає зміцнення фінансової бази, розширення ринку збуту, підвищення якості продукції та підвищення ефективності виробничих процесів;
- управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, контроль за своєчасною оплатою постачальників та надходженням платежів від покупців;
- оптимізація структури витрат, скорочення зайвих витрат і підвищення ефективності використання ресурсів;
- регулярний моніторинг фінансового стану підприємства, аналіз змін на ринку та своєчасне вжиття заходів щодо їх усунення;
- навчання персоналу, підвищення кваліфікації та мотивація працівників для підвищення ефективності роботи та зміцнення колективу підприємства;
- робота над створенням резервного фонду на випадок можливих економічних криз і непередбачених витрат.

Отже, економічна безпека є невід'ємною частиною антикризового управління підприємством, а її забезпечення потребує комплексного підходу та системних заходів.

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Кудашова Н.С.

Наукові керівники: Крамаренко А.В., к.е.н., доцент

Вишневська М.К., к.т.н., доцент

Український державний університет науки і технологій

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства є одним із ключових аспектів розвитку сучасної економіки. Вона спрямована на встановлення та розвиток торгових та економічних зв'язків із закордонними партнерами, що дозволяє підприємству отримувати нові ринки збуту, розвивати виробництво та покращувати якість продукції.

Метою аналізу зовнішньоекономічної діяльності є виявлення проблемних зон та можливостей для покращення її ефективності, що дозволяє розробити стратегію розвитку та вжити необхідних заходів для підвищення конкурентоспроможності на світових ринках.

У процесі аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства досліджуються такі аспекти:

- аналіз зовнішнього середовища, тобто оцінка тенденцій світової економіки, політичних та правових факторів, змін у світових ринках тощо. Це допомагає підприємству прогнозувати можливі зміни та вживати відповідних заходів;
- аналіз конкурентного середовища – оцінка основних конкурентів на світових ринках, їх переваг та недоліків, а також можливостей для покращення конкурентоспроможності підприємства;
- аналіз фінансових показників, який передбачає оцінку прибутковості, рентабельності та загальної фінансової стійкості підприємства;
- аналіз торговельної діяльності за обсягами продажів на світових ринках, часткою у світовому ринку, оцінкою попиту на продукцію тощо;
- аналіз організаційної структури у контексті зовнішньоекономічної діяльності.

Однією з головних цілей аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства є виявлення факторів, що впливають на її ефективність, та розробка стратегій підвищення цієї ефективності. Вони можуть бути поділені на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні чинники – це чинники, які контролюються самим підприємством і залежать від його внутрішніх ресурсів та можливостей. Вони включають: якість продукції та її конкурентоспроможність, рівень технологічної оснащеності підприємства, рівень продуктивності та ефективності використання ресурсів, кваліфікацію персоналу тощо.

Зовнішні чинники – це чинники, які знаходяться за межами контролю підприємства і залежить від зовнішнього середовища. Вони включають: економічну та політичну ситуацію в країні та світі, розмір і структуру світового

ринку, регуляторне середовище та законодавство, інфраструктуру та логістику, культурні та соціальні фактори, технічні та технологічні інновації, ризики та невизначеність та ін.

Оцінка ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства ґрунтується на декількох підходах.

Перший підхід передбачає аналіз економічних показників. Цей підхід включає вивчення фінансових результатів підприємства, таких як обсяг експорту та імпорту, прибутковість, довгострокові та короткострокові фінансові показники.

Другий підхід заснований на вивченні ринку. Він включає аналіз конкурентної ситуації на ринку, а також вивчення тенденцій та прогнозів розвитку ринку, що допомагає підприємству приймати правильні рішення та будувати свою зовнішньоекономічну діяльність з урахуванням вимог ринку.

Третій підхід – це вивчення потреб споживачів. Він включає вивчення вимог та переваг споживачів, а також аналіз їх відгуків про продукти та послуги підприємства. Аналіз потреб споживачів допомагає підприємству адаптуватися до вимог ринку та покращувати якість своїх продуктів та послуг.

Четвертий підхід ґрунтується на вивченні інноваційної діяльності, що включає аналіз рівня інноваційної активності підприємства, його здатність до впровадження нових технологій та методів виробництва.

Схема проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства складається з таких етапів:

а) визначення цілей та завдань безпосередньо аналізу;

б) збирання та аналіз інформації про зовнішньоекономічну діяльність підприємства: дані про ринки збуту та поставок, конкурентів, митне регулювання, транспортні та логістичні послуги, мита та податки, інфраструктуру, законодавство тощо;

в) аналіз сильних та слабких сторін зовнішньоекономічної діяльності підприємства, а також можливостей для зростання та розвитку;

г) визначення стратегічних цілей та завдань зовнішньоекономічної діяльності;

д) визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на основі обраних критеріїв, таких як обсяг експорту та імпорту, частка ринку, прибутковість, рівень ризику тощо;

е) розробка рекомендацій щодо покращення зовнішньоекономічної діяльності підприємства, спрямованих на її оптимізацію та збільшення прибутку. Рекомендації можуть стосуватися різних аспектів діяльності підприємства, наприклад, покращення процесів логістики, розширення асортименту продукції, збільшення частки експорту у загальному обсязі продажу та ін.

Загалом аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства є важливим інструментом для підвищення її ефективності. Цей аналіз дозволяє керівництву підприємства отримати об'єктивну оцінку поточного стану справ та визначити ключові проблеми, які потрібно вирішувати для покращення результатів.

СУЧАСНІ МЕТОДИ АНТИКРИЗОВОГО УКПРАВЛІННЯ

Куш А.А.

*Науковий керівник: Дмитрієва О.І., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Актуальність антикризового управління в сучасному світі зумовлена нестабільністю умов функціонування ринку та невизначеністю в економічному середовищі. Кризові ситуації можуть виникати з різних причин, наприклад, глобальні кризи, фінансові кризи, зміни в законодавстві, конкурентний тиск, зміни в споживчому попиті тощо.

Антикризове управління спрямоване на запобігання або управління кризовими ситуаціями, які можуть негативно вплинути на фінансову стабільність і розвиток організації. Воно містить у собі різні заходи та інструменти для швидкого реагування на кризові ситуації та мінімізації їхніх негативних наслідків.

Актуальність антикризового управління пояснюється наступними причинами:

- глобальні кризи - глобальні кризи, як фінансова криза 2008 року або пандемія COVID-19, можуть серйозно вплинути на економічну ситуацію у світі. Антикризове управління допомагає організаціям впоратися з наслідками цих криз.

- нестабільність на ринку - ринок постійно змінюється і нестабільний. Наприклад, зміни в законодавстві, зміни в споживчому попиті, конкурентний тиск тощо.

- невизначеність в економічному середовищі - економічне середовище може бути невизначеним і нестабільним. Наприклад, політичні зміни, природні катастрофи, геополітичні конфлікти тощо.

Захист фінансової стабільності - антикризове управління допомагає організаціям захистити свою фінансову стабільність і уникнути банкрутства.

Антикризове управління - це управління організацією або підприємством в умовах кризи з метою мінімізації втрат і відновлення працездатності. Сучасні методи антикризового управління включають у себе такі підходи:

- Комунікаційний підхід - включає в себе встановлення прямих контактів з партнерами, клієнтами та працівниками, щоб утримати їх і не втратити в період кризи.

- Фінансовий підхід - включає в себе розробку фінансових стратегій, спрямованих на зменшення витрат і збільшення прибутку. Це може включати скорочення витрат на оплату праці, зменшення витрат на виробництво і логістику, збільшення обсягу продажів тощо.

- Організаційний підхід - охоплює зміну структури та управління організації для поліпшення ефективності та скорочення витрат.

- Маркетинговий підхід - охоплює аналіз ринку і споживчих вимог, а також розробку маркетингових стратегій для збільшення обсягу продажів і

зміцнення позицій на ринку. Це може включати зміну цінової політики, поліпшення якості продукції тощо.

- Психологічний підхід - охоплює роботу з психологічним кліматом в організації, збільшення мотивації та зменшення стресу у працівників, що допоможе підвищити їхню продуктивність і знизити рівень плинності кадрів.

- Інноваційний підхід - включає в себе розробку і впровадження нових технологій, продуктів і послуг для збільшення конкурентоспроможності та розвитку організації.

- Кадровий підхід - охоплює роботу з персоналом, його розвиток і навчання, підвищення рівня компетенцій.

Інновації можуть зіграти важливу роль в антикризовому управлінні, даючи змогу організації адаптуватися до умов, що змінюються, і виходити з кризи сильнішими. Нижче перераховано кілька прикладів того, як інновації можуть допомогти в антикризовому управлінні:

- Розвиток нових продуктів і послуг - розробляючи нові продукти або послуги, організація може вийти на нові ринки і збільшити свій прибуток, зменшивши залежність від конкретного сегмента ринку або товару.

- Впровадження нових технологій - впровадження нових технологій може збільшити ефективність виробничих процесів, зменшити витрати і підвищити якість продукції. Це допоможе поліпшити конкурентоспроможність організації та підвищити її доходи.

- Оптимізація бізнес-процесів - інноваційні підходи можуть допомогти організації оптимізувати свої бізнес-процеси, підвищивши ефективність роботи та зменшивши витрати. Це може включати впровадження нових методів управління та організації роботи, а також використання нових інструментів для аналізу даних і моніторингу виробничих процесів.

- Розробка нових моделей бізнесу - інновації можуть допомогти організації розробити нові моделі бізнесу, які можуть бути більш стійкими до криз і мінливих умов ринку. Це може включати в себе перехід на нові ринки, зміну цінової політики або диверсифікацію бізнесу.

- Робота з партнерами і клієнтами - інновації можуть допомогти організації встановити тісніші відносини з партнерами і клієнтами, що допоможе зміцнити позиції на ринку і підвищити лояльність клієнтів. Це може включати в себе впровадження нових методів комунікації та маркетингу, а також розробку нових послуг для клієнтів.

Таким чином, інновації можуть допомогти організації адаптуватися до мінливих умов ринку і вийти з кризи.

Література:

1. Коваленко Т. В. Антикризове управління персоналом в державних організаціях. *Проблеми економіки*. 2018. № 4 (38). С. 142 – 148.

2. Шильнікова З. М., Гонцова І. М. Особливості кадрової політики в процесі антикризового управління підприємством. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 621 – 625.

СУТНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРИНЦИПИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Леонт'єв Р.В., здобувач PhD

Науковий керівник: Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Управлінська діяльність безперервно пов'язана з прийняттям рішень. Управлінцем можна назвати людину лише тоді, коли вона приймає організаційні рішення або реалізує їх через інших людей, тому керувати - означає приймати рішення. Необхідність прийняття рішень пронизує все, що робить керівник, формулюючи цілі та досягаючи їх в результаті.

Особливе місце в загальній системі управління займає антикризове управління, яке ставить своїм завданням подолання та запобігання кризовому стану, яке може проявлятися у неплатоспроможності, банкрутстві та збитковості підприємства.

На що звернути увагу, якщо йдеться про розробку антикризової моделі компанії та як адекватно оцінити фактори, що її формують: визначити причини та ознаки кризи; визначити який реальний бюджет за структурою та за обсягом. Яку стратегію роботи з бюджетом обрала компанія у кризовий період; Ризики та можливості; визначити як співвідносяться лідерство та відповідальність у період кризи; структура та команда, визначити як мотивувати команду у стресових ситуаціях, визначити заходи фінансової та нефінансової мотивації; постачальники, як змінити взаємодію з постачальниками та партнерами; дебіторська та кредиторська заборгованість; інвестиції та новації; стратегія.

Мета антикризового управління на рівні підприємства – функціонувати безаварійно та безперебійно, а тому менеджеру з антикризового управління важливо мати системне бачення та вміти повністю охопити низку взаємопов'язаних проблем, які можуть призвести організацію до банкрутства чи погіршити соціальний стан людей.

Проте, в будь-якому випадку, повний цикл управління підприємством за певних умов передбачає послідовність взаємозалежних процесів, кожному з яких відповідає певний комплекс завдань, реалізація яких сприятиме забезпеченню антикризової фінансової стійкості.

Розробка та впровадження ефективної системи управління фінансовою стійкістю виступає важливим засобом управління тенденціями, які активізувалися останнім часом, зокрема під впливом цифрової економіки та необхідністю інтегруватися в нову цифрову систему.

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мартиненко І.С.

*Науковий керівник: Федотова І.В., д.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У світі автотранспортні підприємства, як і будь-які інші підприємства, стикаються з жорсткою конкуренцією. Одним із основних інструментів, який може допомогти підвищити конкурентоспроможність автотранспортного підприємства, є маркетинг. У цій роботі розглянемо роль маркетингу у підвищенні конкурентоспроможності автотранспортного підприємства.

Спочатку слід визначити, що таке конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність – це здатність фірми, компанії конкурувати на ринках із виробниками й продавцями аналогічних товарів за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручних умов для покупців, споживачів [1]. Конкурентоспроможність автотранспортного підприємства залежить від багатьох факторів, таких як якість обслуговування, ціноутворення, швидкість та надійність доставки тощо.

Питаннями підвищення конкурентоспроможності підприємств на ринку товарі та послуг займалися багато авторів [1-5] та виділяли велику кількість можливостей. Маркетинг може допомогти автотранспортним підприємствам підвищувати власну конкурентоспроможність за допомогою наступних методів.

Перший метод – проведення маркетингових досліджень. Вони дозволяють дізнатися про потреби та переваги клієнтів, а також про поведінку конкурентів на ринку. Ця інформація може бути використана для розробки маркетингової стратегії, спрямованої на задоволення потреб клієнтів та покращення якості обслуговування. Наприклад, з урахуванням маркетингових досліджень можна визначити, які послуги підприємства потрібно поліпшити чи які нові послуги потрібно запропонувати для задоволення потреб клієнтів.

Другий метод – розробка маркетингової стратегії. Маркетингова стратегія – це загальний план маркетингових заходів, за допомогою яких компанія розраховує досягти своїх маркетингових цілей [6]. Маркетингова стратегія може допомогти автотранспортному підприємству диференціюватися на ринку, виділитися серед конкурентів та залучити нових клієнтів. Наприклад, якщо автотранспортне підприємство спеціалізується на доставці вантажів «точно у строк», це може стати однією з його основних конкурентних переваг. Маркетингова стратегія також може визначити цільову аудиторію та способи просування на ринку.

Третій метод – використання маркетингових комунікацій. Вони дозволяють встановити зв'язок із клієнтами та підвищити їх лояльність. Наприклад, розсилка електронних листів з інформацією про нові послуги або знижки може зацікавити клієнтів та підвищити ймовірність їх звернення до підприємства. Крім того, використання соціальних мереж може бути

ефективним способом взаємодії з клієнтами та створення спільноти навколо підприємства.

Четвертий метод – моніторинг конкурентів допомагає адаптуватися до змін на ринку. Моніторинг дій конкурентів допомагає розуміти, як вони розвивають свій бізнес та які нові послуги вони пропонують. Це може бути корисним для автотранспортних підприємств, оскільки це допоможе їм адаптуватися до змін на ринку та пропонувати своїм клієнтам нові послуги, які відповідатимуть їхнім потребам.

П'ятий метод – створення бренду. Бренд – це унікальне ім'я, дизайн або символ, що ідентифікує продукти та послуги підприємства та відрізняє їх від конкурентів. Створення бренду може допомогти автотранспортному підприємству виділитися на ринку, підвищити впізнаваність та сформувати лояльність клієнтів. Крім того, сильний бренд може підвищити цінність підприємства в очах інвесторів та потенційних партнерів.

Шостий метод – використання інновацій та технологій допомагає підвищити конкурентоспроможність. Наприклад, використання GPS-навігації може допомогти прискорити доставку вантажів, що може бути важливою конкурентною перевагою. Використання технологій також може допомогти в управлінні бізнесом та оптимізації бізнес-процесів.

Таким чином, маркетинг відіграє важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності автотранспортних підприємств. Проведення маркетингових досліджень, розробка маркетингової стратегії, використання маркетингових комунікацій, моніторинг конкурентів та використання інновацій та технологій, створення бренду – все це інструменти, які можуть допомогти автотранспортним підприємствам просуватися на ринку та зберігати свою прибутковість. Тільки ретельне планування та реалізація маркетингових стратегій може гарантувати успішний розвиток автотранспортного підприємства.

Література:

1. Мануйлович Ю.М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №4. С. 274-282.
2. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. Київ: Основи, 1997. 390 с.
3. Кошелупов І.Ф. Програми підвищення конкурентоспроможності організацій. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 1 (44). С. 219-225.
4. Осадча Н. В., Понуренко О. Л. Підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 22. С. 17–20.
5. Управління конкурентоспроможністю підприємства / С.М. Клименко, Т.В. Омеляненко, Д.О. Барабась та ін. Київ: КНЕУ, 2008. 520 с.
6. Івченко Є.А. Дослідження підходів щодо визначення сутності маркетингової стратегії підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2009. №4, Т. 2. С. 90-96.

НУЛЬОВИЙ РИЗИК – ЦЕ НЕ РИЗИК

Муха М. М.

Науковий керівник: Бабайлов В.К., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Ризики, ризик-менеджмент – невід’ємна частина будь-якої підприємницької діяльності [1]. Тому проблема уточнення, поглиблення розуміння цих понять й їх взаємозв’язку завжди актуальна.

Метою даної доповіді стало звернення уваги на деякі неточності і навіть помилки у розумінні і трактуванні ризиків.

Однією з таких помилок, на думку авторів, є використання серед видів ризиків так званого «нульового ризику».

При цьому автор повністю згодний з назвою таких основних угруповань ризиків, як економічні, інженерні, адміністративні, виробничі. Значне розповсюдження отримала й така група ризиків як ризики напрямку економічної діяльності:

Внутрішні ризики – це ризики витрат: ризик витрат на оренду; ризик витрат на сировину; ризик витрат на заробітну плату та інші.

Змішані ризики – це ризики результатів економічної діяльності: ризик обсягу виробництва; ризик обсягу прибутку; ризик рентабельності та інші.

Зовнішні ризики – це ризики зовнішніх чинників: ризик інформації; ризик політичної ситуації; ризик виконання поставок та інші.

Ризики диференціюють і ще більш детально. Так, внутрішній ризик поділяють, крім розглянутого раніше, на такі п'ять видів [2]:

- нульовий,
- мінімальний,
- підвищений,
- критичний,
- неприпустимий.

У авторів доповіді відсутнє негативне відношення відносно й таких видів ризиків за виключенням одного – поняття «нульовий ризик». У [2] він трактується так: «Нульовий ризик - гарантує отримання всього валового доходу (виручки від продажу продукції), всього планового прибутку». Тобто, нульовий ризик трактується як строго визначена величина події – у даному випадку – строго визначена величина виручки від продажу продукції, тобто, як повна відсутність коливань цієї величини.

Однак, з теорії ризиків відоме, що будь-який ризик – це є обов’язкова єдність, синтез двох елементів будь-якої події (явища): коливання, невизначеність величини і визначеність типу події. Інші співвідношення (визначеність величини і невизначеність типу події; визначеність величини і визначеність типу події; невизначеність величини і невизначеність типу події) – не є ризиком.

Нульовий ризик й трактується у літературі як співвідношення визначеності величини і визначеності типу події. Саме це суперечить дефініції

ризик.

Висновок. Тому на думку авторів нульовий ризик – це не ризик, а повна визначеність величини і типу події (явища). Даний висновок сприятиме більш глибокому розумінню ризику і відповідне підвищенню ефективності ризик-менеджменту і підприємництва у цілому.

Література:

1. Сутність і зміст ризиків у підприємницькій діяльності. URL: <https://buklib.net/books/> (дата звернення: 05.03.2023).

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

Небожина А.А.

*Науковий керівник: Литвинов А.І., д.е.н., професор,
Державний біотехнологічний університет*

За своєю суттю підприємство є одиницею господарювання, яка виробляє певні товари або послуги. Необхідною умовою для функціонування підприємства в довгостроковому плані є отримання прибутку. А отже, продукція підприємства має користуватись на ринку попитом та мати конкурентну ціну.

Ведення підприємством діяльності пов'язано із несенням витрат. Витрати при цьому можуть носити капітальний або поточний характер[1,2]. Цей характер визначається проміжком часу, протягом якого відбувається перенесення витрат на вартість продукції або послуги підприємства. Капітальні витрати також називають інвестиціями. За їх рахунок формують капітал підприємства. Втім, у правовому полі існує деяка неоднозначність щодо категорій інвестицій[3].

В частині поточних витрат, головними джерелами їх фінансування є виручка та короткострокові банківські кредити. Особливо часто потреба у залученні короткострокового банківського кредиту виникає у підприємств, які мають нерівномірний характер виробництва. Це може бути пов'язане із сезонністю. Як, наприклад, в аграрній галузі. Або із іншими причинами.

Що стосується капіталу підприємства, то він є необхідною умовою для його створення та функціонування. Адже за рахунок капіталу відбувається формування основних засобів підприємства: земельних ділянок, приміщень де ведеться діяльність, обладнання та устаткування, інших активів.

Головною характерною рисою капітальних витрат є те, що вони переносять свою вартість на продукцію підприємства поступово, протягом декількох виробничих циклів.

Фінансування капітальних витрат здійснюється за рахунок коштів власників підприємства на етапі його створення. Протягом діяльності підприємства можуть залучатись додаткові інвестиції. Їх джерелами можуть бути внески власників підприємства, а також інші залучення: довгострокові

кредити банків та запозичення на фінансовому ринку. Наприклад, за допомогою облігацій. Для підприємств, створених у формі акціонерних товариств, важливим інструментом залучення капіталу є емісія акцій.

Також останнім часом українським підприємствам стає доступним фінансування основного капіталу за рахунок проектів технічної допомоги іноземних фінансових донорів і, меншою мірою, національних проектів фінансової допомоги. Такі проекти часто носять безповоротний характер і дозволяють значною мірою збільшити доступність капіталу і забезпечити у такий спосіб підприємству конкурентні переваги.

Завдання оптимізації структури капіталу підприємства вирішується через використання всіх його доступних джерел. При цьому перевага надається тим з них, які дозволяють забезпечити мінімальну вартість залучень.

При залученні інвестицій разом із їх вартістю слід також враховувати ризик втрати контролю за підприємством в разі недружніх дій інвесторів.

Використання цих принципів дозволить забезпечити фінансування капітальних витрат підприємства із мінімальною вартістю, що дуже важливо в умовах відновлення економічного потенціалу підприємств, що зазнав втрат внаслідок військових дій.

Література:

1. Концептуальна основа фінансової звітності. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_009.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_013.
3. Ярмолюк О.Ф., Дмитренко О.М. Особливості ідентифікації капітальних інвестицій в бухгалтерському обліку. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8184>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА»

Панченко А.С.

*Науковий керівник: Федотова І.В., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

На сучасному ринку майже кожне підприємство повинне виживати в складних конкурентних, економічних та політичних умовах, забезпечувати постачання продукції в заданий час в потрібній кількості з максимально можливою якістю та мінімальними витратами. Це зумовлює необхідність оптимізації та вдосконалення функціонування логістичної системи підприємства як в перспективі, так і в реальному часі.

Поняття «логістична система» походить від загального «система» і є одним з основних у логістиці, що реалізує системний підхід. Однак ані немає єдиного прийнятого визначення цього поняття. Розглянемо сутність визначень логістичної системи, що найчастіше зустрічаються в науковій літературі

(табл. 1).

Таблиця 1 - Визначення поняття «логістична система»

Визначення	Автор
Організаційно-управлінський механізм координації, який дає змогу досягти ефекту завдяки чіткій злагодженості у діях спеціалістів різноманітних служб, що беруть участь в управлінні матеріальним потоком.	В. Алькема, О. Сумець [1]
Спеціально організована інтеграція логістичних елементів (ланок) у межах певної економічної системи для оптимізації процесів трансформації матеріального потоку.	В. Банько [2]
Сукупність та цілісність функціональних взаємопов'язаних елементів (підсистем, субсистем), які визначають її призначення.	М. Денисенко, П. Левковець, Л. Михайлова [3]
Адаптивна система зі зворотними зв'язками, яка виконує ті чи інші логістичні функції (операції), складається з підсистем і має розвинуті внутрішньо системні зв'язки та зв'язки із зовнішнім середовищем.	А. Кальченко [4]
Складна система, що складається із сукупності елементів, так званих ланок логістичної системи, між якими встановлені певні функціональні зв'язки й відношення.	Т. Колодізева [5]
Спеціально організована інтеграція логістичних елементів (ланок) у межах певної економічної системи для оптимізації процесів трансформації матеріального потоку.	Є. Крикавський, Н. Чорнописька [6]
Адаптована (самоналагоджувана та самоорганізована) система з оберненим зв'язком, що виконує логістичні функції та логістичні операції, складається зазвичай із декількох систем та має розвинуті зв'язки із зовнішнім середовищем.	В. Перебійніс, О. Перебійніс [7]
Складна економічна система, що складається зі взаємопов'язаних елементів, а саме ланок управління.	В. Сергєєв [8]
Складна організаційно завершена (структурована) економічна система, що складається зі взаємозалежних у єдиному процесі управління матеріальними і супутніми їм потоками елементів, а саме ланок, сукупність, межі й задачі функціонування яких об'єднані внутрішніми цілями організації бізнесу і (або) зовнішніми цілями.	І. Смирнов, Т. Косарева [9]

Можна зробити висновок, що логістична система – це сукупність функціональних, організаційно-управлінських, забезпечуючи та ресурсних складових [10], що носить динамічний характер та має на меті забезпечення максимального економічного ефекту її функціонування.

Напрямом подальших досліджень повинно стати виявлення структурних елементів логістичної системи підприємства.

Література:

1. Алькема В., Сумець О. Логістика. Теорія та практика : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2008. 272 с.
2. Банько В. Логістика : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2013. 345 с.
3. Денисенко М., Левковець П., Михайлова Л. та ін. Організація та проектування логістичних систем : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
4. Кальченко А. Логістика : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 85 с.
5. Колодізева Т., Руденко Г. Методичне забезпечення оцінки ефективності логістичної діяльності підприємств : монографія. Харків : ХНЕУ, 2012. 292 с.
6. Крикавський Є., Чернописька Н. Логістичні системи : навчальний посібник. Львів : НУ «ЛП», 2009. 264 с.
7. Перебийніс В., Перебийніс О. Транспортно-логістичні системи. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2014. 312 с.
8. Сергеев В. Логистика в бизнесе. Москва : ИНФРА-М, 2001. 680 с.
9. Смирнов І., Косарева Т. Транспортна логістика : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2013. 224 с.
10. Трушкіна Н., Ринкевич Н. Науково-методичні та прикладні засади вдосконалення управління логістичною діяльністю підприємств. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 34. С. 219–227. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/34_2019_ukr/34.pdf (дата звернення: 06.02.2023).

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Панченко К.

*Науковий керівник: Криворучко О.М., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В даний час немає єдиних прийнятих норм оцінки якості управління персоналом. Йде пошук, спроби стандартизації, пошук оптимальних варіантів. При всій значущості даного питання єдиних прийнятих форм оцінки якості управління персоналом немає. Зараз відкритий великий об'єм даних для інформації, чималий практичний досвід для застосування. І світова практика підтверджує відсутність єдиних форм оцінки якості управління персоналом. Будь-який процес оцінки повинен відповісти на три важливі питання: мета оцінки, роль оцінки в системі управління, що є вживаним в даній організації методом оцінки персоналу і як цей метод відповідає системі управління.

Для ефективного проведення оціни якості управління персоналом необхідно змодельовати підхід до оцінки.

Для визначення часткових показників якості управління персоналом, що з одного боку відображають результати економічного розвитку, а з іншого соціальну ефективність, спочатку необхідне визначення чинників, що впливають на процес управління персоналом.

Якість управління персоналом визначається виходячи з об'єму, повноти,

своєчасності виконання закріплених за ним функцій. Для визначення якості управління персоналом необхідні відповідні критерії і показники.

При виборі критеріїв оцінки слід враховувати, по-перше, для вирішення яких конкретних завдань використовуються результати оцінки, і, по-друге, для якої категорії працівників встановлюються критерії, враховуючи, що вони диференціюватимуться залежно від складності, відповідальності і характеру діяльності.

Критерії в області якості управління персоналом, можуть виступати як виконання встановлених норм вироблення або обслуговування при належній якості роботи і зниження витрат, що виникають із-за підвищеної текучості персоналу, необґрунтованих простоїв і ін.

Є чотири основні напрями по яких можна здійснювати оцінку якості управління персоналом:

1. Оцінка часткових показників, що характеризують безпосередньо якість персоналу, що підлягає управлінським впливам і що їх виробляє;
2. Оцінка технології управління персоналом;
3. Оцінка трудових та економічних показників;
4. Узагальнення отриманих результатів.

У найбільш загальному вигляді завдання аналізу по першому напрямку полягає в кількісній оцінці, а також характеристиці сили і форми впливу одних чинників на інші.

Другий напрямок оцінки включає себе процес визначення технології управління персоналом.

Для повноти аналізу також необхідно виявити вплив на якість управління персоналом трудових та економічних показників АТП.

Комплексність будь-якого виду оцінки передбачає такий етап, як формування узагальнюючого показника, що відображає головну ціль оцінки.

Якість в сучасних умовах стає однією з найважливіших і навіть основною загальноорганізаційною метою, будь-яка система управління організацією, у тому числі і система управління персоналом повинна бути пов'язана з якістю, бути адекватній системі менеджменту якості, базуватися на тих же принципах і основах, оскільки результативність діяльності підприємства безпосередньо залежить від якості управління персоналом, а персонал у свою чергу є найважливішим ресурсом розвитку підприємства.

Література:

- 1.Криворучко О.М. Типові задачі з економіки праці на автомобільному транспорті: Навч. посібник. – Харків: ХНАДУ, 2002. 213 с.
- 2.Почтовюк А. Б., Семеніхіна В.В. HR-менеджмент та можливості його використання для професійного розвитку персоналу. Економічний простір. 2020. № 160. С. 103-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2020_160_21.
- 3.Шинкаренко В.Г., Дмитрієв І. А., Криворучко О.М. Економіка праці на автомобільному транспорті: Навч. Посібник. – Харків, ХДАДТУ, 2000. – 305с.
- 4.Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа; за заг.

ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.

5.Мінчак Н.Д. Шляхи формування ефективної системи управління розвитком та використання персоналу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. № 28(9). С. 57-60. <https://doi.org/10.15421/40280911>.

6.ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. (ISO 9000:2015 IDT). [чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 45 с.

7.Дяків О. П., Островерхов В. М. Управління персоналом: навчально-методичний посібник (видання друге, переробл. і доповнено). Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 288 с.

СУТНІСНО-ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНІВ «ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА «ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ПІДПРИЄМСТВА

Пономаренко А.М.

*Науковий керівник: Водолажська Т.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Логістика є частиною управління ланцюгами поставок і передбачає планування, впровадження та управління ефективним прямим і зворотним потоком товарів, послуг та супутньої інформації від місця походження до місця споживання з метою задоволення потреб клієнтів.

У наукових колах виділяють три основних підходи до розуміння сутності поняття логістичної діяльності підприємства, а саме функціональний, процесний та системний (табл. 1).

Таблиця 1 - Визначення змісту терміну логістичної діяльності відповідно різних підходам

Вчені, автори	Визначення логістичної діяльності
Функціональний підхід	
Н.Й. Коніщева, Н.В. Трушкіна [3, с.116]	Реалізація основних логістичних функцій і задач
Процесний підхід	
Н.М. Тюріна, І.В. Гой, І.В. Бабій [4, с.100]	Реалізація основних процесів координації операційної діяльності
Системний підхід	
Крикавський Є.В., Чорнописька Н.О. [5, с. 22]	Діяльність сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих учасників економічних потоків, що об'єднані єдністю цілей та економічних інтересів

Логістичну діяльність компаній також можна розглядати з точки зору реалізації ключових логістичних процесів, а саме : діяльність відповідно до оперативних і календарних планів постачання сировини, матеріалів і

напівфабрикатів; транспортно-складські операції щодо поставок; діяльність відповідно до планів фізичного розподілу в процесі виробництва; внутрішньозаводське переміщення матеріалів, сировини, запасних частин і готової продукції; вантажно-розвантажувальні роботи; транспортно-складські операції щодо незавершеного виробництва тощо [1, с. 208].

Основними видами логістичної діяльності є постачання та закупівлі, зовнішні та внутрішні перевезення, складування, контроль запасів, комплектація замовлень, обробка та переробка вантажів, управління дистрибуцією, управління зворотною логістикою та логістична комунікація.

Логістична діяльність є дуже важливим елементом будь-якого бізнесу. Процес організації логістичної діяльності є складним і вимагає значних зусиль з боку керівництва. Організація логістичної діяльності - це те, що повинно охопити всі підрозділи кожної компанії і бути тісно пов'язаним з ними [2, с. 100].

Основною метою логістичного менеджменту є реалізація та гармонізація прямих економічних вигод непрямым учасникам бізнес-процесів шляхом найбільш ефективного використання наявних ресурсів. У сучасному бізнес-середовищі для реалізації цієї мети необхідно забезпечити «доступність», тобто координацію і синхронізацію попиту і пропозиції одержувачів на продукти і послуги з найменшими можливими витратами.

З огляду на вищезазначене, основними завданнями логістичної діяльності є :

- організація підпорядковує логістичну діяльність вимогам сервісу та клієнтів (тобто логістична система функціонує з високим рівнем задоволеності клієнтів).
- мінімізація логістичних витрат (тобто економічно ефективно функціонування логістичної системи).

Важливою особливістю логістичного менеджменту є його організаційний та інтегрований підхід : рух матеріальних ресурсів від постачання і виробництва до кінцевого відвантаження і споживання. Логістична система є одним з найважливіших елементів логістики компанії. Саме від неї залежить ефективність і транспортна діяльність.

Отже, підсумовуючи усі вищесказані визначення, логістична діяльність компанії є складовою управління ланцюгами поставок, що включає в себе планування, реалізацію та управління ефективним прямим і зворотним потоком товарів, послуг та відповідної інформації між місцем виробництва (виготовлення) та місцем споживання з метою задоволення потреб споживачів.

Література :

1. Жалдак Г.П., Дем'ян А.Л. Шляхи удосконалення логістичної діяльності підприємства». *Бізнес, інновації, менеджмент : проблеми та перспективи* : зб. Тез допов. І Міжнар. наук.-практ. конф. 21 квіт. 2020 р. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, вид-во «Політехніка», 2020. С. 208-209. URL : <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201230>

2. Льовкін Б.С., Орлова К.Є. Організація логістичного управління діяльністю підприємства. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/147-1.pdf>

3. Коніщева Н.Й., Трушкіна Н.В. Управління логістичною діяльністю промислових підприємств. *Економіка промисловості*. 2005. № 1. С. 114–123.

4. Тюріна Н.М., Гой І.В., Бабій І.В. Логістика : навч. посібник. Київ, 2015. 392 с.

5. Крикавський Є.В., Чернописька Н.О. Логістичні системи : навч. посіб. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2009. 107 с.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Пономаренко А.С.

*Науковий керівник: Деділова Т.В., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Формування напрямів розвитку українських торговельних підприємств знаходиться у площині стратегічного менеджменту та має на меті своєчасне активне пристосування й адаптацію їх діяльності до змін макросередовища. Швидкоплинність екзогенних ринкових процесів зумовлено, перш за все, коливаннями споживчого попиту, високою конкуренцією, значними обсягами вхідної інформації щодо кон'юнктури на ринку, інноваційними процесами та складністю комунікацій в торгівлі тощо.

В загальному випадку стратегія торговельного підприємства – це комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на його розвиток у довгостроковій перспективі шляхом встановлення стратегічних цілей і втілення у життя найбільш перспективних напрямів щодо їх досягнення за принципом альтернативності в умовах нестабільного зовнішнього середовища [1].

Оскільки основна цільова настанова торговельного підприємства, як правило, полягає у максимізації прибутку від продажів, то виникає об'єктивна необхідність визначення основних етапів його розвитку в залежності від життєвого циклу товару, що реалізуються, підприємства в цілому та ринку, на якому воно присутнє.

Крім того, в роботі [2] зазначено, що на розвиток торговельного підприємства, окрім правильно сформованого алгоритму впровадження бізнес-стратегії, можна віднести вплив наступних факторів:

- розмір торговельної мережі;
- розгалуженість торговельної інфраструктури (наявність та ступень розвитку складського, логістичного, інформаційного забезпечення, системи правильно побудованої системи комунікацій (наприклад, CRM-системи), маркетингової взаємодії та ін.);
- правильно визначеної цільової аудиторії тощо.

Таким чином, напрямами розвитку діяльності торговельного підприємства буде вибудовування системи взаємовідносин зі споживачами у

цифровій площині, електронна комерція, формування клієнтських баз даних, впровадження прогресивних методів маркетингу та менеджменту, удосконалення способів брендування та підвищення лояльності споживачів.

Література:

1. Кузнєцова К., Завадських Г. Особливості формування стратегій малих торговельних підприємств. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/tezi-Zavadskih-Kuznyetsova-Pragmatizm.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
2. Філіппов В. Ю., Нестеренко А. М. Шляхи розвитку торговельних підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2014. №2 (12). С. 203-207.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рисована Д.Ю.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Теоретичні та методологічні основи дослідження конкурентоспроможності та розвитку маркетингової діяльності підприємств закладені в роботах багатьох відомих західних спеціалістів. Але потрібно зауважити, що дослідження конкурентоспроможності об'єктів зарубіжними фахівцями проводилося відповідно на прикладі західних країн і використання їх досвіду неможливо без урахування реалій сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки.

Підприємства використовують інструменти маркетингу як засоби для досягнення своїх коротко та довгострокових цілей, з урахуванням конкретних ринків або їх окремих сегментів, з максимальною економічною результативністю. Проте це виходить дійсним тоді, коли підприємство має у своєму розпорядженні резерви систематично коригувати свою фінансово-господарську діяльність відповідно до змін ринкової кон'юнктури, комбінувати власними матеріальними та інтелектуальними ресурсами, щоб домогтися необхідного рівня гнучкості у вирішенні стратегічних і тактичних завдань, виходячи з конкретних результатів маркетингових досліджень. В таких умовах маркетинг стає дієвою базою для довгострокового і тактичного планування виробничо-комерційної активності підприємства, а ефективне управління маркетингом - найсуттєвішим елементом системи керування підприємством [1].

Доцільно проводити оцінку ефективності маркетингової діяльності підприємства. Вона ґрунтується на розрахунку різних показників, які відображають прибутковість від комерційної діяльності та конкурентоспроможність. Всі підприємства повинні час від часу проводити оцінку ефективності маркетингової діяльності на відповідність мінливих умов навколишнього середовища [2].

Дослідження рівня розвитку маркетингових комунікацій дозволило уточнити ряд проблем, що заважають розвитку МК в Україні:

- консерватизм топ-менеджменту підприємств, які не готові збільшувати бюджет на МК, зберігаючи досить високі витрати на традиційні комунікації;
- недостатньо висока комп'ютеризація ринку України, особливо в регіонах. Як наслідок, традиційна реклама - єдиний спосіб спілкування з регіональними споживачами;
- нестача висококваліфікованих фахівців в області МК і, як наслідок, неефективність багатьох рекламних компаній;
- відсутність єдиної методології оцінки ефективності рекламних компаній, нерозуміння керівниками позитивної ролі комунікативного ефекту МК, що виражається у формуванні позитивного довготривалого образу підприємства і його бренду в очах громадськості.

Оцінивши важливість різних інструментів маркетингових комунікацій, в господарську діяльність підприємства доцільно впроваджувати SMM (маркетинг в соціальних мережах), контекстну рекламу в інтернеті та рекламна активність по просуванню власного інтернет – магазину.

В табл. 1 згруповані різні варіанти каналів трафіку в контексті запропонованих шляхів стратегічного маркетингового планування на підприємстві.

Таблиця 1 – Середні показники джерел трафіку при просуванні інтернет-магазину [3]

Назва каналу трафіку	Джерело трафіку	Відсоток від загальної кількості трафіку
Органіка (organic)	З пошукової видачі Google	60%
Referral	З сайтів-донорів	5%
Direct	Прямий трафік	20%
Display або CPC (cost per click)	З реклами в мережі Google	1,5%
Social	З соціальних мереж	10,5%
E-mail	З E-mail-розсилок	3%

Просування в Інтернеті може здійснюватися з підтримкою широкого спектру інструментів. Вибір конкретного, в даній ситуації, інструменту залежить від типу бізнесу, його розмірів і конкретних ситуативних задач, які повинні вирішуватися маркетологом. Кожен інструмент розв'язує свою унікальну задачу і може бути використаний на окремих стадіях роботи з цільовою аудиторією.

Почерговий розгляд запропонованих складових елементів комплексу маркетингових комунікацій дає можливість провести їх групування у загальній схемі з метою подальшого розгляду в контексті загального механізму.

Література:

1. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №12. С. 174–177.

2. Прахалад К.К., Рамасвами В. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами. К.: Вид-во Олексія Капусти, 2005. 258 с.

3. Як створити і запустити хороший інтернет-магазин. URL: <https://www.bizmaster.xyz/2018/08/yak-stvoryty-i-zapustyty-horoshyi-internet-magazyn.html>

СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ АТП

Різник І.Є.

*Науковий керівник: Федотова І. В., д.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У зв'язку з постійним розвитком сучасної економіки компанії повинні адаптуватися та еволюціонувати, щоб зберігати конкурентоспроможність. Організаційна культура стає важливим елементом для досягнення успіху та створення конкурентної переваги, сприяючи створенню благоприємної робочої атмосфери та досягненню спільних цілей.

Організаційна культура впливає на наступні основні аспекти роботи підприємства: ефективність транспортних послуг, збереження кадрів, розвиток бізнесу, репутація та співпраця з клієнтами, стосунки між співробітниками.

Вивченням складових організаційної культури підприємства займалися такі українські вчені, як Бурлака О.В. [1], Ковальова О.В. [2], Лещенко Л.Л. [3], Кобилянська С.І. [5], Любовчик О.О. [3], Станкевич Л.І. [1], , Приймаченко Л.І. [4], Мартиненко А.Г. [6], Колесніченко О.Ю. [7], Харченко І.В. [8] та багато інших. Проте серед них немає єдиної думки з приводу визначення ключових елементів організаційної культури. Усю інформацію щодо складових організаційної культури зведено у табл. 1.

Таблиця 1 - Складові організаційної культури

Складові організаційної культури	Дослідники									
	Бурлака О. В	Ковальова О. В	Лещенко Л. Л.	Кобилянська, С.І.	Любовчик О. О	Станкевич Л. І	Приймаченко, Л.І.	Мартиненко, А.Г.	Колесніченко, О.Ю	Харченко, І.В.
цінності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
норми	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ритуали	+	+	+		+	+	+		+	
символіка	+	+	+		+	+	+			+
соціальні структури	+					+				

Складові організаційної культури	Дослідники									
	Бурлака О. В	Ковальова О. В	Лещенко Л. Л.	Кобилянська, С.І.	Любовчик О. О	Станкевич Л. І	Приймаченко, Л.І.	Мартиненко, А.Г.	Колесніченко, О.Ю	Харченко, І.В.
поведінкові форми	+	+	+		+	+		+		
комунікаційні процеси (суспільні зв'язки)	+	+	+		+	+		+		
структура підприємства		+								
контроль за діяльністю підприємства		+								
лідерство			+		+					
мотивація			+		+					
клімат (атмосфера) в організації							+			
обряди				+						
традиції				+						
звички									+	+
стандарти								+		
стереотипи									+	
стиль управління										+
підходи до проблем										

Використовуючи те загальне, що властиве багатьом дослідникам, в роботі було проаналізовано, як саме українські дослідники визначають складові організаційної культури підприємства, та на цій основі виділено основні складові, а саме — систему норм, звичок і цінностей, якої персонал дотримується на підприємстві; ритуали та символіку; соціальні структури, які втілені в компанії; поведінкові форми та комунікаційні процеси, що існують між працівниками та роботодавцями.

Література:

1. Бурлака О.В., Станкевич Л.І. Організаційна культура як чинник формування команди наукового колективу. *Економіка і суспільство*. 2015. №6. С. 113-117
2. Ковальова О.В. Організаційна культура як фактор управління розвитком організації : монографія. Київ : Наукова думка, 2007. 392 с.
3. Лещенко Л.Л., Любовчик О.О. Організаційна культура підприємства як чинник його успішності. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2013. №3. С. 149-154.

4. Приймаченко Л.І. Організаційна культура як джерело конкурентних переваг: монографія. Київ: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 61 с.
5. Кобилянська С.І. Організаційна культура підприємства: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 22 с.
6. Мартиненко А.Г. Організаційна культура: теорія та практика управління. Київ: КНЕУ, 2018. 51 с.
7. Колесніченко О.Ю. Організаційна культура: поняття та складові. Київ: КНЕУ, 2016. 63 с.
8. Харченко І.В. Організаційна культура як джерело конкурентних переваг підприємства. *Економіка та управління*. 2016. №3. С. 62-67.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ

Руденко О.А

*Науковий керівник: Руденко Ю.О., к.п.н., доцент
Сумський національний аграрний університет*

У сучасному бізнес-середовищі, що швидко розвивається, інформаційні системи стали важливим інструментом підвищення прибутковості підприємств. Інформаційні системи стосуються набору апаратних засобів, програмного забезпечення, даних і процедур, які використовуються для збору, зберігання, обробки та розповсюдження інформації для підтримки функцій прийняття рішень і управління. Впровадження ефективної інформаційної системи може забезпечити конкурентну перевагу для підприємства шляхом підвищення продуктивності, зниження витрат і підвищення рівня задоволеності клієнтів. Метою нашої роботи є обговорення переваг впровадження інформаційних систем на підприємстві для підвищення прибутковості.

Першою перевагою впровадження інформаційних систем на підприємстві є покращення процесу прийняття рішень. Інформаційні системи забезпечують доступ до точної та вчасної інформації, що дозволяє менеджерам приймати обґрунтовані рішення. Наприклад, менеджери можуть використовувати систему управління взаємовідносинами з клієнтами для аналізу даних про клієнтів і визначення тенденцій, уподобань і потреб. Цю інформацію можна використовувати для прийняття стратегічних рішень, таких як запровадження нових продуктів чи послуг або орієнтація на певну групу клієнтів. Поліпшення процесу прийняття рішень веде до кращого розподілу ресурсів, що може зменшити витрати та збільшити прибутковість [1].

Другою перевагою впровадження інформаційних систем є підвищення продуктивності праці. Інформаційні системи автоматизують повторювані завдання, зменшують помилки та покращують комунікацію. Наприклад, система планування ресурсів підприємства може об'єднати всі функції підприємства, такі як фінанси, людські ресурси та логістика, в одну систему. Ця інтеграція усуває необхідність ручного введення даних і скорочує час, необхідний для виконання завдань. Автоматизація процесів призводить до

зниження витрат, підвищення продуктивності та підвищення прибутковості.

Третя перевага впровадження інформаційних систем — покращений зворотній зв'язок з користувачами. Інформаційні системи дозволяють підприємству краще розуміти своїх клієнтів, їхні переваги та потреби. Таке розуміння надає можливість підприємству адаптувати свої продукти та послуги відповідно до потреб клієнтів, як результат, рівень задоволеності споживачів збільшується. Наприклад, система управління обслуговуванням клієнтів може відстежувати скарги та запити споживачів, дозволяючи підприємству реагувати швидко та ефективно. Покращення задоволеності призведе до підвищення лояльності клієнтів, здійснення ними повторних операцій і збільшення прибутку.

Четвертою перевагою впровадження інформаційних систем є покращене управління ланцюгом постачання. Інформаційні системи дозволяють підприємству ефективніше керувати логістикою внаслідок зниження рівня запасів, покращення термінів доставки та оптимізації графіків виробництва. Наприклад, система управління ланцюгом постачання може відстежувати рівень запасів і прогнозувати попит, дозволяючи підприємству підтримувати оптимальний рівень запасів і зменшувати ризик браку. Впроваджена інформаційна система призводить до зниження витрат, підвищення ефективності та прибутковості [2, 3].

Таким чином, впровадження інформаційних систем на рівні підприємства може значно підвищити прибутковість завдяки покращенню процесу прийняття рішень, збільшенню продуктивності, задоволеності споживачів та удосконаленню управління ланцюгом постачання. Для забезпечення успіху впровадження інформаційної системи вкрай важливо враховувати такі фактори, як конкретні потреби підприємства, наявність ресурсів, навички працівників і рівень підтримки керівництва. За допомогою правильної інформаційної системи підприємство може отримати конкурентну перевагу, збільшити свою прибутковість і досягти довгострокового успіху.

Література:

1. Enterprise Information System CIO Wiki 2022 p. URL: <http://bitly.ws/B8tC> (дата звернення: 26.02.2023).
2. Effectiveness of information systems implementation the case of the Polish small and medium enterprises. Lukasz Wiechetek, Maria Curie-Sklodowska University, Poland. 2012 p. URL: <https://t.ly/Eltf> (дата звернення: 1.03.2023).
3. Impact of enterprise resource planning systems on management control systems and firm performance, Juha-Pekka Kallunki, Erkki K. Laitinen 2011 p. URL: https://t.ly/x_qU (дата звернення: 2.03.2023).

ОСНОВНІ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ АУТСОРСИНГУ

Семенова Т.Ю.

Науковий керівник : Водолажська Т.О., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній день у світовій практиці аутсорсингові послуги знайшли широкого застосування. Вони охоплюють різні сфери діяльності підприємств та господарств, та є одним із способів зниження загальних витрат, підвищення рентабельності та посилення їх конкурентоспроможності. Питання визначення та розширення переліку основних сфер застосування аутсорсингових послуг є актуальним, оскільки дозволить підприємствам більш раціонально функціонувати, підвищуючи ефективність своєї діяльності в цілому.

Натепер найбільш затребуваною сферою застосування аутсорсингу в Україні вважається сфера ІТ-технологій, тому що передача технічного обслуговування і системного адміністрування на аутсорсинг дозволяє заощадити компаніям за наявності незначної кількості комп'ютерів і користувачів; водночас слід брати до уваги і недолік - ризик інформаційної безпеки підприємств [1].

Окрім зазначеної галузі ІТ-технологій, у дослідженні І.В. Садчикової, І.О. Хоменко та І.В. Горобінської [2, с. 49] виділено такі сфери застосування аутсорсингу, як маркетинг, управління персоналом, логістика, бухгалтерський облік та виробничо-господарська.

На думку автора, наразі додатково до зазначених вище основних сфер застосування аутсорсингу доцільно включити юридичне забезпечення та виробництво комплектуючих (рис. 1.)

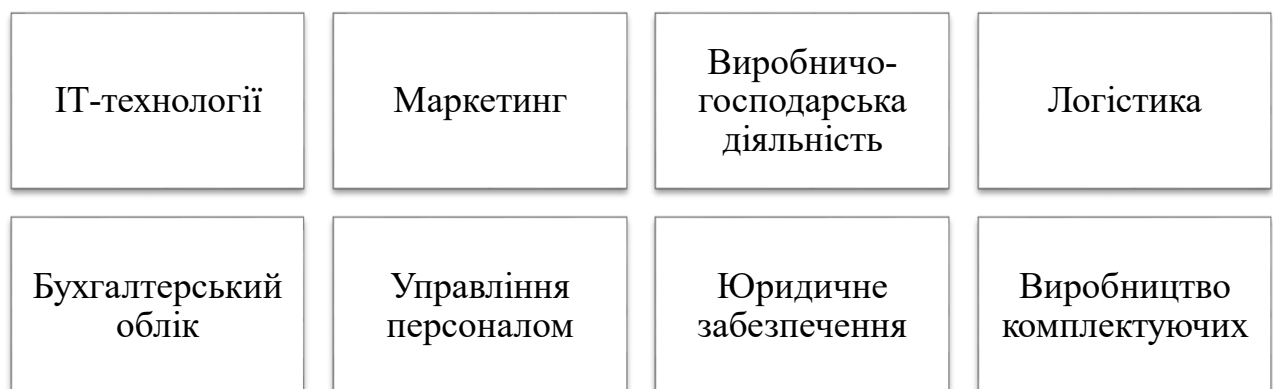

Рисунок 1 - Основні сфери застосування аутсорсингу
(доповнено на основі джерела [2])

Відповідно, у дослідженні пропонується до складу основних сфер застосування аутсорсингу включати 8 галузей : ІТ-технологій, маркетинг,

виробничо-господарська діяльність, логістика, бухгалтерський облік, управління персоналом, юридичне забезпечення та виробництво комплектуючих :

1. Сфера ІТ – технологій включає в себе такі обов’язки як : планування, облік, аналіз, контроль, розробка, проєктування, впровадження супроводження ІТ-інфраструктури.

2. Маркетинг – розроблення рекламних кампаній і акцій, аналіз ефективності рекламних кампаній, виробництво реклами, технічна і контент-підтримка сайту та SEO-просування сайту.

3. До функцій виробничо-господарської діяльності належать : експлуатація нерухомого майна, організація харчування, клінінг, керування транспортним парком, технічне обслуговування.

4. Логістика включає в себе : складські, транспортні (автобусні і вантажоперевезення), митно-брокерські послуги, проведення аналізу ринку та дослідження популярності того чи іншого продукту, вибір типу транспортних засобів, організація отримання і обробки замовлень [3].

5. Функції бухгалтерського обліку – операційна, реєстраційна, аналітична, контрольна, інформаційна, оціночна.

6. Управління персоналом – забезпечення професійного підходу при підборі кадрів і надання послуг з кадрового обліку компаній (в тому числі професійну підтримку в формі консультацій в області управління персоналом, кадрового обліку і трудового законодавства; знижує витрати на підбір персоналу, адаптацію, навчання штатних працівників), а також лізинг та аутстафінг. Аутстафінг передбачає, що компанія-виконавець надає своїх кваліфікованих співробітників у тимчасове користування компанії-замовнику для виконання певної роботи.

7. Юридичне забезпечення – послуги по веденню юридичних справ підприємства. Тобто юридичні послуги аутсорсингу включають в себе : організацію договірно-правової роботи на підприємстві, організацію правової роботи з підвищення якості продукції, робіт та послуг, забезпечення законності, збереження майна та правове виховання.

8. Виробництво комплектуючих – виготовлення деталей, допоміжного обладнання та його ремонт. Дозволяє організації акцентувати увагу на основній сфері діяльності.

Література:

1. Тонюк М. О. ІТ-аутсорсинг в Україні : тенденції і прогнози розвитку. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_14

2. Садчикова І.В., Хоменко І.О., Горобінська І.В. Сучасні тенденції розвитку ринку аутсорсингу : вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та управління на транспорті*. 2018. Вип. 6. С. 47-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2018_6_9

3. Марченко В.М., Шутюк В.В. Логістика : підручн. Київ : Видавничий дім «Артек», 2018. 312 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ СУБ'ЄКТОМ

Сєдих Р.Є.

*Науковий керівник: Перунова О.М., к.ю.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сучасний розвиток українського суспільства вимагає від держави, норм законодавства, самих підприємств з їх організацією, нових підходів в питанні розвитку висококваліфікованих кадрів на ринку праці, а також кваліфіковане, максимально вигідне та продуктивне залучення *універсального* персоналу. Серед аспектів підвищення продуктивності праці робітників на підприємстві, безперечно є питання управління організацією праці як підприємства так і самих робітників, використання певних стимулюючих факторів.

Не секрет, що праця відіграє у житті кожної людини, так і суспільства в цілому, важливу роль, дозволяє самовиражатися та самовдосконалюватися. Праця самовиражається в діяльності людини, в використанні нею розумової та фізичної здібності. Характер праці виражає ступінь розвинутості виробничих відносин, розкриває процес взаємодії людини і суспільства, визначає розміри і своєрідність витрат робочої сили, фактори зовнішнього середовища і особливості технологічного процесу.

На нашу думку, на ефективність праці впливають декілька факторів, а саме: життєві принципи, погляди людини (робітника) та соціальний статус; умови праці; розумне управління підприємством, де мотивація для робітника відіграє не останню роль в підвищенні ефективності виробництва та самовираження самої людини.

Певною метою доброякісного управління підприємством вважаємо, є збалансована система управління персоналом, яка включає в собі, які матеріальний інтерес, так і нематеріальний (здоровий авторитет) робітника.

Отже управління персоналом на підприємстві є найбільш важливою часткою в розвитку економічно розвинутого підприємства. Управління персоналом підприємства з використанням мотивів і певних стимулів, підходів до робітника є об'єктивною необхідністю і невід'ємною складовою трудової діяльності людини. Вона має сприяти вдосконаленню всіх процесів праці, виробничих структур для досягнення найвищої ефективності суспільного виробництва.

Управлінські суб'єкти (посадові особи) повинні з великою відповідальністю віднестись до розміру базової заробітної плати робітника, згідно його кваліфікації та виконання професійних здібностей, відповідальності працівника до виконуваної роботи. Безумовно, також необхідні стимулюючі пільги (матеріальні і нематеріальні).

Посадові особи, які здійснюють управління підприємством повинні відкрито заохочувати робітника до заохочення результату; надавати можливість робітникам брати участь у прийнятті рішень; надавати можливість професійного кар'єрного росту, встановити зручний розпорядок робочого дня, виголошення особистої подяки працівникам, внесення записів досягнень в

трудова книга, вручення дипломів та грамот.

Досить суттєве мотиваційне значення відіграють умови та режим праці. Умови праці – це сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на здоров'я та працездатність людини в процесі праці [1, с. 104].

Вважаємо, що умови праці залежать від таких категорій на виробництві, як: виробничих, санітарно-гігієнічних, категорії безпеки, психофізіологічних, естетичних та соціальних категорій. Всі ці категорії умов праці повинні бути об'ємно налагоджені, та нести для робітника тільки позитивне відношення до виконуваної роботи, а тобто бути на припині виконання - продуктивною для самого підприємства, управління і організації.

Таким чином управлінські питання сучасного підприємства включають в собі цілу низку факторів, які впливають не тільки на продуктивність підприємства на сучасному ринку, а й залежать і впливають на стан самого робітника. Безперечно кваліфікованим відношення посадових осіб на підприємстві можливо вважати тільки те, яке базується на нормах закону (Трудовому кодексі України), та залучає до свого управління сучасні технології по організації роботи праці, заохочуючи та психологічно налаштовуючи позитивно працівника для виконання свої функціональних обов'язків.

Література:

1. Червінська Л.П. Економіка праці: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2019. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Сичова Д.І.

*Науковий керівник: Криворучко О.М., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В сучасних умовах в зв'язку з війною в Україні дуже порушена логістика підприємств, виникли нові задачі, які потрібно терміново вирішувати. Тому питання формування логістичної стратегії наразі дуже актуально, логісти всієї України формують нові стратегії щодо поставки тих, чи інших товарів. Постала задача налаштувати потік продукції між покупцями, компаніями та постачальниками. Наразі ринок дуже не стабільний, тому люди частіше роблять помилки у формуванні стратегії. В даний час конкурентність трохи знизилась, але з плином часу вона почне відновлюватись і повернеться до минулого показника, а можливо і вище.

В самому загальному розумінні логістична стратегія є способом реалізації у довгостроковій перспективі підприємства оптимізаційних і адаптивних властивостей логістики, що характеризує цілеспрямоване оптимальне управління його внутрішніми і зовнішніми відносинами та відповідними потоковими процесами у часових і просторових параметрах середовища.

Теоретико-методичним та практичним питанням формування логістичних

стратегій присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Так, наприклад, в роботі [1, с. 86] виділяють вісім пунктів формування плану логістичної стратегії: 1) цілі й напрямки діяльності; поточні й довгострокові завдання; 3) генеральна стратегія; 4) функціональні стратегії; 5) опис найважливіших програм; 6) опис зовнішніх операцій; 7) обсяг капітальних вкладень і розподіл ресурсів; 8) формування резервних стратегій. Такий підхід, на наш погляд, тісно пов'язує логістичну стратегію з корпоративною стратегією підприємства, але не дозволяє сформувати перелік оптимізаційних рішень стосовно усіх матеріальних, інформаційних і фінансових потоків логістики.

В роботі [2, с.39] визначено умови, які необхідні для формування стратегій: наявність глобальної стратегії й підтримуючих стратегій; можливість формування величини й структури виробництва з погляду вимог логістики; вертикальність інтеграції сфер логістики та ін.

На наш погляд, при розробці логістичної стратегії необхідно приділити, насамперед, увагу опису логістичної компетенції підприємства, тобто визначити фактори, що піддаються впливу під час формування і реалізації логістичної стратегії. Далі, необхідно скласти перелік типових логістичних стратегій; розробити згідно з основними характеристиками логістичної стратегії конфігурацію логістичної мережі, оцінити кількісний та якісний склад ланок, дислокацію логістичних інфраструктурних об'єктів; створити інформаційну логістичну систему, що дозволить вибрати оптимальну її структуру, яка здатна найбільш ефективно зв'язати інформаційними і телекомунікаційними каналами всі ланки логістичної мережі.

Отже, можна зауважити на те, що для логістика має декілька основних принципів, але спираючись на поставлену ціль або задачу, стратегії можуть кардинально змінюватися.

Література:

1. Михаліцька Н.Я., Верескля М.Р. Адміністративний менеджмент: навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 320 с.
2. Гюлева Н.У. Логістичний менеджмент. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 52с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

Сіденко А.С.

Науковий керівник: Руденко Ю.О.. к.п.н. доцент

Сумський національний аграрний університет

В епоху глобального поширення ІТ-технологій здійснення продажів через інтернет-магазини стає масовим явищем. Створення інтернет-магазинів зумовлено не тільки спрощеною можливістю здійснювати торгівлю, а й потребами сучасності. Серед значної кількості вітчизняних інтернет-магазинів є добре відомі кожному, є ті, що здійснюють електронні продажі у незначних обсягах і не мають широкої популярності серед населення. За рейтингом [1]

перше місце в Україні посідає інтернет-магазин «Rozetka» [2]. На другому місці - «Prom» [3].

Сервіс SIMILARWEB дозволив нам проаналізувати відвідування магазинів за останні 3 місяці [4].

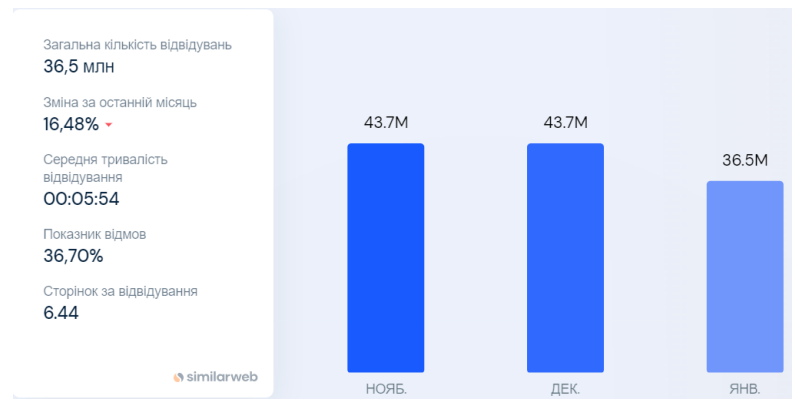

Рисунок 1 - Загальна кількість відвідувань за останні 3 місяці сайту інтернет-магазину «Rozetka».

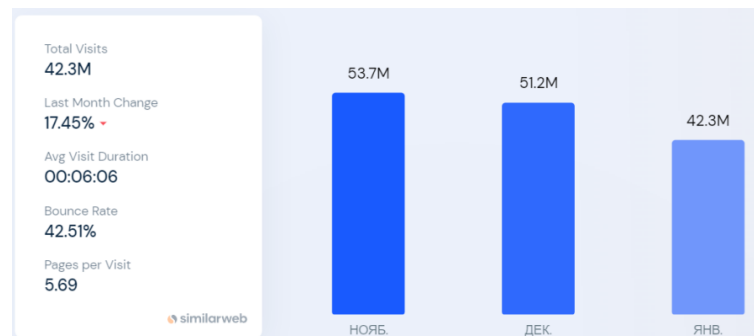

Рисунок 2 - Загальна кількість відвідувань за останні 3 місяці сайту інтернет-магазину «Prom»

Дослідження широко відомих магазинів за певними критеріями дозволить зрозуміти причини їх успішності. Для аналізу магазини, що займають перші місця у рейтингу скористаємося наступними критеріями: дизайн; організація пошуку на сайті; наявність акцій, реклами; інформація про товар; репутація компанії. Схарактеризуємо кожний із запропонованих критеріїв:

1. Дизайн. Зовнішній вигляд сайту повинен схилити до здійснення покупки. Тому характеристиками дизайну є ергономіка, колористика, стильове оформлення, композиція.

2. Організація пошуку на сайті. Наявність різноманітних фільтрів, коректного пошуку важлива забезпечення максимального рівня зручності для користувачів.

3. Наявність акцій, реклами. Контекстна або медійна реклама, маркетинг, SEO-просування, а також відео-маркетинг.

4. Інформація про товар. Наявність фото, повної інформації, коментарів та оцінки інших споживачів.

5. Репутація компанії. Час діяльності на ринку, безпека, піклування про клієнтів.

Проведемо порівняльний аналіз інтернет-магазинів «Rozetka» та «Prom» за п'ятибальною шкалою у таблиці 1.

Таблиця 1 - Порівняльний аналіз інтернет-магазинів «Rozetka» та «Prom».

Показники	Rozetka	Prom
Дизайн	5	5
Організація пошуку на сайті	5	4
Наявність акцій, реклами	4	3
Інформація про товар	5	3
Репутація компанії	5	4
Разом (бали)	24	19

Таблиця підтверджує перевагу магазину «Rozetka» порівняно з «Prom». Вищі бали отримано за критеріями: організація пошуку на сайті; наявність акцій, реклами; інформація про товар; репутація компанії. У підсумку, магазин «Rozetka» отримав 24 бали, що на 5 більше, ніж «Prom».

Отже, критерії оцінювання для інтернет-магазину потрібні перш за все його керівнику. Вони дають можливість систематично аналізувати конкурентів і власні позиції на електронному ринку. Також, якісний сервіс, організація доставки, піклування про своїх клієнтів сприяють прихильності споживачів і прибутковості компанії.

Література:

1. Топ-6 торгові сайти України 2023. URL: <http://surl.li/fealf>.
2. Rozetka. URL: <https://rozetka.com.ua/>.
3. Prom. URL: <https://prom.ua/>.
4. Аналіз трафіку та залучення Prom.ua. URL: <https://www.similarweb.com/website/prom.ua/#traffic>.
5. Аналіз трафіку та залучення Rozetka.com.ua. URL: <https://www.similarweb.com/website/rozetka.com.ua/#overview>.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ІТ-ПРОЄКТІВ

Стоян М.М.

*Науковий керівник: Дикань О.В., д.е.н., професор
Український державний університет залізничного транспорту*

Інвестиційний аналіз ІТ-проектів є процесом оцінки потенційного прибутку та ризиків вкладення грошових коштів в проекти галузі ІТ. Даний аналіз встановлює можливості успішного інвестування в ІТ-проекти на основі фінансових та нефінансових показників.

ІТ-проекти можуть бути різними, наприклад, створення програмного забезпечення, розробка нових технологій або послуг, створення інтернет-

платформи, вкладення в стартапи, інноваційні проєкти або розширення бізнесу на базі ІТ-технологій тощо.

Основні етапи інвестиційного аналізу ІТ-проєктів включають наступні складові:

1. Ринковий потенціал. Якщо ІТ-проєкт має великий ринковий потенціал, то його інвестиційна привабливість збільшується. Наприклад, ІТ-проєкт, який розвивається в сфері штучного інтелекту або блокчейн-технологій, може мати високий ринковий потенціал.

2. Потенційна дохідність. Це оцінка того, наскільки успішним може бути проєкт у майбутньому. Включає аналіз фінансових показників проєкту, зокрема рентабельність, чистий потік грошових коштів, термін окупності, оцінку можливих прибутків, які можуть бути здобуті в результаті реалізації проєкту та інші. Ця оцінка є важливим елементом бізнес-плану ІТ-проєкту і може використовуватися для залучення інвестицій або для прийняття рішення про те, чи варто продовжувати розробку проєкту. Однак, варто пам'ятати, що потенційна дохідність є прогнозом і не гарантує успіху проєкту в майбутньому.

3. Технічна складність. Технічна складність ІТ-проєкту - це міра складності технічних викликів та проблем, які виникають під час розробки та впровадження ІТ-проєктів. Технічна складність може бути пов'язана з різними аспектами проєкту, такими як архітектура системи, складність програмного забезпечення, необхідність інтеграції з іншими системами, масштабованість, безпека, швидкодія, надійність та інші технічні вимоги. Наприклад, якщо проєкт включає в себе розробку складних алгоритмів машинного навчання, це може вимагати великої кількості ресурсів, експертизи та досвіду в галузі машинного навчання, що збільшує технічну складність проєкту. Також, якщо проєкт пов'язаний з інтеграцією з багатьма різними системами, то це може бути дуже складною технічною задачею.

4. Конкурентний ландшафт. Конкурентний ландшафт ІТ-проєкту - це сукупність компаній, які працюють у сфері технологій та інформаційних послуг і пропонують конкуруючі продукти або послуги, які можуть бути замінені один одним. У сфері ІТ-проєктів конкурентний ландшафт може включати різні типи компаній, включаючи розробники програмного забезпечення, постачальників хмарних послуг, постачальників технічної підтримки та консультантів з технологій. Конкуренція на ринку ІТ-послуг може бути дуже інтенсивною, оскільки нові технології та інновації постійно з'являються, і компанії повинні підтримувати свої продукти та послуги в актуальному стані, щоб зберегти свої позиції на ринку та привернути нових клієнтів. Конкурентний ландшафт може також впливати на стратегію проєкту та його успіх. Команда проєкту повинна ретельно досліджувати конкурентів та їх продукти, а також розуміти потреби та очікування своїх клієнтів, щоб забезпечити відповідний рівень якості та інноваційності у своїх продуктах та послугах.

5. Команда та керівництво проєкту. Команда ІТ-проєкту - це група людей, які працюють разом над розробкою та реалізацією ІТ-проєкту. Команда може складатися з програмістів, тестувальників, дизайнерів, аналітиків, менеджерів

проектів та інших спеціалістів. Керівництво ІТ-проекту - це процес керування проектом з метою досягнення поставлених цілей. Керівник проекту відповідає за планування, виконання та контроль проекту, забезпечення ресурсів, управління командою та вирішення проблем, які виникають у процесі роботи. Керівництво проекту також може включати в себе визначення бізнес-вимог, забезпечення якості продукту та звітність перед замовником проекту.

6. Ризики та можливі перешкоди: оцінка можливих ризиків, включаючи технічні проблеми, недостатню фінансову стійкість та зміни на ринку.

ІТ-проекти можуть зустрічатися з різними ризиками та перешкодами, які можуть завадити їх успішному завершенню.

Деякі з найпоширеніших ризиків та перешкод включають: а) зміна вимог призводить до затримок або перевищення бюджету; б) технічні проблеми спричиняють затримки та витрати на виправлення проблем; в) відсутність високоякісних даних призводить до затримок у процесі розробки; г) недостатній бюджет призводить до того, що проєкт не буде завершений вчасно або не буде виконаний повністю; д) комунікаційні проблеми: недостатній рівень комунікації між розробниками, клієнтом та іншими стейкхолдерами може призвести до неправильного розуміння вимог, затримок та інших проблем; є) недостатній досвід розробника, який може зіткнутися зі складнощами в процесі розробки та тестування; ж) недостатній час на тестування, спричиняє баги та несправності, які можуть призвести до проблем в експлуатації.

7. Оцінка потенційних соціальних та екологічних наслідків проекту. Оцінка потенційних соціальних та екологічних наслідків ІТ-проекту включає в себе ретельний аналіз можливих впливів проекту на суспільство, екологію та людей, що знаходяться в цих системах.

Таким чином, усі ці критерії дозволяють оцінити потенційну прибутковість та ризики вкладення коштів в проекти в галузі ІТ. Крім того, для проведення інвестиційного аналізу ІТ-проектів необхідно враховувати актуальні технологічні тренди та інновації, щоб забезпечити успіх проекту у майбутньому.

Література:

1. Кропельницька С.О., Цигилик І.І. Аналіз і розробка інвестиційних проектів: навч.пос. Київ: Центр навчальної літератури. 2008. 74 с.

2. Гудкова К.Ю., Лях А.О. Методи та підходи до оцінки ефективності ІТ-проектів. *Економічний вісник Донбасу*. 2016 № 3 (45). С. 193–196.

ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ У ЧЕТВЕРТОМУ КВАРТАЛІ 2022 РОКУ

Тараненко А.С.

*Науковий керівник: Мироненко М.А., к.т.н., доцент
Український державний університет науки і технологій*

Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади (скор. ДП «НДТІ»)), засноване 29 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Інститут є розробником технологій виробництва усіх видів труб та балонів, що впроваджені на заводах колишнього СРСР та деяких інших країн.

Кадровий потенціал ДП «НДТІ» складає близько 50 осіб за підсумками роботи у четвертому кварталі 2022 року. Такої чисельності достатньо для виконання співробітниками науково-дослідних робіт, запланованих на 2022 рік.

Далі зупинимось на висвітленні питань, пов'язаних з особливостями господарської діяльності ДП «НДТІ» в умовах початку активної фази неприхованої воєнної агресії щодо України з боку північно-східних сусідів (Російської Федерації та її сателіта Білорусі).

За результатами діяльності інституту за четвертий квартал 2022 р. валовий прибуток не отримано. Чистий фінансовий результат – збиток, що дорівнює 560,0 тис. грн. (в четвертому кварталі планувався прибуток 9,0 тис. грн.).

Витрати на оплату праці менші в четвертому кварталі 2022 р. в порівнянні з планом на 698,0 тис. грн. через запровадження на підприємстві скороченого графіку роботи з метою економії і призупиненню роботи деяких працівників в умовах воєнного стану.

Капітальні інвестиції в четвертому кварталі 2022 р. не здійснювались через брак коштів (план – 45 тис. грн.).

Основними споживачами наукової продукції підприємства є вітчизняні виробники металопродукції, доля об'єму замовлень яких в 4 кв. 2022 року склала 100% всього об'єму замовлень.

Відповідно до діючого законодавства України – ст. 97 Кодексу Законів про працю, ст. 15 Закону «Про оплату праці», ст. 7 Закону «Про колективні договори і угоди» та колективного договору п. 3.1 Розділу III адміністрація інституту самостійно, через колективний договір визначає форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, ставки, схеми посадових окладів, розмір доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантованих видів виплат згідно затверджених положень з обов'язковим збереженням норм і гарантій, передбачених законодавством, галузевою угодою і колективним договором.

Всі системи оплати праці та преміювання, положення з виплати заохочувальних та компенсаційних виплат, штатні розклади затверджуються директором інституту, узгоджуються профспілкою і є невід'ємною частиною

колективного договору.

Середня кількість всіх працівників в інституті у 4 кварталі 2022 року становила 48 осіб, середньооблікова кількість штатних працівників – 46 осіб.

За підсумками роботи за 4 квартал 2022 року витрати на оплату праці усіх працівників склали 811,0 тис. грн. при запланованому ФОП всіх працівників в сумі 1509,0 тис. грн. Зменшення витрат на з/плату виникло через запровадження скороченого графіку роботи на підприємстві та вимушеному призупиненню роботи частини працівників через запровадження воєнного стану.

Основна заробітна плата відповідає окладній (тарифній) частині оплати праці і формується на основі діючої в ДП «НДТІ» єдиної тарифної сітки.

За четвертий квартал 2022 року розмір мінімальної зарплати в інституті завжди відповідав законодавчо встановленому мінімуму.

Середньомісячна заробітна плата працівників становила в звітному періоді 5632,0 грн. при запланованому значенні показника – 8825,0 грн.

Відрахування на соціальні заходи сплановані згідно розміру витрат на оплату праці та Закону України від 08.07.2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне страхування» та відповідного класу професійного ризику виробництва і складають 187,0 тис. грн. в звітному періоді.

Сума податків до держбюджету в четвертому кварталі 2022 року становить 306,0 тис. грн. Це податок на додану вартість – 243,0 тис. грн., податок на доходи фізосіб – 47,0 тис. грн., військовий збір – 16,0 тис. грн.

Сума податків до державного бюджету менша запланованої на 286,0 тис. грн. по причині зменшення загального об'єму реалізації науково-технічної продукції в четвертому кварталі 2022 року в порівнянні з планом, а також за рахунок зменшення витрат на оплату праці.

Місцеві податки сплачено в сумі 174,0 тис. грн., що на 606,0 тис. грн. менше ніж заплановано.

Єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування сплачено 247,0 тис. грн. Загальна сума виплат на користь держави в звітному періоді складає 727,0 тис. грн.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити наступне. Збільшення обсягів науково-технічної продукції (НТП) у 2023 році планується за рахунок:

- розширення випуску та освоєння виробництва нових видів наукоємної металопродукції в підрозділах інституту (труб, балонів та ін.);
- активізації роботи та налагодження більш тісних контактів з іноземними виробниками труб;
- активізації роботи з найбільшими державними компаніями й підприємствами: ДП НАЕК Енергоатом, Нафтогаз, Укрзалізниця та ін., в частині контролю якості продукції, що купується, участі в програмі імпортозаміщення й стандартизації в перехідний період.

Здійснення низки заходів щодо зменшення собівартості за рахунок скорочення споживання електроенергії при модернізації існуючих ТП в частині заміни трансформаторів на менш потужні з меншими втратами.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Тарянік Ю.С.

*Науковий керівник: Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Коновалов Р.Ю., аспірант

*Науковий керівник: Юхнов Б.Ю., к.е.н., доцент
Українська інженерно-педагогічна академія*

Стан фінансової безпеки підприємства означає наявність у нього достатніх фінансових ресурсів для здійснення своєї діяльності та забезпечення своїх фінансових зобов'язань. Це ключовий аспект управління підприємством і може включати такі аспекти:

1) **Фінансова стабільність.** Підприємство повинно мати достатній рівень фінансової стійкості, щоб забезпечити свою діяльність протягом тривалого часу. Це може включати підтримку достатнього рівня готівки та заощаджень, а також обмеження запозичень.

2) **Різноманітність джерел фінансування.** Компанія повинна мати різноманітний портфель фінансових інструментів і джерел фінансування з метою зниження ризиків і забезпечення стабільності фінансових потоків.

3) **Ефективне управління кредитним ризиком.** Компанія повинна мати систему управління кредитними ризиками, щоб мінімізувати втрати від безповоротних позик і зменшити ймовірність проблем з ліквідністю.

4) **Контроль за витратами.** Підприємство має ефективно управляти своїми витратами, щоб зменшити витрати та покращити свій фінансовий стан.

5) **Аналіз та прогнозування фінансових результатів.** Підприємство має мати систему аналізу та прогнозування своїх фінансових результатів, щоб своєчасно виявляти проблеми та вживати заходів щодо їх усунення.

6) **Фінансова безпека підприємства є важливим аспектом його успішної діяльності, і її забезпечення потребує постійної уваги та управління.**

Розглянемо процес управління фінансовою безпекою підприємства. Це процес планування, координації та контролю фінансових ресурсів організації, спрямований на забезпечення її фінансової стійкості та захисту від фінансових ризиків.

Для ефективного управління фінансовою безпекою підприємства необхідно виконати наступні кроки:

1) **Аналіз фінансового стану підприємства.** Необхідно оцінити поточну фінансову ситуацію, визначити сильні та слабкі сторони, а також можливі фінансові ризики та проблеми.

2) **Визначення цілей і стратегій.** Необхідно визначити цілі та стратегію управління фінансовою безпекою підприємства, яка буде спрямована на досягнення фінансової стійкості, захист від ризиків та забезпечення стабільного розвитку організації.

3) **Розробка плану заходів.** Необхідно розробити план заходів, в якому

визначити заходи щодо поліпшення фінансового стану, зниження фінансових ризиків і забезпечення фінансової стійкості організації.

4) Заходи щодо реалізації. Необхідно виконати план заходів, провести необхідні заходи щодо зниження фінансових ризиків, поліпшення фінансового стану та забезпечення фінансової стійкості підприємства.

5) Контроль та аналіз результатів. Необхідно відслідковувати та аналізувати результати управління фінансовою безпекою підприємства, за необхідності вносити корективи в план дій та стратегію.

В процесі управління фінансовою безпекою важливо також контролювати фінансові показники підприємства, такі як прибуток, оборотний капітал, заборгованість, ліквідність тощо, і вживати необхідних заходів щодо їх покращення, а також контролювати та управляти кредитним ризиком, аналізувати фінансові ринки та приймати рішення щодо інвестицій та фінансування підприємства.

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОДАЖІВ ТЕЛЕФОНІВ НА РИНКУ В УКРАЇНІ

Терещенко С.С.

*Науковий керівник: Руденко О.Ю. к.п.н. доцент
Сумський національний аграрний університет*

Український ринок, від світового, зростає набагато швидше, але частка смартфонів у країні істотно нижче, ніж в інших. В Україні продажі цих апаратів зросли на сотні відсотків. Якщо ж подивитися на структуру сегмента телефонів в цілому, то частка становить приблизно 11% в порівнянні з 5,6% на початку поточного року. Причина – більш глибоке падіння в період кризи. Виробники стали набагато активніше, розуміючи, що покупці знову до оновлення парку кишенькових пристроїв. Повернулася продукція НТС, тепер вся лінійка поставляється в нашу країну легально, нові смартфони з'являються практично одночасно з усім світом, з невеликою затримкою.

Лідером продажів смартфонів у 3 кварталі стали Nokia 5230, який зображений на рисунку 1, у вересні склав 26% загальної кількості проданих апаратів у фізичному вираженні.

Рисунок 1 – Nokia 5230

Дивлячись на стрімке зниження частки на світовому ринку, в Україні

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Урсатій А.Е.

*Науковий керівник: Жуковська В.М., д.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Після 24 лютого 2022 року Україна почала відлік життєдіяльності суспільства в іншому вимірі, спричиненого повномасштабним вторгненням росії та спробою нав'язати вільним українцям свій терористичний режим. Як наслідок, це призвело до важких випробувань як для української економіки, так і для мирних громадян. Ринок праці є найбільш чутливим індикатором змін у соціально-економічній системі країни.

Внаслідок повномасштабної війни в Україні, за даними Київської школи економіки, у січні 2023 року прямі збитки зазнали щонайменше 109 середніх і великих підприємств різних форм власності, загальна сума збитків оцінюється в 13 мільярдів доларів [1]. За оцінками експертів, серед великих і середніх підприємств 19 (17%) приватних і державних підприємств були повністю зруйновані, ще 90 (83%) частково пошкоджені. Наслідком цих руйнувань є зростання ризиків для трудової діяльності, добробуту працездатного населення.

Ракетні обстріли, перебої в електропостачанні та зв'язку ускладнили життя малому та мікробізнесу, який забезпечує роботою велику частину населення працездатного віку. Для того, щоб утриматися на ринку під час війни, компанії змушені переглядати свої витрати, особливо на робочу силу. Заходами з оптимізації витрат були: переведення працівників на 0,5 ставки; оформлення відпустки без збереження заробітної плати; зменшення кількості робочих годин.

У державному центрі зайнятості України було зареєстровано 186,5 тис. безробітних станом на 1 січня 2023 року за наявності 21,2 тис. одиниць вакансій [2]. Це означає, що майже дев'ять офіційно зареєстрованих шукачів роботи претендувало на одне вакантне місце (рис.1). У той же час кількість офіційно зареєстрованих безробітних скоротилась за рахунок зняття з обліку осіб, які мігрували закордон і були призвані на військову службу.

Наведена статистика також не враховує людей, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Крім того, на обліку у державній службі зайнятості не всі безробітні перебувають. За оцінками Мінекономіки, кількість безробітних на початок 2023 року становила 2,6 млн осіб, а за оцінками НБУ – близько 4,2-4,8 млн осіб [3].

Відповідно до дослідження HR-порталу grc.ua, кожен другий український фахівець (52,3%) зараз активно шукає роботу, а 16% планують шукати нову роботу найближчим часом [4]. В основному, більшість українців знаходяться у пошуку роботи не більше півроку, а кваліфіковані працівники старшого віку (50-57 років) стикаються з проблемами працевлаштування: пошук роботи триває до року і більше.

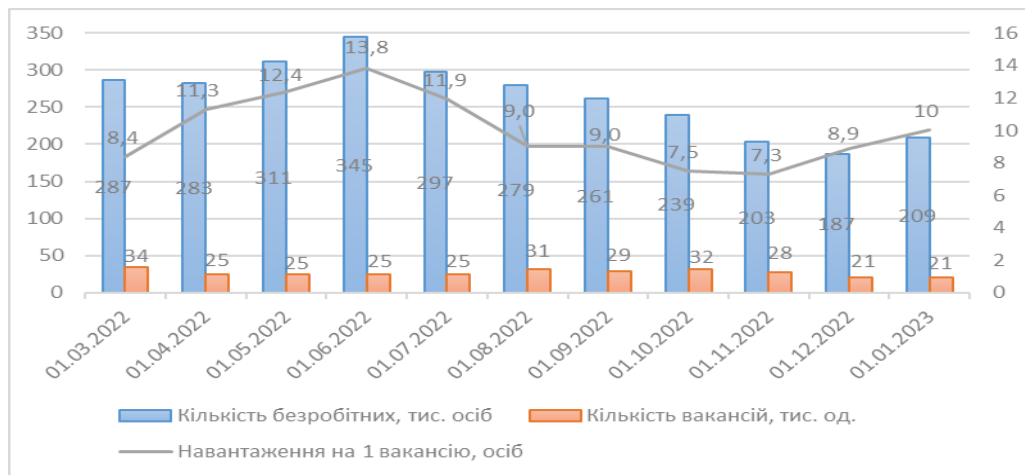

Рисунок - 1 Кількість безробітних, вакансій та претендентів на одну вакансію в Україні в період повномасштабної війни*

* Джерело: сформовано автором за [3]

Серед основних нагальних питань серед пошукачів при працевлаштуванні визначено наступні:

- зменшення кількості вакансій у потрібній професії;
- зменшення заробітної плати при підвищенні вимог кандидатів щодо досвіду роботи та надмірна трудомісткість.
- висока конкуренція на відкриті робочі місця офісного персоналу.
- На пошук роботи витрачається більше часу і сил.
- Недостатня пропозиція робочих місць в певних регіонах України.
- Вимоги до рівня володіння іноземними мовами.

Таким чином, зниження рівня безробіття є пріоритетним завданням держави та потребує негайних дій. Серед цих заходів важливе значення має розширення сфери зайнятості, створення нових робочих місць для молоді, випускників вишів, сприятливих умов для розвитку підприємництва.

Література:

- Збитки, завдані українському бізнесу внаслідок російської агресії, оцінюються в \$13 млрд. KSE.. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-zavdani-ukrayinskому-biznesu-vnaslidok-rosiyskoyi-agresiyi-otsinyuyutsya-v-13-mlrd/>
- Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/>
- Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. НІСД. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny>
- Grc.ua: 98% українців стикаються з проблемами в процесі працевлаштування під час війни. Pravo. Видавництво Юридична практика. URL: <https://pravo.ua/grc-ua-98-ukraintsiv-stykaiutsia-z-problemamy-pry-pratsevlashtuvanni-pid-chas-viiny/>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ВИСНОВКІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Федорець К.О.

*Науковий керівник: Благой В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Поняття «ефективність діяльності підприємства», на сьогоднішній день займає одну з провідних ролей, що сприяє подальшому функціонуванню та розвитку підприємств. За умов присутності різного роду проблем та кризових явищ, як політичних так і економічних, підвищення ефективності функціонування підприємства є першочерговим джерелом вирішення поставлених викликів. Необхідність підвищення та забезпечення ефективності підприємства полягає у формуванні нових цілей, засад та принципів діяльності, задоволення потреб споживачів та розширення своїх ринкових можливостей. Тому напрями підвищення ефективності діяльності підприємств – це, перш за все, інструмент раціонального використання ресурсів та потенціалу підприємства.

Згідно вищезазначених результатів можна зробити висновок про постійну необхідність здійснювати управління ефективністю діяльності підприємства та, навпаки, оцінювати ефективність управління підприємства [1].

Підтверджено, що найважливішим показником економічної ефективності діяльності підприємства є отримана маса прибутку. Його формують сума грошових надходжень, одержана підприємством від продажу продукції, та витрати, пов'язані з його виробництвом і реалізацією [2].

Якщо співставити прибуток і витрачені на його одержання ресурси, то можна говорити про певний рівень ефективності діяльності підприємства [3].

Задача максимізації чистого прибутку підприємства тісно пов'язана з оптимізацією величини податків, що сплачуються, у рамках діючого законодавства, запобіганням непродуктивних виплат.

Найважливіша роль прибутку, що посилюється з розвитком підприємництва, визначає необхідність її правильного обчислення. Від того, наскільки достовірно визначений плановий прибуток, залежатиме успішна фінансово-господарська діяльність фірми [4].

Причиною цього є потреба підприємства балансувати між скороченням своїх витрат, в тому числі і на робочу силу, цьому посприяло і підвищення мінімального рівня зарплати, а з іншого боку необхідність забезпечувати підвищення рівня надання послуг підприємством.

Визначено, що аналізоване підприємство знаходиться в зоні відносної стабільності. Але це досягнуто за рахунок дуже низьких показників ділової активності, перекосу співвідношення власних та залучених коштів у бік користування тільки власним капіталом. Також відмічаємо тенденції зниження показників рентабельності діяльності які досягають критичних рівнів, що свідчить про зародження негативних тенденцій;

Розраховані показники ліквідності підприємства мають стійку тенденцію до зниження, так чистий оборотний капітал демонструє негативну динаміку. Відмічається значне перевищення чистого обігового капіталу над оптимальною потребою, що свідчить про нераціональне використання ресурсів підприємства.

Показники рентабельності стабільно погіршуються навіть на фоні збільшення як чистої, так і інших видів прибутку за аналітичний період.

Порівняння коефіцієнта рентабельності активу з банківським відсотком дає відповідь на питання про незадовільний рівень доцільності підприємницької діяльності, що здійснює підприємство.

В цілому, фінансовий стан підприємства стабільний, але показники ділової активності підприємства на дуже низькому рівні.

З урахуванням вищезазначеного, намічено напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства. Для того, щоб забезпечити зростання ефективності та збільшення прибутковості, необхідно нарощувати асортимент послуг та кількість запущених проєктів, які і будуть збільшувати ефективність підприємства, скорочуючи витрати і збільшуючи її доходи.

Література:

1. Благой В.В., Тихомирова А.О. Дослідження напрямків підвищення ефективності використання людського потенціалу на основі впровадження колективних просторів. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2018. №5.1 (57.1). С.5-8

2. Левчук Т.М., Кривов'язюк І.В. Проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства та їх вирішення в сучасних концепціях господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 23. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_23/2/12.pdf

3. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №12. С. 174–177

4. Замкова Н.Л., Бондар А.О. Управління ефективністю діяльності підприємства. Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології. Збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2015. С. 12–24.

ВИКОРИСТАННЯ КРІ В СИСТЕМІ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

Федько Д.С.,

*Науковий керівник: Миколайчук І. П., к.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Бізнес-середовище в сучасному складному інформаційному та невизначеному світі стає все більш орієнтованим на людей. Авторитарне керівництво, яке домінувало в корпоративних стосунках у минулому, було замінено на співпрацю та трансформаційні відносини, які переважно зосереджені на зростанні можливостей працівників.

Нині мотивація працівників є ключовим фактором підвищення продуктивності діяльності будь-якого підприємства. Сьогодні всі, без винятку, керівники розуміють, як саме мотивація працівників, особливо ключових посад, може вплинути на успіх ведення ними бізнесу. Насправді високомотивовані працівники мають набагато більше шансів бути високопродуктивними та активно залученими до виконуваних ними функцій. Переваги цього також досить відчутні не лише для персоналу, але й для споживачів та клієнтів, які є головними стейкхолдерами успішного бізнесу.

Доцільно зазначити, що фактори мотивації працівників насправді залежать від його особистісних якостей – потреб, цінностей, цілей, характеру працівника. Формування команди самовмотивованих працівників в сучасному світі є мало реальним фактом. Під час співбесід і щорічних оглядів рекрутери часто цікавляться цілями співробітників, але рідко запитують, на що саме вони здатні та якими володіють можливостями, щоб досягти їх. Однак при цьому, якщо цілі працівників узгоджуються з цілями бізнесу чи команди, то відповідь на це питання варо отримати вже в процесі первинного відбору. Тому найкраще, що можуть зробити керівники команд, це бути лідерами у бізнесу, оскільки саме вони мають значний вплив на мотивацію та поведінку працівників [2].

Зважаючи на викладене, варто дослідити, як саме ключові показники ефективності (або КРІ) можна використовувати для сприяння виявленню позитивних мотиваторів і етичній цінностей – таких як чесність і справедливість. За змістом КРІ – це фактори фінансового та нефінансового характеру, які використовуються організаціями та керівниками для відстеження розвитку та оцінки рівня успіху свого бізнесу. Такі показники є унікальним і потужним інструментом, доступним для роботодавців, які бажають максимізувати ентузіазм співробітників за допомогою мотивації. Грамотно сформульовані КРІ є орієнтиром для співробітників, спрямовуючи бізнес до найважливіших цілей і досягнень. Для того, щоб роботодавці успішно встановлювали КРІ своєї компанії, вони повинні бути знайомі з чинниками, які впливають на продуктивність співробітників [1].

КРІ дають підказки про те, як бути більш ефективними та допомагають керувати бізнесом, а також допоможуть передбачити майбутні прибутки. Водночас С.Флагерті пропонує також враховувати в бізнесі показники ефективності стосунків, які допоможуть налагодити зв'язок із співробітниками, розкрити їхній творчий потенціал і дати чітке бачення того, наскільки успішним буде бізнес у майбутньому [3].

Існуючі теорії мотивації пропонують низку цікавих позицій щодо цього питання, яке зараз є глобальною проблемою для великих і малих організацій. Сучасна фінансова нестабільність у світі спонукає бізнес дбати про власну стабільність і гнучко реагувати на виклики, що виникають. Наприклад, сучасні глобальні виклики – недостатній рівень кваліфікації працівників, інтеграція міленіалів у робочу силу, демократизація праці та періодичні фінансові кризи спонукають компанії зосереджуватися на залученні найкращого людського капіталу та утриманні наявних компетентних спеціалістів.

Основні цілі КРІ полягають у сортуванні даних про ефективність для порівняльного аналізу, створенні основи для порівняння поточної та минулої ефективності, можливості робити прогнози щодо майбутніх результатів, планувати дії, коли потрібні покращення, і встановлювати цілі ефективності. Іншими словами, мотиваційна роль КРІ полягає в тому, щоб окреслювати набір чітких цілей для співробітників, спрямовувати їх на досягнення конкретних результатів і організовувати їх зусилля найбільш ефективним чином. Однак, щоб бути мотиваторами, КРІ повинні використовуватися разом із системою заохочень і винагород для працівників, які відповідають стандартам [1].

Етичні питання тут стосуються рівності між виконавцями. Постійний успіх найкращих виконавців, швидше за все, збентежить тих, хто не зможе відповідати встановленим стандартам. Тому важливо, щоб система КРІ і винагороди були доступні кожному співробітнику. В іншому випадку КРІ досягли б протилежного результату серед груп низькоефективних співробітників, оскільки вони почали б відчувати себе недооціненими та несправедливим. Деякі мотиваційні теорії пов'язують це явище з бажанням виконавців відновити справедливість і отримати вигоди, яких вони не змогли досягти, використовуючи альтернативні методи.

Підводячи підсумок, доцільно відзначити, що КРІ відіграють значну роль у підвищенні продуктивності праці працівників через мотивацію. Однак лише ретельно зважені показники ефективності дають переваги. Вони повинні реагувати на потреби співробітників і співвідноситися з системами стимулювання, спрямованими на правильні цілі.

Література:

1. Марр Б. Ключові показники ефективності. 75 показників, які повинен знати кожен менеджер, 2016. 344 с.
2. Perez S. How to Measure Motivation of Your Employees to Increase Performance. URL: <https://www.brightgauge.com/blog/metrics-motivation-evaluation> (дата звернення: 01.03.2023)
3. Flaherty S. Inspiring Indicators of Performance URL: <https://theseanflaherty.medium.com/kpis-that-inspire-7c34f3ce45a1> (дата звернення: 01.03.2023)

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Шебеда Р.Є.

*Науковий керівник: Шершенюк О.М., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

На сьогоднішній день, за нестабільних умов господарювання та наростання кризових процесів в економіці країни, гостро постає питання необхідності формування ефективної системи антикризового управління підприємством. Ігнорування потреби в антикризових заходах може привести до

неконтрольованого розвитку фінансової кризи, банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання.

Проблеми антикризового управління досліджували багато науковців, зокрема А. Биков, Т. Бесяцька, В. Василенко, Ю. Голубєва, А. Градов, А. Грязнова, І. Єпіфанова, Е. Коротков, Л. Лігоненко, М. Сажина, А. Смолінська, О. Терещенко, Е. Уткін, Л. Фомін, А. Череп, А. Чернявський, З. Шершньова, Г. Бірман, Р. Брелі, Дж. Фіннері, С. Шмідт та інші. Аналіз їх праць [1, 2, 3] вказує на те, що власне категорія «антикризове управління» трактується по-різному і це стримує запровадження в практику дієвих заходів щодо запобігання кризовим явищам.

Складність, а, головне, різносторонність антикризового управління зумовлюють неоднозначність тлумачення його як економічної категорії. Тому, на нашу думку, можливою є систематизація теоретичних підходів до антикризового управління.

До числа груп критеріїв, за якими можна класифікувати дефініції, віднесено наступні:

- антикризове управління як система заходів виявляється у веденні моніторингу, прийнятті організаційно-розпорядчих рішень та їх виконанні, а також у реалізації інших заходів, здійснюваних з метою виявлення, попередження та подолання кризових явищ;

- як тип управління – є реалізацією одного із стратегічних напрямків управління підприємством в цілому. Орієнтується на забезпечення фінансової стійкості, рентабельності, платоспроможності підприємства, та виявляється у діяльності спеціально створеного з цією метою підрозділу;

- як процес – полягає у застосуванні формалізованих інструментів під час прийняття управлінських рішень, оцінки їх ефективності та оцінки результатів господарської діяльності;

- антикризове управління, покладене в основу управління підприємством як принцип, виявляється в існуванні особливої системи цінностей, взятої в якості «направляючих» в основу процесу формування стратегічних цілей, завдань, а також методів їх досягнення;

- як система управління – представляє собою впорядковану сукупність функцій, повноважень, відносин підпорядкування та організаційно-виробничих зв'язків, влаштованих між працівниками, структурними та функціональними підрозділами, адміністративним апаратом та керівництвом підприємства. Вона створюється та функціонує у межах єдиного інформаційного простору, організовує його та координує рух інформаційних потоків;

- антикризове управління як сукупність виробничих відносин характеризує організаційно-управлінську діяльність, юридичні та соціально-економічні відносини, пов'язані із платоспроможністю боржника, або визнання його банкрутом.

Зважаючи на різноманітність підходів щодо визначення сутності антикризового управління можна зробити висновок, що в сучасних умовах антикризове управління направлене не лише на попередження розвитку криз та

кризових ситуацій, а і на адаптацію системи управління до змін в зовнішньому середовищі підприємства, що сприятиме сталому розвитку. У зв'язку з цим виникає необхідність формування на підприємстві системи антикризового управління, яка повинна забезпечувати постійний моніторинг кризових явищ, здійснювати планування, організацію та реалізацію антикризових заходів з метою збереження початкових позитивних характеристик підприємства, а також відновлення його ефективного функціонування.

Література:

1. Джалалова М.Р. Особливості антикризового управління підприємствами. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200280676.pdf> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Куцинська М.В., Жилко Ю.І. Аналіз наявних підходів до трактування сутності поняття «антикризове фінансове управління». URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/6_11_uk/38.pdf (дата звернення: 03.03.2023).
3. Єпіфанова І.Ю., Оранська Н.О. Сутність антикризового управління підприємства. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/47.pdf (дата звернення: 03.03.2023).

СИСТЕМА КОМУНІКАЦІЙ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Шевченко М.Е.

Науковий керівник: Пустовгар С.А., к.е.н.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Система комунікації є критично важливим аспектом будь-якого підприємства, оскільки вона сприяє безперебійному функціонуванню різних відділів і команд. Актуальність аналізу системи комунікацій на підприємстві полягає в її впливі на загальну ефективність та успіх організації. Ефективна комунікація необхідна для того, щоб працівники розуміли свої ролі та обов'язки, могли ефективно співпрацювати з іншими, а також досягати спільних цілей. Налагоджена система комунікацій також сприяє формуванню позитивної культури на робочому місці, підвищує рівень залученості та задоволеності працівників і може призвести до кращих бізнес-результатів.

З іншого боку, погана комунікація може призвести до непорозумінь, конфліктів, низького морального духу та зниження продуктивності, що може негативно вплинути на успіх організації. З появою нових технологій способи спілкування на робочому місці змінилися, що робить ще більш важливим регулярний аналіз та оцінку системи комунікації, щоб переконатися, що вона залишається ефективною та відповідає цілям організації.

Крім того, ефективна комунікація має важливе значення для підприємств, що працюють у глобалізованому та взаємопов'язаному світі. Оскільки бізнес розширюється в глобальному масштабі, йому необхідно ефективно спілкуватися з людьми з різних культур і різних верств населення, що вимагає

глибокого розуміння комунікаційної системи та її нюансів. Тому аналіз комунікаційної системи є дуже актуальним у сучасному бізнес-ландшафті і має важливе значення для просування успіху та досягнення організаційних цілей.

Ідея аналізу комунікаційної системи на підприємстві полягає в тому, щоб отримати глибше розуміння того, як відбувається комунікація в організації, та визначити шляхи її вдосконалення. Аналізуючи комунікаційну систему, можна оцінити її сильні та слабкі сторони, визначити сфери для вдосконалення та впровадити зміни, які можуть підвищити ефективність та результативність комунікації. Цей аналіз також може допомогти переконатися, що комунікаційна система відповідає організаційній культурі та цілям, а також є достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до змін у бізнес-середовищі. Зрештою, метою аналізу комунікаційної системи є сприяння формуванню позитивної культури на робочому місці, підвищення рівня залученості та задоволеності працівників, а також покращення бізнес-результатів.

Проаналізувавши теоретичні аспекти організації системи комунікації на підприємстві було виявлено, що є кілька факторів, які впливають на її ефективність, зокрема використання технологій, культура організації та комунікаційні стратегії, що використовуються [1]. Дослідження також визначило кілька сфер, які потребують вдосконалення, зокрема необхідність частішої та чіткішої комунікації, кращого навчання працівників комунікативним навичкам та необхідність більш структурованого плану комунікацій [2].

На основі аналізу літератури систематизовано певні підходи до визначення ролі комунікацій на підприємстві. До них відносяться: стратегічний, культурний, технологічний та підхід, заснований на людських ресурсах [1-3].

Стратегічний підхід розглядає комунікацію як стратегічний інструмент, який може допомогти підприємству досягти своїх цілей. Він передбачає розробку комунікаційного плану, який узгоджується із загальною стратегією, цілями та цінностями організації, а також оцінку ефективності комунікації в досягненні цих цілей. В цей час культурний підхід фокусується на ролі комунікації у формуванні організаційної культури. Він визнає, що комунікація є фундаментальною частиною культури і що ефективна комунікація може сприяти створенню позитивної культури на робочому місці, яка сприяє успіху.. Технологічний підхід підкреслює роль технологій у покращенні комунікації на підприємстві. Він визнає, що нові технології змінили спосіб нашого спілкування і що підприємства повинні адаптуватися до цих змін, щоб залишатися конкурентоспроможними, а кадровий підхід фокусується на тому, що ефективна комунікація має важливе значення для управління відносинами з працівниками, сприяння залученості та задоволеності працівників, а також зменшення плинності кадрів.

Загалом, ці підходи визнають, що комунікація є критично важливим аспектом діяльності будь-якого підприємства і що аналіз системи комунікації є необхідним для сприяння успіху та досягнення цілей організації. Кожен підхід пропонує свій погляд на роль комунікацій на підприємстві та надає цінну

інформацію для аналізу та вдосконалення системи комунікацій.

Аналіз системи комунікацій на підприємстві є важливим для сприяння успіху та досягнення організаційних цілей. Ефективна комунікація має вирішальне значення для просування позитивної культури на робочому місці, підвищення залученості та задоволеності працівників, а також досягнення спільних цілей. Аналізуючи систему комунікації, організації можуть визначити сфери для вдосконалення та впровадити зміни для підвищення її ефективності.

Література:

1. Філіпов В.К. Комунікативні процеси в ефективному управлінні. Вісник Національного університету оборони України. 2021. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/234865>
2. A Visual and Exploratory Study of Communication Mechanisms and Strategies. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/13/7944>
3. Role of Communication in the Organization URL: <https://www.ispatguru.com/role-of-communication-in-the-organization/>

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Якушкіна В.Р.

*Науковий керівник : Вербицька В.І., к.е.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В умовах модернізації економіки малий бізнес є невід'ємною ланкою в структурі суспільного відтворювального процесу, без якого неможливе забезпечення успішного соціально-економічного розвитку суспільства, зростання ефективності виробництва та добробуту населення. Економіка, яка обирає інноваційний шлях розвитку, не зможе обійтися без основних провідників нових технологій та інновацій, якими є малі інноваційні підприємства (МІП). Ряд нових напрямів НТП у приватному секторі розвивається переважно з допомогою дрібного бізнесу – це біотехнологія, програмне забезпечення, наукове приладобудування [1].

У вітчизняній та зарубіжній літературі дається безліч визначень інновації. У загальному вигляді інновації - введення у вживання новий або значно покращений продукт (товар, послуга) або процес, новий метод продажів або новий організаційний метод у діловій практиці, організації робочих місць або у зовнішніх зв'язках [2]. Інноваційні підприємства почали з'являтися на початку 90-х у ході приватизаційної кампанії, коли з галузевих НДІ почали організовуватися малі підприємства, які прагнуть використати свій інтелектуальний потенціал для «виживання» за умов стихійно освіченого ринку.

У становленні та розвитку малого інноваційного підприємництва величезну роль відіграють різноманітні чинники, серед яких визначальний вплив має держава. В свою чергу, державна політика щодо малого

інноваційного підприємництва перебуває під сильним впливом макроекономічної ситуації, бюджетних можливостей, ідеології, причому остання нерідко справляє на ступінь підтримки малих підприємств із боку влади [2].

Для формування ефективного механізму управління малими підприємствами в інноваційній сфері важлива роль відводиться державній підтримці, яка в різних країнах має різні форми. Так, державна підтримка у США проявляється у двох незалежних один від одного формах: пряме фінансування через Адміністрацію Малевого Бізнесу, що реалізує програми розвитку малого бізнесу за різними напрямками, у тому числі інформаційна підтримка та навчання підприємців. Інноваційна система в Америці, створена на рівні держави, - це спочатку об'єднання високих професіоналів з боку держави, науки, бізнесу та освіти. Її основна відмінність від сучасного вітчизняного варіанта НДР саме у практичній спроможності та високому професіоналізмі організаторів та учасників [3].

У Німеччині допомога держави відбувається шляхом надання фінансових ресурсів комерційним кредитним організаціям. З цією метою створено фінансову групу Kfw Group (80% належить Уряду), яка виконує функції і банку розвитку, і агентства з фінансування експорту, і кредитної організації. Організації надаються пільгові умови під час кредитування у вигляді низької процентної ставки за кредитами; довгострокових кредитів (до 10 років); звільнення від виплат за кредитом у перші два роки; можливості пайового фінансування: за рахунок державних фінансується лише певна частина бізнес-проекту, а частина, що залишилася, фінансується за рахунок власних або інших позикових коштів, а також активна інформаційна підтримка у вигляді організації всебічних консультацій для підприємств усіх стадій розвитку бізнесу.

У Фінляндії державна підтримка надається через ВАТ «Фіннвера» (100% акцій перебуває у власності держави), яка також є регіональним фінансовим посередником за програмами Європейського Союзу та Європейського Інвестиційного Банку [3].

У Канаді розроблено спеціальні програми інформаційної, фінансової та науково-технічної підтримки малих та середніх інноваційних підприємств у провінціях, особливо у північних, за участю урядових органів, банків, університетів, торгових палат, спілок підприємців. Мета цих програм — інтенсивний розвиток сімейного, жіночого та молодіжного бізнесу, який не використовує найману працю. Вони сприяють створенню інноваційних парків, інформаційних бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів з упором на нові робочі місця.

Державна підтримка в Китаї здійснюється в рамках різних програм та інструментів, розроблених та застосовуваних центральними та місцевими фінансовими установами, за яких створено різні фонди підтримки, розвиваються фінансові схеми підтримки інноваційного підприємництва. Державна підтримка в Китаї виражається у вигляді підтримки високотехнологічним компаніям через фонди венчурного фінансування та

розміщення списків високотехнологічних компаній на спеціальних дошках на біржах високих технологій.

Література:

1. Бредіхін В.М., Вербицька В.І. Напрямки розвитку «зелених» інновацій та технологій в будівництві. Комунальне господарство міст Серія : Економічні науки. 2019. Том 7. № 153. С. 69-74.
2. Вербицька В.І. Обґрунтування інформаційної бази оцінки інноваційного потенціалу підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. Вип.30. Харків : ХНАДУ, 2017. С. 32-40.
3. Наджафов З. Деякі аспекти державної інноваційної політики у промислово розвинутих країнах. *Економіст*. 2016. № 6. С. 45–49.

"AĞILLI KƏND" KONSEPSİYASININ AZƏRBAYCANDA TƏTBİQİNİN İQTİSADI ÜSTÜNLÜKLƏRİ

*Eyvazlı Turan Şöhrət oğlu
Elmi rəhbər:i.f.d.Hüseynova Ruhiyyə
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Ağıllı kənd konsepsiyası əsasında, insanların yaşadığı kəndlərin nəzəriyyəsi yaradılır. Konsepsiyanın əsas məqsədi kəndin inkişafıdır. Kəndin inkişafı əsasında, ağıllılığına əsasən, kəndlərin qiymətləndirilməsi və inkişafı üçün tədbirlərin görülməsi təklif olunur. Kəndin ağıllılığına əsasən, onun qiymətləndirilməsi və inkişafı üçün tədbirlərin görülməsi təklif olunur. Beləliklə, kəndin əhalisinin yaşam standartlarının yüksəldilməsi, onların məişət və sosial şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədinə çatılır.

Ağıllı kənd konsepsiyası, əhalinin yaşadığı kəndin, əhalinin yaşadığı ərazidən ayrı olması, ərazinin əhalisi ilə birlikdə yaşaması, əhalinin ərazidəki işlərinin özü ilə birlikdə həyata keçirilməsi, ərazinin əhalisinin sosial-iqtisadi və mədəni-tarixi problemlərinin özü ilə birlikdə həll edilməsi, ümumbəşər problemlərinin özü ilə birlikdə müzakirə edilməsi, kənd ərazisində əhalinin yerləşməsinin müəyyənləşdirilməsi, kənd ərazisinin inzibati-iqtisadi və sosial problemlərinin həll edilməsi, kənd ərazisinin siyasi-iqtisadi problemlərinin həll edilməsi konsepsiyasıdır.

“Ağıllı” kənd konsepsiyasının bir sıra iqtisadi üstünlükləri vardır:

1. Əhalinin əsas iqtisadi aktivlərinin mənsəyinin yerli rayonlarda olması;
2. Əhalinin əsas istehsalının yerli materiallardan ibarət olması;
3. Əhalinin əsas istehsalı ilə əlaqədar olan iqtisadi subyektlərin yerli və ya regiondakı olması;
4. Əhalinin əsas istehsalı ilə əlaqədar olan iqtisadi subyektlərin əsas fəaliyyəti ilə mübarizə aparmağa hazır olması;
5. İqtisadi fəaliyyətin keyfiyyətini yüksəltmək;
6. İqtisadi fəaliyyətin dövlət qeydiyyatına alınması ilə əlaqədar olan işlərin aparılmasında dövlət qaydasında işləmək;

"Ağıllı kənd" konsepsiyasının Azərbaycanda tətbiqi ilə bağlı iqtisadi üstünlüklər nəzərdə tutulursa, onlar aşağıdakılardır:

1. Əhalinin əmək haqqı artır.

Əhalinin əmək haqqının artması əhalinin xarakteristikasında olan sosial rifahın yaxşılaşmasına və əhalinin özünün inkişaf etdirilməsinə səbəb olur. Əhalinin əmək haqqının artması onun özünün istehsal etdiyi əmək məhsuldarlığın yüksəltməsinə, əhalinin istehsalındakı keyfiyyətli və ya keyfiyyətsiz əmək bölgüsünü dəyişdirməsinə, əhalinin yaradıcılıq potensialının inkişaf etdirilməsinə və əhalinin əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında rolunu artırır.

2. Əhalinin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşmasına səbəb olur.

Əhalinin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşması əhalinin əmək haqqı artımından asılı olaraq, onun özünün yaşamasına, əhalinin sosial rifahını yaxşılaşdırmasına, əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında rolunu artırır.

3. Əhalinin iqtisadiyyatında dərin bir dəyişiklik yaradır.

Əhalinin iqtisadiyyatında dərin bir dəyişiklik yaratmaqla əhalinin əmək haqqı artımı, onun maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşması, əhalinin iqtisadiyyatında dərin bir dəyişiklik yaradır.

4. Əhalinin əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında rolu artırır.

Bu, əhalinin əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında olan bütün problemlərinin həllinə, əhalinin əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında olan bütün potensialının gerçəkləşdirilməsinə, əhalinin sosial-iqtisadi inkişafında olan bütün problemlərinin müəyyənləşdirilməsinə gətirib çıxarır.

Ölkəmizdə "Ağıllı şəhər" konsepsiyasını ilə bağlı pilot layihə həyata keçirilməsi imkanlarının müəyyən edilməsi məsələləri Prezident İlham Əliyevin 2020-ci il 27 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020–2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nda işıqlandırılıb. Aparılan sistemli fəaliyyət nəticəsində Azərbaycan Qafqaz regionunda Dördüncü Sənaye İnqilabı üzrə regional mərkəzə çevrilməkdədir. Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il 6 yanvar tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində "IV Sənaye İnqilabının Təhlili və Koordinasiya Mərkəzi" publik hüquqi şəxs yaradılması bu sahədə praktiki fəaliyyətin başlanğıcı hesab olun bilər.

2021 ci il aprelin 19-da isə Azərbaycan Prezidenti "Ağıllı şəhər" (Smart City) və "Ağıllı kənd" (Smart Village) konsepsiyasının hazırlanması haqqında" Sərəncam imzalayıb. Sərəncamda şəhər və kənd yerlərində dayanıqlı inkişafın əsas prioritetlərin Azərbaycan Respublikasının şəhər və kəndlərində göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin, təhlükəsizliyinin, səmərəliliyinin artırılması, onların göstərilməsində informasiya texnologiyalarının tətbiqi, habelə həmin xidmətlər üzrə mövcud resursların effektiv istifadəsi və idarə olunmasının təmin edilməsi olduğu vurğulanıb.

Qeyd edə bilərik ki, Azərbaycanın artıq "Ağıllı kənd" layihəsi ilə bağlı təcrübəsi mövcuddur. Belə ki, hələ 2018-ci ilin noyabrında Qax rayonuna səfəri zamanı Prezident İlham Əliyevə ilk dəfə olaraq ölkədə yaradılması planlaşdırılan "Ağıllı Kənd" layihəsi təqdim edilib.

Hazırda işğaldan azad olunmuş ərazilər də "Ağıllı şəhər" və "Ağıllı kənd" konsepsiyası əsasında yenidən qurulur.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə

texnoloji əsaslarla şəhərsalmanın həyata keçirilməsi istiqamətində bir çox işlərə start verilib. Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində “ağıllı kənd” layihəsinin gerçəkləşməsi, digər ərazilərdə də bu nümunədən istifadə edilməsi imkanlarını yarada bilər.

Ağalı kəndində yaşayan ailələrin sayı 200-dən çoxdur. Kəndin genişləndirilməsi və əlavə 150 evin inşa edilməsi, o cümlədən ikimərtəbəli, üçmərtəbəli mənzil tipli evlərin inşası nəzərdə tutulur. Yaşayış məntəqəsində sakinlərin rahatlığı üçün hər cür şərait nəzərə alınıb. Prezident İlham Əliyev kənd sakinləri ilə görüşündə dedi ki, “bir o qalıb ki, 30 ilə yaxın həsrət içində yaşayan insanlar gəlsinlər, burada rahat yaşasınlar, müzəffər xalq kimi əbədi yaşasınlar. Belə də olacaq. Bundan sonra həm Zəngilan rayonunda, həm digər rayonlarda, indi Baş planları təsdiq edilmiş rayonlarda inşaat işləri daha sürətlə gedəcək”. [3]

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan-2030: sosial-iqtisadi inşafa dair Milli Prioritetlər, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 fevral 2021-ci il tarixli Fərmanı.
2. Ağalı kəndinə əhalinin köçürülməsinin ikinci mərhələsi başa çatıb. URL: <https://sia.az/az/news/politics/980878.html>
3. İlham Əliyev və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Vətən müharibəsində Qələbəyə həsr olunmuş Zəfər paradında iştirak ediblər. URL: <https://president.az/az/articles/view/51179>
4. Wikipedia. URL: <https://www.wikipedia.org/>

ƏTRAF MÜHİT AMİLLƏRİNƏ İNSAN İNKİŞAFININ TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Nəsimova Günay Namiq qızı
Rəhbər: Nəsimova Arifə Cəmiyyəti
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Müasir dövrdə mövcud olan global və lokal ətraf mühit problemləri insan inkişafına əsaslanan tərəqqini əngəlləyən əsas amillərdən birinə çevrilmişdir. Ətraf mühit dedikdə, bir çox hallarda, təbii mühit nəzərdə tutulur. Ətraf mühitin vəziyyəti dedikdə isə yenə də təbii mühitin vəziyyəti, onun keyfiyyəti, təbii mühiti təşkil edən hava, su, torpağın xüsusiyyətləri və çirklənmə dərəcələri, biomüxtəlifliyin mühafizəsinin durumu və buna oxşar məsələlər düşünülür. Belə bir yanaşma şəraitində təbii ətraf mühitin vəziyyəti, yəni ekoloji şərait davamlı insan potensialına əsaslanan inkişafa təsir edən amil kimi qəbul olunur. Bu, bir faktdır ki, insanın cəmiyyətdə vəziyyəti, onun inkişaf imkanları təbii mühitdən çox asılıdır. Bir çox hallarda isə ətraf mühitin vəziyyəti anlayışı ekoloji vəziyyət kimi qəbul olunmaqdadır.

Lakin nəzərə alınmalıdır ki, insanı əhatə edən və cəmiyyətin uğurlu və uzunmüddətli inkişafına təsir edən ətraf mühit amilləri təkcə təbii şəraitlə məhdudlaşmır. İnsan inkişafının tam şəkildə və ya maksimum dərəcədə üzə çıxmasında təkcə təbii mühit əhəmiyyətli rol oynamır. Çünki insanı əhatə edən vahid bir mühit mövcuddur ki, o da təbii, iqtisadi, sosial və siyasi mühitlərdən təşkil

olunmasıdır. Məhz siyasi mühit ətraf mühitin bütün elementlərinin, o cümlədən təbii mühitin, vahid bir sistem kimi optimal şəkildə idarə olunmasına əhəmiyyətli təsir göstərən bir amil olduğunu göstərir.

Təbiət həm tarixən, həm də müasir dövrdə insanın yaşamını və inkişafını təmin edən ən əsas amillərdən biridir. Və buna uyğun olaraq insan təbii ətraf mühitdən hər zaman asılı olmuşdur. Təbii ətraf mühit insanın bir bioloji varlıq kimi formalaşması, onun təkamülü üçün şərait yaradan vacib amildir. Odur ki, onun müxtəlifliyi insan cəmiyyətinin inkişafında mühüm rol oynamış və bu gündə oynamaqdadır. Ətraf mühit insanın əsas bioloji, sosial və iqtisadi tələblərini ödəməsi üçün şərait yaradan həlledici mənbədir.

Hələ ən qədim dövrlərdə belə təbii mühit insana qeyri-əlvərişli amillərdən qorunmaq üçün sığınacaq vermiş, onu qurmaq və təkmilləşdirmək üçün şərait yaratmış, qida və dərman vasitələri, geyim və alətlər, istehsal və istehlak üçün xammalla təmin etmişdir. İnsan təbii ətraf mühiti, onun canlı və cansız komponentlərini öyrənməklə yeni biliklərə yiyələnir və bu biliklərdən cəmiyyətin və fərdin inkişafı üçün istifadə etməyə nail olur.

Aydındır ki, insanı əhatə edən təbiət onun yaşaması və inkişafı üçün tələb olunan hər cür şəraitin yaradılmasında mühüm rol oynayır. Bundan əlavə biz nəzərə alsaq ki, təbii mühit şəraiti hər yerdə eyni dərəcədə zəngin deyil və inkişaf üçün fərqli potensiala malikdir. O zaman təbiətin vahid bir sistem olduğunu və onun optimal fəaliyyətinin bir sistemin bütün elementlərinin qorunması üçün müvafiq şərait yaradılmasını tələb etdiyini görürük.

Bəşəriyyət insan cəmiyyətinin təkamülünün ilk illərindən başlayaraq və sivilizasiyanın hər mərhələsində ətraf təbii mühitin optimal idarə edilməsi istiqamətində biliklərə malik olmağa çalışıb. Bu biliklərin toplanması, cəmlənməsi, gələcək nəsillərə ötürülməsi və istifadəsi istiqamətində hər zaman fəaliyyəti həyata keçirib. Bu problem hazırda da aktualdır və gələcəkdə də aktual olacaq. Ekoloji baxımdan bu prinsip heç zaman dəyişməyib və qədim vaxtlardan başlayaraq hazırkı dövrə qədər davam etdiril- məkdədir. Bu istiqamətdə baş vermiş dəyişikliklər, elmi və texnoloji tərəqqi, bu sahədə qazanılmış nailiyyətlərin təbiətin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəyə yönəldilməsi ilə əlaqəlidir. Başqa sözlə, ətraf mühit insan potensialına əsaslanan inkişaf naminə zamanla dəyişən, əsasən, bu məqsədlərə xidmət edən texnologiyaların təkmilləşməsində maraqlıdır.

Bu gün müasir dövrdə insanın təbiətdən asılılığı olduqca böyükdür. Son illərdə baş vermiş global iqlim dəyişmələri və bununla əlaqədar təbii fəlakətlər, insanların üzləşdiyi texnoloji qəzalar və humanitar böhranlar, onlardan doğan itki və məhrumiyyətlər insanın təbiətdən nə dərəcədə asılı olduğunu bir daha sübut edir. Bu gün Qardaş Türkiyə ölkəsində baş vermiş zəlzələ bunun bir nümunəsi ola bilər. Hətta texnoloji səviyyəsi və iqtisadi baxımdan çox yüksək inkişaf etmiş ölkələr belə təbii fəlakətin və onun fəsadlarının qarşısında acız qalmışdır. Bu səbəbdən insan inkişafının ətraf mühitin idarə edilməsi sahəsində müasir bilik və bacarıqlarının nəzərə alınması çox vacib və əhəmiyyətlidir.

Ədəbiyyat:

1. Ələkbərov U.K. İnsan inkişafını əsasları. Ali məktəblər üçün dərslik, Bakı, "Aspoliqraf", 2016.
2. Ələkbərov U.K. Azərbaycan Respublikasının inklüziv inkişaf indeksi ölkənin innovativ inkişafının göstəricisi kimi. Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə. Bakı, 2018.
3. Ələkbərov U.K. Inklüziv inkişafın idarə edilməsinin əsasları. Bakı, 2018.
4. Ələkbərov U., İmanov Q. "Ekoloji sivilizasiya indeksi: konsepsiya və ilk tətbiq". Bakı, "Təhsil" 2011.
5. Ələkbərov U.K. "Davamlı insan inkişafı və ekoloji sivilizasiyanın əsasları". Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2013.
6. Hacızadə E. "Davamlı inkişaf konsepsiyasının sosial-iqtisadi aspektləri", Elmi əsərlərin siyahısı, 2012.
7. Hüseynov S. Davamlı inkişaf və ekoloji problemlər. Bakı, 2016.
8. Xəlilov T., Zeynalova M. Qlobal ekoloji problemləri. Dərs vəsaiti. Bakı, 2014.

Секція 7

Особливості економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА СПОРТИВНИХ ТРАВМ

Анненко А.В.

*Науковий керівник: Кірсанов М.В., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Спортивний травматизм - нещасні випадки, які виникли під час заняття спортом (групове чи індивід, на стадіоні, на спортивній секції, на спортивному майданчику) під наглядом вчителя чи тренера. Спортивні травми становлять 2-3 % усіх травм.

Лише ретельне вивчення причин спортивних травм, може сприяти зменшенню кількості травмованих, оскільки вона не пов'язане зі спортом як таким, а залежить від ряду причин, які можна усунути. Ці причини в основному можна звести до двох груп: недоліки методології та невідповідності спортсменів, незадовільна матеріальна ситуація. Це дає право стверджувати, що правильна організація та навчання спортсменів можуть зменшити кількість травм.

Основні причини спортивних травм:

- порушення в організації навчальних занять та змагань;
- незадовільні умови занять для їх проведення;
- незадовільний стан спортивного обладнання, одягу та взуття;
- недостатній медичний контроль;
- слабка фізична підготовка спортсмена (відсутність систематичної підготовки, перевантаження тощо);
- порушення спортсменами дисципліни під час тренувань та змагань.

Завдання для запобігання травмам:

1. Необхідно контролювати організацію та методику навчальних занять та змагань (особливо серед новачків). Страховка та допомога під час занять дуже важлива;

2. Технічний та санітарно-гігієнічний стан приміщення, спортивного обладнання, одягу, взуття та обладнання спортсмена. Використання спеціальних захисних пристроїв (щитів, наколінників тощо); захист від несприятливих метеорологічних умов (термічні та сонячні удари, обмороження тощо);

3. Медичний контроль під час занять спортом. Первинні та вторинні медичні обстеження перед участю у змаганнях, а також перш ніж відновити заняття після перерви;

4. Дисципліна, взаємоповажні відносини з боку спортсменів;

5. Обов'язковий аналіз спортивних травм разом із інструктором, тренерами, спортсменами.

Боротьба з травмами є обов'язковим компонентом роботи вчителя чи тренера. Травматизм займає значне місце в навчальному процесі. Заходи профілактики викладаються в навчальних закладах. Для всіх спортивних організацій та інших громадських організацій обов'язкові санітарні та гігієнічні вимоги щодо підтримки належних умов поведінки з метою запобігання травм. Важливе значення для запобігання травм - це: ретельний облік, дослідження, аналіз причин травм.

Необхідно суворо впроваджувати принципи раціональної методики на заняттях: поступово дозувати навантаження, послідовність освоєння нових навичок; індивідуальний підхід; обов'язковий інструктаж та контроль над вправою. Не можна дозволяти студенту чи учню здійснювати непідготовлені вправи. Перед основною частиною уроку або перед змаганням необхідно зробити розминку. При виконанні ряду вправ необхідне страхування та знання елементів самостраховки.

Педагогічний контроль має особливу цінність у запобіганні травм, що дозволяє визначити ступінь втоми тих, хто бере участь у процесі тренінгу.

Важливо суворо дотримуватися вчителем методичних інструкцій, які визначають зміст та процедуру проведення занять та змагань, порушення яких може завдати шкоди здоров'ю студентів.

Література:

1. Миронова З., Хефец Л. Профілактика травм в спорті і лікарська допомога. М: Фізкультура і спорт, 1989.

2. Мардар Г. Запобігання травматизму в процесі підготовки спортсменів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. праць Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк : РВВ Вежа ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. Т. 3. С. 79–82.

ПРОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ СПОРТТОВАРІВ

Блаженко Д.О.

*Науковий керівник: Руденко Ю.О., к.п.н., доцент
Сумський національний агротехнічний університет*

Для кожного, хто має бізнес, не є чужим маркетинг. Але стратегії та залучення нових клієнтів та покупців можуть бути різними та працювати по-різному. Створення онлайн-магазину може привернути нові погляди, але це не означає «якщо ви побудуєте, вони прийдуть». В даній роботі на прикладі магазинів спорттоварів ми розглянемо різні способи просування їх в мережі.

Для початку розберемо які існують найпопулярніші інструменти для просування:

– SEO - це внутрішня та зовнішня оптимізація інтернет-магазину з метою підвищення його позицій у пошуковій видачі;

– пошукова реклама - це набір інструментів, які допомагають просувати товари. Пошукова реклама поділяється на контекстну, банерну та Google Shopping;

– прайсагрегатори - це платформи, на яких розміщені дані про різні інтернет-магазини. Користувачі можуть порівняти ціни та знайти найкращу пропозицію;

– соціальні мережі - дозволяє представити ваші товари чи більшу кількість послуг користувачів цих веб-сайтів. У соціальних мережах можна розміщувати таргетовану рекламу, вести сторінку компанії та проводити ремаркетинг;

– email-маркетинг - ви можете ефективно просувати продукти та нагадувати про свій бренд за допомогою електронних листів[1].

Для оцінки кращого інструменту для просування магазинів спорттоварів ми проаналізуємо інтернет-магазин «ATHLETICS» по кожному з них[2].

SEO. «ATHLETICS» відображається у пошуковій системі при вводі слова «спорттовари», а також відображається у списку магазинів на мапі Google. Разом з цим показані оцінка та відгуки, по яким можна зробити висновки, що магазин виконує свої задачі якісно[3].

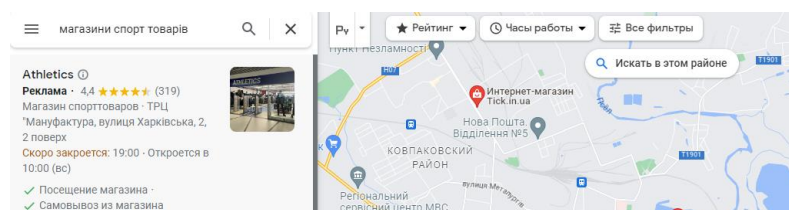

Рисунок 1 – Відображення магазину у списку магазинів на Google Maps.

Пошукова реклама. Використання даного інструменту я не змогла знайти. «ATHLETICS» не відобразився ні контекстною, ні банерною рекламою. Також я не побачила його в Google Shopping.

Прайсагрегатори. Для перевірки я обрала платформи Hotline і Price.ua. Ні там, ні там я не знайшла магазин «ATHLETICS». З цього ми можемо зробити висновки, що він не співпрацює з ними[4].

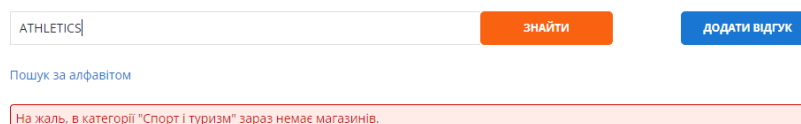

Рисунок 2 – Результат перевірки на платформі Price.ua.

Соціальні мережі. На веб-сайті магазину ми можемо знайти інформацію щодо використання соціальних мереж. В даному випадку використовуються Facebook та Instagram. На сторінках мереж висвітлюється інформація про знижки, акції. Там також присутні контакти для зв'язку і посилання на сайт(Рисунок 3).

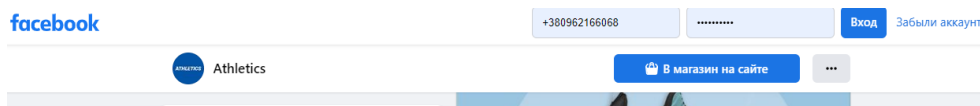

Рисунок 3 – Сторінка у мережі Facebook.

Email-маркетинг. Даний спосіб використовується для просування даного магазину. Ви можете зареєструвати особистий кабінет, де вкажете електронну пошту. Після цього ви зможете отримувати на неї повідомлення про знижки та акції. Також з реєстрацією клієнт буде отримувати різні бонуси.

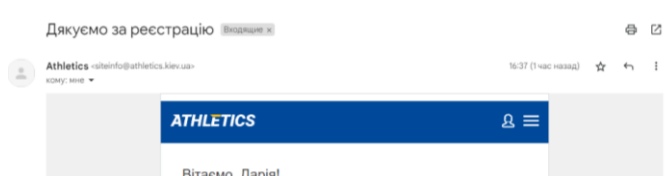

Рисунок 4 – Електронний лист від «ATHLETICS».

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що просування магазину «ATHLETICS» проходить непогано. Він відображається у пошуковій стрічці та на мапі. Магазин має гарні відгуки та оцінки, вже це викликає довіру до нього. Але, на нашу думку, він міг би розширити соціальні мережі, наприклад вести TikTok чи YouTube чи почати співпрацювати з прайсагрегаторами.

Література:

1. Каркунова К. Просування інтернет-магазину. URL: <https://horoshop.ua/ua/blog/prodvizhenie-internet-magazina/> (дата звернення 4.03.2023).
2. ATHLETICS. URL: <https://athletics.kiev.ua/> (дата звернення 4.03.2023).
3. Google Maps. URL: <https://www.google.com/maps/> (дата звернення 4.03.2023).

ПРОБЛЕМИ ВДОСОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Бойченко К.О.

Науковий керівник: Зайцев С.С., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На основі досвіду минулих років, необхідно розробити і впровадити на уроках фізичного виховання в навчальних закладах комплекс обов'язкових вправ по корекції і профілактиці сколіозів і розвитку грудної клітини. Слід не тільки відновити рівень санітарно-гігієнічного виховання минулих років, а й значно посилити його у навчальних закладах, враховуючи наявну екологічну обстановку. Необхідно з першого класу виробляти у дітей навички та вміння фізичного самовиховання і самовдосконалення, оскільки головна роль у

вирішенні завдань відновлення і корекції здоров'я дітей, підлітків та учнівської молоді належить саме саморозвитку, самовдосконаленню, самоосвіті і самоорганізації. Так, наприклад, проводяться масові оздоровчі, фізкультурні і спортивні заходи направлені на широке залучення молоді до регулярних занять фізичною культурою і спортом, на зміцнення здоров'я, вдосконалення фізичної і спортивної підготовленості учнів, студентів. Навчальний процес з фізичного виховання в освітніх установах доповнюється позанавчальними формами занять фізичною культурою в спортивних клубах та колективах фізичної культури. Для поліпшення фізичної підготовки проводяться пробні нововведення. Наприклад, для проведення практичних занять з фізичного виховання у вузах і школах створюються три навчальних відділення: підготовче, спортивного вдосконалення та спеціальне. Кожне нове покоління тренерів пропонує нові варіанти підготовки, методи навчання підростаючого покоління. Крім оздоровчого тренування, заняття фізичною культурою повинні включати навчання основам психорегуляції, загартовування і масажу, а також грамотний самоконтроль і регулярний лікарський контроль. Тільки комплексний підхід до проблем масової фізкультури може забезпечити ефективність занять для поліпшення здоров'я населення, а значить і фізичних якостей. Впровадження в практику комп'ютерної системи експрес-оцінки фізичного здоров'я і, на цій основі, індивідуалізованих фізкультурно-оздоровчих програм, значно підвищує ефективність реабілітаційно-оздоровчих заходів у учнів. Дана програма підвищує мотивацію до занять фізкультурою в школі і домашніх умовах.

Таким чином, пріоритетними напрямками вдосконалення процесу фізичного виховання в освітніх установах повинні стати:

- створення умов в освітніх установах, які сприяють збереженню та зміцненню фізичного і психічного здоров'я дошкільнят та учнівської молоді засобами фізичної культури і спорту;
- забезпечення тісної взаємодії навчального та позанавчального процесу фізичного виховання для освоєння цінностей фізичної культури, задоволення потреб учнівської молоді в заняттях фізичними вправами, спортом і туризмом;
- формування фізичної культури особистості учня з урахуванням його індивідуальних здібностей і мотивації;
- удосконалення лікарсько-педагогічного контролю за організацією фізичного виховання в освітніх установах;
- об'єктивізацію оцінки рівня фізичного розвитку та підготовленості учнівської молоді до майбутньої професійної діяльності;
- профілактику асоціальної поведінки учнівської молоді засобами фізичної культури і спорту;
- оснащення навчально-спортивним обладнанням та інвентарем загальноосвітніх закладів та установ початкової професійної освіти.

Література:

1. Матукова Г. Фізична культура як якість особистості. *Молода спортивна наука України : зб. наукових праць з галузі фізичної культури та спорту*. Львів, 2003. Вип. 7 : У 3-х т. – Т. 2. С. 255-258.

2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Київ.: Науковометодичний центр вищої освіти, 2004. 26 с.

3. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних термінів фізичної культури і спорту. Київ.: ІСДО, 1995. 200 с.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ

Колеснік Є.В.

Науковий керівник: Курилко М.Ф., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Вивчені матеріали та література надають цінну інформацію про особливості економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту в Україні. Вони проливають світло на виклики та можливості, з якими стикається Україна у розвитку спортивної індустрії, та надають рекомендації щодо їх подолання. Важливо враховувати цю інформацію при розробці політики та стратегій для розвитку спорту в Україні.

Рекомендації включають збільшення державної підтримки та фінансування спорту, сприяння прозорості спортивних організацій, покращення спортивної інфраструктури, боротьбу з корупцією та створення позитивного іміджу країни для спортивного туризму. Впровадження цих рекомендацій вимагатиме значних зусиль від різних зацікавлених сторін, включаючи уряд, спортивні організації, спортсменів та широку громадськість.

Важливо також визнати, що розвиток спорту в Україні має не лише економічні, але й соціальні та культурні переваги. Спорт може сприяти зміцненню здоров'я, соціальній інтеграції та національній ідентичності. Україна має багату спортивну історію, і розвиток індустрії може допомогти зберегти та популяризувати цю культурну спадщину.

Крім того, Україна має значну можливість використати свою спортивну індустрію для зміцнення міжнародних відносин. Спорт може бути потужним інструментом дипломатії та сприяння культурному обміну. Проводячи міжнародні спортивні заходи та запрошуючи спортсменів з інших країн тренуватися та змагатися в Україні, країна може будувати мости з іншими народами та просувати свої цінності та культуру.

Отже, розвиток спорту в Україні має значні виклики та можливості. Особливості економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту в Україні потребують уваги та дій. Уряд та спортивні організації повинні визначити пріоритетом розвиток спорту та створити середовище, яке сприятиме прозорості, зростанню та соціальним і культурним перевагам. Таким чином, Україна зможе розкрити весь потенціал спорту і зробити внесок у добробут своїх громадян та економіку країни, а також зміцнити свої міжнародні зв'язки.

Окрім економічних, соціальних, культурних та дипломатичних переваг спорту, Україна також стикається з унікальними викликами у розвитку своєї спортивної індустрії. Корупція, відсутність прозорості, недостатне

фінансування та застаріла інфраструктура є одними з найбільш значущих викликів. Вирішення цих проблем вимагатиме значних зусиль від різних зацікавлених сторін, включаючи уряд, спортивні організації, спортсменів та широку громадськість.

Однією з найважливіших проблем, з якою стикається Україна, є корупція. Корупція у спорті має далекосяжні наслідки, зокрема підриває чесність змагань, знижує довіру громадськості до спортивних організацій та перешкоджає розвитку галузі. Український уряд вжив певних заходів для боротьби з корупцією, зокрема створив антикорупційні органи та прийняв антикорупційне законодавство. Однак потрібно зробити ще більше, щоб забезпечити прозорість діяльності спортивних організацій та викоринити корупцію.

Ще однією значною проблемою є недостатнє фінансування спорту. Брак фінансування ускладнює для спортивних організацій залучення та утримання найкращих талантів, інвестування в сучасну інфраструктуру та організацію змагань високого рівня. Український уряд докладає зусиль для збільшення фінансування спорту, але потрібно зробити ще більше, щоб забезпечити спортивні організації ресурсами, необхідними для розвитку та конкуренції на найвищому рівні.

Застаріла інфраструктура - ще один виклик, з яким стикається Україна на шляху розвитку спортивної індустрії. Багато спортивних споруд в Україні є застарілими і потребують реконструкції або заміни. Це може ускладнити проведення змагань високого рівня та залучення спортсменів, а також може становити загрозу безпеці для тих, хто користується цими об'єктами. Покращення спортивної інфраструктури в Україні має вирішальне значення для розвитку галузі та зміцнення здоров'я і добробуту населення.

Отже, розвиток спорту в Україні потребує вирішення значних проблем, серед яких корупція, недостатнє фінансування та застаріла інфраструктура. Однак переваги розвитку спортивної індустрії, включаючи економічні, соціальні, культурні та дипломатичні вигоди, роблять цю справу вартою того, щоб її розвивати. Український уряд та спортивні організації повинні працювати разом, щоб створити середовище, яке сприяє прозорості, зростанню та соціальним і культурним перевагам. Таким чином, Україна зможе розкрити весь потенціал спорту і зробити внесок у добробут своїх громадян та економіку країни.

Література:

1. Борецька Н.О. Фізична культура і спорт як один із пріоритетних напрямків державної політики. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 530–533.
2. Довгенько Ю. І. Передумови застосування програмно-цільового методу в державному управлінні матеріально-технічною базою олімпійського, паралімпійського та дефлімпійського спорту. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2019. № 13. С. 3–10.
3. Приступа Є., Жданова О., Чеховська Л. Аналіз ринку фізкультурно-оздоровчих послуг у Львові. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. №6. С. 79–84.

ЕКОНОМІКА У СФЕРІ СПОРТУ: ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Конорчук Д.В.

*Науковий керівник: Шевченко О.В., к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

У світі фізичне виховання та спорт є важливою сферою економіки. Вона забезпечує здоров'я нації, зміцнення моральної та фізичної стійкості, підвищення культури населення.

Спорт та фізичне виховання є органічною складовою економічної системи, об'єктом якої є державне регулювання та ін. Як складова частина суспільного життя, спорт може існувати у тісному зв'язку зі всією можливою економічною, політичною системою суспільства. Наразі створення нових моделей фізичного виховання створюються на нових економічних і правових відносинах, які спрямовані на взаєморозуміння суб'єктів [1].

Науковці вивчають сферу спорту та фізичне виховання з точки зору впливу на них економічних процесів, так, можна виділити прикладну дисципліну «Економіку фізичної культури», чи як науку «Економіка фізкультури та спорту».

Економіка фізичної культури та спорту являє собою прикладну дисципліну, яка входить до комплексу економічних наук, що вивчають господарську діяльність окремих економічних суб'єктів та суспільства в цілому з метою пізнання природи цієї діяльності, прогнозування та регулювання економічних процесів. Більш конкретно, економіка фізкультури та спорту – це наука, що вивчає методи вирішення завдань, що виникають у сфері спортивних відносин, пов'язаних із використанням матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів на рівні спортивних організацій та суспільства загалом [2].

Економічна система у сфері фізичного виховання та спорту має свої певні особливості, які можуть залежати від різних факторів, такі як: тип діяльності, масштаб, конкуренція на певному ринку, національна культура, політика держави і т.д. Узагалі, економічна діяльність у сфері фізичного виховання та спорту має свої особливості, що потребують особливої уваги з боку бізнесу та держави. Розвиток інфраструктури, наукових досліджень, технологій та інновацій, соціальна відповідальність та здоровий спосіб життя - це лише декілька аспектів, які потребують уваги при економічній діяльності у цій галузі.

Однією з особливостей економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту є сезонність. Деякі види спорту популярні лише в певні періоди року, що може призвести до сезонної зміни попиту на послуги з фізичного виховання та спорту. Це може стати викликом для бізнесу в цій галузі, оскільки він повинен планувати свою діяльність та управляти фінансами з урахуванням сезонних змін попиту. Наприклад, відпочинок у Буковелі, за статистичними даними, взимку відбувається більший попит людей і від цього відпочинок взимку коштує дорожче, ніж влітку [3].

Іншою особливістю економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту є значна конкуренція між підприємствами, що пропонують послуги у

цій галузі. Через конкуренцію важче обирати потрібний товар, потрібний для тієї чи іншої сфери, оскільки кожне підприємство має різних постачальників і від цього залежить якість товару. Тому бізнесу важливо знайти свою нішу на ринку та надавати якісні послуги, які відповідають потребам клієнтів.

Також важливо звернути увагу на високі витрати на обладнання та інфраструктуру для забезпечення безпеки та комфорту клієнтів. Відповідно до законодавства, підприємства, що займаються фізичним вихованням та спортом, повинні дотримуватися стандартів безпеки та забезпечувати своїх клієнтів необхідним обладнанням та умовами для тренувань та занять. Це може вимагати великих витрат на закупівлю спеціалізованого обладнання та його підтримку в гарному стані. Крім того, підприємства мають забезпечувати чистоту та гігієнічні умови для клієнтів, що також може призвести до додаткових витрат на прибирання та засоби для дезінфекції.

Держава також відіграє важливу роль у розвитку економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту. Верховна рада України як єдиний орган законодавчої влади, забезпечує створення нормативно-правової бази розвитку фізичної культури і спорту. Організаційні засади сфери фізичної культури і спорту, визначені Законом України «Про фізичну культуру і спорт» [3], до якого, станом на сьогодні, двадцятьма вісьмома законодавчими актами було внесено відповідні зміни і доповнення, що говорить про розвиток цієї сфери.

Кабінет Міністрів України здійснює координацію дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту. З цією метою впродовж 31 року видано більше ніж 100 постанов та розпоряджень. Уряд також сприяє у вирішенні питань спорту щодо вищих досягнень. Так, Прем'єр-міністр України за посадою очолює Організаційний комітет з підготовки і участі спортсменів України в Олімпійських і Параолімпійських іграх, Всесвітніх іграх глухих, Всесвітніх Універсіадах.

Уряд сприяв Федерації футболу України у підготовці до участі у другому етапі тендеру на право проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу в Україні та Республіці Польща [4], а Міністерство молоді та спорту України, як центральний орган виконавчої влади з фізичної культури і спорту, спрямовує діяльність на формуванні оптимальних суспільних відносин між державою та всіма учасниками спортивного руху (Національним олімпійським комітетом України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивним комітетом України, фізкультурно-спортивними товариствами, спортивними федераціями та іншими громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості). Тобто, держава регулює діяльність у цій галузі через встановлення законодавчих норм та стандартів безпеки.

В умовах високої конкуренції та відповідальності за здоров'я людей, бізнес у цій галузі повинен мати відповідальний та професійний підхід до своєї діяльності, а органи державної влади, в свою чергу, повинні допомагати розвивати дану сферу спорту, оскільки це є важливий внесок у майбутнє нашої країни.

Література:

1. Смоляр І.Є., Музиченко Я.О., Дельнова Г.В. Спорт: економіка, політика, культура. Опис тематичної виставки Універсального підсобного фонду Відділу комплексного бібліотечного обслуговування. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4872>.
2. Економіка та спорт. Економічні відносини у сфері фізичної культури та спорту. Економіка спорту, теоретичні аспекти та перспективи розвитку. URL: <https://1ppa.ru/uk/the-book-of-incomes-and-expenses/ekonomika-i-sport-statya-ekonomicheskije-otnosheniya-v-sfere-fizicheskoi/>
3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. №3808-XII – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
4. Особливості І Перспективи Розвитку Системи Управління Сферою Фізичної Культури І Спорту. URL: <https://sportbuk.com/2011/03/18/osoblyvosti-i-perspektyvy-rozvytku-systemy-upravlinnya-sferoyu-fizychnoji-kultury-i-sportu/>.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СПРИТНОСТІ ТА КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Корчма С.В.

Науковий керівник: Безніс О.Є., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Поряд з розвитком швидкості, сили, витривалості студентам необхідно розвивати такі важливі рухові якості, як спритність та координаційні здібності.

Поняття координованості та спритності як рухових якостей близькі за суттю, але не ідентичні, їх об'єднує спільність вимог, що пред'являються до рухової сфери людини, а різнить те, що спритності характерна раціональність і економічність рухів в ситуації, що виникає, а для координованості - швидкість і точність відтворення рухів.

Тобто, спритність можна розглядати як здібність вирішувати рухові завдання раціонально, економічно і кмітливо в миттєво виникаючих ситуаціях. Спритність і види складної реакції (реакції з вибором і на рухомий об'єкт) схожі за своєю суттю. В спритності, як і в складних рухових реакціях, фізичне і психічне є органічною єдністю. Різняться загальна спритність і спритність в окремому виді спорту чи виді діяльності, тобто специфічна спритність, що характеризується високим рівнем удосконалення у виконанні спортивної вправи або трудової операції. В структурі координаційних здібностей спортсмена, в першу чергу, слід виділити сприйняття та аналіз особистих рухів, наявність образів, динамічних, часових й просторових характеристик рухів свого тіла і різних його частин в складній взаємодії, розуміння поставленої рухової задачі, формування плану і конкретного способу виконання руху.

Важливим фактором, що визначає рівень координації, є також оперативний контроль за характеристикою виконуючих рухів і обробка їх результатів.

Рівень координаційних здібностей залежить і від моторної (рухової)

пам'яті - здатності центральної нервової системи запам'ятовувати їх у випадку необхідності.

За даними спеціальних досліджень, можна виділити такі самостійні види координаційних здібностей: здібність до оцінки і регулювання динамічних і просторово-часових параметрів рухів; здібність зберігати рівновагу пози; чуттєвість ритму; здібність до орієнтації в просторі; здібність довільно розслабляти м'язи; координованість рухів. В практичній діяльності людини розрізняється загальна координованість і координованість в дрібних рухах. Між ними не існує тісної залежності - можна володіти хорошою координацією в дрібних рухах і бути менш здібним в координації рухів за участю всього тіла і навпаки.

Ефективність розвитку спритності багато в чому залежить від методів, які використовуються при цьому. Можна навести такі рекомендації з методики розвитку спритності: - основним завданням для розвитку спритності повинно бути оволодіння новими різноманітними руховими навичками та їх компонентами. Вивчення їх розширює базу, на якій можуть утворюватись нові координаційні зв'язки; - студент повинен безперервно засвоювати нові навички.

Це положення особливо відноситься до тих видів спорту, в яких одним з головних чинників є оволодіння складним і великим за обсягом матеріалу вправ (бокс, боротьба, гімнастика); - в той час, як інші фізичні здібності можна розвивати за допомогою виконання відносно простих рухів, вправи для розвитку спритності повинні відзначатися складністю в координаційно-руховому розумінні; - для того, щоб навчатись швидко змінювати рухові дії, в тренування необхідно включати рухливі й спортивні ігри, біг з перешкодами тощо; - розвиток спритності стимулюється підвищенням координаційних утруднень (наприклад, зміна швидкості і темпу руху, зміна способів виконання вправ, ускладнення вправ додатковими рухами, зміна протидії тих, хто займається при групових або парних вправах, виконання знайомих рухів в нових комбінаціях, дзеркальне виконання вправ тощо); - в тренуванні спортсменів, як правило, не плануються окремі заняття, які розвивають координаційні здібності.

Комплекси вправ, що сприяють їх вдосконаленню, повинні виконуватись практично щодня й органічно входити до програми тренувальних занять, ранкової гімнастики;

- вправи для розвитку спритності краще всього виконувати на початку основної частини тренувального заняття. Інтервали між ними повинні бути оптимальними. Обсяг вправ для розвитку спритності в рамках одного тренувального заняття повинен бути незначним, але заняття необхідно проводити частіше;

- найкращі умови для розвитку координаційних здібностей в дитячому та підлітковому віці, оскільки організм в цей час найбільш пластичний і тому можна рано закласти основи швидкого засвоєння нових складних рухових навичок.

Література:

1. Теорія и методика фізичного виховання/ за ред. Т.Ю. Круцевич. Київ: Олимпийская литература, 2008. Т. 1. С. 259-273.
2. Опанасюк Ф.Г., Грибан Г.П. Розвиток спритності та координаційних здібностей в процесі самостійних занять студентів: Метод. розроб. для виклад. кафедр фіз. вих. і студентів. Житомир: ДАУ, 2004. 18 с.
3. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання. Тернопіль: Збуря, 2000. С. 125-131.

МЕТОДИКА РОЗВИДКУ ШВИДКОСТІ

Кохан К.Ю.

*Науковий керівник: Кірсанов М.В., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

При навчанні та вдосконаленні техніки бігу на короткі дистанції слід звернути увагу на ліквідацію найбільш характерних помилок, яких припускаються студенти, а також збільшити обсяг засобів при розв'язанні цих складних завдань.

В методиці розвитку швидкості можна виділити два напрямки: 1. цілісне виховання швидкості у відповідному русі; 2. аналітичне вдосконалення окремих факторів, які впливають на максимальну швидкість руху. Тому до самостійних занять з розвитку швидкості можна переходити лише після оволодіння технікою бігу з середньою швидкістю, оскільки техніка спринтерського бігу має багато схожого з бігом на середні дистанції.

Починаючи підготовку з удосконалення спринтерського бігу, потрібно враховувати методичні поради, які суттєво впливають на ефективність тренувального процесу.

1. Головними засобами розвитку швидкості є короточасні вправи, які виконуються з максимально можливою швидкістю і з граничною частотою рухів. Тобто інтенсивність є вирішальним фактором при розвитку швидкості. Однак потрібно знати, що темп рухів збільшується до тих пір, поки не виникає зайва напруженість. Тому підвищення швидкості повинно йти у відповідності до рівня оволодіння технікою. Тривалість таких вправ не повинна перевищувати 3-10 с, а довжина відрізка - 20- 80 м. Заняття слід організовувати так, щоб швидкісним вправам не передувала будь-яка утомлива робота.

2. Відрізок часу між виконанням повторних навантажень повинен забезпечити оптимальне відновлення працездатності. Відрізок відпочинку не повинен бути тривалим, щоб збудження нервової системи не встигло згаснути. Всяка наступна вправа повинна виконуватись в період підвищеної працездатності. Встановлено, що цій фазі відповідає період відновлення ЧСС до 105-115 за 1 хв. Якщо підготовка знаходиться на достатньому рівні, то загальну кількість повторень треба виконувати серійно.

3. Загальний обсяг навантаження, як в одній вправі, так і в серії повинен бути невеликим і виконуватись до тих пір, поки сам темп виконання

тренувальних вправ не почне знижуватися. Тобто, всі вправи повинні виконуватись при оптимальній працездатності центральної нервової системи. При цьому тренуватися потрібно лише доти, поки не настала втома.

4. В кожному наступному тренуванні, в кожній спробі, в кожному повторенні вправи за рахунок вольової мобілізації потрібно намагатись показати найкращий результат, перевершити свою максимальну швидкість.

5. Вправи повинні бути настільки добре засвоєні, щоб під час руху основні вольові зусилля були направлені не на спосіб, а на швидкість виконання. Разом з тим, швидкість рухів можна значно покращити за рахунок розвитку сили м'язів. Цей показник буде підвищуватися лише тоді, коли більш продуктивно використовуватимуться еластичні якості м'язів, пам'ятаючи, що попередньо оптимально розтягнутий м'яз скорочується з більшою силою та швидкістю. В зв'язку з цим, корисним буде виконання вправ у поєднанні розтягування м'язів з наступним їх напруженням і скороченням. При цьому потрібно також навчити студентів розслабляти м'язи-антагоністи, які не задіяні в активній роботі.

Розвиток швидкості потребує також правильного використання таких методів:

1. Багаторазового повторення вправ на заняттях в нормальних умовах (так званий основний метод розвитку швидкості). При його використанні розрізняють два варіанти: а) використання вправ з поступово наростаючою швидкістю, яка досягає до максимально можливої; б) збільшення максимальної інтенсивності робочих зусиль одразу ж на початку виконання вправ.

2. Виконання вправ в ускладнених умовах (біг вгору, біг з обтяженнями, біг по піску тощо).

3. Виконання вправ в полегшених умовах з більшою швидкістю, в більш високому темпі (біг скороченими і частішими кроками, біг за допомогою тяги, біг на місці в упорі, виконання бігу по доріжці з нахилом 2-3 тощо).

Техніка бігу на короткі дистанції має свої відмінності. Вона характеризується максимальною інтенсивністю, короткочасністю та потужністю роботи рухового апарату. Добра реакція на старті дозволяє одразу розвинути швидкість, а добра фізична підготовка - підтримати її на дистанції без уповільнення на фініші. Для цього застосовують ряд спеціальних підготовчих вправ, які за своїм характером і руховою структурою близькі до бігу, або ж відтворюють окремі елементи бігових рухів. Доступність, емоційність та практична цінність цих вправ робить їх незамінними засобами для більш правильного оволодіння технікою бігу. Тому основним завданням при вдосконаленні техніки спортивного бігу є правильний підбір, послідовність застосування спеціальнопідготовчих вправ.

Література:

1. Зайцева В. М. Теорія спортивного тренування з основами методик: Підручник для студентів IV курсу вищих навчальних закладів з факультетами фізичного виховання. Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 174 с.

2. Свіргунець Є.М., Савченко Р.Є. Розвиток швидкісних можливостей: Методичні рекомендації для студентів. Хмельницький: ТУП, 1999. 22 с.
3. Нікітушкін В.Г. Підготовка юних бігунів. Київ: Здоров'я, 1988. 112 с.

ФАКТОРИ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ СПОРТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Куценко Ю.В.

*Науковий керівник Жуковська В.М., д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет*

Фізична культура і спорт, як соціальний інститут і специфічний вид професійної діяльності, активно впливає на розвиток здорового суспільства і нині переживає структурні і якісні перетворення. Дослідження підприємництва у сфері спорту носять фрагментарний характер, тобто вивчаються окремі питання, пов'язані з розвитком професійного спорту та фітнес-індустрії. Різні функціональні аспекти потенціалу управління у сфері фізичної культури та спорту досліджуються в роботах В.В. Галкіна, С.М. Добсона, В.М. Жуковської А.Д. Молдована, В.І. Лукашука, О.О. Кузьменка, Г.Н. Серикова, Д.Л. Гадайчука, А.А. Павленка, та ін.

Метою тез є обґрунтування факторів успіху компаній у сфері фізичної культури та спорту. Спортивний менеджмент – особливий вид бізнесу, що потребує певних знань та умінь від підприємця. Звісно, в першу чергу, стосовно спорту та комерції. Спортивний менеджмент зобов'язує мати не тільки комунікативні та організаційні здатності, але й глибоке знання складових спортивної науки, а саме: анатомії, біохімії, фізіології, раціонального харчування, спортивної медицини, психології й педагогіки спорту, спортивного менеджменту та маркетингу. Функції підприємництва у сфері спорту виділяють такі:

- 1) загальноекономічну, що проявляється в участі суб'єктів ринку товарів та послуг спортивного призначення в суспільному поділі праці;
- 2) ресурсну, спрямовану на ефективне використання як відтворюваних, так і обмежених ресурсів;
- 3) інноваційну, обумовлену потребою в безперервному технологічному розвитку організацій у сфері спорту;
- 4) організаторську, що полягає в прийнятті власниками майна самостійних рішень щодо організації й диверсифікації власної справи;
- 5) соціальну, спрямовану на можливість надання робочих місць іншим [1].

Спортивний менеджмент заснований на тому, що товари й послуги спортивного призначення надаються споживачам платно за ринковими цінами. економічна поведінка споживачів на ринку визначається ціною, що формується під впливом попиту та пропозиції, популярності спортсмена або компанії у сфері спорту. Ціна є важливою передумовою збільшення або скорочення

виробництва продукції. У свою чергу, виробники товарів і послуг спортивного призначення визначають потреби споживачів з урахуванням ринкової кон'юнктури. Розвиток підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту забезпечує високу ефективність завдяки інноваціям при виготовленні одягу з екологічних тканин, використанні перфорованих устілок чи термосклеюваних панелей. Такі інновації та деталі роблять продукт комфортним та зручним, підприємство має вищий попит і, як наслідок, прибуток [2].

Наприклад, компанії Adidas та Nike, на перший погляд, пропонують схожі товари для конкретної групи споживачів. Але основні споживачі товарів Adidas переважно ті, хто любить теніс і футбол, натомість основні покупці Nike - це фанати баскетболу і легкої атлетики. Обороти компанії Nike у 2019 році становив \$39,1 млрд. США. Проте компанія Adidas у тому ж році досягла обороти менше - \$ 23,6 млрд. США [3]. Обидві компанії добре знають потреби споживачів та їх фінансові можливості, тому й мають успіх поза конкуренцією.

Успіх підприємництва у сфері спорту залежить від численних факторів: правильного вибору моделі управління, маркетингових заходів, кваліфікації персоналу, рівня сервісу, обліку індивідуальних запитів споживачів.

Разом з тим слід зазначити, що діяльність суб'єктів господарювання у сфері фізичної культури і спорту, незважаючи на її комерційний характер, сприяє реалізації важливих соціальних потреб, пов'язаних, у першу чергу, із духовним та фізичним розвитком індивідів. Здоровий спосіб життя в цілому, фізична культура і спорт стають національною ідеєю, що сприяє розвитку сильної держави і здорового суспільства.

Споживчі настрої населення сьогодні у пошуках найнижчих цін: частина споживачів готова витратити час онлайн у виборі прийнятної ціни та якісного товару.. Отже, успішна діяльність у сфері фізичного виховання та спорту, має бути клієнтоорієнтована і спрямована впровадження інновацій, формування лояльних цін на послуги, вдосконалення операційного регулярного менеджменту спортивно- оздоровчої діяльності.

Література:

1. Лукашук В. І. Соціологія URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2012/07/43-52_no-3_vol-42_2012_UKR.pdf
2. Жуковська, В.М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації: монографія. Київ.: КНТЕУ. 2018. 352 с.
3. The money URL: <https://themoney.co/uk/quelle-est-la-marque-la-plus-riche-entre-nike-et-adidas/>

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО ТЕНІСУ

Лимар К.В.

Науковий керівник: Курилко М.Ф., доцент

Харківський національний автомобільно дорожній університет

У наш час однієї з найважливіших у практиці спортсменів різної кваліфікації й віку стає проблема відновлення їхньої працездатності. Рівень сучасної підготовки спортсменів є занадто активний, саме це впливає на подальший ріст фізичних і психологічних навантажень, що у свою чергу буде збільшувати й ступінь стомлення. Здатність переборювати стомлення, що виникає в процесі загальної діяльності, у значній мірі впливає на досягнення високих результатів. Значні навантаження, які переносять спортсмени, вимагають правильного підходу до тренувань, а також при підготовці до змагань і в період їхнього проведення. Тому знання закономірностей розвитку організму, правильний спосіб тренувань й практичне знання мають велике значення в роботі тренера. Досягнення високих результатів у спорті обумовлено впровадженням у підготовку спортсменів спеціально підібраних для кожного виду спорту засобів керування тренувальним процесом і відновленням організму спортсменів. Метою етапу підготовки до вищих досягнень є створення передумов до максимальної реалізації індивідуальних можливостей в умовах гостроконкурентної спортивної боротьби. Великої уваги на цьому етапі надається плавному розвитку фізичних якостей. Високий рівень фізичної підготовленості вважається однією з найважливіших передумов підвищення спортивної майстерності у подальшому. Стає очевидним, що бажаний ефект може дати тільки комплексний підхід до використання різних засобів відновлення. У спортивній практиці в останні роки велике поширення одержали психологічні методи й засоби відновлення.

З метою обґрунтування правильності підготовки юних спортсменів до великого спорту, підбору як найбільш правильної техніки підготовки під час тренувань. Така постановка питання обумовлена визначенням правильності підготовки дітей різного віку до великого спорту, та правильним підбором методу підготовки юних спортсменів.

Для опитування була використана спеціально розроблена анкета. Великої уваги надається плавному розвитку фізичних якостей. Високий рівень фізичної підготовленості вважається однією з найважливіших передумов підвищення спортивної майстерності у подальшому. Разом з тим питома вага техніко-тактичної і змагальної підготовки з року в рік зростає. Характерною особливістю системи підготовки висококваліфікованих тенісистів в Німеччині є високий рівень науково-методичного забезпечення. Особливої уваги в тренуваннях - окрім техніко-тактичної і фізичної підготовки - надається формуванню таких важливих і необхідних для тенісиста якостей, як самоконтроль, дисципліна, витримка. Під час тренувань надзвичайно суворий режим. Все підпорядковано досягненню головної мети – підготовці

висококваліфікованих тенісистів. Стосовно вдосконалення системи підготовки висококваліфікованих тенісистів у світі в цілому, можна констатувати, що упродовж останніх десятиріч високих успіхів добивалися майстри різноманітних ігрових стилів: гра переважно біля сітки, або переважно на задній лінії; гра по всьому корту. Однак слід відзначити, що останнім часом висококласні тенісисти найбільш широко застосовують активну гру по всьому корту. Гравець постійним тиском намагається заплутати суперника і завершити атаку точним ударом в недосяжну для нього на даний момент частину майданчика або ж зіграти так, щоб суперник був змушений помилитися. Найбільш яскравим представником цього стилю є кращий гравець останніх років Р. Федерер. Важливою прогресивною тенденцією в системі підготовки висококваліфікованих тенісистів є формування вміння пристосовуватися до різноманітних типів покриттів кортів і різноманітних стилів гри суперників. В той же час у техніко-тактичних діях тенісистів, що входять до світової еліти, досить чітко проглядається певна індивідуалізація (дуже потужна подача; висока ефективність обводки гравця, що знаходиться біля сітки; 24 спеціалізація на певному покритті кортів тощо). Довготривалі турнірні зустрічі ставлять високі вимоги до фізичної підготовленості спортсменів, особливо до витривалості, швидкості та спритності.

Результати дослідження дозволяють обґрунтовувати програми тренінгу мотивації спортивних досягнень для юнаків і дівчат, як компонента психологічного забезпечення їхньої підготовки.

Запрошуючи дітей до великого спорту кожен тренер повинен віднести до цього з серйозними поясненнями дітям, що вони зроблять правильний вибір. Адже це нелегка праця, на яку кожен повинен сам робити свій вибір - погоджуватися, чи – ні. У бесідах з юними спортсменами варто акцентувати їхню увагу на позитивному впливі спорту на розвиток сили, витривалості, швидкості.

Література:

1. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. Київ: Олімпійська література, 2001. 439 с.
2. Папуша В.Г. Теорія і методика фізичного виховання у схемах і таблицях. Тернопіль: підручники і посібники, 2011. 128 с.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Лугінець М.Г.

Науковий керівник: Безніс П.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Теорія фізичної культури - це узагальнена система наукових знань про суть фізичної культури та закони її використання для фізичного вдосконалення людини. Термін "фізична культура" дуже часто поєднується з терміном

"спортом", коли вони говорять "фізичну культуру та спорт". Спорт значною мірою є частиною фізичної культури, а саме в тій частині, яка включає більшість сучасних видів спорту, які є дуже активними типами рухової активності, які в певних умовах призводять до видатних показників фізичної досконалості людини. Але спорт в цілому не поглинається концепцією "фізичної культури".

Сфера фізичної культури характеризує низку ознак, притаманних лише їй, які об'єдналися у три групи:

- Активна рухова активність людини. Організована таким чином, щоб утворилися життєво важливі рухові навички, вдосконалювалися природні властивості тіла та забезпечувалася фізична працездатність. Основними засобами вирішення цих проблем є фізичні вправи.

- Позитивні зміни у фізичному стані людини - рівень розвитку морфофункціональних властивостей тіла, кількість та якість освоєння життєво важливих навичок та навичок виконання вправ. Поліпшення показників здоров'я. Результатом повного використання фізичної культури є досягнення людьми фізичної досконалості.

- Набір матеріальних та духовних цінностей, створених у суспільстві для задоволення необхідності ефективного вдосконалення фізичних можливостей людини. Такі значення включають різні типи гімнастики, спортивні ігри, набори вправ, наукові знання, методологія виконання вправ, матеріальних та технічних умов тощо.

Формування знань, навичок та навичок цілеспрямованого та ефективного використання засобів фізичної культури проводиться саме в процесі фізичного виховання. Отже, цей процес виступає активною стороною фізичної культури, завдяки якій цінності фізичної культури перетворюються на особисту власність людини. Це відображається на поліпшенні здоров'я, підвищенні рівня розвитку фізичних якостей, рухової підготовленості, більш гармонійного розвитку тощо. Часто фізичне виховання характеризується як одна з частин фізичної культури. Потрібно зауважити, що фізичне виховання відрізняється від інших видів освіти тим, що вона заснована на процесі, який забезпечує навчання рухів (рухові дії) та освіти фізичних якостей.

Вся діяльність людини, інтелект, праця, спорт, спілкування, емоції заохочують до життєвих рухів. Було встановлено, що потреба в русі розвивалася під час еволюційного розвитку людини. Виконуючи певні рухові дії, людина демонструє свої здібності в них. Отже, я характеризую індивідуальні здібності людини, вони кажуть, що він сильний, спритний, витривалий тощо. По суті, в цих характеристиках виявляються фізичні здібності, які в науковій та методологічній літературі часто називають фізичними якостями. На жаль, у літературі дуже суперечливі точки зору на визначення та взаємозв'язок понять "фізичних здібностей" та "фізичних якостей".

Література:

1. Теорія і методика фізичного виховання: в 2-х томах. Зад ред. Т. Ю.Круцевич. Київ: Олімпійська література, 2008. 391 с.
2. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Київ: Олимпийская литература, 1997. 583 с.
3. Сергієнко Л.П. Практикум з теорії та методики фізичного виховання: Навчальний посібник. Харків: «ОВС», 2007. 271 с.

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Негрій А. Ю.

*Науковий керівник: Шевченко О.В. к.ю.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Україна має державну політику щодо фізичної культури та спорту, яка передбачає фінансування з державного бюджету. Відповідно до законодавства України, фізична культура та спорт є важливою сферою державного інтересу, яка забезпечує здоров'я та фізичний розвиток населення. Державне фінансування у цій сфері здійснюється на різних рівнях - від державного до місцевого.

Державне фінансування у сфері фізичного виховання та спорту здійснюється через спеціальні програми та проекти, що фінансуються з бюджету на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному та місцевому). Так, на рівні держави укладається Державна цільова програма розвитку фізичної культури та спорту, яка передбачає виділення коштів на підтримку спортивних об'єктів, підтримку спортивних заходів та змагань, розвиток фізкультурно-оздоровчих закладів, підтримку масового спорту, фізичного виховання дітей та молоді. У державному бюджеті також передбачені видатки на розвиток спорту та фізичного виховання, в тому числі на підтримку спортивних заходів, будівництво та ремонт спортивних споруд, стипендії для спортсменів та тренерів, підтримку федерацій та спортивних об'єднань.

Місцеві органи влади також здійснюють фінансування розвитку спорту та фізичної культури в своїх територіальних громадах. Наприклад, бюджети міст та областей можуть передбачати видатки на будівництво та ремонт спортивних споруд, організацію спортивних заходів, підтримку місцевих спортивних об'єднань тощо.

Основними законодавчими актами, які регулюють сферу молоді та спорту в Україні, є закони "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" та "Про фізичну культуру і спорт" [1,2]. Ці закони закликають до всеосяжної підтримки розвитку молодіжної та спортивної сфер в Україні. Згідно з ЗУ "Про фізичну культуру і спорт", центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, сприяють розвитку фізичної культури та спорту в навчальних закладах та установах соціального обслуговування. Вони також

створюють умови для занять фізичною культурою та спортом, включаючи інвалідів та їх фізкультурно-спортивну реабілітацію відповідно до законодавства. У ЗУ "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" зазначено, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері молоді, фізичної культури та спорту, координує проведення державної політики у сфері соціального становлення та розвитку молоді. Міністерство молоді та спорту України є головним органом у системі органів виконавчої влади[3].

До системи державних органів загальної компетенції, які здійснюють управління у галузі фізичної культури і спорту, належать: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві органи виконавчої влади. Кабінет Міністрів України виконує важливі завдання в галузі фізичної культури та спорту, зосереджуючись на реалізації законодавчих норм, встановлених Верховною Радою України. Як орган державного регулювання в цій сфері, Кабінет Міністрів визначає напрями розвитку фізичної культури та спорту, керує діяльністю підпорядкованих йому виконавчих органів та забезпечує контроль за виконанням державної програми розвитку цієї галузі та законодавства про фізичну культуру та спорт. Крім того, Кабінет Міністрів розробляє програму діяльності на строк своїх повноважень, спрямовану на відродження відповідної галузі, укладає міжурядові угоди та координує міжнародне співробітництво з питань розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Таким чином, Кабінет Міністрів відіграє важливу роль у підтримці і розвитку спорту в Україні.

У Державному бюджеті України на 2023 рік на фінансування розвитку фізичної культури та спорту передбачено 3,9 млрд грн. [4].

Кошти спрямовано на такі напрямки:

- 2,7 млрд. грн. – проведення та участь у більше ніж 2 тис. міжнародних та державних спортивних заходах різного рівня з олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю.

- 0,5 млрд. гривень – створення належних умов для забезпечення тренувального процесу українських спортсменів на підтримку та розвиток спортивної інфраструктури.

- 0,4 млрд. грн.. – проведення понад 300 масових фізкультурно-спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів серед усіх категорій населення, до яких дев'ять громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування планують залучити до оздоровчої рухової активності майже 200 тис. осіб.

- 0,3 млрд. грн. – забезпечення підготовки та участі українських спортсменів у зимових Дефлімпійських, Європейських іграх, олімпійських фестивалях, у зимових Юнацьких Олімпійських іграх 2024 року.

- 79 млн. грн. – створення умов для фізичної активності громадян, зокрема внутрішньо переміщених осіб та забезпечення в регіонах фізкультурно-оздоровчої роботи як засобу їх соціально-психологічної реабілітації у межах реалізації ініційованого Президентом України соціального проекту «Активні парки - локації здорової України».

Скорочення пов'язане з повномасштабною війною Росії проти України та воєнним станом, що триває в країні та не дозволяє повноцінно проводити спортивні заходи та займатися будівництвом спортивних об'єктів.

Загалом, державне фінансування у сфері фізичного виховання та спорту в Україні забезпечує підтримку розвитку спортивного руху та сприяє здоровому способу життя серед населення країни.

Література:

1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України № 2998-12, редакція від 01.01.2017. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12.18>.

2. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 27.09.2017 № 3808-12. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/conv>.

3. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t299800?an=1&ed=2021_04_27

4. Про державний бюджет 2023: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222710?an=1&q=%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%202023>

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ СПОРТУ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Овчаренко С.А.

Науковий керівник: Безніс О.Є., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Із розвитком світової цивілізації спорт став важливою галуззю економіки багатьох країн, зокрема й України. До нього залучаються значні фінансові засоби і велика кількість робочої сили. Весь час вдосконалюються та розробляються нові моделі управління спортом та його фінансування. Водночас посилюються тенденції комерціалізації та професіоналізації, з одного боку, а також гостра конкуренція навколо бюджетних коштів з іншого, свідчать про те, що спорт повинен навчитися самостійно отримувати прибуток з наявних у його розпорядженні ресурсів. У населення більшості країн за останні роки значно зріс інтерес як до власної фізичної активності (активний спорт), так і пасивного споживання спорту (спорт для глядачів).

Уже давно цей вид діяльності став одним із способів реалізації підприємницьких ідей. Це пов'язано як із захопленням різних соціально-економічних і демографічних верств населення, так із сучасними тенденціями здорового образу життя.

Саме ж поняття підприємництво означає ініціативну, самостійну діяльність осіб з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, яка здійснюється суб'єктами господарювання на власний ризик та під власну майнову відповідальність. Підприємницька діяльність дозволяється у будь-якій галузі господарської діяльності, яка не забороняється законом. Основними сферами є виробництво (продукції, послуг), комерція (торгівля), фінансове та комерційне посередництво.

Спортивне підприємництво – особливий вид бізнесу, що потребує конкретних знань та умінь від підприємця (в першу чергу, стосовно спорту та комерції). Спортивне підприємництво вимагає не тільки організаторських здібностей, але й глибокого знання складових спортивної науки – анатомії, біохімії, фізіології, раціонального харчування, спортивної медицини, психології й педагогіки спорту, спортивного менеджменту та маркетингу. Тому «якщо ви хочете досягти успіху, ваше серце повинно бути у вашому бізнесі, а ваш бізнес повинен бути у вашому серці», – влучно запевняв колишній президент IBM, американський підприємець Томас Дж. Уотсон.

Основними суб'єктами господарювання в підприємницькій діяльності у сфері спорту є юридичні особи. Разом з тим, підприємницькою діяльністю в галузі фізичної культури і спорту можуть займатися також особи з державною реєстрацією як індивідуального підприємця. Вся організаційна структура спорту в Україні складається з комерційних і некомерційних юридичних осіб, які представляють приватний, громадський або державний (комунальний) сегмент системи фізичної культури та спорту. Головною метою створення і функціонування більшості комерційних спортивних організацій є отримання прибутку від участі у спортивних видовищних заходах або надання фізкультурноспортивних послуг. Натомість більшість некомерційних спортивних організацій існують для задоволення соціальних інтересів широкого кола осіб. Одночасно із індивідуальним підприємництвом значного поширення в спорті набули послуги спортивних агентів (менеджерів, посередників), які є сполучною ланкою між роботодавцями та спортсменами. Винагородою за їх працю є комісійні від суми контрактів спортсменів.

Підприємництво в галузі фізичного виховання спорту засноване на тому, що товари й послуги спортивного призначення надаються споживачам платно за ринковими цінами. Згідно із вище визначеними видами організаційної структури суб'єкти господарювання в індустрії спорту поділяються на прибуткові та неприбуткові. Перші формують надходження від ведення господарської діяльності за рахунок продажу абонементів і спортивної атрибутики, коштів власників, інвестицій спонсорів, винагород за перемоги у комерційних турнірах. Неприбуткові організації залежні в основному від фінансування державного та місцевого бюджетів.

З економічної точки зору економіка фізкультури і спорту включає послуги, які носять характер чистого суспільного блага (спорт вищих досягнень), соціально значущого блага (фізичне виховання, оздоровча ФКС, обов'язкові учбові заняття ФКС, лікувальна фізкультура), а також характер приватного економічного блага, або ринкових послуг (спортивно-видовищні

послуги, професійний спорт, спортивний шоубізнес, спортивне спонсорство). Сфера підприємницької діяльності в галузі спорту дуже різноманітна. Малий бізнес набув широкого розвитку в закордонних країнах. До нього відносимо тренажерні зали, спортивні клуби, центри, студії пілатесу, гімнастики, хореографії. Окрім цього багатоцільові атлетичні клуби можуть мати свої підрозділи: магазини з товарами спеціального й спортивного призначення, корти для гри в ракетбол, класи для фізичних вправ, плавальні басейни і тд. Але такі організації можуть бути також створені без цілі отримувати прибутки (державні). Також до видів підприємництва у галузі спорту відносимо компанії, магазини, фірми одягу чи устаткування, призначеного для фізичної активності, або ж їх оренди. Sportmaster, Adidas, Мегаспорт, Марафон управляють найбільшою кількістю магазинів спорттоварів в Україні.

Тож фізична активність, спорт є в даний час найважливішою сферою великої підприємницької діяльності, яка забезпечує, з одного боку, зайнятість багатьох людей у галузях спортивної: з іншого боку, зазначені галузі підприємництва поповнюють державні і місцеві бюджети за рахунок податкових надходжень, що дозволяє державі оперативно вирішувати соціальні проблеми населення. Хочу зауважити, спортивна активність несе за собою і оздоровчий характер, що збільшує кількість працездатного населення та, відповідно, підтримує економіку держави.

Література:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. Київ.: Атака, 2002. 480 с.
2. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку: закономірності функціонування та розвитку Київ: Олімпійська л-ра, 2007. 215 с.
3. Мічуда Ю. Проблеми розвитку підприємництва у сфері спорту для всіх. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2007. № 1. С. 82–86.

УЧАСТЬ У ЗМАГАННЯХ – ЯК ОДИН З МЕТОДІВ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ГИРЬОВОМУ СПОРТІ

Петрик С.С.

*Науковий керівник: Шевченко В.І., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

При сучасному розвитку гирьового виду спорту в Україні та в Світі з постійним зростанням результатів спортсменів та зростанням конкуренції на змаганнях національних та світових рівнів, пошук нових методів навчального процесу є важливим. Ми розглядаємо змагальний метод підготовки спортсменів для планування участі у змаганнях різних рангів і великої кількості для швидкої підготовки спортсмена високого рівня.

Гирьовий спорт є видом спорту, який перебуває у процесі постійного вдосконалення та розвитку, ведеться активний пошук шляхів підвищення ефективності навчального процесу. Найбільш перспективні сфери включають

пошук оптимальної побудови навчального процесу, враховуючи індивідуальні характеристики спортсменів та впровадження технічних та симуляторних навчальних посібників..

Використовуючи дані досліджень, а також узагальнюючи досвід тренувальної роботи, можна правильно налаштувати спортсмена, в першу чергу, для конкретного змагання. Тренер і спортсмен повинні чітко сформулювати завдання для цього конкретного виступу, планувати навчання, особливо від змагання до змагання та психологічно підготувати спортсмена до виступу. Слід мати на увазі, що у випадку невдалого виступу, спортсмен може втратити інтерес до подальших виступів.

Таким чином, з аналізу результатів досліджень можуть бути зроблені наступні рекомендації щодо побудови навчального циклу висококласних гіршовиків. Тренер індивідуально з кожним спортсменом повинен розробити список змагань, в яких він буде брати участь та встановлювати пріоритети. Чемпіонат регіону чи міста проводиться за три тижні до головного старту. Спортсмен штовхає гирі протягом 8,5 хвилин з обмеженням часу - 10 хвилин, тобто він проводить тренування на 85 %, і в ривку він намагається «пробити» найслабшу руку, працюючи над нею на 100 %, і на 50 % - 60 % сильнішою рукою. Продуктивність, що проводиться таким чином, дозволяє підтримувати силу для основного старту та підійти до основних змагань.

Автори відзначають ряд вимог, що до організації та проведення змагань. Важливо, з точки зору спортсменів, є справедливність суддів, а точніше об'єктивність арбітра [1]. Семінари з суддями перед кожним змаганням є обов'язковим. Урочистість відкриття та нагородження учасників є одним з найголовніших елементів. Старші судді на платформі, головний секретар, заступник головного секретаря та судді змагань повинні взяти участь у оцінці спортсмена. Це дозволить збільшити відповідальність основних суддів у підготовці та проведенні змагань, а також для збільшення стимулу спортсменів у систематичних вправах і посилить бажання постійно працювати над вдосконаленням своїх результатів.

Таким чином, автори вважають, що перше тестування запропонованого конкурентного методу було проведено в запланованому обсязі, і рекомендації, отримані в результаті аналізу отриманої інформації, дійсно зроблять навчання спортсменів відповідно до сучасних високих вимог та підвищить їх майстерність. Показано, що важливим для спортсменів є не лише підхід до тренувань але й якість змагань.

Література:

1. Андрейчук В.Я. Методичні основи гирьового спорту. Львов: «Тріада плюс».2007. 217 с.
2. Гирьовий спорт. Правила змагань. Київ. 2001. С. 4-6.
3. Щербина Ю.В. Правила змагань із змінами і доповненнями відповідно до міжнародних правил змагань. ФГС України, 2010. С. 5-6.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Прасол Є.В.

Науковий керівник: Семенов А.І.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У нашій країні нині фізична культура і спорт перебувають у стадії соціальної трансформації. У суспільстві ця сфера культури суспільства відіграє важливу роль формуванні здорового життя людей, цим дозволяє набути їм соціальний досвід. Але зараз у масовому спорті спостерігається криза, основними причинами якої є те, що відбувається перебудова у системі управління у сфері фізичної культури та спорту. Це призвело до деяких труднощів у використанні матеріальної бази. Звідси випливає, що потрібно переглянути економічні відносини в цій галузі.

Економічні відносини у сенсі це відносини, які виникають між людьми суб'єктами у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання життєвих благ, товарів та послуг.

Економічні відносини у сфері спорту розвиваються, ускладнюються комунікації. Тому минулий досвід доцільно застосовувати до сучасних та майбутніх подій вибірково та не в повному обсязі. Такий стан справ зобов'язує використовувати в економіці фізичної культури та спорту та інші методи дослідження. Наприклад, система економічного аналізу будується на дедуктивному методі, тобто на основі загальних принципів базуються приватні господарські процеси[2].

Фізична культура та спорт виробляють такі, так звані, продукти, як здоров'я, довголіття, розвага, активне дозвілля. Галузь «Фізична культура та спорт має своїх споживачів та виробників, власну індустрію, свої ринкові та неринкові інститути. Усе це повинно гармонійно «вписуватися як у національну економіку, так і в міжнародні економічні відносини.

Більшість спортивних залів, стадіонів та інших спортивних споруд є власністю державних підприємств. Внаслідок цього виникають певні економічні відносини, які пов'язані з експлуатацією цих споруд [1].

Економічна ефективність спортивної діяльності в масштабах країни виражається у створенні спортивної інфраструктури, фінансування дитячо-юнацького спорту, стимуляції розвитку спортивний бізнес. У населення з'являється альтернативний спосіб дозвілля, що знижує споживання алкоголю та тютюнопаління, а значить, позитивно впливає на громадське здоров'я [2].

Ефективність економічної діяльності спортивної галузі вимірюється не так економічними параметрами, як спортивними показниками: наявністю серйозних спортивних досягнень, здатністю спортсменів та команд займати призові місця на великих змаганнях. На жаль, в Україні спостерігається деяке зниження спортивних результатів, що пояснює необхідність дослідження кола питань та виявлення проблемних зон, пов'язаних з особливостями економічної діяльності спортивної галузі України, а також умовами її формування.

Інвестиції у спорт вищих досягнень опосередковано сприяють також популяризації фізкультури та здорового способу життя, але ще й можуть підвищувати рівень добробуту нації через інші механізми. Тож у разі, якщо члени національної команди покажуть позитивний результат на міжнародних змаганнях, держава може розраховувати підвищення свого міжнародного статусу. Спортивно-активно використовується рекламою, а сприятливий, привабливий імідж команди, спортсмена стає одним із факторів безпосередньо формує образ країни, що сприяє підвищенню матеріального добробуту населення [2].

Що ж до економічної ефективності від здійснення спортивної діяльності, то для підприємств матеріального виробництва та інших організацій, діяльність яких можна віднести до другого класу, вона очевидна, оскільки вони всі витягують комерційні прибутки зі своєї діяльності. А ось продукт, вироблений безпосередньо «спортивним сектором» не завжди має відчутну форму та предметне втілення. Фізична культура та спорт виробляють, наприклад, такі нематеріальні продукти, як здоров'я, довголіття, розвага, цікаве дозвілля.

Фізична культура та спорт у суспільстві тісно пов'язані з економікою. Уряд заохочує нові розробки в галузі фізичної культури, а також наукові дослідження, спрямовані на стимулювання спортсменів до досягнення найвищих результатів та сприяння їх участі у цій сфері суспільного життя. Але поліпшення і підтримка фізкультурно-спортивного сектора має значення й у широкого загалу населення, тобто приносить громадську користь, оскільки зміцнює здоров'я людей, удосконалює їх культуру та організовує активне проведення дозвілля. Спортивні товари мають попит у певного контингенту, професійних спортсменів, фізкультурників, любителів активного відпочинку та спортивного туризму. На макрорівні споживання спортивних товарів перетворюється на сукупний попит, державний апарат входить у економічні відносини у сфері фізичної культури та спорту, як безпосередньо зацікавлений у розвитку цих відносин та їх всебічній підтримці [3].

Отже, сучасний вітчизняний спорт набуває якісних властивостей, характерних для розвиненого суспільства з ринковою економікою. Комерціалізація спортивної діяльності та відповідні трансформації всієї системи організації спорту в Україні є необхідними та, певною мірою, корисними чинниками, оскільки так підтримується стійке матеріально-технічне забезпечення вітчизняного спорту, а отже - і його динамічний розвиток та конкурентоздатність на міжнародній арені.

Література:

1. Імас Є.В., Мічуда Ю.П. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах. *Економіка та держава*. 2008. № 2, 40 с.
2. Мічуда Ю.П. Професійний спорт як різновидність підприємницької діяльності. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005. С.30–35.
3. Разуваєва І.Ю. Мадаміна Г.М. Економіка у сфері спорту. *Молодий вчений*. 2017. №15(149). С.672-674.

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Савенкова Я.Є.

Науковий керівник: Безніс П.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Фізична культура і спорт мають важливе значення для розвитку здорового та активного населення. Окрім користі для здоров'я, спорт також може мати значний економічний вплив на країну. Україна має багату історію спорту та фізичного виховання, з різними особливостями в економічній діяльності. Ця стаття має на меті обговорити особливості економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту в Україні.

Однією з головних особливостей економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту в Україні є відсутність державної підтримки та фінансування. Хоча уряд визнає важливість спорту для країни, фінансування спорту є недостатнім. За даними Державної аудиторської служби України, фінансування спорту зменшилося з 0,28 % державного бюджету у 2017 році до 0,16 % у 2019 році. Такий брак фінансування призвів до зменшення спортивної інфраструктури та можливостей, що негативно впливає на розвиток спорту в країні.

Ще однією суттєвою особливістю економічної діяльності у сфері фізичного виховання та спорту в Україні є корупція. Корупція у спорті є значною проблемою в Україні, яка негативно впливає на розвиток спорту в країні. Відсутність прозорості у фінансуванні та розподілі ресурсів створила можливості для корупційних дій. Високопосадовці спортивних організацій часто ставлять свої інтереси вище за інтереси спортсменів та розвиток спорту.

Професійний спорт має значний економічний вплив на країну, і Україна не є винятком. Однак економічний вплив професійного спорту в Україні не реалізується повною мірою через особливості економічної діяльності. Брак фінансування та інфраструктури призвів до неможливості залучати спортсменів високого рівня та проводити великі спортивні заходи. Як наслідок, Україна втрачає потенційні економічні вигоди.

Спортивний туризм має потенціал стати значним внеском в українську економіку. Україна має різноманітні природні ресурси та привабливі локації для спортивного туризму. Однак брак фінансування та інфраструктури стримує розвиток спортивного туризму в країні. Крім того, негативний імідж України через політичну нестабільність та корупцію відлякує потенційних туристів. Розвиток спортивного туризму в Україні потребує значних інвестицій та фокусу на створенні позитивного іміджу країни.

Отже, економічна діяльність у сфері фізичного виховання та спорту в Україні має різні особливості. Відсутність державної підтримки та фінансування, корупція, нерозвинена інфраструктура та негативний імідж перешкоджають розвитку спорту в країні. Однак потенціал спортивного туризму та економічний вплив професійного спорту свідчать про те, що країна

має значні можливості. Важливо, щоб уряд визначив пріоритетність розвитку спорту та створив середовище, яке сприяє прозорості та зростанню.

Література:

1. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку : закономірності функціонування та розвитку. Київ: Олімпійська л-ра, 2007. 215 с.
2. Молдован А.Д. Особливості і проблеми підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Молодий вчений. 2018. № 3.3 (55.3). С. 67–70.

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Стогул К.М.

Науковий керівник: Алієв Р.А., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В сучасних умовах розвитку суспільства виникла гостра потреба переходу від традиційно сформованих схем змісту і організації системи фізичного виховання осіб, які навчаються в освітніх установах, до інноваційної педагогічної технології цього процесу, яка буде ефективно вирішувати завдання збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління країни. Освітньо-виховний процес в області фізичної культури розглядається як система формування навичок і потреб у саморозвитку, самовдосконаленні, самоосвіті та самоорганізації, провідними компонентами якого є: забезпечення єдності навчально-тренувального процесу, медико - педагогічного обстеження, аналізу ефективності фізичного виховання і самодіагностики; діагностика, корекція стану здоров'я й оптимізація форм, засобів, методів фізичної культури; підготовка фахівців, здатних до сприйняття нової інформації, до розробки і впровадження педагогічних технологій оздоровлення на основі нових наукових даних.

Для того щоб система фізичного виховання була ефективною, вона повинна бути безперервною для різних вікових груп учнівської молоді на всіх рівнях освіти - від дитячих садків до вищих навчальних закладів. Безперервність і спадковість фізичного виховання учнівської молоді в системі освіти забезпечуються:

- єдиною законодавчою нормативно-правовою базою у сфері фізичної культури, спорту та освіти;
- сукупністю спадкоємних примірних навчальних програм різних рівнів освіти з фізичної культури;
- систематичним використанням засобів фізичної культури у режимі навчальної та позанавчальної години;
- поєднанням різних форм занять фізичними вправами, спортом і туризмом протягом навчального тижня;

- системою гігієнічного навчання і виховання учнівської молоді, формування навичок здорового способу життя;
- дотриманням вимог щодо контролю динаміки фізичної підготовленості учнівської молоді в освітніх установах.

В останні роки в системі освіти спостерігається різке погіршення стану здоров'я і фізичної підготовленості учнівської молоді. Зростає відсоток першокурсників, які мають захворювання і це свідчить про низький рівень умов навчально-виховного процесу та санітарно-гігієнічного виховання в школах. Знижена функціональна діяльність серця і фізична працездатність у дітей, які проживають в умовах загазованого повітря, великий відсоток дітей, які страждають хронічними захворюваннями, говорять про необхідність вдосконалення процесу фізичного виховання, так як стратегія забезпечення здоров'я дітей, підлітків та молоді шляхом лікування та медикаментозної профілактики захворювань є пасивною, не в повній мірі відповідає сучасним уявленням про підвищення і збереження високого рівня здоров'я. До теперішнього часу гостро стоїть і, на жаль, у багатьох школах не вирішена проблема фізичного виховання дітей з різними відхиленнями в стані здоров'я. Таких дітей просто звільняють від занять фізкультурою, в той час як ослаблені діти ще більшою мірою потребують благотворний вплив на організм різних засобів фізичної культури. В результаті чого, необгрунтовано велика кількість учнів виявляється в числі звільнених від фізичної культури. Основними завданнями фізичного виховання учнів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, є: підвищення фізичної і розумової працездатності, освоєння і розвиток основних рухових умінь і навичок, виховання правильної постави та її корекція.

Література:

1. Грибан Г.П. Роль рухової активності в житті студентів. *Спортивна наука України*. Львів: ЛДІФК, 2014. № 4. С. 57–62.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.
3. Гружевський В.О. Доцільність використання інноваційних технологій у формуванні особистісно-орієнтованої мотивації студентів до фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 3. С. 19–24.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ ЩОДО ЗДОРОВ'Я

Шагун Є.М.

*Науковий керівник: Плотніков Є.К., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У своєму практичному значенні та актуальності проблема здоров'я вважається однією з найскладніших проблем сучасної науки.

Здоров'я - це дуже складне, системне явище, по суті це необхідна умова

для активного та нормального життя людини. Серйозні порушення в цій галузі тягнуть за собою зміни у звичайному способі життя, переважаючи практику відносин із зовнішнім світом, можлива втрата професійної спроможності та взагалі, зміна планів на майбутнє.

На жаль, здоров'я мало цінується більшістю людей. Фізична культура тісно пов'язана зі станом здоров'я. Це дозволяє підтримувати здоров'я, робити своє тіло красивішим, значно розширювати діапазон адаптивних механізмів організму, підвищувати його стійкість до впливу негативних факторів.

Фізичне здоров'я є найважливішим компонентом у складній структурі здоров'я людини. Це пов'язано з властивостями тіла як складної біологічної системи.

Фізичне здоров'я - це стан людського організму, який характеризується здатністю адаптуватися до різних факторів середовища проживання, рівнем фізичного розвитку, функціональною здатністю організму до фізичної активності.

Фактори здоров'я включають: рівень фізичного розвитку, рівень фізичної підготовки, рівень функціональної готовності організму до виконання фізичних навантажень, здатність мобілізувати адаптаційні запаси тіла.

Виходячи з результатів опитування, здоров'я в ієрархії цінностей займає провідні позиції серед студентів. Так, в опитуванні студентів курсів I-II (180 осіб) здоров'я як універсальна цінність було високо оцінено на 85,5 % дівчат та 76, 2 % хлопців; 54,2 % респондентів вважають, що "здоров'я - це найважливіше в житті"; 35,8 % "здоров'я - це необхідна умова для повного життя".

Незважаючи на розуміння високої важливості здоров'я, вони не дбають про нього ("постійно" 18,0 %, "періодично" 45,2 %, "коли хворіють" - 34,1 %). Більшість студентів визнають своє здоров'я пріоритетною цінністю людини, але не асоціюють стан здоров'я з необхідністю постійної підтримки його.

Цінність здоров'я у жінок вище, ніж у чоловіків: висока цінність здоров'я характерна для 50 % чоловіків та 65 % жінок. Незважаючи на те, що здоров'я як цінність займає досить високе місце в ієрархії індивідуальних цінностей як чоловіків, так і жінок, обидва, як правило, характеризуються досить низьким рівнем діяльності поведінки, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я.

Важливість фізичного здоров'я для підтримки та зміцнення здоров'я та як терапевтичний препарат давно відомо. Особливо термінова проблема оптимізації фізичного здоров'я стала в останньому кварталі XX століття. У зв'язку з автоматизацією виробництва та наслідками несприятливого впливу соціально гіпокінезії.

Судження студентів щодо впливу фізичної культури на здоров'я більше пов'язане з його тілесним вираженням. У дівчат догляд за їхнім фізичним здоров'ям спрямований на підтримку "зовнішніх" форм, стану (пропорції статури, співвідношення росту та маси тіла, характеристики фігури), юнакам подобається розвиток м'язів та фізичних якостей.

На сьогодні, відзначається відсутність сформованої потреби у заняттях фізичної культури і на жаль, роль молоді у підтримці та зміцненні власного

здоров'я мінімальна.

Література:

1. Жилка Н. Стан репродуктивного здоров'я в Україні (медико-демографічний огляд). Київ: Міністерство охорони здоров'я України, НАН, 2001. 68 с.
2. Романова Н. Ф. Формування здорового способу життя як сучасна стратегія протидії соціально небезпечним хворобам серед дітей та молоді : монографія. Протидія соціально небезпечним хворобам : вивчення українського досвіду / за ред. Т. В. Семигіної. Київ: Пульсари, 2010. С. 39–48.

ДЛЯ НОТАТОК

МАТЕРІАЛИ
XVI Міжнародної наукової конференції
здобувачів вищої освіти
«ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
ПІДПРИЄМСТВА: ПОГЛЯД МОЛОДІ»

10 березня 2023 р.

Відповідальний за випуск

В.Ю. Нестеренко

Підписано до друку _____ Формат _____ Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Суг. Віддруковано на
ризографі Ум.друк. арк. __ Обл.-вид. арк.

ВИДАВНИЦТВО
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Ярослава
Мудрого, 25.
Тел. /факс: (057)700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 897 від
17.04 2002 р.